

सहकार

२०२०-२०२१

रत्नागिरी एज्युकेशन सोसायटीचे

ड. प. गोगटे कला व विज्ञान आणि

ड. वि. जोगळेकर वाणिज्य महाविद्यालय, रत्नागिरी.

‘फिल्म ऑप्रिसिएशन, शॉर्ट फिल्म आणि डॉक्युमेंटरी मेकिंग’ वर्कशॉपचे आयोजक व त्यातील सहभागी विद्यार्थी. सोबत संसाधन व्यक्ती श्री. अशोक राणे व डॉ. नितीन चव्हाण तसेच डॉ. दिलीप पाखरे, श्री. अनिल दांडेकर व श्री. मुळे.

यएवंतगड येथे इतिहास विभागाच्या विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना डॉ. सचिन जोशी.

भारतव्के इन्स्टिट्युट बरोबर महाविद्यालयाचा MOU.

५८ महाराष्ट्र NCC OROS चे कमांडिंग ऑफिसर कर्नल श्री. नरेश कुमार कॅडेड्सना संबोधित करताना.

‘डेप्युटी सुप्रिटेंडंट ऑफ पोलीस’ श्री. गणेश इंगले यांच्या हस्ते ‘पोलीस मित्र प्रमाणपत्र’ स्वीकारताना श्री. धीरज डांगे.

गीताजयंतीच्या निमित्ताने आयोजित कार्यक्रमात रत्नागिरीतील गीताव्रती सौ. वंदना घैसास यांचा सन्मान करताना डॉ. नीला जोशी.

६४ व्या कालिदास स्मृति समारोह व्याख्यानमालेत अज्ञात रामायण या विषयावर व्याख्यान देताना सी.ए. मा. श्री. चंद्रशेखर वझे, कार्यक्रमाचे अध्यक्ष प्र. प्राचार्य डॉ. पी.पी. कुलकर्णी व डॉ. कल्पना आठल्ये.

स्वामी स्वरूपानंद आंतरराज्यीय वक्तृत्व स्पर्धा सांघिक चषक स्वीकारताना गोगटे जोगळेकर महाविद्यालयाचा चम्पू – राधा सोहोनी आणि वर्षा काळे.

सहकार

२०२०-२१

र. प. गोगटे कला, विज्ञान आणि
र. वि. जीगळेकर वाणिज्य महाविद्यालय
रत्नागिरी, ४१५ ६१२

प्राचार्य डॉ. प्रफुल्लदत्त कुलकर्णी

संयोजक, प्रकाशक व संपादक

श्री. तुळशीदास रोकडे

कार्यकारी संपादक

संपादक मंडळ सदस्य

डॉ. महेश बेळेकर

डॉ. चित्रा गोस्वामी

डॉ. मोहम्मद दानिश गनी

श्री. जयंत अभ्यंकर

प्रा. शिवराज गोपाळे

प्रा. वासुदेव आठल्ये

श्री. पंकज घाटे

श्री. सचिन सनगरे

(सहकार विद्यार्थी प्रतिनिधी)

बुशरा खान

अंतरंग

अ.क्र.	शीर्षक	लेखन	पृ.क्र.
मराठी विभाग			
१	पत्रप्रपंच	डॉ. सीमा कदम	१
२	श्वास	पौर्णिमा व्हटकर	२
३	२०२० ला निरोप	वेदिका चव्हाण	३
४	जन्मशताब्दी स्वरभास्कराची	वर्षा काळे	५
५	कोविड महाराष्ट्रासाठी समाजशास्त्रीय अग्रक्रम	सचिन सनगरे	६
६	डॉ. आंबेडकरांचे स्त्री विषयक कार्य	स्नेहा घडशी	८
७	आठवणीतील ती...	सुयोग रानडे	९
८	काही असामान्य लॉकडाऊन	सायली मुळ्ये	१०
९	आम्ही सिनेमा पाहतो... चित्रपट रसास्वाद कार्यशाळेतील माझा अनुभव	प्रसन्न खानविलकर	११
१०	कोविड-१९ आणि रिकामा वेळ	निकीता अरखराव	१२
११	मेघ आले दाटून	पौर्णिमा व्हटकर	१३
१२	माझे आवडते साहित्यिक ग.दि. माडगुळकर	श्रद्धा हळदणकर	१४
१३	वाटते	आनंद मुकादम	१६
१४	अगंगं... कोरोना आला	तेजस खरे	१७
१५	डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम एक प्रेरणास्थान	सुरज नाखरेकर	१८
१६	नोंद	श्री. प्रसाद (बापू) गवाणकर	२०
१७	असावी एक ताई	स्नेहल गराटे	२४
१८	माझ्या कोकणात	श्रद्धा हळदणकर	२४

अ.क्र.	शीर्षक	लेखन	पृ.क्र.
१९	Best Person...	स्नेहल गराटे	२५
हिंदी विभाग			
२०	सामाजिक विकास में जनसंचार माध्यमों की भूमिका	मानसी शेठ्ये	२६
२१	कोरोना काल और आत्मनिर्भर भारत	वृषाली कांबळे	२८
२२	सिर्फ तुम...	सुरज नाखरेकर	२९
२३	शिक्षा और शिक्षा पद्धती	सावली शेंबवणेकर	२९
२४	आधुनिक भारत के निर्माता डॉ. आंबेडकर	प्रेमा आंबेकर	३०
२५	जिंदगी	वृषाली कांबळे	३१
२६	मेरा अनमोल अनुभव	सीमा राठोड	३२
२७	सामान्य जनता का आधार सूचना अधिकार	निकिता अरखराव	३३
२८	जिंदगी का सफर...	सुरज नाखरेकर	३४
२९	सफर हिन्दी का	श्रेया झगडे	३५
३०	सपनों की उडान		३६
३१	कोरोना एक दशक का चले जाना	डॉ. चित्रा गोस्वामी	३७
३२	कोरोना	डॉ. चित्रा गोस्वामी	३७
संस्कृत विभाग			
३३	शिक्षणम्-ज्ञानस्य कृते उत् घानग्रहणस्य क्षमतायाः कृते?	साधना भट्टगांवकर	३८
३४	विचारः करणीयः	अक्षय नवरे	३९
३५	संस्कृतभाषा	सुखदा ताटके	३९
३६	इतिहास सम्पाद्यताम् ।	सुखदा ताटके	४०
३७	अर्जुनः	प्रियांका ढोकरे	४०

अ.क्र.	शीर्षक	लेखन	पृ.क्र.
३८	शश-सिंह कथा	प्रियांका ढोकरे	४१
३९	नाटककार भासः ।	वरदा पटवर्धन	४१
४०	महाकविः कविकुलगुरुः कालिदासः ।	वर्षा काळे	४२
४१	कथा-लुब्धाः श्रृगालः ।	सुखदा ताटके	४२
४२	भ्रमणध्वनिः शापः वा वरः वा?	स्नेहल हर्डीकर	४३
४३	वृक्षस्य आत्मकथा	चैताली लिमये	४३
४४	वार्तासमूहे कार्यानुभवः	ऐश्वर्या आचार्य	४४
४५	स्वसंरक्षणप्रशिक्षणस्य आवश्यकता ।	नारायणी शहाणे	४५
४६	आदर्शराज्यम् ।	तनुजा फाटक	४५
४७	शुल्कं प्रवेशाय...	चैताली लिमये	४६
४८	विनोदकर्णिकाः	तनुजा फाटक	४६
४९	विनोदकर्णिकाः	तनुजा फाटक	४६
५०	कृष्णाष्टकम्	प्रियांका ढोकरे	४६
५१	ते न जानन्ति	चैताली लिमये	४७
५२	देशभक्तिः ।	पौर्णिमा व्हटकर	४७
५३	सुभाषिते	मयुरेश जायते	४८
५४	कसे करावे मी भाष्य?	पर्णिका भडसावळे	४९
५५	कथं करिष्यामि भाष्यम् ॥	पर्णिका भडसावळे	४९

English Section

56	Taken For Granted...	Aarati Mulye	50
57	The New Normal	Akansha D'souza	51
58	What People Will Say...?	Madhushri Padhye	52
59	A Glimpse of seven Shades	Saurabh Laghate	53
60	What is Life	Tanaya Palkar	54
61	Echanting Evening	Samrin Sayyed	54

अ.क्र.	शीर्षक	लेखन	पृ.क्र.
62	It's Lonely in Space	Heeba Kotawadekar	55
63	Happiness in Living	Netra Kelkar	55
64	To my Pen Friends!	Shaikh Tuba Chandsaheb	56
65	Just to see you...	Swapna Parshit	56

उर्दू विभाग

१)	दुआ	शादमा अमजद वस्ता	१
२)	नात	आफ्रीन अय्युब ढोंगे	१
३)	मुस्कुराती लकिरे	सिमिन रशिद हकीम	१
४)	शमीम हनफी की याद में	डॉ. मोहम्मद दानिश गनी	२
५)	एक और स्कॅडल	सानिया आसिफ कोतवडेकर	३
६)	अकवाले झन्रीन	सानिया सलाउद्दीन इब्जी	७
७)	निस्वानी मुहावरे	सना इमरान पोमेटकर	८
८)	अच्छी बातें	फातिमा बीबी जावेद मिरकर	८
९)	अर्के गुलाब की जादूई खुसुसियात	सफा मोडक	९
१०)	अदबे अतफाल में बारा मासा की रवायत	झरीन अय्युब होडेकर	१०
११)	दादा, अब्बा और मैं	सफा कैस फणसोपकर	१०
१२)	मुस्कुरा दिजीए	अल्फिया अबरार गटकरी	१०
१३)	टोपी रे टोपी तेरे कितने रूप	तुबा मुनाफ महेसकर	११
१४)	गजल	अल्फिया राज एहमद शेख	११
१५)	जब भी तेरी याद आएंगी	आयशा समद मजगावकर	१२
१६)	सुन्हेरी बातें	हनिफा इरफान काझी	१६

कार्यवृत्तांत

छायाचित्रे

भावपूर्ण श्रद्धांजली

२०२०-२१ या शैक्षणिक वर्षात सामाजिक, आर्थिक, राजकीय, शैक्षणिक, सांस्कृतिक, धार्मिक, वैज्ञानिक अशा विविध क्षेत्रातील निधन पावलेल्या तसेच महाविद्यालयाचे ज्ञात-अज्ञात हितचिंतक, सभासद, देणगीदार, समाजसेवक या सर्व दिवंगतांना भावपूर्ण श्रद्धांजली अर्पण करीत आहोत. परमेश्वर सर्वांच्या आत्म्यास सद्गती देवो हीच प्रार्थना!

संपादकीय

कोविड-१९ या जागतिक महामारीच्या काळात देखील महाविद्यालयातील शैक्षणिक आणि सहशैक्षणिक उपक्रमांसाठी महाविद्यालयाच्या समितीने वर्षभरासाठी केलेले नियोजन महाविद्यालयातील विविध विभागांमार्फत त्याची झालेली अंमलबजावणी विद्यार्थी आणि शिक्षक यांनी शैक्षणिक आणि सहशैक्षणिक क्षेत्रात उमटविलेला ठसा आणि त्याचबरोबर विद्यार्थी आणि शिक्षक यांच्या दैनंदिन जीवनाशी निगडित असलेल्या शैक्षणिक, सामाजिक, आर्थिक, राजकीय घडामोडींना मिळालेला या सर्वांचा प्रतिसाद म्हणजे आमचे महाविद्यालयाचा सहकार वार्षिक अंक. यामुळे वर्ष २०२०-२१ चा सहकार आपल्या हाती देताना संपादक मंडळाला अत्यंत आनंद होत आहे.

सहकार मंडळाने विद्यार्थ्यांना केलेल्या आवाहनाला प्रतिसाद देत अनेक विद्यार्थ्यांनी आपापल्या कल्पना शक्तीनुसार साहित्य मांडण्याचा प्रयत्न केला आहे. त्यात महान व्यक्तींच्या कार्यकर्तृत्वावर मांडलेली मते, समकालिन स्थितीवर केलेले भाष्य, कथा, कविता आणि रेखाचित्रांच्या माध्यमातून आजचे हे विद्यार्थी लेखक उद्याच्या प्रतिथयश लेखकांची साक्ष देऊन जातात. आमच्या विद्यार्थी आणि शिक्षकांनी वेगवेगळ्या क्षेत्रात मिळविलेल्या यशाला गवसणी घालताना अभिव्यक्त केलेले विचार या अंकाच्या माध्यमातून आपणास उपलब्ध करून देताना मनरवी आनंद होतो आहे.

महाविद्यालयाने राबविलेल्या विविधांगी उपक्रमांची सविस्तर माहिती अहवालांच्या माध्यमातून आपल्यापुढे मांडण्याचा प्रयत्न केला आहे. यात प्राध्यापकांनी पार पाडलेल्या उल्लेखनीय कामगिरींचाही समावेश करण्यात आला आहे. सहकार अंकाच्या मुखपृष्ठाच्या माध्यमातून जगासमोर उद्भवलेली आपत्ती आणि त्या आपत्तीवर मात करण्याची मानवाची फिनिक्सरूपी इच्छाशक्ती याचे प्रतीक मुखपृष्ठावर दर्शविण्याचा प्रयत्न आहे. या कामी प्रा. पंकज घाटे, प्रा. सचिन सनगरे आणि कु. ओंकार कातळकर यांनी विशेष मेहनत घेतली.

याशिवाय महाविद्यालयातील विविध विभागांचे अहवाल त्याचबरोबर विशेष उल्लेखनीय अहवालाने सहकारला विशिष्ट उंचीप्रत नेण्याचा प्रयत्न केला आहे. त्याचबरोबर विविध छायाचित्रे विद्यार्थी शिक्षकांनी प्राप्त केलेल्या विशेष यशाची दखलही सहकारच्या माध्यमातून घेण्याचा प्रयत्न केला आहे. विद्यमान वर्षी कोरोनाच्या प्रादुर्भावाने संपूर्ण जग रतब्ध झाले. लॉकडाऊनमुळे सर्वच क्षेत्र थांबली असतानाही काळवेळेचे कोणतेही बंधन न पाळता आपलेपणाने सहकार्य करणारे संपादक मंडळ सदस्य, विविध विद्यार्थी प्रतिनिधी, विद्यार्थी साहित्यिक यांच्या सहकार्यामुळे सहकार वाचकांपर्यंत पोहचविणे शक्य झाले.

आकर्षक स्वरूपातील वार्षिकांक निर्मितीसाठी महाविद्यालयातील सहकार समिती सदस्य यांनी केलेले प्रयत्न योगिता प्रिन्टर्सचे मालक व मुद्रक सौ. ऋता पंडित, व्यवस्थापक श्री. राकेश शेट्ये यांनी केलेले प्रयत्न महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. प्रफुल्लदत्त कुलकर्णी यांनी वेळोवेळी संपादक मंडळाला केलेले मार्गदर्शन रत्नागिरी शिक्षण संस्थेचा भरघोस पाठींबा महाविद्यालय व संस्था पातळीवर केलेल्या सुचना आणि सातत्याने सहकारचा घेतलेला आढावा यामुळे सहकार दर्जेदार बनण्यास मदत झाली. त्यांचा हा भक्कम पाठिंबा, मौलिक सहकार्य याबद्दल त्यांचे मनःपूर्वक आभार. प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्षपणे अनेकांच्या सहकार्यामुळे हा अंक मूर्त स्वरूपात येऊ शकला त्या सर्वांच्याप्रती सहकार मंडळ ऋणी आहे.

श्री. तुळशीदास रोकडे
कार्यकारी संपादक

प्राचार्यांचे मनोगत

विद्यमान शैक्षणिक वर्ष कोविड-१९ विषाणू प्रादुर्भावाच्या छायेत होते. महाविद्यालयातील विद्यार्थी, प्राध्यापक, कार्यालयीन कर्मचारी यांच्या कृतीशील सकारात्मकतेतून महाविद्यालयाचा शैक्षणिक गुणवत्तेचा आलेख आपल्या परंपरेला साजेसा राहिला आहे. अध्ययन, अध्यापन, संशोधन, सामाजिक व सांस्कृतिक स्तरावरील यशप्राप्तीत महाविद्यालय कायम आघाडीवर राहिले याचा प्राचार्य म्हणून मला आनंद वाटतो. सर्व शैक्षणिक विभागांनी बहुतांश ऑनलाईन शैक्षणिक प्रणालीद्वारे अध्यापन केले. गुणवत्ता विकासात विविध तांत्रिक घटकांचा वापर करताना शिक्षक व विद्यार्थी यांनी मोठी मजल मारली. यावर्षीही पदवी व पदव्युत्तर स्तरावरील उत्कृष्ट निकालाची परंपरा कायम राहिली.

महाविद्यालयाच्या अंतर्गत गुणवत्ता हमी समितीच्या (IQAC) माध्यमातून विद्यार्थ्यांसाठी, शैक्षणिक विद्याशाखांसाठी विविधांगी उपक्रमांचे नियोजन करण्यात आले. यात प्रामुख्याने सामंजस्य करार झालेल्या (MoU) महाविद्यालयांसोबत विविध उपक्रम राबविण्यात आले. विद्यार्थ्यांसाठी कौशल्य विकास उपक्रम, प्राध्यापक विकास उपक्रम, करिअर कौन्सेलिंग, औद्योगिक संस्थांना भेटी, महाविद्यालयीन स्तरावरील नियतकालिक यांचा उल्लेख करावा लागेल. डॉ. सचिन जोशी यांचे मार्गदर्शन इतिहास विभागातील विद्यार्थ्यांना झाले. क्षेत्रभेट व मोडी लिपी उजळणी वर्ग घेण्यात आला. ग्रामीण विकास व अर्थशास्त्र विभागाने क्षेत्र भेटींचे यशस्वी आयोजन केले. मानसशास्त्र विभागाने करोना काळातील मानसिक आरोग्य राखण्यासाठी समुपदेशनाचे कार्य केले. अनेक प्राध्यापकांनी विद्यापीठ स्तरावरील परीक्षांसाठी प्रश्न पेढी निर्मिती तसेच अभ्यास साहित्य निर्मितीत योगदान दिले. अभ्यासक्रम मंडळातील सक्रिय योगदानातून विद्यापीठ स्तरीय व्यावस्थेत प्राध्यापकांनी सहभाग घेतला.

वाणिज्य विद्याशाखेने आपल्या पीएचडी संशोधन केंद्रात नवीन विद्यार्थ्यांची नोंदणी केली. विद्यार्थ्यांसाठी प्रतिबंध या नियतकालिकाची निर्मिती केली. बजाज फिन्सर्व चे उपक्रम, विद्यार्थ्यांसाठी विशेष व्याख्यानांचे आयोजन केले. विज्ञान विभागाने विशेष व्याख्याने, वेबीनार, कार्यशाळा, संशोधन, राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय पातळीवरील शोधनिबंध प्रसिद्धी याद्वारे विद्यार्थी व प्राध्यापक यांच्या गुणवत्तेस प्रोत्साहन दिले. नेट व सेट या शिक्षक पात्रता परिक्षेत उत्तीर्ण होऊन अनेक विद्यार्थ्यांनी आपली गुणवत्ता सिद्ध केली.

विद्यमान वर्षीच्या उपक्रमात राष्ट्रीय विज्ञान दिन निमित्त डॉ. अरविंद नातू यांचे व्याख्यान झाले. डॉ. गिरीजा जोशी यांनी मार्गदर्शन केले. कै. अरुआप्पा जोशी स्मृतिदिन साजरा करण्यात आला. प्रा. बावडेकर स्मृती व्याख्यानमालेत रामानुजन अनंत वेध घेणारा गणिती या विषयावर डॉ. सुधाकर आगरकर यांनी मार्गदर्शन केले. स्व. संजय जोशी स्मृती व्याख्यान कार्यक्रमात मुंबई विद्यापीठाच्या समाजशास्त्र विभागातील डॉ. रिटा मालचे यांचे आदिवासी स्त्रियांचे सिमान्तीकरण या विषयासंदर्भात व्याख्यान झाले. संस्कृत विभागाने मा. श्रीनंद बापट यांचे कशेळीच्या ताम्रपटाची ओळख, संस्कृत भारतीचे प्रांतप्रमुख श्री. निरज दांडेकर यांचे व्याख्यान, अनौपचारिक संस्कृत शिक्षण मार्गदर्शन केंद्राचे उद्घाटन प्रसंगी डॉ. पुरुषोत्तम यांनी मार्गदर्शन केले. महाविद्यालयाने अशा विविधांगी विषयांवर आधारीत उपक्रमांची परंपरा याही वर्षी कायम राखली.

वाङ्मय विभागाने वाचन प्रेरणा दिन, हिंदी दिन, मराठी राजभाषा दिन यांचे आयोजन केले. खगोल अभ्यास मंडळातर्फे खंडग्रास ग्रहण, शनी गुरु कोनीय युतीचे प्रत्यक्ष निरीक्षण व मार्गदर्शन कार्यक्रम घेण्यात आला. आजीवन अध्ययन विस्तार विभाग, निसर्ग मंडळ, सह्याद्री माउंटेरिंग क्लब, फिल्म क्लब यांचे नियमित व विशेष उपक्रम झाले. आपत्ती व्यवस्थापन कक्षामार्फत श्री. अजय सुर्यवंशी यांचे व्याख्यान, शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचारी यांचेसाठी अग्निविषयक सुरक्षा प्रशिक्षण देण्यात आले. राष्ट्रीय सेवा योजना दिन निमित्त माजी आम. श्री. बाळासाहेब माने यांनी राष्ट्र उभारणी स्वयंसेवकांचे योगदान या विषयावर मार्गदर्शन केले. स्वयंसेवकांतर्फे दत्तम ग्राम चांदेराई येथे स्वच्छता अभियान राबविण्यात आले. विविध ठिकाणी पथनाट्य सादरीकरण करण्यात आले. भूदल व नौदल छात्रसेनातर्फे वृक्षारोपण, कारगिल दिवस, सागरी स्वच्छता अभियान, रक्तदान शिबीर, सामाजिक उपक्रमांतील सहभाग तसेच विशेष शिबिरांमध्ये सहभाग घेण्यात आला.

सांस्कृतिक विभागामार्फत मल्हार महोत्सवाचे आयोजन करण्यात आले. झेप सांस्कृतिक महोत्सवाचे युट्युब, फेसबुक यांसारख्या सामाजिक माध्यमांद्वारे थेट प्रसारण करण्यात आले. जिमखाना विभागामार्फत ऑनलाईन कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले. महिला विकास कक्षामार्फत कक्षामार्फत विद्यार्थी समुपदेशन विविध स्पर्धा आंतरराष्ट्रीय महिला दिन तसेच स्वयंसेवकांच्या संधी हा उपक्रम आम्ही उद्योगिनी प्रतिष्ठान यांच्या सहकार्याने राबविण्यात आला. या सर्व उपक्रमांमध्ये विद्यार्थ्यांनी सक्रीय सहभाग नोंदविला.

महाविद्यालयाची लाईट ही विज्ञान एकांकिका राज्यस्तरीय स्पर्धेत सादर करण्यात आली. मुंबई युवा महोत्सव (५३ वा) अंतिम फेरीत मिमिक्री- शैलेश इंगळे (सौप्य पदक), शास्त्रीय गायन - वैष्णवी जोशी (कांस्य पदक), ऑन दी स्पॉट पेंटिंग - ओंकार कांबळे (सौप्य पदक) प्राप्त केले. कै. संजय जोशी आदर्श स्वयंसेवक पुरस्कार कु. संगम संतोष जाधव यास प्रदान करण्यात आला. डॉ. प्रा. विवेक भिडे यांना भौतिकशास्त्र या विषयातील विद्यावाचस्पती ही पदवी प्रदान केली. डॉ. निधी पटवर्धन यांचा कथासंग्रह प्रकाशित झाला. डॉ. राजीव सप्रे यांना विज्ञान संशोधन पुरस्कार मराठी विज्ञान संशोधन मुंबई तर्फे प्रदान करण्यात आला. डॉ. मेजर सीमा कदम यांना नवी दिल्ली यांचा D.G.N.C.C. Commendation पुरस्कार प्राप्त झाला.

नियत वयोमानानुसार प्रा. डॉ. किशोर सुखटणकर, प्रा. डॉ. राजीव सप्रे निवृत्त झाले.

सामाजिक जबाबदारीचे भान राखून महाविद्यालयाने स्थानिक प्रशासन तसेच आरोग्य विभागाला विशेष सहकार्य केले. महाविद्यालयाचे विद्यार्थी वसतिगृह, विद्यार्थिनी वसतिगृह, वाणिज्य इमारतीतील काही वर्गखोल्या शासनास कोविड सेंटर म्हणून उपलब्ध करून दिल्या. याच काळात राष्ट्रीय सेवा योजना व छात्रसेना विभागातील अनेक विद्यार्थी स्वयंसेवक आणि प्राध्यापक व कर्मचारी यांनी पोलीस मित्र आणि तांत्रिक सहाय्यक म्हणून सामाजिक कार्यात सहभाग घेतला. रत्नागिरी शिक्षण संस्थेचे पदाधिकाऱ्यांचा भक्कम पाठिंबा, नियामक मंडळ व इतर मंडळातील सर्व सदस्यांचे मार्गदर्शन महाविद्यालयास कायम लाभदायक राहिले आहे. जिल्ह्यातील विविध शासकीय अधिकारी महाविद्यालयाचे हितचिंतक, माजी विद्यार्थी, पालक यांचे सहकार्य सातत्याने लाभत आहे. महाविद्यालय त्या सर्वांचे ऋणी आहे.

डॉ. प्रफुल्लदत्त कुलकर्णी

प्र. प्राचार्य

र.प.गोगटे कला, विज्ञान आणि

र.वि.जोगळेकर वाणिज्य महाविद्यालय, रत्नागिरी

विशेष अधोरेखित

Dr. Aparna Kulkarni

- Completed a short- term course 'Gender Sensitization-A shift in perspective' conducted from 4 Feb. to 10 Feb. 2021 coordinated by Sophia College, Mumbai,organized by HRDC, University of Mumbai
- Completed two-week faculty development programme on 'Advanced Concepts for Developing MOOCs' from July 2 to July 17 2020 organized by Teaching Learning center, Ramanujan College, New Delhi
- Completed one week Faculty Development Workshop 'ICT Tools for Effective Teaching, Learning and Administration' from 26th May to 31st May 2020 organized by Yashawantrao Chavan Institute of Science Satara
- Participated in Five-day Faculty Development Programme "Evolution from offline to online Teaching" organized by Satish Pradhan Dnyanasadhana College, Thane from 30th May to 3rd June, 2020
- Completed the self - learning online course on 'Understanding Online Educational Resources' offered by commonwealth of learning Canada
- Published an article 'Bairut Explosion' in 'Marathi Vidnyan Patrika' - periodical of Marathi Vidnyan Parishad
- A talk on 'Nobel Prize in Chemistry 2020'and 'My journey from offline to online teaching'aired on Ratnagiri Akashvani on 29 Jan.2021 and 2 March 2021

- Worked as a Judge for Evaluation of Science based Experiment / Demonstration video making competition of Vidyarthi Vigyan Manthan 2019-20 which is a joint venture of Vijnana Bharati (VIBHA); Vigyan Prasar, Department of Science and Technology, Govt. of India and National Council of Educational Research and Training (NCERT), Ministry of Human Resource Development, Govt. of India.
- Recognized as Ph.D. guide by University of Mumbai and three students registered for Ph.D in 2020-21
- Presented a paper in International Web Conference on 'New Pathways in Chemistry' on 23rd and 24th May 2020 organised by Acharya Marathe College, Mumbai
- Published a chapter 'Cobalt Ferrite Nanoparticles: Magnetically Separable and Reusable Catalyst for Alkyne Hydrothiolation' in an international edited book 'The Comparative Study of Biologically Active Agents by Scholar Press.
- Rs. 50,000/- sanctioned by Mumbai University for a minor research project 'Bioplastic using natural sources'
- Worked as reviewer for journal Oriental Journal of Chemistry

Dr. Madhura Mukadam

- Minor research project sanctioned:
Title of the project : Preliminary qualitative analysis and evaluation of bioactive potential of short neck clam Paphia malabarica (Chemintz) from estuarine regions of Ratnagiri coast of India
Funding Agency: University of Mumbai
Amount sanctioned: 40,000/-
Duration : 1.01.2021 to 31.12.2021
- Research papers published in reputed peer review journals: 03

- Students registered for Ph. D. - 03
 - FDP courses completed - 07
- 1) Two Weeks Faculty Development Programme on "MANAGING ONLINE CLASSES and CO-CREATING MOOCS" from April 20 - May 06, 2020 sponsored by MHRD and PMMM national mission on teachers and teaching
 - 2) Faculty Development Programme on "Comprehensive e-Learning to e-Training guide for Administrative Work" from May 25 - June 05, 2020 sponsored by MHRD and PMMM national mission on teachers and teaching.
 - 3) Faculty Development Programme on "Open Source Tools for Research" from June 08 - June 14, 2020 sponsored by MHRD and PMMM national mission on teachers and teaching.
 - 4) 5 days FDP on How to publish Research papers in scopus indexed journals : A step by step approach By Bedekar College, Thane.
 - 5) 5 days FDP on Research Methodology organized by K. C. Shroff College in association with Uni. Of Mumbai.
 - 6) One week faculty development programme on "Research proposal writing and opportunities in the field of science, Engineering and management organized by R and D center-BIT from 6th July to 11th July 2020.
 - 7) One week certificate course on 'Apiculture' organized by Balwant College, Vita (Sangali) from 13th July to 19th July 2020.

- Conferences attended- 03
- Workshops/training courses completed - 05

MOOC courses developed : 03

- 1) Population Genetics
- 2) Mangrove Ecology
- 3) Research Methodology

Dr. Vivek Bhide

Awarded PhD in Physics by University of Mumbai in Octor 2020.

Title of thesis - Design and development of PC based I-V measurement system with programmable current source and electrical characterization of high energy 197Au and 56Fe implantation in GaAs.

Dr. Surendra Thakurdesai

- Delivered speeches as a resource person in various 'Faculty Development Programme, Webinar & Conferences.
1. Delivering a speech as a resource person on "Best Practices in Curriculum Planning and Implementation in Affiliated Colleges" in the 7-Day Faculty Development Programme on "Institutional Bench marking of Best Practices" on 8th June 2020 organized by the 10 premier Institutes of India.
 2. Delivering a speech as a resource person in a national webinar of "NAAC Accreditation a first step to achieving excellence in education", under the aegis scheme of UGC Paramarsh Scheme, for criteria III on 16th January 2021, organized by Ramaniranjan Jhunjhunwala college of Arts, Science & Commerce Ghatkopar (W), Mumbai.

डॉ. चित्रा गोस्वामी

राष्ट्रीय सन्मान पुरस्कार आणि सन्मान -

- १) संत रैदास सन्मान, सोसायटी फॉर यूथ डेवलपमेंट, दिल्ली.
- २) सरदार भगतसिंग काव्य लेखन सन्मान, दिल्ली.
- ३) साहित्य रत्न सन्मान, नवोदित साहित्यकार मंच, दिल्ली.
- ४) सर्वश्रेष्ठ रचना सन्मान सूर्योदय साहित्य मंच, दिल्ली.

पुस्तक प्रकाशन-

- १) नर जाणा- मराठी काव्य संग्रह, समीक्षा पब्लिकेशन, पंढरपुर. ISBN 978-81-947600-8-5
- २) कथास्त्री- मराठी लघु कथा संग्रह, समीक्षा पब्लिकेशन, पंढरपुर. ISBN 978-93-90424-12-2

अतिथि व्याख्यान-

- १) राष्ट्रिय सेमिनार- २१वी सदी में संत साहित्य की प्रासंगिकता- कला, वाणिज्य, विज्ञान कॉलेज, बिदर, कर्नाटक. ८,९/५/२०२०.
- २) वर्चुअल पैनल डिस्कशन- महिला विकास कक्ष, बिदर, कर्नाटक.

१०/५/२०२०.

३) राष्ट्रिय सेमिनार- फनीश्वरनाथ रेणु की कहानियों का पाठ-संत राउल कॉलेज, कुडाळ. ५/६/२०२०.

४) जीवन मूल्यों का संघर्ष तथा प्रवास- विश्वमांगल्य सदाचार सभा, मुंबई. १३/६/२०२०

५) राष्ट्रिय सेमिनार- साठोत्तरी हिंदी कविताओं में जनवादी चेतना- भाउराव काकतकर कॉलेज, बेलगाम. १२/८/२०२०.

६) संत कबीर तथा सूरदास- शहापुर कॉलेज, ठाणे. १८/८/२०२०.

७) हिंदी प्रचार प्रसार में इलेक्ट्रॉनिक माध्यमों का योगदान भोसला सैनिक कॉलेज, नाशिक. ५/१/२०२१.

८) राष्ट्रिय सेमिनार- संत मीराबाई तथा बहिणाबाई के काव्य में विश्वबंधुत्व की भावना- कुमारस्वामी कॉलेज, औसा, लातूर. ११/२/२०२१.

National Level FDP Programme -

1. Skill development for online teaching- 5 th to 7 th may, 2020- Bhavans college, Mumbai.

2. A virtual teachers training- 20 th to 22 nd may, 2020- Khalsa college, Mumbai.

3. Research Writing & Enhancing visibility- 21 st May, 2020- Ruiya college, Mumbai.

4. Evaluation from offline to online teaching- 30 th May, 2020-YCM open University, Mumbai.

5. Research Methodology- 22 nd to 27 th Feb. 2021- V P College, Aurangabad.

आंतरराष्ट्रीय सेमिनार सहभाग- (MoU college, Goa)

१) तुलसी साहित्य: वैश्विक मूल्य- सांकली कॉलेज, -२७ और २८ जुलाई, २०२०.

२) वैश्विक परिदृश्य: प्रेमचन्द साहित्य- सांकली कॉलेज, ३१ जुलै और १ अगस्त २०२०.

Dr. Seema Kadam

- Participated in national level sailing expedition (MENU CAMP) organised by 2 MAH NAVAL NCC UNIT, RATNAGIRI.
- Completed COVID-19 training programme organised by Department of personnel and training Government of India
- Appointed as MANASMITRA by Manas

Manoble parivartan sanstha, satara.

- Resource person for State level webinar organised by Lanja College on “ Impact of COVID- 19 on women’s life.
- Participated in online awareness quiz programme on “ consumer movement and right of consumer “ organised by Grahak Panchayat Maharashtra Konkan, Dist. Sindhudurg.
- Participated in National level “ NCC E- QUIZ 2020” organised by Condavani Kandaswami Naidu College for Men , Chennai.
- Presented research paper “ Balancing Work and Life : A Need” in State level conference organised by Lanja College on Growth and environment in Challenging times: The strategy Ahead.
- Awardee of “DG COMMANDATION CARD 2020” National Award by Directorate General of NCC , New Delhi.
- Participated in National level Quiz SAMVIDHAN DIVAS programme organised by Vivekanand Education Society Institute of Technology, Mumbai.
- Participated in cadet NCC Camp organised by 2 MNU , Ratnagiri.
- Felicitated with Memento by Bahujan Power Karmachari Sanghatana, Parimandal Ratnagiri on the occasion of Shiv Chhatrapati Shivaji Maharaj Jayanti.

Dr. Mayur Desai

- 1) Prepared 4 lit. sanitizer (handrub) according to WHO recommendations for Gogate - Jogalekar College, Ratnagiri on 17th April 2020.
- 2) Completed General inorganic chemistry - online course of 14 hrs (UDEMY) on 19th April 2020.
- 3) Prepared 16 lit. sanitizer (handrub) according to WHO recommendations for Gogate - Jogalekar College, Ratnagiri on 21st April 2020.
- 4) Participated in online COVID-19 awareness

programme conducted by Navnirman Shikshan Sanstha's S. P. Hegshetye College of arts, commerce and science on 24th April 2020.

- 5) Attended 2 hours National webinar on MOOCs and MOODLEs conducted by Tatyasaheb Natu College of Arts and Senior College of Commerce, Margtamhane, on 26th April 2020.
- 6) Attended 1 hour National webinar on MOOCs and MOODLEs conducted by Kirti College, Mumbai, on 27th April 2020.
- 7) Participated in online COVID-19 awareness programme conducted by Gogate - Jogalekar College, Ratnagiri on 01st May 2020.
- 8) Participated in National webinar on "CAS rules and Process as per 7th Pay Recommendations" conducted by Anandibai Raorane Arts, Commerce and Science College, Vaibhavwadi on 28th May 2020.
- 9) Attended webinar on "Organic Chemistry in 3 - Dimensions" conducted by R. K. Talreja College of Arts, Science & Commerce, Ulhasnagar on 1st June 2020.
- 10) Research poster presented in International web conference on "Chemistry and Environment Interface 2020" conducted by Arts, Commerce and Science College, Lanja on 5th June 2020.
- 11) Participated in National web conference on "Synthesis of nanomaterials and their properties enhancement" conducted by B. N. N. College, Bhiwandi on 11th June 2020.
- 12) Evaluated 22 Masti Se Mastishk Tak (MSMT I activity) Science based Experiment videos making competition of Vidyarthi Vigyan Manthan 2019-20.
- 13) Attended International Level Faculty Development Programme on "GATEWAY TO INNOVATION" conducted by ICS College of Arts, Science & Commerce, Khed from 22nd June to 26th June 2020.
- 14) Attended National Level Faculty Development Programme on "G-suite and allied tools in education, teaching and e-content development" conducted by Sant

Gadge Baba Amravati University, Amravati from 29nd June to 4th July 2020.

- 15) Attended National Level Faculty Development Programme on "Prospective Research on Sustainable Development" organized by Department of Chemistry, SRMIST, Ramapuram Campus, Chennai from 20th to 24th July 2020.
 - 16) valuated 390 Masti Se Mastishk Tak (MSMT II activity) Science based mind map making competition of Vidyarthi Vigyan Manthan 2019-20.
 - 17) Participated in National Webinar on "Novel Methods of Teaching and Learning" organized by the KLE SOCIETY'S SCIENCE AND COMMERCE COLLEGE, Kalamboli, Navi Mumbai on 25th July 2020.
 - 18) Participated in "International Webinar on Challenges to Discovery of Novel Drug" organized by Dapoli Urban Bank Senior Science College, Dapoli on 31st July 2020
 - 19) Attended YouTube live New Education Policy round table discussion on 8th July 2020.
 - 20) Attended State Level Faculty Development Programme on 'Useful ICT Tools on Computer & Mobile Phone for Online Teaching & Learning Process' organized by Kankavli College, Kankavli from 9th to 13th August 2020.
- 1) Attended RUSA-sponsored webinar "Curriculum Design Strategies to Enhance Employability and Soft Skills", organized by Patkar - Varde College on December 23, 2020.
 - 2) Completed UGC-HRDC online short term course on Intellectual Property Rights (Theme: Concepts and Practice in Academics) conducted by University of Mumbai (11th January 2021 to 16th January 2021).

Dr. Rupesh Sawant

Conferences/Seminars/Journals etc.

1. Published the Paper titled 'National Education Policy 2020 and Higher

Education: A Brief Review' in International Journal of Creative Research Thoughts (IJCRT) (Scholarly, Open Access, Peer Reviewed, Multidisciplinary, Referred, Indexed Journal) Vol. 9, Issue 1, January, 2021, ISSN: 2320-2882, Impact Factor - 7.97 (Calculate by Google scholar and Semantic Scholar), Indexed in Google Scholar, SSRN, ResearcherID-Publons, ResearcherID-Thomson Reuters, DOI URL: <http://doi.one/10.1729/Journal.25588>

2. Published a Book Review titled 'A Book Review of Prof. Namdevrao Jadhav's Shivaji The Management Guru' in International journal of Advanced Research (IJAR) (An Open Access, Peer Reviewed, Crossed Reference, Indexed Journal), Vol. 9, Issue 1, January, 2021, ISSN: 2320-5407, Scientific Journal Impact Factor - 7.337, IC Value - 94.33, Indexed in Research Gate, Copernicus, Google Scholar, Thomson ReutersPublons, Advanced Science Index, Article DOI: 10.21474/IJAR01/12366, DOI URL: <http://dx.doi.org/10.21474/IJAR01/12366>

Workshpos/Webinars etc.

1. Attended Webinar on 'Career Opportunities in Banking Sector' on 14th June, 2020 organized by NIIT Limited, Mumbai.
2. Attended Webinar on 'Future Ready: Career Opportunities in Banking' on 25th August, 2020 organized by NIIT Limited, Mumbai.

Smt. Meenal Khandake

- **Participation in various 'Faculty Development Programme / Online Courses / Webinar / Seminar'.**

- I. Seven Days National Online Workshop on "Research Methods & Techniques" organized by Ramanand Arya D.A.V College in association with the University of Mumbai from 06 June to 12 June 2020.
- II. Six Days National level online workshop on "Research Methodology" organised by Indian Accounting Association in Association with Ismail Yusuf College and Thakur College

of science and Commerce on 28th April 2020 to 3rd May 2020.

- III.11 Days National Level Workshop on "Mahabridge webinar on mobile based smart E- Content development for online Teaching" Organized by Bhushan Kulkarni and Eknath Kore on 15th to 25th May 2020.

Mrs. Shravani Vibhute

- **Participation in various 'Faculty Development Programme / Online Courses / Webinar / Seminar'.**

1. Appointed as a paper-setters, in the subject Rural Development Paper No-IV & V at the T.Y.B.A. examination of the Institute of Distance and Open Learning, University of Mumbai to be held in the First half of the year 2020.
2. Appointed as a paper-setters, in the subject Rural Development Paper -I the F.Y.B.A .Semester-I examination of the Institute of Distance and Open Learning, University of Mumbai to be held in the April 2021.
3. Appointed as a PCP lecturer in the subject of Rural Development for B.A Programme & developed E-Content of 2 Videos for F.Y.B.A (Sem-I) & 2 Videos for S.Y.B.A (Sem -III)
4. Online Modi Lipi Course Duration-1st to 7th May
5. International webinar on "Application of Chanaky Niti in Modern Education".on 11th May 2020
6. 3 Days National Level Workshop on Research Methodology, Statistica Techniques & Data Analysis Using M S Excel Organized by Tilak College of Science & Commerce, Vashi on 18th to 20th May 2020.
7. Online state level conference on वसुधैव कुटुम्बकम् organized by P. S. K. College Sawantwadi, Dist. Sindhudurg on 22nd to 24th May 2020.
8. International Webinar on Atmanirbhar Bharat: A Dawn of New Economic

Reforms organized by Anna Leela College of Commerce on 23 May 2020.

9. State Level Wbinar on "Importance of Wild Vegetables and Their

Conservatiion" jointly Organized by Department of Rural St.Gonsalo

Garcia College,Vasai,Boardof Studies in Rural Development,University

of Mumbai and Gokhale Education Socity's Krish Vigyan Kosbad Hill, Dahanu,Dist.- Palghar on 05th June 2020.

10. 5 Days National Webinar on Post Corona : Society and Mankind organized by Lokmanya Tilak Mahavidyalaya Wani, Dist.Yavatmal (M.S) from 3rd to7th June, 2020.

11. One Day National Level FacultyDevelopment Programe (FDP) on "The Relevance and Applicatioin of Mathematical Economics and Econometrics "Organised by Internal Quality Assurance Cell (IQAC) in Association with Department of Business Economics on 16th,June 2020

12. Three Days Online Training Programme on "Counselling as A Profession and Effective Practices" Organized by the Department of Social Work, Bharathidasan University held from 26th June to 28 June 2020.

13.One Day A Webinar on 'PESA' organized by s.t.Joseph College of Arts And Commerce Satpala, Virar(W) on 27th February 2021.

Mr. Krishnat Khandekar

- 01 Research Paper published in ISBN National Reference Books.
- 02Research Paper Presented (Online) in International Conference.
- 01 Research Paper Presented (Online) in National Conference.
- Participated in Two Days Online National Workshop 'Google Apps for Education & Moodle'. Organized byRajaram College, Kolhapur. 2-3 July 2020

- Participated in the Online National Workshop (Teacher Training Programme) 'Utilizing Digital Resources for E-Content Development & Designing'. Organized by Internal Quality Assurance Cell Karamaveer Bhausahab Hiray College, Nimgaon, Nashik.16-17 July 2020

- Participated in SYBA Hindi Revised Syllabus E - Workshop. Organized by SonubhauBaswant College, Shahapur, Thane. 18-19August 2020

- Delivered an Online Lecture (As a Chief Guest) onRashtrabhasha Hindi Din. Organized by Sarhad College of Arts, Commerce & Science, Katraj, Pune. 14 Sept. 2020

- Delivered an Online Lecture (As a Resource Pearson) onState Level - Value Added Course - Skills in Journalism (Online). Organized by Hindi Department, Gogate-Jogalekar College, Ratnagiri. 27 Jan. to 07 Feb. 2021

- Participated in One Week Online Faculty - Student Development Programme. Organized by VinayakraoPatilMahavidyalaya, Vaijapur, Aurangabad. 22-27 Feb. 2021

- Participated in Online One Day Workshop on Skill Development. Organized by ShripatraoChougule College, Kotoli, Kolhapur. 24 Feb. 2021

Mr. Mayuresh Dev

- **Registered for Ph.D.** program in the subject of Zoology.(University of Mumbai)
- **Research paper published-** 'A report on butterfly diversity of Gogate Jogalekar College campus Ratnagiri, Maharashtra' in the Journal of Entomology and Zoology

Studies. Impact Factor- 5.53

- **Faculty Development Program** - Participated in UGC sponsored 7 days' online Workshop on 'Leadership Development Program' organized by Dr. Harisigh Gour Vishwavidyalay, Sagar, Madhya Pradesh.

- **Course Completed**

1. Completed one week online course on Sericulture organized by Department of Zoology of Shri Vyanktesh College of Arts, Commerce and Science, Buldhana.
2. Successfully completed total 3 hours of Research Methodology online course, conducted by Udemy.
3. Successfully completed online course 'Ocean Challenges and Solutions' organized by National Geographic and Zoological Society of London.

- **Online webinars**

Attended national level online webinar on 'Effective presentation skills using ICT tools', jointly organized by Knowledge Publications and Chemtoons You Tube channel.

- Attended 5 Online Awareness program, quizzes related to COVID 19 pandemic.

Smt. Mohini Bamane

- Minor research project sanctioned :
- Title of the project: Preliminary qualitative analysis and evaluation of bioactive potential of short neck clam paphia malabarica (chemintz) from estuarine regions of Ratnagiri coast of India.

Funding Agency: University of Mumbai

Amount sanctioned: 40,000/-

Duration: 01/01/2021 to 31/12/2021

- Registration for Ph.D.
- FDP courses completed-

Two weeks faculty development programme on "MANAGING ONLINE CLASSES and

CO- CREATING MOOCS" from April 20-May 06,2020 sponsored by MHRD and PMMM national mission on teachers and teaching.

- Resource person: Teaching renders forest / whiteboard video preparation to students on the occasion of wetland.
- Workshop/Seminar/Webinar/ Quizzes completed:- 21

Smt. Pranita Tipugade

Qualified

- i) SET in Physics and
- ii) GATE-2021 in April 2021.

श्रीमती बीना कळंबटे

शासकीय समित्या

१. रत्नागिरी पोलीस दलामध्ये स्थापित भरोसा सेलमध्ये मानसशास्त्रज्ञपदी कार्यरत
२. बाल न्याय अधिनियम, २०१५ अंतर्गत रत्नागिरी जिल्ह्यातील संस्थांच्या तपासणी समितीवर कार्यरत
३. प्रादेशिक मनोरुग्णालय, रत्नागिरी मध्ये रुग्ण कल्याण समिती सदस्य.
४. प्रादेशिक मनोरुग्णालय, रत्नागिरी येथे विशेष समिती सदस्य
५. केंद्र शासन योजना वनस्टॉप सेंटर टास्क फोर्स / व्यवस्थापकीय समिती सदस्य.

अशासकीय समिती

१. यमुनाबाई खेर ट्रस्ट व्यवस्था समिती सदस्य.
- विशेष उल्लेखनीय : कोरोना संक्रमण आणि लॉकडाऊन काळामध्ये १७९ व्यक्तींना मानसशास्त्रीय समुपदेशन केले.

श्री. निलेश पाटील

- संपादित पुस्तकात लेख प्रकाशित
- दुरस्थ व मुक्त अध्ययन शिक्षण संस्था, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई परीक्षेसाठी प्रश्नपेढी निर्मितीत सहभाग.
- दुरस्थ व मुक्त अध्ययन शिक्षण संस्था, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई क रिता रायशास्त्र विषयाच्या स्वयं अध्ययन साहित्यनिर्मितीत सहभाग.
- विविध रायस्तरिय, राष्ट्रीय, आंतरराष्ट्रीय चर्चासत्र, कार्यशाळांमध्ये सहभाग.

Mr. Vinayak Gavade

• Participation in various 'Faculty Development Programme / Online Courses / Webinar / Seminar'.

- I. National Webinar on MOOCS and MOODLE organized by Dr. Tatyasaheb Natu College, Margtamhane, Tal Chiplun on 26 th April 2020.
- II. National level online workshop on "Research Ethics & Plagiarism Control" organised by Anna Leela College of Commerce on 15 th May 2020.
- III. 3 Days National Level Workshop on Research Methodology, Statistical Techniques & Data Analysis Using M S Excel Organized by Tilak College of Science & Commerce, Vashi on 18 th to 20 th May 2020.
- IV. Online state level conference on 'शेती पूरक व्यवसाय आणि शाश्वत रोजगाराच्या संधी' organized by P. S. K. College Sawantwadi, Dist. Sindhudurg on 22 nd to 24 th May 2020.
- V. International Webinar on Atmanirbhar Bharat: A Dawn of New Economic Reforms organized by Anna Leela College of Commerce on 23 May 2020.
- VI. 3 Days FDP on ICT Tools for Effective Teaching - Learning Process organized by Indraraj Arts, Commerce & Science College Sillod, Aurangabad on 25 th to 27 th May 2020.
- VII. National Webinar on Spirituality in Education organized by S. B. Vartak Arts, Commerce & Science College, Borivali, Mumbai on 29 th May 2020.
- VIII. Participated in the National Webinar on "Achieving Excellence in Higher Education in India in the 21 st Century: Challenges and Opportunities." Organized by School of Business Studies & IQAC , Sharada University on 3 rd June 2020.
- IX. Participation in the Online National FDP on "Statistical Analysis of Quantitative Data

Using Advance Excel for Research Scholars," organized by Dept. of Mathematics, Rizvi College of Arts, Science and Commerce, held on 3 rd & 4 th June 2020.

- X. Participation in the International Webinar on "Hybrid E-Teaching Tools : Classroom around the world," organized by the IQAC & Departments of B.A.F. & B.F.M. on 16 th June 2020.
- XI. Successfully completing an online course on "Exploring Google Products" conducted by Department of B.Sc. IT in association with IQAC from 16 th June to 18 th June 2020.
- XII. Participated in the Five day online Faculty Development Programme from 30 th May, 2020 to 3 rd June 2020 on the topic "Evolution from Offline to Online Teaching."

श्री. सचिन सनगरे

- श्रीपतराव चौघुले कला आणि विज्ञान महाविद्यालय, मलवाडी, कोतोली आयोजित कौशल्य विकास कार्यशाळेत सहभाग २४ फेब्रुवारी २०२१.
- राष्ट्रीय ग्रामीण विकास एवं पंचायती राज संस्थान, हैदराबाद आयोजित Gender budgeting for Rural Development, Planning and management of Solid waste in rural Areas, Biodiversity governance, या विषयांवरील कार्यशाळेत सहभाग २०२०
- विजया लक्ष्मी विश्वनाथ दलवाई महाविद्यालय, तळरे आयोजित ऑनलाईन व्याख्यान मालेत संसाधन व्यक्ती म्हणून सहभाग.
- मुंबई विद्यापीठ दूरस्थ शिक्षण विभाग पदवी व पदव्युत्तर विभाग समाजशास्त्र विषयासाठी स्वयंअभ्यास साहित्य निर्मितीत निमंत्रित लेखक म्हणून सहभाग, १२ अभ्यास घटकांसाठी लेखन व भाषांतर.
- मुंबई विद्यापीठ दूरस्थ शिक्षण विभाग पदवी व पदव्युत्तर विभाग ऑनलाईन बहुर्यायी परीक्षा जून २०२० समाजशास्त्र विषया अंतर्गत ६ विषयांसाठी प्रश्न लेखक म्हणून सहभाग.
- श्रीपतराव चौघुले कला, विज्ञान महाविद्यालय कोतोली आयोजित कौशल्य विकास कार्यशाळेत सहभाग २४/०२/२०२१.
- पंचम खेमराज महाविद्यालय, सावंतवाडी, महाराष्ट्र आयोजित शेती पूरक व्यवसाय आणि शाश्वत रोजगाराच्या संधी या विषयावरील राज्यस्तरीय ऑनलाईन परिसंवादात सहभाग दि. २३ आणि २४ मे २०२०

Statement about ownership and other particulars about
Magazine '**SAHAKAR**' to be published in the first
issue every year before the last day of January

Form No. IV (Rule No. 8)

(Central Rule, 1956)

1. **Place of Publication** : R. P. Gogate College of Arts & Science and
R. V. Joglekar College of Commerce, Ratnagiri.
2. **Periodicity of Publication** : Annual
3. **Printer's Name** : **Mrs. Ruta Rahul Pandit**
Nationality : Indian
Address : **Yogita Printers,**
1617, Phadke wada, Bundar Road, Ratnagiri
Phone : 9421179219
4. **Publisher's Name** : **Prin. Dr. Prafulladatta Prabhakar Kulkarni**
Nationality : Indian
Address : 'Arghya' Near power house, Nachane Road,
Ratnagiri-415639.
Phone : (02352) College : 221311,
Mob. 9422432563
5. **Editor's Name** : **Prof. Tulshidas Baliram Rokade**
Nationality : Indian
Address : 2227, "Aai", Ekata Vasahat, Shanti Nagar,
Nachane, Ratnagiri
Phone : Cell : 9922873669, Resi. 8788374816
6. **Name & Address of individuals** : **Prin. Dr. Prafulladatta Prabhakar Kulkarni**
who own the magazine or **R. P. Gogate College of Arts & Science and**
Share holders holding more **R. V. Joglekar College of Commerce, Ratnagiri**
than one percent of the **Ratnagiri-415612**
total capital.

Ratnagiri.

Dated :

Sd/-

Dr. Prafulladatta Prabhakar Kulkarni

Principal

R.P. Gogate College of Arts & Science and
R. V. Joglekar College of Commerce, Ratnagiri

मराठी विभागा

पत्रप्रपंच

डॉ. सीमा कदम

आज जगभरात चर्चा केवळ सुरु आहे ती म्हणजे तू दिलेल्या साथीची. तुझी साथ ही खरंच अलौकिक आहे. खऱ्या अर्थाने वैश्विक. वय, लिंग, जात, पात, धर्म, पंथ, गरीब, श्रीमंत, देश, विदेश कोणताही दुजाभाव नाही. सर्वांचा साथी बनला आहेस. तुला पत्र लिहून आजूबाजूच्या परिस्थितीचे माझ्या मनावर प्रतिबिंबित झालेले विचार व्यक्त करावेत असे वाटले म्हणून हा पत्रप्रपंच. खरंतर तुझा जन्म झाला तो आमच्यापासून दूरवर असणाऱ्या चीन या देशात. शंभर नॅनोमीटर एवढसं आकारमान आणि अगदी कॉमन कोल्ड सर्दीचा आजार म्हणून तुझी ओळख झाली ती डिसेंबर १९ मध्ये. म्हणून तुझ नामकरण झालं -१९. जागतिकीकरणामुळे संपूर्ण जग हेच एक गाव झालेले आहे आणि त्यामुळेच अत्याधुनिकरणाच्या करणाच्या हट्यासाने जागतिकीकरणाच्या नशेत वावरणाऱ्या जगात तुझा संचार झपाट्याने होत आहे. तुझे स्वागत कोणी करो वा ना करो तुझा संचार मात्र सर्वत्र सुरु आहे .मात्र तुझ्या या संचाराचा परिणाम आपल्याच विश्वात रममाण, व्यस्त, त्रस्त असलेल्या जगावर कसा होतोय हे दर दिवशी नवनवीन बातम्यांच्या स्वरूपात ऐकावयास आणि पाहावयास मिळते आहे. अमर्याद गरजांच्या गर्तेत बुडत चालत असल्याने त्या भागविण्यासाठी घरातील प्रत्येक जण घर सोडून धावतोय पळतोय. घर ही एक फक्त इन्व्हेस्टमेंट झाली. ती एक वास्तू आहे. तिला घरपण आहे ते त्यामधील माणसांमुळे, त्यांच्या

वावरण्यामुळे हे तू आम्हाला दाखवून दिलेस. मॅगी, पिझ्झा, बर्गर इत्यादी प्रतिष्ठित खाण्याची स्वयंपाक घरातील शान किती दिखाऊपणाची आहे हे समजलं. हॉटेलिंग पाट्यांमधून बाहेरील खाण्यावर खर्च होणारा पैसा आज वाचला. स्वयंपाक घरात स्वतः केलेली पाककला किती रुचकर आणि सकस त्याची रुची आज अनुभवास येतेय. सोशल मीडियावर आरोग्यदायी खाणं कसं शिजवावं, कशामध्ये शिजवावं त्यावर बऱ्याच पोस्ट येत आहे पुन्हा एकदा माती, तांब्या, पितळेच्या भांड्यांची चर्चा.... काय करामत केलीस बाबा.

शिक्षणाचा अर्थ नेमका काय? केवळ माहिती घेण नाही तर ज्ञानाची देवघेव ते जीवन उपयोगी ठरावे अशा पद्धतीने प्रत्यक्षात वापरणे यासाठी व्यावहारिक शिक्षण हे किती आवश्यक आहे याची खात्री पटली. या दृष्टीने पुढील पिढीला शिक्षण देताना नेमके नियोजन कसे करावे हा शिक्षण तज्ज्ञांपुढील यक्षप्रश्न ठरला आहे. मॉल्समधील शॉपिंग, आऊटिंग, थिएटर, चौपाटी, पावरील आनंदापेक्षा घरामध्ये बसून घरकाम, बागकाम, वाचन, मनन चिंतन यातही आनंद आहे हे समजलं. मुलांच्या हातात ब्रश, रंग आले .पत्ते, कॅरम, दोरीउड्या, भोवरे यांमध्ये रमत असतानाच कॉम्प्युटरवर, मोबाइलवर सफाईदारपणे फिरणारी बोट आता वाद्यांवर सफाईदारपणे फिरू लागली आणि आजची पिढी गायन, वादन, संगीत यांमध्येही रसास्वाद घेऊ लागली आहे. परीक्षा नसल्या तर? असा निबंधासाठी च्या विषयावर कल्पनेत रमणारे विद्यार्थी तुझ्यामुळे परीक्षा रद्द झाल्यामुळे हे कल्पनेतील वास्तव प्रत्यक्षात अनुभवत आहेत. विद्यार्थ्यांना या काळात अभ्यासामध्ये कसे गुंतवले जाईल या दृष्टीने वेगवेगळ्या ऑनलाईन कोर्सेसच्या माध्यमातून शिक्षक वर्ग देखील अभ्यासक्रमावर आधारित व्हिडिओ, ई-कंटेंट करण्यामध्ये गुंतलेला आहे, तोही आता टेक्नोसाव्ही झाला. परदेशात गेलेल्या पिढ्यांना परत या असे सांगून समजत नव्हतं.

आता तुझ्यामुळे त्यांना परत घराची आठवण येतेयं. गड्या आपुला गाव बरा म्हणत माघारी फिरण्यासाठी आटापिटा करत आहेत आपलेच परदेशी.

घरची संस्कृती, समाजाची संस्कृती ती जपावी म्हणून विविध सण समारंभ यांवर वारेमाप खर्च कसा होतोय, काही वेळा तो गरजेपेक्षा प्रतिष्ठेचा बनतोय त्याची तमा नव्हती.लॉक डाऊनच्या काळात चार पाच लोकांच्या उपस्थितीत पार पडलेला लग्न समारंभ हा ही समारंभ आहे,तो सुद्धा करून देतो नवीन जीवनाला आरंभ हे दाखवून दिलेस. लग्नसमारंभ, बारसा इत्यादी कार्यक्रमांवर खर्च करण्यासाठी कर्ज काढून मान सन्मान जपणाऱ्या माणसाला आर्थिक काटकसरीची शिकवण मिळाली.हे जर असेच कायम राहिले तर समाजातील कर्जबाजारीपणा कमी होण्याचा हा एक उपाय जणू.

जात,पात, धर्म,यापेक्षा माणसातील माणूस श्रेष्ठ. माणसाचं जीवन जगवण्यासाठी प्रयत्न करणारे डॉक्टर, नर्सस, स्वच्छता दूत, पोलीस इत्यादीनी दाखवून दिलंय.पोलीस हा एक असा पेशा जो कायमच टीकेचा विषय ठरणारा परंतु आज बारा बारा तास ड्युटी करून आपल्या सुरक्षिततेसाठी स्वतःचे घर सोडणारा ,तोही अहोरात्र झटणारा देवदूत ठरला आहे याची जाणीव होते. तुझ्या भीतीने तोंडावर मास्क लावून, वारंवार हात पाय धुऊन आपली काळजी घेणारे आम्ही आणि आपल्या घरातील कचरा उचलून नेणारा रस्त्यावर अस्वच्छता नको म्हणून रस्ता साफ करणारा स्वच्छता कर्मचारी हा देखील एक व्यक्तीच आहे तो कोणत्या बळावर ही सेवा देतो आहे हा विचार मनात आल्याशिवाय राहत नाही आणि मग आपोआप त्याच्या आरोग्यासाठी हात जोडले जातात परमेश्वराकडे.

माध्यमांचे प्रतिनिधी असोत निवेदक, बातमीदार आपल्यातील संवादाला खाद्य पुरवणारा विविध भागातील अपडेट्स पुरवणारा हा वर्ग जीवाचे रान करतो आहे.थोडक्यात काय तर केवळ व्यवसाय किंवा पेशा नाही तर त्यातील सेवा पुरवणारा खऱ्या अर्थाने सेवक आम्ही अनुभवत आहोत. आपापल्या भावना जपत असताना इतरांना देखील भावना असतात हे आम्ही विसरून गेलो होतो त्यामुळे आजूबाजूची सृष्टी, प्राणी, पशुपक्षी यांच्या अस्तित्वाची दखल घेणे आम्हाला जमलं नव्हतं. आपल्याही नकळत आम्ही त्यांच्यावर ,त्यांच्या स्वच्छंदी जगण्यावर आक्रमण केलं होतं. तुझ्यामुळे त्यांची सुटका झाली.प्राणी, पशुपक्षी मोकळा श्वास घेत आहेत, गुंजन करत आहेत.पाणी, हवा, ध्वनी एक ना दोन अशा अनेक प्रदूषणाचे दुष्परिणाम व त्यावरील उपाययोजन यावरून चर्चा करून थकलेल्या आमच्या मेंदूला उत्तर दिले आहे ते तुझ्या अस्तित्त्वामुळे घोषित केलेल्या लॉकडाऊनने निसर्ग हा निसर्ग आहे.मालक आहे पृथ्वीचा हे स्वतःच त्याने दाखवून दिले आहे.

फ्लुइड इटेलिजन्स ही एक मानसशास्त्रीय संकल्पना म्हणजे बदलत्या परिस्थितीनुरूप (सामाजिक, आर्थिक, राजकीय, कौटुंबिक) स्वतःला यशस्वीपणे घडविण्याची आणि टिकून राहण्याची क्षमता.आपल्या देशातील सरकारी यंत्रणा, वैद्यकीय सेवा, पोलीस दल,पोलीस मित्र, मानसमित्र ,योग मित्र ,विविध सेवाभावी संस्था आणि त्यांच्या पाठीशी खंबीरपणे उभा असणारा आमचा भारतीय समाज.याही परिस्थितीत परोपकार,सहिष्णूतेचे आचरण करून इतर देशांना मदत करणारा आपला देश म्हणूनच सारे विश्व आज अचंबित होऊन भारताकडे पाहात आहे. असो..

मित्रा, अजून काही काळ तरी तुझ्या साथीनेच आम्हाला जगाव लागेल हे निश्चित.तू दिलेली शिकवण एकच नाही तर...सर्व समान आहेत, जीवनात कधी आणि कोठे थांबावे, जगताना दुसरा चान्स नाही पैसा हे सर्वस्व नाही वर्तमानात जगा स्वतःचा आदर करताना इतरांचा आदर करा गरजा कमी आहेत. आयुष्य संपल्यावर घेऊन जाणारी केवळ चार माणसं महत्त्वाची ...केवळ चारच.जीवनावश्यक काहीच नाही, जीवच आवश्यक आहे .अशा अनेक आहेत आम्हाला दिलेल्या या शिकवणी साठी तुला शतशः

धन्यवाद.

तुझ्या निरोपाची वाट पाहणारी, सीमा.

(शब्द मर्यादा लक्षात घेऊन माझा विचार श्रृंखलेला येथे सीमा घालते ,मात्र आपल्या विचारांना सीमा नाही.)

श्वास

पौर्णिमा व्हटकर

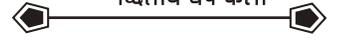
द्वितीय वर्ष कला

श्वास तू घेता शब्द माझे उमगले,
का कोणास ठावूक शब्द श्वासान्मध्ये गुंतले,
गुंतलेले शब्द श्वासालाही जड झाले,
श्वास तू घेता शब्द माझे उमगले...
श्वासाने घेतला पहाटेचा मंद श्वास,
होवूनी मोकळे गुंतलेले शब्द नकळत,
ओठांनी उच्चारले 'तू माझाच श्वास'...

२०२० चा निरोप

वेदिका चव्हाण

द्वितीय वर्ष कला

२ ०२० हे वर्ष सगळ्यांसाठीच लक्षात राहण्यासारखे आहे. 'कोरोना' या जागतिक संकटामुळे अक्षरशः २०२० या वर्षाने सगळ्यांचीच झोप उडविली होती. या वर्षाला 'कोरोना-गो' म्हणून निरोप देण्यात आला. त्याचवेळी नववर्षाने सर्वांना कोरोनापासून तारावे, अशा प्रतिक्रिया व्यक्त करत सरत्या वर्षाला निरोप देण्यात आला. २०२१ हे वर्ष सर्वांना सुखाचे, समाधानाचे व आरोग्यदायी जावो, अशी अपेक्षा व्यक्त करून नवीन वर्षाचे स्वागत करण्यात आले. 'थोडी खुशी, बडा गम' म्हणत २०२० चा ३१ डिसेंबर साजरा करण्यात आला.

दरवर्षी सरत्या वर्षाला निरोप देताना मोठी तयारी केली जात होती. रात्री १२ वाजता ओल्डमॅनचे दहन, याचबरोबर पाटर्चा करून आनंद साजरा करण्याचा बेत करण्यात येत होता. मात्र, कोरोनामुळे २०२० मध्ये सगळ्याच गोष्टींवर बंधने घातली गेली. विविध हॉटेल्समध्ये नववर्ष साजरे करण्यासाठी पॅकेज ठरविण्यात येत होते. त्याला दरवर्षी मोठा प्रतिसाद मिळत होता. मात्र, यावर्षी कोरोनामुळे हॉटेलमधील पाटर्चाही बंद करण्यात आल्या होत्या. काही ठिकाणी तरुण वर्गाने सरत्या वर्षाला निरोप देताना पाटर्चा आयोजित केल्याचे दिसून आले. कोरोनामुळे सरत्या वर्षाला निरोप देताना यापुढे तरी असे वर्ष लाभू नये, अशा प्रतिक्रिया देत सारेजण निरोप देत होते. अनेकांनी घरी राहूनच सरत्या वर्षाला निरोप दिला आहे.

एक अविस्मरणीय वर्ष म्हणून २०२० चे वर्णन करावं लागेल. वर्षाच्या सुरुवातीपासूनच कोरोना व्हायरसची लागलेली कुणकुण आणि मार्चनंतर झालेला प्रकोप आपण साऱ्यांनीच अनुभवला. या मार्च ते डिसेंबर २०२० या काळात आपण माणूस म्हणून बरंच काही शिकलो, अजूनही शिकतोय. कारण कोरोना या जागतिक संकटाची तीव्रता कमी झाली असली तरी ते पूर्ण सरलेलं नाही. सगळ्यात महत्वाचं म्हणजे २०२० या वर्षाने आपल्याला ठसवून सांगितले की स्वयंशिस्त म्हणजे काय? म्हणजे ज्या गोष्टी आपली वडीलधारी मंडळी आपल्याला सांगायची की, हातपाय स्वच्छ धुवा, गरम पाणी प्या, त्याच उपायांची ढाल या कोरोना सुराशी लढताना आपल्याला उपयोगी पडतेय.

कोरोनामुळे दैनंदिन जीवनात भर पडली ती मास्कची. पण, ही मास्क लावण्याची सवय आपण कायमस्वरूपी लावून घेतली तर

इथून पुढच्या काळात अशा आजाराना आपण दूर ठेवू शकतो. याशिवाय हेल्दी फुड खाणं, जीवनसत्वयुक्त आहार ठेवण्याचा मंत्रही २०२० या वर्षाने दिला. रोग प्रतिकारशक्ती वाढवण्यासाठी पोषक आहार किती गरजेचा आहे, हे कोरोनाने अधोरखित केले आहे. मानसिक ताकदही इकडे तिकडे मॅटर करते, हेही कोरोनाने दाखवून दिले. आणखी एक महत्वाची बाब आपण शिकलो, ती म्हणजे त्याच पैशात आणि आहे त्या वस्तूंमध्ये भागवणं, अनावश्यक खर्च न करणं, कुठे लागली नव्या कपड्यांची आणि चैनीच्या वस्तूंची गरज हा सगळा मनाचा खेळ होता हे दिसून आलं.

तुम्ही आम्ही या वर्षात अनेक प्रियजनांना गमावलं. बहुतेकांना कोरोनामुळे. अशा एखाद्या रोगाने माणसं आपल्यातून इतक्या संख्येने जाणं, हे मनाला चटका लावणारं होतं. 'आरोग्य हीच खरी संपत्ती' हे कोरोनाने सिद्ध करून दाखवलं. २०२० या इंग्रजी वर्षाला निरोप देताना आरोग्य सेवक, अत्यावश्यक सेवेतील कर्मचारी वर्ग, वाहतूक सेवेतील वर्ग, स्वच्छता करणारे कर्मचारी यांच्याप्रती कृतज्ञता बाळगायलाच हवी. अगदी गॅस सिलेंडर आपल्या घरपोच करणारे डिलिव्हरी बॉय, भाजीवाले, दूधवाले, पेपरवाले, फुलवाले साऱ्यांचे ऋण मानायलाच हवेत. ही मंडळी नसती तर आपलं जीवन कोरोना काळात असह्य झालं असतं. लहान मुलांच्या शाळा बंद, गार्डन बंद, अगदी घराबाहेर पडायचं नाही, असा जो काळ होता, त्यात या छोट्या मंडळींनी दाखवलेला संयम कौतुकास्पद होता. वर्क फ्रॉम होम हा आतापर्यंत ऐकलेला शब्द आता जगण्याचा भाग झाला. इंटरनेट क्रांतीने मोठा हात दिला. इथून पुढच्या काळात तंत्रज्ञान किती ग्रेट रोल आयुष्यात प्ले करू शकतो, याचा आरसा म्हणजे २०२० सरतं वर्ष.

२०२० हे वर्ष सर्वाधिक चर्चेत राहिले ते म्हणजे 'कोरोना'मुळे परंतु 'कोरोना' शिवायसुद्धा देशात किंवा जगात अशा अनेक घटना घडल्या, ज्याने आर्थिक आणि सामाजिक

परिस्थितीवर आपली छाप सोडली. या वर्षीच्या आठवणींचा मोरपंखी पिसारा जपून ठेवला असेल ना सर्वांनी आपल्या हृदयाच्या गाभान्यात... खरंच कधी वर्ष सरल ते कळाले देखील नाही... मावळत्या वर्षाला निरोप देताना काही आठवणी जाग्या होत ठरल्या लक्षवेधक.

कोरोनाचे आगमन - ९ फेब्रुवारीला दिल्ली विमानतळावर भारतातला पहिला 'कोरोना' रुग्ण सापडला. त्यानंतर अगदी दोन-तीन महिन्यांतच 'कोरोना'ने दिल्ली मुंबईसह संपूर्ण देशाच्या कानाकोपऱ्याला आपल्या विळख्यात घेतले. 'कोरोना'चा प्रसार आटोक्यात आणण्यासाठी देशात लॉकडाऊन घोषित करण्यात आले. संपूर्ण जगात कोरोनाने हाहाकार माजवला.

राम मंदिराचे भूमिपूजन - अयोध्येच्या विवादित जमिनीचा निकाल ९ नोव्हेंबर २०१९ ला लागला. या जमिनीवर राम मंदिर बांधण्याच्या पक्षात सर्वोच्च न्यायालयाने निर्णय दिला. त्यानंतर ५ ऑगस्ट २०२० रोजी पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्या हस्ते राम मंदिर निर्माणाचे भूमिपूजन करण्यात आले.

भारत-चीन सीमावाद - संपूर्ण जगाला 'कोरोना'च्या विळख्यात ढकलणाऱ्या चीनने भारताच्या लडाख जवळील भागात घुसखोरी केली. भारतावर दबाव आणण्याचा प्रयत्न केला. परिणामी भारत आणि चीन यांच्यातला तणाव वाढत गेला. दोन्ही देश युद्धाच्या उंबरठ्यावर उभे आहेत.

हाथरस येथील सामूहिक बलात्कार - हाथरस येथे झालेल्या सामूहिक बलात्कार प्रकरणाने संपूर्ण देश ढवळून निघाला होता. बलात्कार पीडितेचा मृत्यू झाल्यानंतर स्थानिक प्रशासनाने तिच्या कुटुंबियांच्या अनुपस्थितीतच पीडितेवर अंत्यसंस्कार केले. हे प्रकरण प्रसारमाध्यमांनी उचलून धरले. उत्तर प्रदेश सरकारने प्रसारमाध्यमांना गावाच्या वेशीबाहेर ठेवले. अत्यंत संशयास्पद कारवाईमुळे योगी सरकारचीही नाचककी झाली.

निसर्ग चक्रीवादळ - ३ जून रोजी अलिबाग किनारपट्टीवर धडकलेल्या निसर्ग चक्रीवादळाने यावर्षी सर्वाधिक नुकसान केले. एकीकडे देश 'कोरोना'शी लढत असताना या नैसर्गिक संकटामुळे देशासमोर मोठे संकट निर्माण झाले होते. या आपत्तीत अनेकांनी आपला जीव गमावला तर काहींचे कोट्यावधी रुपयांच्या मालमत्तेचे नुकसान झाले.

राफेल हवाई दलात दाखल - हवाई दलाची ताकद वाढवणारे ३ राफेल लढाऊ विमान या ४ नोव्हेंबर २०२० ला भारतात दाखल झाले. अत्याधुनिक यंत्रणा आणि असामान्य मारक शक्तीसाठी ओळखले जाणारे हे फायटर जेट भारताने खरेदी केल्यानंतर संपूर्ण देशाच्या भुवया उंचावल्या होत्या.

अमेरिका निवडणूक - आर्थिक महासत्ता म्हणून ओळखल्या

जाणाऱ्या अमेरिकेची निवडणूक २०२० यावर्षी संपूर्ण जगात चर्चेचा विषय होती. डोनाल्ड ट्रम्प यांच्यासाठी ही निवडणूक प्रतिष्ठेची होती. अमेरिकेच्या नागरिकांनी जो बायडेन यांना राष्ट्राध्यक्ष म्हणून निवडले.

शेतकरी आंदोलन - केंद्र सरकारने पारित केलेल्या नव्या शेती विधेयकामुळे शेतकरी रस्त्यावर उतरले होते. देशात आतापर्यंतचे हे सर्वात मोठे आंदोलन ठरले असून नवीन शेती विधेयक मागे घेण्याची मागणी शेतकरी करित होते. पंजाब आणि हरियाणा येथील मोठ्या प्रमाणात शेतकरी दिल्लीच्या सीमेवर आंदोलन करित होते.

येणारे २०२१ हे नूतन वर्ष कसे असेल? दुःखाच्या रंगात चिंब भिजलेले, की सुखद आनंदाच्या सुखात मनसोकत रंगलेले, वाटतेच ना सगळ्यांना भिती या २०२० ला निरोप देताना...! असो... नवे वर्ष कसेही... आपण त्याला धैर्याने सामोरे जाऊ... कॅलेंडरचे शेवटचे पान फडफडतयं वाऱ्यावर अधिर होऊन नव्या वर्षाच्या स्वागतासाठी. काय हरवले? काय गवसले? याचा अंदाज घेताना भावनाविवश झालेल हे मन... थरथरणाऱ्या ओठांवर सरत्या वर्षाचा लेखा-जोखा मांडताना ज्या चुका झाल्या त्या पुन्हा होणार नाहीत याचा संकल्प करू...

नवीन स्वप्न साध्य होण्यासाठी योग्य आखणी करून त्या मार्गाने चालताना परिश्रम यांची शिकस्त करण्यासाठी मनाची तयारी झालेली होती. जीवनातील अनेक गोष्टींचा साक्षीदार असणारा काळ नवा उत्साह, नवी उमेद घेऊन २०२१ च्या उंबरठ्यावर येऊन ठेपलं होत. अनेक सुखद-दुःखद आठवणींनी सजलेलं वर्ष जगाचा निरोप घेताना थोडसं उदासवाणं वाटत होतं. मावळतीला जाणाऱ्या सुर्यासोबत सरत्या, वर्षाला निरोप देताना आठवणींचा हुंदका दाटत होता, तरीही नव्या वर्षाच्या स्वागतासाठी मन अधिरतेने नवीन वर्षाची वाट पाहतयं, सरत्या वर्षाला निरोप देताना...

जन्मशताब्दी स्वरभारकराची!

वर्षा काळे

द्वितीय वर्ष विज्ञान

सं गीत ही मानवाला मिळालेली महत्वपूर्ण देणगी आहे. त्यातून माणसाच्या भावभावना, इच्छा, जीवनात आलेले नैराश्य या सर्व गोष्टींवर मात करता येऊ शकते. भारतीय संगीत परंपरेत अनेक कलाकारांचा मोठा वाटा दिसून येतो. संगीत क्षेत्रातील विलक्षण चमत्कार मानल्या गेलेल्या एका अवलिया व्यक्तिमत्त्वाचा ४ फेब्रुवारी १९२२ या दिवशी जन्म झाला म्हणजेच यावर्षी ४ फेब्रुवारीला त्यांच्या जन्मशताब्दी वर्षाची सुरुवात झाली. तसे सगळेच जन्मतात, जगतात आणि जातात म्हणजे प्रत्येकाची जन्मशताब्दी कधी ना कधी येणारच असते; पण काही विशिष्ट लोकांचीच आठवण या रितीने समाजाला करावीशी वाटते, इतके काहीतरी संस्मरणीय ते समाजाला देऊन गेलेले असतात. हे अवलिया व्यक्तिमत्व म्हणजे 'भारतरत्न' सर्वोच्च सन्मान प्राप्त हिंदुस्थानी शास्त्रीय गायक पंडित भीमसेन जोशी!

'जो भजे हरि को सदा... सो ही परम पद पावेगा...' अनेकदा ऐकूनही पुन्हा पुन्हा ऐकण्याची इच्छा कायम राहणारे हे भजन. जवळपास प्रत्येक संगीत मैफिलीत हे भजन ऐकविण्याचा प्रेमळ आग्रह रसिक-श्रोते पंडितजींना करत असत. अशीच काही भजने, अभंग, 'भीमसेनमय' झाले आहेत. एखादा कलावंत आपल्या कलेवर असे प्रभुत्व प्राप्त करतो की तो कलाकार आणि ती कला एकरूप होऊन जाते.

कर्नाटक प्रांतात जन्मलेल्या पंडितजींचे आयुष्य 'सुरेल' होण्यापूर्वी त्यांना अनेक अडीअडचणींना तोंड द्यावे लागले. भीमसेनजींचे वडील पेशाने शिक्षक होते. भीमसेनजींचा संगीत क्षेत्राकडे असलेला ओढा त्यांना पसंत नव्हता. त्यांना वाटत होते की भीमसेनांनी वैद्यकीय वा अभियांत्रिकी शिक्षण घ्यावे. या मतभेदामुळे इ.स. १९३३ रोजी वयाच्या अकराव्या वर्षी त्यांनी घर सोडले आणि ग्वाल्हेर शहरात दाखल झाले. पोट्यात अन्न आणि खिशात पैसे नसतानाही गायनाबद्दल असलेल्या तळमळीतून त्यांनी उत्तर भारतातील अनेक शहरांत भटकती केली. अशा प्रकारे काही

वर्षेग्वाल्हेर, लखनौ, रामपूर येथे व्यतीत केल्यानंतर त्यांचा शोध घेत असलेल्या वडिलांशी त्यांची भेट झाली आणि ते पुन्हा घरी परतले. अखेर त्यांचा गायनाकडील कल पाहून वडिलांनी त्यांना कुंदगोळ गावातील 'सवाईगंधर्व' म्हणून ख्यातनाम असलेल्या रामभाऊ कुंदगोळकरांकडे शास्त्रीय गायनाचे धडे गिरवण्यास पाठवले. तेथे त्यांची शास्त्रीय गायनाची बैठक पक्की झाली. त्यावेळी आणि त्यानंतरही भीमसेनजी दररोज सोळा तास रियाज करण्याचा स्वतःचा दंडक पाळत असत. नंतर गुरु रामभाऊ कुंदगोळकरांच्या आज्ञेवरून त्यांचा निरोप घेऊन भीमसेनजी पुणे येथे आले. इ.स. १९५२ पासून त्यांनी त्यांचे गुरु सवाईगंधर्व यांच्या स्मरणार्थ 'सवाईगंधर्व महोत्सव' पुणे येथे सुरु केला.

१९४७ मध्ये गायनाची त्यांनी सुरुवात केली. शून्यापासून, सामान्यांमधून संघर्ष करत त्यांनी कारकीर्दीची सुरुवात केलेली असल्याने सामान्य रसिकाला काय हवे याची त्यांना योग्य जाण होती. तसेच विधिवत शास्त्रीय संगीताची तालीम झालेली असल्याने भारतीय संगीताच्या आत्म्याची त्यांना चांगली समज होती. याचा सुवर्णमध्य साधून त्यांनी जो आवाज, जी गायकी निर्माण केली ती दैवी ठरली. राम फाटक यांनी स्वरबद्ध केलेला 'संतवाणी' हा अल्बम आणि श्रीनिवास खळे यांनी स्वरबद्ध केलेला 'अभंगवाणी' हा अल्बम जास्त खुलला ते म्हणजे पंडितजींनी चढवलेल्या स्वरसाजामुळे! असे सर्व असूनही स्वतःविषयी वा स्वतःचे विचार समाजासमोर ठेवण्याच्या मोहापासून ते नेहमीच अलिप्त राहिले. 'जे बोलायचे ते गाण्यातून' हाच त्याचा खाक्या होता. स्वतः बदलची इतकी अलिप्तता बघायला मिळणे दुर्मीळच!

पंडितजींनी आपल्या आयुष्यात सर्वात जास्त प्रेम केले असेल तर ते फक्त गायनावर. अशा या स्वरभास्कराने २४ जानेवारी २०११ रोजी या जगाचा निरोप घेतला; पण त्यांचा स्वर रसिकांना सतत मंत्रमुग्ध करत राहिल, हेही निश्चितच!

विशुद्ध संगीताची एक पूर्ण स्वतंत्र पद्धती पाश्चिमात्य अभिजात संगीत वगळता बहुधा आपल्याकडेच आहे आणि या भारतीय संगीताचा दिवसेंदिवस सर्वत्र प्रचार-प्रसार होत आहेच. या मार्गावरील 'दीपस्तंभ' म्हणून पंडितजींचे कर्तृत्व महत्त्वाचे आहे. त्यांनी 'भारतीयत्वा'ची ताकद संपूर्ण जगाला दाखवली. आमचा आमच्यावरील विश्वास वृद्धिंगत केला. अशा या 'स्वरभास्कराला' जन्मशताब्दीनिमित्त आदरांजली देण्याचा माझा छोटसा प्रयत्न! या स्वरभास्कराची थोरवी अफाट आहे ती थेंबभर शाईने या कागदावर लिहिणे अशक्य आहे.

कोविड महाराष्ट्रासाठी समाजशास्त्रीय अग्रक्रम

श्री. सचिन सनगरे

कोविड सारख्या जागतिक आपत्तीने भांडवलशाहीत उलथापालथ होणार यात वाद नाही. जगभरातल्या देशांतील अर्थव्यवस्थांची यामुळे पुनर्रचना करावी लागेल आणि त्याची पायाभरणी आतापासूनच करावी लागेल. सर्व शक्यतांचा आढावा घेऊन सकारात्मक आणि कृतीशील भूमिकांची जबाबदारी तळापासून ते शिखरापर्यंत अशा स्वरूपात घ्यायला लागणार आहे. सर्व प्रकारची सामाजिक स्थित्यंतरे होणार हे सामाजिक शास्त्रांनी विचारात घेऊन स्वयंपूर्ण भारतासाठी श्रमाचे व्रत स्विकारावे लागेल हेच खरे. विज्ञान आणि सामाजिक शास्त्रांच्या एकत्रित कार्याशिवाय स्वयंपूर्णतेचे ध्येय प्राप्त होऊ शकणार नाही. विचार, कायदे आणि प्रशासन यांतील बदलांशिवाय समाजव्यवस्थेतील विकासप्रक्रिया वेगवान होणार नाहीत. राष्ट्राच्या अर्थव्यवस्थेच्या उभारणीतील अनेक निर्णय हे लोकांना पटणारे असतील असे नाही, पण असे निर्णय घ्यावे लागणारच.

यासाठी समाजव्यवस्थांमध्ये होत जाणारे परिवर्तन हे सामाजिक जाणीवांतून सामाजिक जबाबदारीकडे वळणारे असायला हवे. त्यासाठी प्रत्येक घटकांसंबंधातील जाणीव ही आपलेपणाकडे वळणारी हवी. हा देश माझा, हा समाज माझा आणि या देशातील संस्कृती, धर्म, परंपरा या माझ्या वारसा आहेत अशी भावना जेव्हा व्यक्तीमनात निर्माण होते तेव्हा अधिकार, कर्तव्ये यापलीकडे जाऊन आपली आद्य जबाबदारी याकडे व्यक्ती वळतो.

समाजात सकारात्मक परिवर्तन याचा अर्थ नेमका कोणता घ्यायचा या बद्दल मतभेद होऊ शकतात. आपण चर्चा करणार आहोत ती स्वयंपूर्णतेच्या दिशेने आणि ज्या त्या प्रदेशाच्या शाश्वत विकासाच्या दिशेने.

शेतीक्षेत्रातील रोजगाराच्या कमतरतेतून आणि शहरांच्या अनाठायी मोहापायी गावाकडून शहरांकडे झालेले बेहिशेबी स्थलांतर आजच्या घडीला सर्वात घातक बाब झाली आहे. आपल्या घराकडे वळण्याची मानवाची नैसर्गिक वृत्ती असली तरी ती आजच्या निबंधांच्या परिस्थितीत सर्वात घातक बाब ठरणार आहे. याचसाठी प्रत्येक गाव आणि प्रत्येक प्रदेश स्थानिक लोकसंख्येच्या तुलनेत सक्षम बनविणे अत्यावश्यक आहे. जीवनावश्यक आणि ऐषआरामी

यांत सहज वर्गीकरण करता येईल आणि त्याच आधारावर स्थानिक संसाधनांचा सुयोग्य वापर करून रोजगार व्यवस्था उभारली जाणे आवश्यक आहे. यासाठी 'मेड इन भारत' म्हणजेच आपल्या गावातच आपल्या सर्व गरजा पूर्ण होतील यासाठी प्रयत्न करण्याची गरज आहे.

श्रमआधारित अर्थव्यवस्था श्रेष्ठ की तंत्रज्ञानावर आधारलेली हा वाद न घालता स्वयंपूर्णतेवर आधारलेली अर्थव्यवस्था निर्माण करणे ही आजची गरज आहे. अन्न, वस्त्र, निवारा, आरोग्य, शिक्षण, मनोरंजन अशी गरजांची प्राधान्य क्रमाने यादी करून आपल्या स्थानिक संसाधनांशी मेळ घालणे गरजेचे आहे. याच्याही आधी सर्वात महत्त्वाचे काम करावे लागेल ते म्हणजे प्रत्येक गावासाठी पाण्याची उपलब्धता. यासाठी कठोर नियोजन आणि प्रगत तंत्रज्ञानाची आवश्यकता आहे.

शेतीनिष्ठ विकेंद्रीत अर्थव्यवस्थेला पर्याय दिसत नाही. अन्न आणि आरोग्य या व्यवस्थांचा अग्रक्रम नाकारता येण्यासारखा नाही. कृषी आणि कृषीपूरक व्यवसायांच्या माध्यमातून हजारो वर्षांची संस्कृती सुफळ होत आल्याचे आपले ऐतिहासिक दाखले आहेत. तंत्रज्ञान युगात वाढलेल्या भांडवलशाही आकर्षणातून व स्पर्धेतून आपण आजच्या स्थितीला पोहचलो आहोत. कोविड सारख्या आकस्मिक संकटातून बाहेर पडण्याचे उपचार सापडतील देखील पण अर्थव्यवस्थेत होणारी उलथापालथ सांभाळण्यासाठी पोटाला घास आणि हाताला उद्योग मिळवून द्यावाच लागेल. हे काम करताना संख्यात्मक सुरक्षितता आणि सामाजिक अंतर यासारख्या नियमनांची अंमलबाजावणी करायची वेळ आल्यास त्यासाठी प्रयत्न पूर्वक तयार होणे गरजेचे आहे. कृषीक्षेत्राच्या सर्वांगीण विकासातून हे शक्य आहे.

कृषीक्षेत्रात अमर्यादीत श्रमीकांना सामावून घेण्याची ताकद आहे त्या शक्तीचा वापर सकारात्मक वृत्तीने करण्याची गरज आहे. सर्व प्रकारच्या प्राथमिक गरजा गावात पूर्ण होणार असतील, श्रमाला योग्य किंमत असेल आणि अपेक्षित असलेले सुखी जीवन व्यक्तीला गावातच प्राप्त होणार असल्यास सहसा कोणीही गाव सोडणार नाही. नैसर्गिक आपत्ती, रोजगाराची अनपलब्धी, जगण्याचा संघर्ष अशा

विषयांना कंटाळून लोक शहरांकडे वळतात. त्या कारणांची मीमांसा करून गावातील श्रम गावातच वापरले जावेत अशा व्यवस्था निर्माण करण्याची गरज आहे. प्रत्येक गावात सार्वजनिक उत्पादन केंद्र निर्माण करायला हवे ज्यातून त्यांना किमान रोजगार प्राप्त होईल आणि गरजांची पूर्तता करता येईल. राज्याराज्यातील स्थलांतरासाठीही सुयोग्य कायदे व नियमने हवीत, कारण त्यातून स्थलांतरीत लोकसंख्येवर नियोजनबद्ध नियंत्रण ठेवता येईल.

विज्ञान, तंत्रज्ञान, उच्चशिक्षण, परदेशी चलन, आंतरराष्ट्रीय संबंध, आयात-निर्यात या बाबी देखील महत्त्वाच्याच आहेत त्यांचा ताळमेळ स्थानिक व्यवस्थांनी जुळवून घ्यायला हवा. आज लाखोंच्या संख्येने असलेले श्रमजीवी गावांतून शहरांकडे आले आणि आज काही काळासाठी काम बंद झाल्यावर परतीच्या प्रवासासाठी आटापिटा करीत आहेत. श्रमजीवींना शहरात काही काळासाठी परिपूर्णत्व देणारी व्यवस्थाच आपण निर्माण करू शकलो नाहीत, ही बाब मान्य करूनच भविष्यातील नियोजन करावे लागेल.

आरोग्य, शिक्षण आणि रोजगार हे विनासायास मिळावयास हवे हे स्वप्न म्हणून खूपच देखणे आहे, पण वास्तवात अशा सामाजिक, आर्थिक परिस्थितीसाठी अन्य क्षेत्रात किती विलक्षण मेहनत घ्यावी लागेल याचाही विचार तितकाच वास्तववादाने करावयास हवा आहे. स्पर्धेमुळे आत्महत्याही होतात आणि चमत्कारही होतात. त्यामुळे स्पर्धेला दूर सारून अलिप्ततावादी धोरण योग्य ठरणार नाही. प्रत्येक पिढीसमोरील आव्हाने वेगळी होती त्यांचेकडे असणारी साधनसूचिताही वेगळी होती याचे ज्ञान घेऊन आजच्या पिढीने आपल्या कर्तृत्वाच्या दिशा सुनियोजित करावयास हव्या. चौदा विद्या आणि चौसष्ट कलांचा आयाम वाढून तो चौदाहजारांवर पोहचला असताना आपल्या कौशल्याच्या खुजेपणाकडे पहात न राहता यापैकी आपल्याला साजेशी कला आत्मसात करायला हवी आहे. कौशल्य विकास अभियान अंतर्गत लाखो युवकांनी अशी संधी घेतली आहेच. या योजने अंतर्गत एक हजार एकशे वीस कोटी इतका निधी शासनस्तरावर उपलब्ध करून देण्यात आला असून चौदा लाख युवकांना या संधीचा लाभ घेता येणार आहे. सक्षम युवक, समक्ष भारत घडवू शकेल असा आशावाद यामागे आहे.

भारतीय लोकशाही आणि भारतीय समाज याचा विचार करता असे वाटते की भारतीय लोकशाहीची मुळे आता कुठेशी तग धरू लागली आहेत. हजारो वर्षांचा सांस्कृतिक वारसा सांभाळण्याची ताकद अजून यायची आहे. लोकशाही शासनप्रणालीतील आपला सहभाग जेवढा वाटेल तेवढी ती सक्षम आणि न्याय्य होणार आहे. देशाचा नागरिक म्हणून मी देशाचा लाभार्थी असेन आणि कर्तव्य पालनापासून जर मी दूर जात असेन तर देशातील गैरसोयींबद्दल

बोलण्याचा मला अधिकार प्राप्त होत नाही. नागरिक म्हणून मी कायद्याचे पालन करणारा असेन, लोकशाहीप्रती सकारात्मक आणि सक्रिय असेन तर जाब विचारण्याचा संविधानिक हक्क मी प्राप्त करण्यास लायक ठरेन. या भावनेतून उदयोन्मुख नव्या भारताच्या रचनेत माझा खारीचा का होईना वाटा असेल.

देश ही संकल्पना भूभागाच्या नकाशाची किंवा विशिष्ट लोकसंख्येच्या आधाराची बाब नसून देश ही सकारात्मक मानसिकता आहे. एक भारत, आपला भारत म्हणून देशातील प्रत्येक व्यवस्थेकड। बघण्याची वेळ आली आहे. सद्यकाळातील अशांततेचे अंधकार हे काही काळापूरतेच असतील. असमानतेतून समानतेकडे, नकारात्मकतेकडून सकारात्मकतेकडे, अनारोग्याकडून आरोग्याकडे आणि अनेकत्वाकडून एकत्वाकडे जाण्याची हीच खरी वेळ आहे. गंगेचे तिर्थ प्राप्त करण्यासाठी भगीरथाला आपल्या अनेक पिढ्या कष्टावे लागले हीच बाब आपल्या उभरत्या देशाच्या उज्वल भविष्याला लागू पडते. पिढ्यांच्या कष्टाशिवाय आणि श्रमिकांच्या घामाशिवाय सुख पदरात पडत नाही. पूर्वजांच्या घामारक्ताने संचित रूपात मिळालेल्या या स्वातंत्र्याला सुदृढ बनविण्यात, सक्षम बनविण्यात अल्पस्वल्प रूपात का होईना माझ्या आणि आपल्या सर्वांच्या योगदानाची गरज आहे. आपला देव आणि आपण यामध्ये आपला देश आहे आणि आपल्या देशाला आपले आराध्य स्वरूपात नागरिक म्हणून पहायला लागल्यास महासत्ता नाही, पण महान लोकशाही, लोकसत्ता म्हणून आपला देश नावाजला जाईल.

डॉ. आंबेडकरांचे स्त्री विषयक कार्य

रुनेहा घडशी

द्वितीय वर्ष कला

प्राचीन संस्कृतीत स्त्रीला आदिशक्ती मानले जात होते. मानवी जीवनाचे सातत्य राखणारी स्त्री ही पृथ्वीप्रमाणे सहनशील आणि नदीप्रमाणे सौम्य वाटत होती. समाजाने तिला सर्वसाधारण समजून तिचा गौरव केला. पण हळूहळू काळ पालटला. पुरुष सत्ताधारक बनल्यामुळे हिंसक आणि आक्रमक बनला. स्वतः स्वामी होऊन त्याने तिला गुलाम केले. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी महाडच्या चवदार तळ्याच्या सत्याग्रहाच्यावेळी जमलेल्या स्त्री वर्गाला उद्देशून ते म्हणाले होते, "स्त्रियांनी मुलांना शिक्षण देण्याचा आग्रह धरावा आणि विद्या ही काही पुरुषांची मक्तेदारी नाही, ते स्त्रियांनाही आवश्यक आहे. गरीब स्त्रियांनी नीटनेटके आणि स्वच्छ रहावे, असे त्यांचे आग्रही सांगणे असायचे. स्त्रियांनी निर्भयतेने जगण्यास शिकले पाहिजे. मुलींना आपला नवरा निवडण्याचा अधिकार आहे, असे ते तेव्हापासूनच सांगत. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी घटनेच्या माध्यमातून स्त्रियांना जे अधिकार दिले त्यामुळेच विसाव्या शतकाच्या उत्तरार्धात स्त्रियांच्या ज्या-ज्या चळवळी उभ्या राहिल्या, वेगवेगळ्या क्षेत्रात स्त्रियांनी जे प्राविण्य मिळविले आणि समाजजीवनाच्या मध्यास्त्रोतात येण्याची जी धडपड सुरु केली त्या सगळ्याच अधिष्ठान राज्यघटना होय, म्हणजेच डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर होय.

महिला सक्षमीकरणसंबंधी घटनात्मक अधिकार देणाऱ्या हिंदू कोड बिलाचे जनक म्हणून डॉ. बाबासाहेबांकडे पाहिले जाते. भारतीय समाजात अस्पृश्य स्त्री अधिक शोषित होती. ती गुलामाचीही गुलाम होती. भारतीय स्त्रीचा इतिहास पाहता तिच्यावर सतीची चाल, बालविवाह पडदा पद्धती यांसारख्या प्रथा लादण्यात आल्या होत्या. भारतीय समाजात महिला उद्धाराच्या अनुषंगाने क्रांती प्रबोधन आणि सुधारणेच्या दृष्टीने अनेक अंगाने कार्य केले. भारतीय महिला समाजात अपमानित जीवन जगत होती. स्त्री भोगी आणि दासी म्हणून जगत होती. गुलाम अर्थात अस्पृश्य स्त्री दुहेरी चक्रात अधिकच यातनांचे, कष्टाचे, अपमानाचे जीवन जगत होती.

या पार्श्वभूमीवर जात, वर्ग व पुरुषसत्तेत दलित स्त्रीचे

जीवन कसे बंदिस्त होते याविषयी प्रतिमा परदेशी म्हणतात 'दलित स्त्रियांचे जातिव्यवस्था, वर्णव्यवस्था व पुरुषसत्ता या तिन्ही संस्थांकडून शोषण होत होते. त्यातूनच जात पंचायतीचे प्रबळ असणे, जातपंचायतीत स्त्रियांना प्रवेश नसणे इत्यादीपासून ते उच्च जातीतील पुरुषांच्या सामूहिक अत्याचारांना सामोरे जाणे, असे दलित स्त्रियांचे उच्च जातीय स्त्रियांपेक्षा वेगळे प्रश्न होते. अर्थात भारतीय हिंदू धर्मात आणि समाजव्यवस्थेत स्त्री सतत अत्याचारात होतीच. भारतीय स्त्री अथवा अस्पृश्य स्त्री असो स्त्रीचा सर्वांगीण उद्धार हे त्यांच्या जीवनाचे ध्येय होते. त्याचाच भाग म्हणून बाबासाहेब आंबेडकरांनी आपल्या 'मूकनायक' मधून व म्युनिसिपल कमिटीच्या सभेत यासंबंधी महत्वपूर्ण लेखन केले.

अस्पृश्याच्या राजकीय हक्कासाठी शेड्युल्ड कास्ट फेडरेशनची स्थापना डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या नेतृत्वाखाली १९४२ मध्ये करण्यात आली. महिला सक्षमीकरणासाठी डॉ. बाबासाहेबांची दूरदृष्टी आणि त्यासाठी केलेले महत्वाचे कृतिकार्य अभ्यासनीय ठरते. २० जुलै १९४२ रोजी नागपूर येथे अखिल भारतीय दलित महिला परिषद भरवण्यात आली. या परिषदेत दलित महिलांनी राजकीय दृष्टीने आपल्या मागण्या मांडल्या. पती-पत्नी यांना परस्परांत घटस्फोट देण्याचा अधिकार असलेला कायदा सरकारने करावा आणि बहुपत्नीत्वाची प्रथा कायद्याने बंद करावी. मजूर व काम करणाऱ्या स्त्रियांकरिता २१ दिवसांची किरकोळ रजा, दुखापत झाल्यास नुकसान भरपाई, २० वर्षांची नोकरी झाल्यानंतर किमान दरमहा १५ रुपये पेन्शन देण्याची योजना स्त्री कामगाराकरिता करावी, असा ठराव मंजुरीसाठी व्हाईसरॉयला पाठविण्यात आला. या मागण्या पुढे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मजूर मंत्री झाल्यावर अंमलात आल्या.

शिक्षण हे मानवी उध्दाराचे एक महत्वाचे साधन मानले जाते. शिक्षणामुळे व्यक्तीच्या व्यक्तिमत्त्वाचा विकास होऊन त्याच्या बौद्धिक शक्तीचाही विकास होतो. समाजात शिक्षणामुळेच परिवर्तन घडून येते. म्हणून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी स्त्रियांचा उद्धार करायचा असेल तर शिक्षणाशिवाय होऊ शकणार नाही, अशी भूमिका मांडली आणि स्त्री शिक्षणाचा आग्रह धरला. महिला सक्षमीकरण ही संकल्पना महिलांच्या विकासाच्या संदर्भाने आता रुढ झाली आहे.

भारतीय महिलांना प्रगतीच्या उच्च शिखरावर नेण्यासाठी धडपडणारे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर स्त्रियांच्या प्रगतीसोबतच समाजात त्यांना सन्मान प्राप्त करून देऊ इच्छित होते. समाजात प्रचलित असलेली मनुवादी व्यवस्था आणि त्याच्या अनुकरणातून स्त्रियांची होणारी होरपळ थांबवण्यासाठी त्यांनी कायदेशीर संरक्षण उपलब्ध करून दिले असले तरी पुरुषी वृत्तीच्या कोषातून बाहेर निघाल्याशिवाय स्त्रीला स्वतःचे हक्क मिळणार नाहीत, हा विचार त्यांनी स्त्रियांना दिला. स्त्रियांनी आपल्या पतीच्या कामात सुख-

दुःखात आणि वैयक्तिक समस्यांच्या बाबतीत निश्चितपणाने महत्वाचे योगदान दिले पाहिजे; पण पतीच्या वर्तनात जर आपण गुलाम सिद्ध होत असू तर त्याला त्यांनी नकार देणे गरजेचे आहे. आत्मविश्वास हाच स्त्रियांच्या सक्षमीकरणातील महत्वाचा घटक ठरतो. हा आत्मविश्वास त्यांनी स्त्रियांना त्यांच्या भाषणातून आणि चळवळीतून प्राप्त करून दिला होता. स्त्रियांना समाजात असलेल्या दुय्यमत्वाचे आणि संघर्षमय जीवन जगत असताना सहन कराव्या लागणाऱ्या यातनांचे त्यांनी अभ्यासपूर्ण विश्लेषण करून स्त्रियांना अपेक्षित असणारी सक्षम कायदेप्रणाली राबवली होती. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी स्त्रियांना सातत्याने वेगवेगळ्या संधी उपलब्ध करून देण्याचा प्रयत्न केला. त्यातून स्त्रिया सशक्त बनत गेलेल्या दिसतात. स्वतःच्या आयुष्यात क्रांती घडवून आणण्यासाठी त्या धडपडताना दिसतात. त्यांच्या एकूणच प्रयत्नवादात डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या कार्याचा सिंहाचा वाटा ठरतो.

समाजात स्त्रियांनी बहुविध क्षेत्रात कर्तृत्वाच्या बळावर एक वेगळा ठसा निर्माण केला आहे. राजकारण, उद्योग आणि समाजकारण या क्षेत्रातही स्त्रियांनी उल्लेखनीय कामगिरी बजावली आहे. पुरुषांना शक्य होणार नाही एवढ्या उंचीचे काम त्यांनी केले आहे. यामागे त्यांच्या प्रयत्नांची पराकाष्ठा महत्वाचे आहे. त्याचसोबत भारतातील समाजसुधारकांच्या समाजशास्त्रीय कार्याची भूमिकाही तेवढीच महत्वाचे आहे. त्यात आपणांस डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या स्त्रीविषयक कार्याला प्रामुख्याने विचारात घ्यावे लागते. आपल्या समाजात असलेल्या परंपरागत विचारधारा नष्ट करण्यासाठी कायदेशीर तरतूदी करून त्यांनी स्त्रियांच्या जीवनाला स्वःहक्काची नांदीच प्राप्त करून दिली होती.

भारतीय स्त्रियांची आर्थिक प्रगती घडवून आणण्यासाठी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी विशेष प्रयत्न केले. महिलांचे आर्थिक सक्षमीकरण झाल्याशिवाय तिला कुटुंबात आणि समाजात महत्वाचे स्थान असणार नाही. यासाठी वेगवेगळ्या स्तरावर आर्थिक सक्षमीकरणाच्या अनुषंगाने पावले उचलली गेली. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी स्त्रियांना वेगवेगळ्या कायदेविषयक तरतुदीच्या माध्यमातून कायदेशीर संरक्षण देण्याचे महत्वाचे काम केले होते. त्यांनी खाणीमधील स्त्री कामगारांना न्याय देण्याचा प्रयत्न केला आहे. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे महिलांना सक्षम बनविण्यासाठी वेगवेगळ्या पातळ्यांवर प्रयत्न करित राहिले. त्यांनी संविधानाच्या माध्यमातून ठोस असे कायदे महिलांच्या प्रगतीसाठी आणलेच व स्त्रियांना संबोधित करण्याचा प्रयत्नही त्यांनी वेगवेगळ्या सभांतून, व्याख्यानातून केला. त्यांना स्वतःच्या हक्कासाठी लढा देण्याची हिंमत डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी दिली.

आठवणीतील ती..

सुयोग रानडे

प्रथम वर्ष विज्ञान

फुलं घेऊन जात होतो तिच्यासाठी ओंजळीत
सारं सुख मला द्यायचं होतं तुझ्याच ओटीत

गळ्यात मंगळसूत्र घातल्यापासून घेतलास घराचा तु ताबा
आंबट गोंड अश्या संसाराचा मुरवलास मुरांबा

मोत्याची नथ आज खूपच शोभून दिसत होती
राग रुसवा सोडून तू जपलीस नातीगोती

जीवाला जीव देणारी तू सगळ्यांचच करणारी
वेळप्रसंगी स्वतःच्या इच्छाआकांक्षादेखील मारणारी

मोगऱ्याचा गजरा तुझ्या अंबाड्यावर शोभत होता
चेहऱ्यावरचा भाव मात्र अस्पष्ट झाला होता

आजपर्यंत पाठीशी तू खंबीरपणे उभी होतीस
अपेक्षांच्या जखमांवर बांधलस समाधानाचं पोटीस

आमची हौसमौज करण्यात राहिलीस तू रिती
होणार होतीस ना ग माझ्या जन्मभराची साथी

आयुष्यभराच्या सोबतीच वचन मला दिलं होतंस
एका क्षणात तू जणू पोरकं मला केलं होतंस

अजुनही आठवंतं तुला लिहीलेलं ते पहिलं प्रेमपत्र
थरथरत होता हात माझा ओठी ठेवताना तुझ्या तुळशीपत्र

काही असामान्य

LOCK DOWN

सायली मुळ्ये

द्वितीय वर्ष कला

मा र्च २०२० सुरु झाला. शिशिर ऋतूने आपले हातपाय पसरले. पण त्याहीपेक्षा आपल्या सर्व शक्तिनिशी एका न दिसणाऱ्या कोरोना नामक विषाणूने विश्वभर स्वतःचे साम्राज्य पसरवले आणि कुणाच्याही ध्यानी, मनी, स्वप्नी नसलेल्या घटना अवघ्या मानव जगतात सुरु झाल्या. समाजप्रिय, संघटनाप्रिय असलेल्या माणसाला पुढच्या अनेक महिन्यांसाठी घरनामक 'बंदिखान्यात' रहावं लागलं, नव्हे तर अजुनही लागणार आहे.

सुरुवातीचे १५-२० दिवस तरुण मंडळ नोकरीवर जाणारे व बॉसला कंटाळलेले पुरुष व बायका, शाळकरी मुले यांनी सुट्टीचा मनमुराद आनंद घेतला. सोशल मिडीया विविध Challenges, task, recipes यांनी भरून गेला. पण ठराविक काळानंतर सर्वत्र नैराश्य पसरले. आज जाईल, उद्या जाईल करता करता, ६, ८, १० महिने लोकांना घरात Lockdown मध्ये रहावे लागले. आर्थिक समस्या, वैद्यकीय समस्या आणि प्रामुख्याने घरात बंद असण्याची भावना सर्वांनाच मानसिक त्रासाची ठरली. सहनशक्ती संपत चालली, अशावेळी लॉकडाऊन हा शब्द सुद्धा कानांना नकोसा वाटू लागला. पण खरंच या गोष्टीचा आपण कधीच विचार केला नाही की किमान आपण गरजेपुरत्या गोष्टी वापरून आपल्या कुटूंबात सुरक्षित रहात होतो; पण याहीपेक्षा मन हेलावून टाकणारी लॉकडाऊन्स लोकांच्या जीवनात घडली.

अगदी महाराष्ट्राच्या इतिहासात डोकावून पाहिलं तर भावलेलं सर्वात लहान पण सर्वात विचार करायला लावणारं 'माऊलींचं' लॉकडाऊन समाजाने प्रचंड उपेक्षा केल्यावर समाजाचे तोंड बघणार नाही व समाजाला आपलं तोंड दाखवणार नाही या निश्चयाने ताटी लावून रुसून बसले आणि अशावेळी सर्वात मोठा आपल्या लाडक्या ज्ञानादादाला मुक्ताईने समजावले. शरीराने व मनाने 'लॉक झालेल्या माऊलींना मुक्ताई सांगतात.

योगी पावन मनाचा। साही अपराध जनांचा ॥१॥

विश्व रागे झाले वन्ही। संत सुखे व्हावे पाणी ॥२॥

शब्दशस्त्रे झाले क्लेश । संती मानावा उपदेश ॥३॥

विश्वपट ब्रह्म दौरा । तोटी उघडा ज्ञानेश्वरा ॥४॥

अशारीतीने ताटीच्या अभंगातून मुक्ताईने माऊलींना

विचारांच्या लॉकडाऊन मधून बाहेर काढले.

त्यानंतरच्या पुढील काळातील काही क्षणांसाठी स्वतःला बंदी करून घेणारे समर्थ रामदास. वयाच्या सातव्या-आठव्या वर्षी अंधाऱ्या खोलीत बसले व राणुबाईंनी कारण विचारताच करुणेचा पहिला झरा समर्थांच्या मुखातून आला.

बहुतची सुकुमारा स्वस्थ नाही शरीरा ।

निशिदिनी जनचिंता लागलीसे उदारा ।

सकळ जन सुखाचे हा कसा काळ फावे

भजन जन उकावे सर्व आनंद पावे ॥

'आई' अगं मी चिंता करतो विश्वाची केवढं मोठं विधान हे आणि केवढं अकल्पनीय लॉकडाऊन आज आपण केवळ स्वार्थ बघतो पण समर्थाना, माऊलींना नव्हे तर सर्व संतांना केवळ विश्वाची चिंता आहे व या लॉकडाऊनमधून बाहेर येऊन संतांनी अखंड जनकल्याण केले.

त्यानंतर विशेष स्मरणातील लॉकडाऊन म्हणजे क्रांती यज्ञातील टिळकांचे मंडालेच्या तुरुंगातील ६ वर्षांचा काळ. एखादा सामान्य मनुष्य त्या ब्रिटीश छळांनी जगण्याला कंटाळला असता पण अशा प्रतिकूल परिस्थितीत टिळकांनी सर्वात महान ग्रंथ गीतेवर आपली टीका लिहीली. गीतारहस्य जन्माला आला तोही बंदीगृहात. जिथे कुठलीही सुविधा नाही, सुख तर नाहीच नाही अशा अत्यंत कठीण लॉकडाऊनमध्ये टिळकांनी गीतारहस्य लिहीला तोही, 'कर्मयोगावर' भर देऊन जिथे त्यांची सर्व कर्म लॉक करून ठेवण्यात आली.

त्यानंतर पुढील काळात ज्यांनी भयंकर लॉकडाऊनला तोंड दिलेले तात्याराव सावरकर व त्यांची अंदांमनची कैद, पारतंत्र्यात

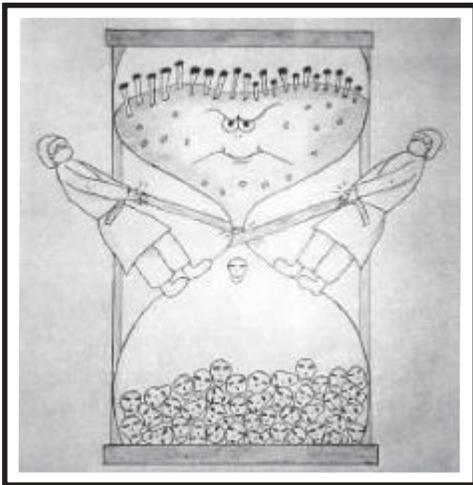
(लॉकडाऊन) मध्ये असलेल्या भारतमातेला त्यातून बाहेर काढण्यासाठी स्वतःला लॉकडाऊन करून घेणारे क्रांतीसूर्य सावरकर आपण ज्याचा विचारही करू शकत नाही, अशा शिक्षा आनंदाने भोगत 'तुजसाठी मरण ते जनन'

तुजवीण जनन ते मरण'

म्हणत अंदमानची शिक्षा भोगली. कुठलीही लेखन सुविधा नसताना, पाठीवर रक्ताचे ओघळ असताना पोटात अन्नाचा कण नसताना खिळ्यांनी लिहिलेल्या 'कमला' खंडकाव्याची महती तुम्ही आम्ही गायलीच पाहिजे. खरंच या सर्व नरोत्तमांना त्यांच्या दुर्दम्य इच्छाशक्तीला सलाम.

आता विचार करताना अशी अनेक लॉकडाऊन्स आपल्या डोळ्यासमोरून गेली असतील, शिवाजी महाराजांच्या आग्रातील लॉकडाऊन, स्वामी विवेकानंदांचं कालीमातेसमोरचं विचारांचं लॉकडाऊन, माऊलींची संजीवन समाधी, आपल्या रत्नागिरीतील स्वरूपानंदांची समाधी, महात्मा गांधी, वासुदेव बळवंत फडके, यासारखे अनेक क्रांतीकारकांनी भोगलेला तुरुंगवास, शास्त्रज्ञांचे प्रयोग यासारखी अनेक असामान्य लॉकडाऊन्स आपण विसरू शकत नाही. या सर्वांच्या मनाशी केवळ एकच शक्ती होती ती म्हणजे ध्येयप्राप्ती, जनहित व राष्ट्रहित.

हाच विचार आपणही मनात ठेवूया. सध्या रात्रंदिन आम्हा युद्धाचा प्रसंग मान्य आहे तरीही आपली इच्छाशक्ती, सहनशक्ती निरंतर जागृत ठेवूया. आपला काळ साहित्य-संगीत-कला यात दवडूया. आपल्यासोबत लोकांचा विचार करून योग्य नियम पाळून घरात राहूया. त्यामुळे मात्र शरीराचं/देहाचं लॉकडाऊन असलं तरी मनाची दारे मात्र कधीच बंद करू नका. If you do not go outside, go inside याप्रमाणे स्वस्वरूपी लक्ष लावूया.

आम्ही सिनेमा पाहतो...

चित्रपट रसास्वाद

कार्यशाळेतील माझा अनुभव

प्रसन्न खानविलकर

तृतीय वर्ष कला

को विडच्या काळात ऑनलाईन लेक्चर ऐकून ऐकून इतका कंटाळा आला की आता आपल्याला केव्हा प्रत्यक्ष व्याख्यान ऐकायला मिळतं याची वाट बघत होतो आणि सुदैवाने, माझी ती इच्छा लवकरच पूर्ण झाली. कॉलेजच्या सेमिनार हॉलमध्ये एक भन्नाट माणूस तीन दिवस आमच्याशी गप्पा मारणार होता. ह्या असामीचे नाव म्हणजे श्री. अशोक राणे! सिनेमा पाहणारा, सिनेमा जगणारा माणूस असंच त्यांच वर्णन करावं. एखाद्या गवयाच्या तोंडून त्याची आवडती चीज गात असतो तसंच राणे सरांकडून त्यांचे अनुभव, सिनेमाची माहिती आमच्यासमोर येत होती. महाविद्यालयाच्या आर्टस् फिल्म क्लबने आयोजित केलेल्या कार्यक्रमाचे शीर्षक होते, 'चित्रपट रसास्वाद आणि डॉक्युमेंटरी मेकिंग कार्यशाळा!'

कला ही उपजत अंगी असते मात्र ती तेव्हाच फुलते जेव्हा तिचा पुरेपुर रसास्वाद घेणारे प्रेक्षक तिला लाभतात. सिनेमा हा कला प्रकार देखील त्यास अपवाद नाही. कला जाणून घेण्यासाठी एक प्रकारचे गांभीर्य, तन्मयता, उत्सुकता असावी लागते. तीच उत्सुकता ठेवून मी गेलो होतो. मात्र तरीही प्रश्न होताच की, सिनेमा बघायचा म्हणजे नेमकं काय करायचं?

आमचं तीन दिवसांचं वेळापत्रक म्हणजे सिनेमा, डॉक्युमेंटरी पाहत चर्चा करणं, आपली मते मांडणे आणि दिवसाच्या अखेरीस एक उत्तम सिनेमा पाहणे! चित्रपटाचा मंत्र आणि तंत्र, त्याची भाषा, दिग्दर्शन, लेखन असे विविधांगी माहिती मिळत होती. सोबतच डॉक्युमेंटरी या कला प्रकारांची माहिती कसे बनवावयाची याचे तंत्र, आर्थिक मदत इत्यादी बाबींविषयी सखोल विश्लेषण करून आम्हाला समजावले.

घरात केव्हाही सिनेमा बघायला बसलं की, 'हे बघून पोटं भरत नसतात' हे पालुपद नेहमी कानावर पडते. आता कार्यशाळेत जावून समजले की, सिनेमा पहाण्याचे देखील पैसे मिळतात ते कसे? तर जाणं ऐकायला जसा ऐकणाऱ्याचा कान तयार असावा लागतो तसा सिनेमा पाहणाऱ्याची ज्ञानेंद्रिये तयार असावी लागतात. प्रत्येक

सिनेमामध्ये आम्हाला भारतात तयार झालेल्या विविध डॉक्युमेंटरी दाखविण्यात आल्या. त्यात सिद्धीविनायक, अभिनेत्री, गिरण, चैत्र इ. चा समावेश होता. अनेक परदेशी मूकपट आणि बोलपट दाखविण्यात आले. हे चित्रपट पाहताना आपण खरा सिनेमा पाहतोय असं जाणवत होतं. त्यांच्या चर्चा करताना सिनेमाचे वेगवेगळे आयाम उलगडत होते.

माझा सगळ्यात आवडीचा भाग म्हणजे दिवसाच्या शेवटी दाखविण्यात येणारे सिनेमे! पहिल्या दिवशी पाहिलेला 'डेस्पॅण्डो स्क्वेअर' हा सिनेमा पाहताना खूप मजा आली. कुठेही भाषेचा अडथळा जाणवत नव्हता. तो एक इस्त्रायली सिनेमा होता. आपण बऱ्याचदा बॉलिवूडचा सिनेमा पाहिला की तो हॉलिवूडची कॉपी आहे असे टोमणे मारतो. मात्र आपला एखादा सिनेमा ही मध्यवर्ती संकल्पना ठेवून कलाकृती निर्माण करतो याचे अप्रुप वाटते. दुसऱ्या दिवशी माणसाच्या उत्कंठेचा अंत पाहणारा आणि शेवटी अंतर्मुख करणारा 'ड्युएल' हा सिनेमा मजेदार अनुभव देणारा होता.

ही कार्यशाळा एक सुंदर अनुभव देणारी होती. एखादी कला शिकवणं म्हणजे काय तर, त्या कलेशी पूर्णतः प्रामाणित रहाणे आणि कलाकृती निर्माण करणं! अशोक राणे सरांचे अनुभव आणि मार्गदर्शन आज कोणतीही कलाकृती पाहताना उपयोगी पडतात थोडक्यात काय तर, कलाकृती नुसती ऐकायची नसते तर ती लक्षपूर्वक पहायची असते. नुसती पहायची नसते तर चौरस बुद्धीने जाणून घेत अंतर्मुख होत रहायचे असते. कला आणि तिच्याशी प्रामाणिक असलेले प्रेक्षक हे द्वैत जर सफल अनुभव असेल तर त्यांच्या वाटेवर आम्ही आहोत असं मला या कार्यशाळेतून वाटले.

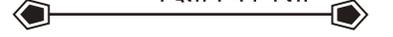
Source - www.americantheatre.org

कोविड १९ आणि रिकामा वेळ

निकिता अरखराव

द्वितीय वर्ष कला

जगभरातल्या अनेक देशांमध्ये कोरोना व्हायरस पसरलेला आहे. यामुळे जगभरात अनेक लोक बळी गेलेत. आता तर सगळीकडे इंटरनेट, व्हॉट्सअप सगळीकडेच कोरोनाची चर्चा आहे.

पण सातत्याने कोरोनाबद्दल ऐकत, वाचण्यात येत आहे. या रोगामुळे मानसिक त्रास होत आहे. कोरोना व्हायरसचे संपूर्ण जगावर आलेले संकट हे एकदमच अनपेक्षित आहे. बघताबघता हा रोग संपूर्ण जगावर पसरला. हे सर्व लोकांसाठी अनपेक्षित आहे. बघता बघता हे संकट संपूर्ण जगात पसरले. त्यामुळे सर्व लोक खूप घाबरली होती. मग त्याच्यापासून स्वतःचा बचाव करण्यासाठी लोक सरकारची आज्ञा पाळून घरात लॉकडाऊन झाले. लोक सोशल डिस्टॅन्सिंगला जास्त महत्व देताना दिसतायत. या कोरोनामुळे आपले छंद पूर्ण करत आहेत. लोक घरात अनेक पदार्थ करण्यात व्यस्त आहेत. कोरोनामुळे अनेक कुटुंब एकत्र आली आहेत. यात घरात लोक आपल्या मुलांसाठी घरातल्या प्रत्येक व्यक्तींसाठी वेळ देत आहे. कोरोना व्हायरसचा मोठा हात आहे.

लॉकडाऊनमुळे सध्या दवाखाने सोडले तर सर्वकाही बंद आहे. अगदी पार्लरदेखील! इतर वेळी कामाचा व्याप इतका असतो की, आपल्या स्वतःच्या त्वचेसाठी काही करता येतं? त्यामुळे बरीच अशी मुलं-मुली आहेत, की जी लॉकडाऊनचा फायदा घेऊन चेहऱ्याची काळजी घेत आहेत. प्रत्येक मुली आपण कसे सुंदर दिसावे व आपली सुंदरता कशी वाढावी यासाठी घरगुती उपयोग करत आहेत.

या रिकाम्या वेळेत खूप घरीच पदार्थ बनवायला शिकले. प्रत्येक मुली घरी तर केक बनवायला नक्की शिकली. या रिकाम्या वेळेत अनेक घरी बसल्या-बसल्या अनेक खेळ खेळू लागले.

खरंतर मुंबईची लोकं कधी शांत नसतात. त्यांची धावपळीची कामं असतात. पण या कोरोनामुळे मुंबईपण शांत आहे. सर्व मुंबई रिकामी दिसत आहे. पहिल्यांदा सर्व मुंबईकरच नव्हे तर सर्व जग घरात बसले आहे. या मोकळ्या वेळेत बरेच जण आपल्या अपूर्ण

राहिलेल्या इच्छा आणि छंद पूर्ण करण्याचा प्रयत्न करत आहेत.

या रिकाम्या वेळेत मुलं पुस्तक वाचत आहेत, पेंटिंग करत आहेत. अनेक वेगवेगळ्या वस्तू बनवत आहेत. अनेक नवीन पदार्थ बनवून खात आहेत. घरातले लोक नवनवीन डीश बनवत आहेत. त्यामुळे छानछान पाककृती बनविण्यासाठी आता भरपूर वेळ आहे.

या धावपळीच्या काळात जे लोक सरकारी नोकरदार आहेत ते आपल्या बायकोसाठी वेळ देत आहेत. ते एकमेकांसोबत वेळ घालवत आहेत. त्यामुळे त्यांच्या या नात्याला नवीन वळण मिळत आहे. तसेच एकमेकांच्या आवडीनिवडी पूर्ण करण्यात वेळ जात आहेत. तसेच एकमेकांची काळजी घेत आहेत. तसेच त्यांच्यात कधी बोलण्यात, संवादात दूरीया आली असेल तर ते कमी करत आहेत. त्यामुळेच पत्नी-पतीचे नाते पुन्हा एकदा बहरत चालले आहे.

अशी बरीच कुटुंब आहेत जी इतर वेळी साधा एक कप चहाचा एकत्र आनंद घेऊ शकत नव्हती ती आता नाश्तापासून रात्रीच्या जेवणापर्यंतचा वेळ हा एकत्र एकमेकांच्या सहवासात घालवत आहेत. तरी काही काही घरांमध्ये आई-वडील आपल्या मुलांसोबत आणि मुले आपल्या आई-वडिलांसोबत खास वेळ व्यतीत करत आहेत.

जगातील कित्येक कानाकोपऱ्यांतून सोशल मिडियावर व्हिडियो व्हायरल होत आहेत. ज्यामध्ये लोक आपल्या स्वतःच्या घरात राहून देखील शेजाऱ्यांशी सलोख्याने रहाताना दिसत आहेत. लॉकडाऊन व्यतिरिक्त आपण सकाळी घराबाहेर जातो ते थेट रात्री घरी येतो. त्यामुळे आजुबाजूला कोण रहाते हे पहाणं देखील आपणाला शक्य होत नाही.

पण सध्या लोक आपल्या घराच्या बाल्कनीतून व्यायाम करून, संगीत वाजवून, गाणी गाऊन किंवा डान्स करून एकमेकांशी जोडताना दिसत आहेत. शेजाऱ्यांशी चांगले संबंध तयार झाले आहेत. पण यामुळे अजून एक फायदा झाला आहे की, वातावरणात सकारात्मकता आली आहे. आपण सर्वजण एकत्र आहोत आणि संकटाचा काळही सरणार आहे. कोविडच्या काळात सॅनिटायझर हे एखाद्या व्यसनासारखे झाले आहे. म्हणूनच आपण हात कशासाठी धुतोय याकडे लक्ष द्या. विषाणू पसरण्याचा संसर्गाचा धोका टाळण्यासाठी आपण ठरावीक वेळ हात धूत आहेत. साथ जशी पसरेल तसतसं कदाचित अधिकाधिक लोकांना घरी रहावे लागेल. म्हणूनच ज्याची काळजी वाटते त्या सर्वांचा योग्य फोन नंबरसना, ई-मेल आहेत ना याची खात्री करून घ्या.

कोवीडमुळे कॉलेज, दुकाने, शाळा किंवा नुसते भटकणे सर्व बंद झाले आहे. जी कामे आपण गृहीत धरून बसायचो किंवा करायचो, ज्याच्यावर बंधने येतील असे वाटणे देखील पाप वाटले आहे.

जेव्हा पुढची १० मिनिटेदेखील कशी घालवायची याची आपल्याला शंका असते तेव्हा तर दिवसाला एवढा रिकामा वेळ दत्त म्हणून उभा रहातो. मग एकतर कोणती ना कोणती काळजी लागून उभा राहते.

रिकाम्या वेळेत ऑनलाईनवरचे मार्गदर्शक, तज्ञ, सल्लागार आणि मानसिक आरोग्यावर काम करणाऱ्या संस्था आहेत ज्या तुम्हाला ऑनलाईन मार्गदर्शन करण्यास तत्पर असतात. तसेच ऑनलाईन गाणे ऐकणे, व्हिडिओ बघणे, प्रवचन ऐकणे या सर्व गोष्टींचा आस्वाद घेतला जातो.

पौर्णिमा व्हटकर

एम.वाय.बी.ए.

मेघ आले दाटून...

मला भिजावेसे वाटे

तुझ्याशिवाय करमत नाही

मेघ आले दाटून... ॥ १ ॥

तुझ्या माझ्या प्रितीची आठवण
वर तु परदेशी कसा रोशी मजपाशी
तुझ्या माझ्या मिलनासाठी
मेघ आले दाटून... ॥ १ ॥

तुझ्या माझ्या मिलनाची आठवण

पुन्हा कधी रोशील भेटाया

तुझ्या वाटेवर डोळा

मेघ आले दाटून... ॥ २ ॥

तू रोशील जेव्हा भेटाया

मेघ रोतील तेव्हा दाटून

तू रोशील मिठीत

मेघ रोतील दाटून... ॥ ३ ॥

माझे आवडते साहित्यिक

ग. दि. माडगूळकर

ला भले आम्हास भाग्य बोलतो मराठी
जाहलो खरेच धन्य ऐकतो मराठी
धर्म, पंथ, जात एक जाणतो मराठी
एवढ्या जगात माय मानतो मराठी

श्रद्धा हळदणकर

द्वितीय वर्ष कला

अशाप्रकारे जी मातृभाषा म्हणून लाभली हे केवळ आपले भाग्य मानावे अशा आणि जी अमृताशीही पैजा जिंकण्याची क्षमता ठेवते अशा त्या माय माऊली मराठीचा गौरवदिन म्हणजेच 'मराठी राजभाषा दिवस' अवघ्या काही दिवसांवर येऊन ठेपला आहे. यानिमित्ताने मातृभाषेला अभिवादन करताना, तिचे गोडवे गाताना अनेक महाराष्ट्रवासी स्वतःला धन्य-धन्य समजतील.

मराठी जशी महाराष्ट्रवासियांच्या रंधारंध्रात राहून वृद्धिंगत झाली, तशीच ती खऱ्या अर्थाने चिरंजीवी झाली ती मराठी साहित्यिकांच्या कलाकृतीतून महाराष्ट्र देशीच्या मातीत जन्माला आलेल्या अनेक श्रेष्ठ मराठी साहित्यिकांनी आपल्या अजरामर साहित्य कृतीतून मराठी जगवली, जागवली आणि जोपासली. परंतु यातही मराठी साहित्य म्हटले की या मराठी साहित्यिकांच्या मांदियाळीतले एक नाव क्षणकालात ठळकपणे मनः पटलावर उमटते.

“आनंद-दुःख यांचे नाते मुळी जुळेना
ओठांवरील माझ्या गाणे तरी ठरेना
सुखदायी गीत होते सान्याच भावनांचे ॥
स्वर शब्दरूप होती आनंदल्या मनाचे
गाते परि कळेना हे गीत जीवनाचे ॥”

ओळखलं असेलच! मी कोणाविषयी बोलते आहे. मराठी साहित्य रत्नमालेचे कंठमणी, विश्वविख्यात कवी, महाराष्ट्र वाल्मिकी, मराठी शारदेचा सुपुत्र असे माझे आवडते साहित्यिक- 'गदिमा' म्हणजेच गजानन दिगंबर माडगूळकर. ज्यांच्या बहुआयामी लेखणीने केवळ मराठीच नाही तर अवघ्या विश्वातील रसिकजनांचे रंजन केले. आपल्या प्रतिभेने त्यांना कधी खळखळून हसवले, कधी रडवले, कधी निःशब्द केले, कधी देशभक्ती जागवली, कधी प्रिती फुलवली तर कधी भावभावनांच्या नवरसात चिंब-चिंब न्हाऊ

घातले.

दुष्काळ पाचवीलाच पुजलेला आहे की काय, असे वाटणाऱ्या माडगूळे गावी जन्मलेल्या या निर्झराने आपल्या प्रतिभेने अवघ्या महाराष्ट्राची साहित्यतृष्णा युगानयुगांसाठी शमवली. काव्य, कथा, कादंबरी, नाटक, नाट्यगीते, भावगीते, बालगीते, भक्तीगीते, लावणी, पोवाडा, चित्रपटगीते, पटकथा, संवाद असे कोणतेही साहित्यक्षेत्र गदिमांना वर्ज्य नव्हते. सर्वत्र क्षेत्रात त्यांची लेखनी मुक्तहस्ते शब्दरत्नांची उधळण करित असे.

त्यांच्या सुंदर घाटाच्या, सोप्या परंतु प्रभावी गीतरचना आजही रसिकजनांच्या मनावर अधिराज्य करतात. गेयता, नादमाधुर्य, लयकारी, मराठी भाषेतला गोडवा आणि साध्या शब्दांत मोठा आशय ही त्यांच्या गीतांची वैशिष्ट्ये होत. एखाद्या सुरवंटाचे हळुवारपणे फुलपाखरात रुपांतर व्हावे किंवा पिळतून मऊशार सूत निघावे इतक्या सहजपणे शब्द-सुरांत घोळलेला आशय ते श्रोत्यांच्या मनात तितक्याच हळुवारपणे मुखतात. 'एक धागा सुखाचा', 'दैव जाणिले कुणी,' 'दैवजात दुःखे भरता दोष ना कुणाचा' यांसारखी सोप्या शब्दांत मांडलेली, लोभस लयतालांनी व्यापलेली नादमधुर गीते ऐकता-ऐकता आपण कधी जीवनाचे तत्वज्ञानही प्राशन केले, हे श्रोत्याला कळतही नाही आणि हीच गदिमांची यशश्री होय.

गदिमांची गीते अगदी बालपणापासूनच आपल्यावर प्रभाव दाखवायला सुरुवात करतात. आपण सांजवेळी नुकत्याच उगवलेल्या चंद्रकोराला 'चांदोबा-चांदोबा भागलास का?' असे विचारतो. 'नाच रे मोरा आंब्याच्या वनात' असे म्हणताना मोरापेक्षा आपणच थुई-थुई नाचतो, 'झुक झुक झुक आगीन गाडीत बसून मामाच्या गावी जातो. 'बिनभिंतीच्या उघड्या शाळेत' मनमुराद बागडतो, 'शेपटीवाल्या प्राण्यांच्या सभेत' जाऊन तेथली मौज

अनुभवतो किंवा सतत काळजी घेणारी तरीही तेवढीच रागवणारी 'आई' आपली मुलगी व्हावी' असे आपल्याला वेळोवेळी वाटते. या मधुर गीतांचा आस्वाद घेता-घेता आपण मोठे होतो आणि नंतर केव्हातरी कळते की अरे, ही सारी गीते तर गदिमांनी लिहिलेली आहेत. मानमरातबाची, प्रौढत्वाची सारी महावस्त्रे टाळून शैशवात शिरलेल्या या माणसाचे हे बालगीतातले दर्शन अतुलनीय आणि तितकेच थक्क करणारे आहे. खरंच, गदिमांच्या या बालगीतांनी मराठी बालकांचे जीवनविश्व समृद्ध केले.

बालपणासारखीच तारुण्यात पदार्पण करतानाही गदिमांची गीते साथीला हवीतच. कारण त्याशिवाय प्रेमासारखी उदात्त भावना आपल्या मनात निष्पापपणे उमटणे शक्यच नाही. लाडीगोडी, रुसवाफुगवा, इर्षा, खोडकरपणा, विरह, मिलन ही प्रितीची विविध रूपे शब्द स्वरूपात साकारावीत ती गदिमांनीच. 'झुलवू नको हिंदोळा', 'हृदयी प्रित जागते जाणता-अजाणता', 'आज कुणीतरी यावे', 'जीवलगा कधी रे येशील तू?', 'प्रथम तुज पाहता', 'धूंद मधूमती रात रे', 'अजब ही मधुचंद्राची रात' ही प्रेमगीते ऐकल्यावर एखाद्या निर्जिव वस्तूतही प्रेम अंकुरेल मग आपल्यासारख्या सजीव माणसांची काय कथा.

पहाटेची शांत वेळ असावी... आपण मऊशार दुलाईत घड गुरफटुन झोपलेले असावे... दूरवरूनच परंतु सुस्पष्ट आवाजात गदिमांची भक्तीगीते ऐकू येत रहावी आणि त्या भूपाळीवजा गीतांसोबत आपल्याही नकळत आपल्यातला जीव जागा होत जावा...! दुपारी भोजनसमयी गदिमांची 'काय वाढले पानावरती?' ही कविता स्मरावी आणि त्यातल्या पदार्थांची जंत्री आणि त्यांचं खुमासदार वर्णन आठवूनच जेवण्याआधीच पोटाने तृप्तीची ढेकर द्यावी. रात्रीच्या निःशब्द वातावरणात रातराणीच्या मंद सुगंधाने साथीने नभीचा चंद्र न्याहाळत असताना गदिमांच्या भावगीतांनी आपली सोबत करावी आणि त्यांची सुरावट ऐकता-ऐकता आपण निद्रेच्या गावी जावे. यासारखे आणि यापेक्षा अधिक सुख ते कोणते?

चित्रपटातील पात्रांच्या भावनांनुसार कथाविषयाला खुलावर आणणारी चित्रपटगीते लिहिण्यात गदिमा तर सिद्धहस्तच होते. 'घन घन माला नभी दाटल्या', 'गोमू माहेरला जाते हो नाखवा', 'खेड्यामधले घर कौलारु', 'कबिराचे विणतो शेले' यासारख्या गीतांनी तर मराठी चित्रपटसृष्टीला सुवर्णकाळ दाखवला. याशिवाय 'आणा कोल्हापुरी साज', 'बुगडी माझी सांडली गं', 'तुझ्या उसाला लागल कोल्हा' या ठसकेबाज लावण्या आणि 'दिसशी तू नवतरुणी काश्मिरी', 'कशी झोकात चालली कोळ्याची पोर', 'माझं ठरल्यालं लगीन मोडलं गं' यासारखी उडत्या चालीची आणि आजही ऐकताक्षणी थिरकायला लावणारी ही गाणी ऐकली की 'जगाच्या पाठीवर' सारखे घनगंभीर वाङ्मय लिहीणारा, 'पराधीन आहे जगती

पुत्र मानवाचा' हे पराकोटीचे तत्वज्ञान मांडणारा तत्ववेत्ता तो हाच का? असा प्रश्न पडल्याशिवाय राहत नाही.

जसा तो काळ मराठीच्या साहित्यसमृद्धीचा होता तसाच तो भारतीय स्वातंत्र्यलक्ष्मीचा आवाहनाचाही होता. या समरात आपणही उडी घ्यावी अशी गदिमांची खूप इच्छा होती परंतु कुटुंबाची जबाबदारी आणि अठराविश्व दारिद्र्य यामुळे ते शक्य झाले नाही. मग त्यांनी ही इच्छा आपल्या लेखनीद्वारे पूर्ण केली. शाहिरी कवने, पोवाडे आणि 'हे राष्ट्र देवतांचे', 'जिंकू किंवा मरू', 'सैनिक हो तुमच्यासाठी', 'वेदमंत्राहून आम्हा' यांसारखी समगीते रचून, त्यांद्वारे जनजागृती करून त्यांनी स्वातंत्र्याचे रानच उठवून दिले. आजही ही रोमांचक गीते उच्चारताना आपल्या शरीरातून उसळलेली चैतन्याची लाट देशभक्तीच्या अथांग सागरातून उसळून शत्रुनौकेला धडक द्यायला भाग पाडते.

आणि गीतरामायणाबद्दल तर काय बोलावे? गदिमांच्या या अजरामर कलाकृतीची मोहिनी आज ६ दशकांनंतरही श्रोत्यांच्या मनावरून उतरलेली नाही. आदिकवी वाल्मिकींनी आपल्या स्वतंत्र सौंदर्यदृष्टीने विधात्याच्या सुक्ष्म आणि स्थूल सृष्टीतून नेमके सौंदर्य टिपून त्यातून आपली रामकथा रचली. त्याचप्रमाणे महाकवी माडगूळकरांनी वाल्मिकींच्या काव्यसृष्टीतले वेचीव सौंदर्य आपल्या स्वयंभू प्रतिभेने बिनचूकपणे निवडून 'अजन्म ते जन्मासी घातले'. वाल्मिकीचं २४ हजार श्लोकांचं रामायण गदिमांनी अवघ्या ५६ गीतांत शब्दबद्ध केलं. शब्द आणि छंदाच्या राज्याचे ते स्वामीच होते. विविध व्यक्तीरेखांच्या दृष्टीकोनातून खुलत जाणारी ती कथा, ती व्यक्तीरेखा, तो प्रसंग, तो स्थलकाल यांच्या रसाळ आणि अप्रतिम वर्णनाने भारलेली व झंकारलेली ही गीते ऐकताना आपण हरवून जातो. या रत्नभांडारातले कोणते रत्न उचलावे, कोणते निरखावे, कोणते टिपावे आणि कोठे साठवावे असे आपल्याला होऊन जाते. हीच गदिमांच्या शब्दसामर्थ्याची किमया होय. जोपर्यंत गदिमांचे 'गीतरामायण' चिरंतर, चिरकाल राहिल, हे सांगायला कोणत्याही भविष्यवेत्याची गरज नाही. आपण केवळ या गीतांचा आस्वाद घेऊन, या आदर्शांच्या उत्तुंग पुतळ्यासमोर नतमस्तक व्हावे; ऐवढेच आपल्या हातात आहे.

गीतलेखनाशिवाय कथा, कादंबरी, आत्मचरित्र, प्रवासवर्णन, नाटक या साहित्यप्रकारांतही गदिमांनी चौफेर लेखन केले. कथा असो वा कविता, ती त्यातल्या मूलत्वासह सहज सोप्या शब्दांत मांडणे आणि ती प्रभावी संस्कारांनी व लोभस लयतालांनी खुलवून सांगणे हा गदिमांचा आवडता छंद. अशी कथा किंवा कविता वाचताना ती चित्रमय रूपात आपल्या मनःचक्षुंसमोर उभी राहते आणि म्हणूनच ती आपल्याला अधिक भावते. त्यांच्या चित्रपटकथाही वैविध्यपूर्ण असून त्यांचे संवाद सोपे, प्रत्ययकारी

आणि आपल्या सामान्य जीवनाचा भाग असल्यासारखेच वाटतात.

'लपलेले ओघ, बांधावरल्या बाभळी, कृष्णाची करंगळी, बोलका शंख, वेग आणि इतर कथा, थोरली पाती, तुपाचा नंददीप, चंदनी उदबत्ती, भाताचे फुल, सोने आणि माती' हे कथासंग्रह, 'कलावंतांचे आनंद पर्यटन' हे प्रवासवर्णन, 'तीळ आणि तांदूळ' यासारखे लघुकथा संग्रह, 'मंतरलेले दिवस, वाटेवरल्या सावल्या' हे आत्मचरित्रपर लेखन, 'दे गं टाळी हो गं टाळी', शशांक-मंजिरी, 'नाच रे मोरा' हे बालवाङ्मय, तुलसी रामायण हे गद्य भाषांतर, 'आकाशाची फळे', 'उभे धागे आडवे धागे' या कादंबऱ्या, 'युद्धाच्या सावल्या, परचक्र' यासारखी नाटके अशी जवळजवळ २०० पेक्षा जास्त साहित्यकृती गदिमांच्या नावावर जमा होतील.

याशिवाय गदिमा हे उत्तम चरित्र अभिनेतेही होते. 'पुढचं पाऊल, लाखाची गोष्ट, पेडगावचे शहाणे, वऱ्हाडी आणि वाजंत्री' हे त्यांच्या अभिनय कौशल्याने नटलेले चित्रपट कितीही वेळा पाहिले तरी मन भरत नाही. शब्दगणितात अव्वल असणाऱ्या गदिमांचे अक्षरही तितकेच सुबक होते. अथर्वशीर्षांचं मराठी रूपांतर ही मराठी लेखकांना 'कल्पना' वाटेल परंतु गदिमांनी ती प्रत्यक्ष साकार केली. येथे गदिमा नावाच्या हिमनगाची जाणीव होते. जे समजले असे वाटत असतानाच लक्षात येते की आपल्या हातात आहे तो त्यांच्या अनंत व्यक्तीमहत्वाचा केवळ एक पैलू. या रत्नाचे बाकीचे कंगोरे तर पाहिलेच नाहीत. मराठी साहित्याच्या भाळी कधीही पुसता येणार नाही इतक्या ठाशीवपणे कोरलेलं आणि हजारो वर्षांत एकदाच घडणारं हे ग.दि. माडगूळकरांसारखं अद्भूत रसायन त्यांच्याच शब्दांत वर्णन करून सांगायचं झालं तर,

"ज्ञानियाचा व तुकयाचा
तोच माझा वंश आहे
माझिया रक्तात थोडा
ईश्वराचा अंश आहे!"

कदाचित गदिमांसारख्या या युगपुरुषांना क्षणांची निसटणारी रूपे दिसत असावीत म्हणूनच गीतकार, नाटककार, दिग्दर्शक, निर्माता, अभिनेता, लेखक, पटकथाकार, साहित्यिक, कथासंवादकार, स्वातंत्र्यसैनिक, भावगीतकार, गीतरामायणकार, समरगीतकार, बालगीतकार, शाहिर अशी अनेक आयुष्ये एकाच आयुष्यात जगण्याचे केवढे आश्चर्य ते जगले! आणि म्हणूनच अशांबद्दल लिहिताना रात्रीचे केशरी पहाटेत रूपांतर होते.

असा हा पूर्ण फुललेला माणूस आपल्याला ऐकायला-वाचायला मिळाला, हे आपले भाग्यच मानायला हवे. पु. ल. देशपांडेंच्या म्हणण्याप्रमाणे 'महाराष्ट्रावर आणि मराठी भाषेवर गदिमांचे अनंत उपकार आहेत. कारण इतर काहीही देणाऱ्या माणसापेक्षा समाजाला गाणे देणाऱ्या माणसाचे उपकार फार मोठे

असतात. अशी एक म्हण आहे. एक गाणे माणसांच्या पिढ्यानपिढ्या बांधून ठेवते. एवढेच कशाला? माणसांच्या मनाला लहान मोठेपणा, रागद्वेष घटकेत घालवून टाकण्याचे गाण्याइतके दुसऱ्या कुठल्याही कलेत सामर्थ्य नाही!" आणि म्हणूनच गदिमांच्या उपकारांची परतफेड करणं केवळ अशक्य आहे. असा प्रयत्न करणे म्हणजे 'अथांग उदधीत क्षुल्लक जलांजली देण्यासारखेच निष्फळ आहे' आणि म्हणूनच या महात्म्याचे आभार मानून मोकळे होण्याची धडपड करण्यापेक्षा कायमचे त्याच्या ऋणात राहणे पसंत करावे, हेच उत्तम...!

झाले बहु, होतील बहु
परंतु यासम हाच!!

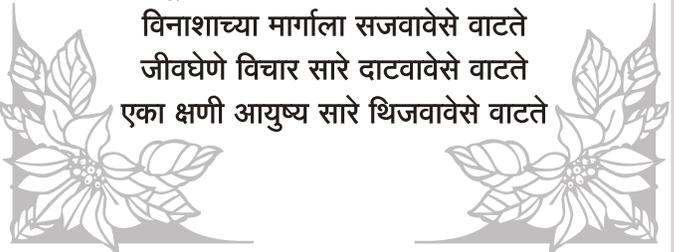
वाटते

आनंद मुकादम
प्रथम वर्ष वाणिज्य

आसवांनी आसवांना आसवावेसे वाटते
भावनांनी मज मनाला फसवावेसे वाटते
जिंदगीने आत्म्याला नाचवावेसे वाटते
विस्तवाने वास्तवाला पेटवावेसे वाटते

मोकळ्या गुंत्यात स्वतःला गुंतवावेसे वाटते
टांगत्या तलवारीखाली मुंडके लटकवावेसे वाटते
नसलेल्या त्या परमतोषाला दाखवावेसे वाटते
एकट्या विश्वात माझ्या मज हरवावेसे वाटते

न्यूनगंडी दानवाला माजवावेसे वाटते
विनाशाच्या मार्गाला सजवावेसे वाटते
जीवघेणे विचार सारे दाटवावेसे वाटते
एका क्षणी आयुष्य सारे थिजवावेसे वाटते

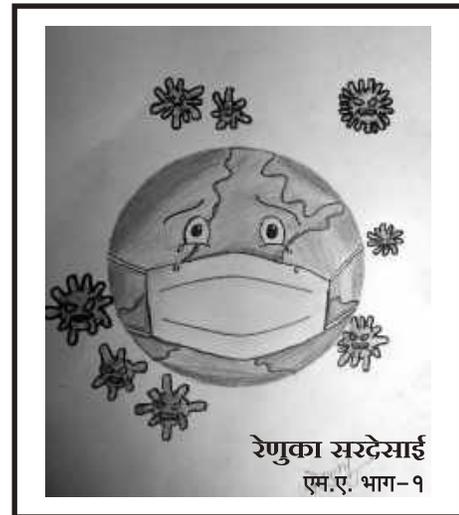
अंगंग... कोरोना आला

तेजस खरे

जवळजवळ एक वर्षा पूर्वीची गोष्ट आहे.संपूर्ण जगात कोरोना नावाचा एक महाभयंकर विषाणू मानवावर राज्य करू लागला.एकाएकी सर्व जीवसृष्टीवर त्याने हल्ला करायला सुरुवात केली.कोणाला काही नीटसं समजतंय न समजतय तोवर सर्वत्र टाळेबंदी, संचारबंदी लागू झाली. सर्व जग एकाएकी फ्रीज झाल्यासारख वाटू लागल.रस्ते,मॉल्स, चित्रपट गृह, नाट्यगृह, रेल्वे स्टेशन, बस स्टॅंड सर्व रिकामे होऊ लागले.घरातल्या दूरदर्शन वृत्तवाहिन्यांवरील पीडित महिलेवर बलात्कार, उन्हाच्या तडक्यामुळे नद्यांचे पाणी आटून मुंबईत पाणी टंचाई प्रश्न समोर,अमुक अमुक कारणांसाठी तमुक तमुक लोकांचे आंदोलन अश्या बातम्या अचानक बंद होऊन कोरोनाने त्यावरही आपला ताबा मिळवला आणि एकच हाहाकार माजला.

तर ही झाली कोरोनाची पार्श्वभूमी अगदी एखाद्या गोष्टीच्या पुस्तकातल्या गोष्टीसारखी.पण ह्या परिस्थितीमुळे मात्र मुकाट्याने घरात बसून राहण्याखेरीज कोणताही पर्याय राहिला नाही. प्रथम परीक्षा सुरू असतानाच शाळा,महाविद्यालय पंधरा दिवसांसाठी बंद झाल्यामुळे हती वरून साखर वाटावी इतका गगनात न मावणारा असा काय तो आनंद तेव्हा प्रथमच मला झाला.आमच्या रूम मधली पोरं आपली अंतर्वस्त्र सोडून नाचायची तेवढीच काय ती बाकी होती आणि एकंदरीत परिस्थिती बघता सर्वांनी आपापल्या घरी जाणं हेच योग्य होतं.घरात कोणताही आनंदोत्सव नसताना सुद्धा दोन दिवसात घरटं सोडून आपापल्या कामाला गेलेली पाखरं आपापल्या घरात आली. जो तो आपल्याच धुंदीत,मस्तीत हासत-खेळत बागडत होता.एकीकडे कोरोनाच्या बातम्या चालू असतानाच आवडते चित्रपट, पत्ते, कॅरम,नवनवीन पदार्थ खाणं ह्यात काही दिवस लोटले.अगदी एखाद्या दावणीला बांधलेल्या गुराला मुक्त करावं असा तो उत्साह होता पण बाहेर जाण्यास मात्र सक्त मनाई होती. शेवटी कोणत्याही गोष्टीचा आनंद फार काळ टिकत नाही त्याचप्रमाणे एप्रिलची सुरुवात होती.सारख्या सारख्या त्याच त्याच गोष्टींचा कंटाळा येऊ लागला,हाती कोणतेही काम नसल्याने आणि बाहेर

पडता येत नसल्याने चार भिंतीत हा जीव घुसमटू लागला.कशातही धड लक्ष लागत नव्हतं.दिवसेंदिवस कोरोना उग्र रूप धारण करीत असल्यामुळे टाळेबंदीचा कालावधी पंधरा पंधरा दिवस म्हणता म्हणता सहज दोन तीन महिन्यांवर गेला होता.त्याच त्याच बातम्या ऐकून तेच तेच झालेले कार्यक्रम पाहण्याची इच्छाही शाप मेली. हाती उरला रिकामा वेळ मनात एक वेगळीच अस्थिरता निर्माण झाली होती. पण ह्याच डोक्यातून पुन्हा नवे अंकुर निर्माण होऊ लागले. एका बंदिस्त दिनचर्येचे नियोजन करणं हाच त्यावरचा एक मार्ग होता.मन एकाग्र करत भटकलेल्या मनाला पुन्हा जाग्यावर आणण्यासाठी योगसाधना त्यानंतर आजतागायत ज्या गोष्टी करायला वेळ मिळत नाही अशी कारणे शोधली होती त्या सर्व गोष्टींची एक यादीच बनवायला सुरुवात केली.सकाळी उठल्यापासून चहा, नाष्टा, जेवण बनवणं, शेती व परवचा म्हणणे यासारख्या गोष्टी नव्याने शिकायला सुरुवात करायचं ठरवलं आणि हळूहळू ह्या सर्व गोष्टींचा एक वेगळा अनुभव घेत हातातील रिकाम्या वेळाचा सदुपयोग करत स्वतःला नव्याने पाहायला शिकलो.चहा करताना नकळत जास्त पडलेली साखर असो,भाजीत अनावधानाने टाकायला विसरलेल मीठ असो, ओटीवर एकत्र बसून म्हटलेला परवचा असो किंवा मग शेती करताना हाताला पडलेले घट्टे किंवा दुखलेली कंबर असो,प्रत्येक गोष्टीतला आनंद शोधायला ह्या परिस्थितीने शिकवलं.अंगातून जमिनीवर पडणारा प्रत्येक घामाचा थेंब जणू नवा अंकुर बनून शेतात डोलताना पाहिल्यावर डोळ्यातून पाणी नाही आलं तरच नवल. अखेर म्हणतात ना येणारी/आलेली परिस्थिती माणसाला सर्वकाही शिकवते. हे अगदी शंभरच नव्हे तर हजार टक्के पटलं आणि म्हणूनच काहीअंशी ही परिस्थिती यावी यामुळे एक माणूस बनायला ती नक्कीच मदत करेल....

डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम एक प्रेरणास्थान

“स्वप्न ती नसतात जी झोपल्यावर पडतात,
स्वप्न ती असतात जी तुम्हाला झोपू देत नाहीत.”

ज्यांनी आपल्याला स्वप्ने बघायला शिकवले आज त्याच्यासाठी हा आमच्यातर्फे छोटासा प्रयत्न... विद्यार्थ्यांसाठी जे जगातील सर्वात मोठे प्रेरणास्थान आणि एका नावाड्याच्या मुलापासून ते देशाच्या राष्ट्रपतीपर्यंतचा काल्पनिक आणि अशक्य वाटणारा प्रवास सत्यात उतरवणारे भारतरत्न मिसाईल मॅन डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम.

डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम

कलाम यांचे नाव येताच विद्यार्थी हा शब्द हृदयातून आपोआप बाहेर पडतो. त्याचे कारणही तितकेच अप्रतिम आहे. ज्यावेळी त्यांना असे विचारण्यात आले की, तुम्ही स्वतः एक नामवंत शास्त्रज्ञ आहात तर तुमच्या मते, जगातील पहिला शास्त्रज्ञ कोण? यावर त्यांचे उत्तर असे होते, 'जगातील पहिला शास्त्रज्ञ हा बालक आहे.' या उतराचा खरा अर्थ हा सामान्य व्यक्तीच्या विचारांच्या बाहेरचाच आहे. विद्यार्थ्यांमधील अगणित कल्पनांचा आणि त्या कल्पना सत्यात उतरवण्याचा केलेला आयुष्यभर प्रयत्न हा आपण एवढ्यावरच समजू शकतो की त्यांचा जन्मदिवस जगात 'जागतिक विद्यार्थी दिवस' म्हणून साजरा केला जातो.

देशातील एका कोपऱ्यातील नावाड्याचा मुलगा ते देशाच्या राष्ट्रपतीपर्यंतची मजल ही बोलण्याइतकी सोपी नसते. कलाम हे एक प्रेरणास्थान बनले परंतु प्रेरणास्थान होण्यापर्यंतचा खडतर प्रवास, असंख्य आव्हाने, निरंतर कष्ट... याबद्दल प्रत्येक विद्यार्थ्यांने जाणून घेऊन त्याप्रकारे आपले स्वप्न साकार केले पाहिजे. त्यांच्या जीवनचरित्रातून प्रेरणा घेऊन देशाला आपल्या आयुष्यात सर्वप्रथम स्थान देऊन आयुष्यभर कार्यरत राहिले पाहिजे. त्यांच्या जीवनप्रवासाची एक झलक मी इथे लिहित आहे. आशा करतो की तुम्हाला आणि मलासुद्धा कलाम यांचे चरित्र, त्यांचे विचार यांची माहिती होईल.

सर्वप्रथम कलाम यांचे पूर्ण नाव अवुल पाकीर जैनुलाबदिन अब्दुल कलाम हे आहे. त्यांचा जन्म १५ ऑक्टोबर १९३१ रोजी तामिळनाडू मधील रामेश्वरम या ठिकाणी एका मुस्लिम कुटुंबामध्ये

सुरज नाखरेकर

द्वितीय वर्ष वाणिज्य

झाला. त्यांचे वडील जैनुलबदिन एक नाविक होते. आणि आई अशियम्मा गृहिणी होती. त्यांच्या कुटुंबाची आर्थिक परिस्थिती चांगली नव्हती, म्हणूनच त्यांना लहानपणापासूनच नोकरी करावी लागली. लहान वयातच वडिलांचे छत्र गमावल्याने कलाम गावात वर्तमानपत्रे विकून, तसेच अन्य लहान मोठी कामे करून पैसे कमवित व घरी मदत करीत. शाळेत कलाम अभ्यासामध्ये सामान्य होते पण काहीतरी नवी शिकण्यास नेहमी तयार असत. इतर विषयांपेक्षा गणिताची त्यांना विशेष आवड होती. त्यांना लहानपणापासूनच अभ्यासाची भूक होती ते तासन्तास अभ्यास करीत असत. त्यांनी शालेय शिक्षण रामनाथपुरम स्वॉट्ज मॅट्रिक स्कूलमधून केले आणि त्यानंतर तिरुचिरापल्ली येथील सेंट जोसेफ कॉलेजमध्ये शिक्षण घेतले. तेथून सन १९५४ मध्ये भौतिकशास्त्रात पदवी घेतली. त्यानंतर सन १९५५ मध्ये ते मद्रास येथे गेले आणि तेथून त्यांनी एरोस्पेस अभियांत्रिकीचा अभ्यास केला. सन १९६० मध्ये कलाम यांनी मद्रास इन्स्टिट्यूट ऑफ टेक्नॉलॉजीमधून अभियांत्रिकीचे शिक्षण पूर्ण केले.

शिक्षणासाठी कलाम यांची जिद्द, चिकाटी ही घरातल्यांनी अगोदरच ओळखली होती. त्याचं प्रत्यक्ष उदाहरण म्हणजे पदवीपर्यंतच्या शिक्षणासाठी लागणारा खर्च हा कलाम आणि त्यांच्या घरातल्यांनी भागवला. परंतु 'मद्रास इन्स्टिट्यूट ऑफ टेक्नॉलॉजीत' प्रवेश घेण्यासाठी खर्च हा कलाम आणि त्यांच्या घरातल्यांसाठी खूप म्हणजे खूपच जास्त होता. तरीपण त्यांच्या बहिणीने त्यांची अभ्यासाबाबत असणारी मेहनत, चिकाटी पाहून त्या बहिणीने स्वतःचे दागिने गहाण ठेवून त्यांना पैसे दिले आणि त्या पैशावर कलाम यांचा 'मद्रास इन्स्टिट्यूट ऑफ टेक्नॉलॉजीमध्ये प्रवेश झाला.

कलाम यांनी एरॉनॉटिक्सचा डिप्लोमा पूर्ण केल्यानंतर, त्यांनी अमेरिकेतील 'नासा' (नॅशनल एरॉनॉटिक्स ऍण्ड स्पेस

अॅडमिनिस्ट्रेशन) या प्रसिद्ध संशोधन संस्थेत चार महिने एरोस्पेस टेक्नॉलॉजीचे प्रशिक्षण घेतले. १९६३ मध्ये ते भारतीय अवकाश संशोधन संस्थेत (इस्रो) क्षेपणास्त्र विकासातील पिएसएलव्ही (सेटेलाइट लॉन्चिंग व्हेईकल) च्या संशोधनात भाग घेऊ लागले. कलाम यांनी आपल्या कारकिर्दीची सुरुवात ही भारतीय लष्करासाठी छोट्या हेलिकॉप्टरची रचना करून केली. कलाम हे पंडित जवाहरलाल नेहरू यांनी स्थापन केलेल्या भारतीय जवकाश संशोधन समितीच्या भारतीय राष्ट्रीय समितीचे सदस्यही होते. यावेळी त्यांना प्रसिद्ध अवकाश वैज्ञानिक विक्रम साराभाई यांच्याबरोबर काम करण्याची संधी मिळाली. इस्रोमध्ये येण्याअगोदर कलाम हे संरक्षण संशोधन व विकास संघटनेत (डीआरडीओ) सामील होते. कलाम यांना डीआरडीओमध्ये काम केल्याबद्दल समाधान मिळत नव्हते. १९६९ मध्ये कलामांची भारतीय अवकाश संशोधन संस्था (इस्रो) मध्ये भारताच्या उपग्रह प्रक्षेपण वाहन प्रकल्पाचे संचालक म्हणून नियुक्ती झाली.

या प्रकल्पाच्या यशाच्या परिणामी सन १९८० साली भारताचा पहिला उपग्रह 'रोहिणी' पृथ्वीच्या कक्षेत ठेवण्यात आला. इस्रोमध्ये सामील होणे ही कलामांच्या कारकीर्दीतील सर्वात महत्वाचा टर्निंग पॉईंट होता आणि जेव्हा त्यांनी उपग्रह प्रक्षेपण वाहन प्रकल्पाचे काम सुरु झाले तेव्हा त्यांना असे वाटले की जसा आपण विचार केला होता तसेच काम करीत आहोत आणि हेच कारण की, आपल्या आवडत्या क्षेत्रात काम करत असल्याने सत्तर आणि ऐंशीच्या दशकात, कलाम हे त्यांच्या कार्य आणि यशस्वीतेने भारतात खूप प्रसिद्ध झाले आणि त्यांचे नाव देशातील महान वैज्ञानिकांमध्ये गणजे जाऊ लागले. त्यांची कीर्ती इतकी वाढली की तत्कालीन पंतप्रधान इंदिरा गांधी यांनी त्यांच्या मंत्रीमंडळाची मंजूरी न येता काही गुप्त प्रकल्पांवर काम करण्यास परवानगी दिली. कलाम यांच्या देखरेखीखाली भारत सरकारने महत्वाकांक्षी 'एकात्मिक मार्गदर्शित क्षेपणास्त्र विकास कार्यक्रम' सुरु केला. ते ३ डी प्रोजेक्टचे मुख्य कार्यकारी होते. पुढे या प्रकल्पातून देशाला अग्नि आणि पृथ्वी सारख्या क्षेपणास्त्रे दिली गेले. जुलै १९९२ ते डिसेंबर १९९९ पर्यंत कलाम हे पंतप्रधानांचे वैज्ञानिक सल्लागार आणि संरक्षण संशोधन व विकास संघटनेचे (डीआरडीओ) सचिव होते. या काळात भारताने आपली दुसरी अणुचाचणी घेतली. त्यामध्ये कलामांनी महत्वपूर्ण भूमिका बजावली. यावेळी प्राप्त झालेल्या मीडिया कव्हेरेजमुळे त्यांना देशातील सर्वात मोठे अणुवैज्ञानिक बनले.

ही फक्त यशस्वी प्रवासाची सुरुवात होती. यानंतर संरक्षक वैज्ञानिक म्हणून त्यांची कामगिरी आणि किर्ती लक्षात घेता एन.डी.ए. २००२ साली युती सरकारने त्यांना राष्ट्रपती पदाचे उमेदवार केले.

त्यांनी प्रतिस्पर्धी असलेल्या लक्ष्मी सहगलचा मोठ्या फरकाने पराभव केला आणि २५ जुलै २००२ रोजी भारताच्या ११व्या राष्ट्रपती पदाची शपथ घेतली. त्यांच्या या देशासाठी केलेल्या योगदानासाठी भारत सरकारने १९९७ साली 'भारतरत्न' या सर्वोच्च नागरी सन्मानाने त्यांचा गौरव केला. त्याअगोदर भारत सरकारने १९८१ साली 'पद्मभूषण' आणि १९९० साली 'पद्मविभूषण' या सन्मानांनी गौरव केला होता. कलाम हे देशाचे तिसरे राष्ट्रपती होते. ज्यांना राष्ट्रपती होण्यापूर्वीच त्यांना 'भारतरत्न' देण्यात आला होता. राष्ट्रपती असतानाच्या काळात त्यांना 'लोकांचे अध्यक्ष' म्हटले गेले.

असे कितीतरी पुरावे आहेत ज्यांच्यामुळे कलाम यांचे व्यक्तिमत्व इतके महान बनले. त्याचे एक उदाहरण म्हणजे, त्यांनी असे उद्गार काढले होते की, "मी मरेन त्या दिवसाला सुट्टी जाहीर करू नका तर एक दिवस जास्त काम करा" म्हणत always nation first हा संदेश अंगीकारून आधुनिक स्वप्नातील भारताचे निर्माण करू शकतो.

विज्ञानाचा परम भोक्ता असणारे डॉ. कलाम मनाने खूप संवेदनशील व साधे होते. त्यांना रुद्रवीणा वाजवण्याचा, मुलांशी गप्पा मारण्याचा छंद होता. राष्ट्रपती असताना सुद्धा ते विद्यार्थ्यांसाठी वेळ काढत आणि त्यांच्याशी गप्पा मारत. अशी कितीतरी उदाहरणे आहेत ज्याच्यावरून आपल्याला कलामांचे व्यक्तिमत्व किती उच्चकोटीचे आणि राहणी साधी आणि सरळ होती. काही उदाहरणांचा उल्लेख मी येथे करतो.

डॉ. कलाम यांनी वैज्ञानिक म्हणून काम केले तेव्हा एकदा त्यांच्या टीमला सदस्याने आपल्या मुलांना प्रदर्शनात आणण्यासाठी लवकर घरी जाण्याची परवानगी मागितली. पण व्यस्ततेमुळे ही गोष्ट विसरली. संध्याकाळी दुःख होत असताना थोड्या वेळाने तो घरी पोहोचला तेव्हा कळले की डॉ. कलाम यांनी मुलांना प्रदर्शन दाखवायला नेले आहे.

एकदा इयत्ता सहावीच्या विद्यार्थ्यांने 'अग्नीपंख' पुस्तक वाचले तेव्हा त्यांनी डॉ. कलाम यांचे रेखाटन केले. हे राष्ट्रपतींकडे पाठविण्यासाठी कुटुंबियांनी त्यांना प्रोत्साहित केले. मुलाने विचार केला की, त्याचे काय होईल, त्यांना ते मिळणार नाही, परंतु बरेच जोर देऊन त्याने स्केच पाठविले. आणि काही दिवसांनी ते चित्र परत आले आणि तेही डॉ. कलाम यांच्यासहीसह आणि 'Thank you' या संदेशासह. तो मुलगा आश्चर्यचकित झाला आणि नंतर खूप खुश झाला.

अशी अनेक उदाहरणे आहेत ज्याच्यातून आपण कलाम यांना अजून जवळून पाहू शकतो. देशासाठी आणि समाजासाठी केलेल्या कार्यासाठी त्यांना अनेक पुरस्कार मिळाले. त्यांची

कार्येइतकी अप्रतिम होती की, त्यांना ४० विश्वविद्यापीठांनी मानद डॉक्टरेट दिली. मी येथे त्या विश्वविद्यापीठांची नावे तरी लिहीली तरी दोन पाने भरतील, इतक्या विश्वविद्यापीठांनी त्यांना डॉक्टरेट देऊन सन्मान केला आहे. यावरून आपण स्वतःला नशीबवान समजू शकतो की असे व्यक्तिमत्व भारतभूमीला लाभले.

डॉ. कलाम हे एक उत्तम प्रकारचे लेखक सुद्धा आहेत. त्यांनी विविध विषयांवर १५ पुस्तके लिहिली आहेत. डॉ. कलाम यांचे आत्मचरित्र 'अग्निपंख' हे १३ भाषांमध्ये प्रकाशित झाले आहे. त्यांच्या लिखाणाच्या यादीमध्ये (१) भारत २०२० : न्यू मिलेनियम (१९९९), (२) प्रज्वलित मने : भारतातील शक्ती ऊर्जा (२००२), (३) जीवनाचा उद्देश (२०००), (४) मिशन ऑफ इंडिया : ए व्हिजन ऑफ इंडियन यूथ (२००५), (५) टर्निंग पॉईंट्स इत्यादी.

जगातील सर्वश्रेष्ठ संशोधकांपैकी एक असूनही शिक्षणाचे महत्व ओळखून आपली ओळख केवळ एक शिक्षकाची रहावी, कारण 'शिक्षकांची राष्ट्रनिर्माणातील भूमिका अतुलनीय असते.' असे म्हणत ज्ञानदानाच्या पवित्र कार्याचा केलेला योग्य असा गौरव करणे असो किंवा कायम गरजू संस्थांना केलेले आपल्या मासिक मानधनाचे वाटप असो ही उदाहरणे अगदी सहज सांगतात की, ह्या आदर्श व्यक्तिमत्त्वाची ट्रक भरून असणारी एकमेव संपत्ती म्हणजे पुस्तके का होती?

एकीकडे "स्वप्न म्हणजे ते नाही जे तुम्हाला झोपेत पडते, स्वप्न म्हणजे ते जे तुम्हाला झोपूच देत नाही" म्हणणारे राष्ट्रसमर्पित व्यक्तिमत्व तर दुसरीकडे 'Low aim is a crime, स्वप्ने मोठीच बघा आणि त्यांना पूर्ण करण्यासाठी प्रयत्नांची पराकाष्ठा करा' म्हणणारे मार्गदर्शक व्यक्तिमत्व. पेपर वाटण्यापासून खडतर आयुष्याची सुरुवात करणाऱ्या एका व्यक्तिवर जेव्हा जगातील लहानमोठ्या सर्व पेपर्समध्ये स्तुती करणारे रकानेच्या रकाने लिहून येतात तेव्हा 'अतीसामान्य ते असामान्य' या प्रवासाचे ते एक उदाहरण ठरते.

अशा या महामानवाचा, ज्याने आपले आयुष्य विद्यार्थ्यांसाठी समर्पित केले त्यांनी अखेरचा श्वास हा विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करतानाच घेतला. शिलॉंग येथील आय.आय.एम.च्या कार्यक्रमात व्याख्यान देताना प्रकृती बिघडली. शिलॉंगमधीलच रुग्णालयात त्यांनी २७ जुलै २०१५ रोजी अखेरचा श्वास घेतला.

'You have to dream before your dreams can come true.'

- A. P. J. Abdul Kalam...

श्री. प्रसाद (बापू) गवाणकर

मनाप्रमाणे वागणारी एखादी व्यक्ती असली की ती सर्वांनाच आवडते. अविनाश देखील तसाच, एकदम घट्ट मित्र. मी म्हणजे तो आणि तो म्हणजे मी. खर तर माझ्या सारखा तो सर्वांचा चांगला मित्र. एखादा गंमत झाली त्याची एक बाल मैत्रीण त्याला अचानक भेटली इकडच्या तिकडच्या गप्पा झाल्या आणि अचानक तिने माझ्या बद्दल त्याच्याकडे चौकशी केली.

'काय रे राजूची तुझी मैत्री अजून तशीच आहे का?

'तशीच म्हणजे माझ्या आयुष्यात पहिले स्थान राजूला मग आई, वडील बायका मुलं ते तिनं मला आवर्जून फोन करून सांगितले, तसे आमचे दोघांचे बालपण साधारण परिस्थितीत गेले. एकमेकांचे कपडे घालून आम्ही कॉलेज, समारंभ केले. एक दिवशी या सोशल मिडीयाच्या काळात एकदा दोघांचा फोटो फेसबुक वर अपलोड केला होता 'ये दोस्ती हम नाही छोडेंगे। अशी कमेंट एकाने टाकली, त्यावर एकाने दृष्ट न लागो या दोस्तीला असा रिप्लाय दिला आणि वाईट म्हणजे करोनाच्या साथी मध्ये आमच्या दोस्तीला दृष्ट लागली.

तो फोन आला तेव्हा मी वर्क अॅट होम होतो. बाहेर पडता येत नव्हतं सारं घर स्तब्ध होतं. अंगणात कावळा जोर जोरात ओरडत होता. रडून रडून डोळे पण कोरडे झाले होते. ओरडाव धावावं की पळून जावं अशी विचित्र अवस्था माझी झाली होती. आमच्या मैत्रीची घट्ट मिठी कोरोना तोडू पाहत होता. अखेर कोरोनाने माझा मित्र माझ्यापासून तोडण्यास प्रचंड मोठ यश मिळवलं होत..

सर्वत्र जगात कोरोनाने थैमान घातला होता. सरकारने जमावबंदी सुरु केली आणि आमची एकमेकांना प्रत्यक्ष भेट जवळ जवळ बंद झाले होते. अत्यावश्यक सेवेमध्ये त्याची नोकरी असल्याने तो मात्र ऑफिसमध्ये रोज येत होता. मोबाईलवर आमचा संपर्क होत होता संपूर्ण विश्वात या महामारीने घबराट पसरवली होती. यांत्रिकीकरणाने बुडालेल्या जगाचा सर्व व्यवहार ठप्प झाला होता.

यंत्रात बिघाड झाला होता. मी ही वर्क अँट होम खाली घरी होते. मोबाईल नामक यंत्राचा वापर फक्त आयुष्यात धुगधुगी ठेऊन होता.

अविनाश नगरपालिकेचा कर्मचारी. काही ठराविक लोकच काम करत होते. काही कर्मचारी वेगवेगळी कारणे देत घरी बसले होते. प्रशासन मात्र या महामारीत विजय मिळवण्यासाठी प्रयत्नाची पराकाष्ठा करत होती. शासनाचे आदेश निघत होते, आणि अविनाश सारखे लोक त्या आदेशाचे पालन करत होते. खरंतर अविनाश बारा पंधरा किमा प्रवास करून येत होता. इतरांसारखं लांबून येतो असे सांगून अविनाश ते टाळू शकत होता पण स्वभावातच नव्हते. कोरोनाचा प्रादुर्भाव वाढत होता. शहरातील लोकांचे व बाहेरून येणाऱ्या लोकांची नोंदी घेण्याचे आदेश निघाले. आणि अशा सेवा करणाऱ्या लोकांच्या यादीत अविनाशची निवड झाली आणि हुन्नरी मित्र माझा कामाला लागला. नेमून दिलेल्या वार्डात फिरून घरातील लोकांची संख्या, बाहेरच्या ठिकाणातून आलेल्या लोकांच्या नोंदी होऊ लागल्या. लोक माहिती सांगू लागले. काही लोक लपवू लागले. वार्डा वार्डात फिरून अशी माहिती घेत असताना घराघरामध्ये अडकलेल्या लोकांच्या व्यथा अविनाशला समजू लागल्या. त्यांची होत असलेली आबाळ पाहून अविनाशचा जीव तुटू लागला. त्याच काळात काही सामाजिक संस्था देखील मदतीसाठीपुढे आल्या होत्या. आमचा एकमेकांशी रोजचा संपर्क होत असल्याने मी ही काही मदत करणाऱ्या संस्थांचे फोन त्याला देत होतो. नेहमीचे काम सांभाळून तो शक्य ती मदत करत होता. अशा कामामुळे समाधान मिळतं यात तो खूप होता. चालू घडामोडींवर आमच्यात खूप चर्चा होत असे. कधी लोक सहकार्य करतात म्हणून समाधान तर कधी लोक सहकार्य करत नाहीत म्हणून तो खूप तावातावाने बोलतं असे.

अविनाशची लोकांना मदत करण्याची सवय पूर्वीपासूनची. गावात कोण गेलं की पहिला निरोप आणि आता फोन अविनाशला. तयारी करण्यापासून अगदी अग्नी देई पर्यंत हा पुढे. एखाद्या गरीब कुटुंबातील जर कोण गेला असेल तर त्याच्या अंत्यविधीचा खर्च देखील हा स्वतःच्या खिशातून करत असे. सोय करण्यात तर हा गडी माहीर म्हणून एक कंपू त्याच्या अवती भवती असे.

अशाच एका संध्याकाळी नेहमी प्रमाणे त्याचा फोन आला नाही. मी दोन तिनदा फोन करूनही त्याचा रिप्लाय नव्हता मी थोडासा चिंतेत. परोपकाराप्रमाणे त्याचा स्वभाव ही तापट. सर्व्हेकरताना असा राग येतो अशी चीड येते असे तो नेहमी म्हणे

याच्या दोन लाऊन पण देण्याला मागे पुढे पाहणार नाही हे मला चांगलेच माहीत होते. मला थोडी भीती वाटली. कुणाबरोबर भांडण तर...? माझा जीव वर खाली होत होता. एकदाचा त्याचा फोन आला.

'अरे कुठे होतास? फोन का नाही घेत तू?

'अरे काय सांगू तो आन्या जोयशाचो पत्त हाय ना तो सकाळी घर फय आलो होतो. त्याच्या सासऱ्याचा बाजारपेठेत पान सुपारीचा दुकान हायं तो त्या पतुक बोलला कि तू पण या बदीच्या वकताक घरात पान सपारे डक पण तो माल आणार कसो. माका तेना म्हतल्यानं आबा तूजे फय बाजारात जायचो पास हाय ना माझो थोडोसो माल आणशील काय? तो तेचो माल घे पर्यंत उशीर झालो. तो माल पतुक देवंक गेलंय. पतु जाग्यावर नव्हतो आणि हे गडबडीत तुका फोन करायचो न्हालो.'

'ह्या बरा हाय, जेका हाय गरज तेका नाय आदत तो चोरटो माल तू घेवन गेलंस. ही नसती झेंगटा या बंदीच्या काळात तूका कशाक करू व्हयी.'

'आता काय सांगू तेका माका नाय म्हनुक आला नाय रे.' ' बघ हो नसती हि पोलिसांची लपडी तुझ्यामागे लागायची.'

'तू हायस ना. मग मी कशाक घाबरु! काय मी धनदो करणार हाय? तेवडीच लोकांका मदत.

'तू आबाना....'

'अरे तू का ना गंमत सांगायची हाली. गंमत कसली माजे गोटये वर गेले व्हते.

'येवडा काय केलास

'अरे आमचो तो नगरसेवक जमालभाय....

'तेना आता काय केल्यानं ?'

भरे तो गेलो व्हतो बायका पोरंसाकट दुबयक. पंधरा वीस दिवस झाले असतील तो आल्यावर तो आलो त्या दरम्यान मी तेचेकडे सव्हेक गेलय व्हतय. तेचा घर माझ्या वार्डात .तो आल्या पासून काय नगरपालिकेत येत नाय म्हणूनतेच्या लेकाक ईचारल्यानी लेक बोललो बाबा आजारी हाय साले आमचे लॉक म्हणीत तेका कोरोना

सीजेता तेचेकेडे गेलय तेव्हा तेना माका जबरदस्तीन घरात बोलावन सरबत या माता तेका नाय काय म्हनशील. पण मी तो आजारी हाय या ऐकल्यावर कसलो घाबारलय म्हणून सांग. झाले आता पंधरा दिवस आता काय भीती नाय ना?'

लिवर

नाय र त्यास काय नाय ना मग त कशाक घाबारतस. तेचो मेल्याचो लिवर सुजलो असात.' उसन अवसान घेत मी त्याला धीर दिला

'तसा नाय रे ती वस्ती वायट नारे. मी मास्क बिस्क बांधून जातंय. तसो मी सेप रहाताय.

'ए मरुदे तो सर्व्हेतू आपलो कामावर यव नको.'

'छे आपली जबाबदारी टालुन कसा चालात!'

अविनाशची वागण्याची पद्धत ही अशी. असेच एकदा त्याचा ऑफिसमधील मित्राला हार्टअटक आला. त्याला पुढे मुंबईला

हलवलं. हे महाशय गेले त्याच्या बरोबर

आणि आठ दहा दिवस त्यांचे बरोबर. काय बोलणार. बरोबर कोणी नाही म्हणून राहिलो. एखाद्या गोष्टीत किती झोकून घ्यायचं.....

सर्वत्र कोरोनाचा प्रादुर्भाव वाढत होता नेमून दिलेल्या कामाबरोबर अविनाशची समाज सेवा ही वाढत होती...

'दिल्ली मरकज येथे गेलेल्या तबलीकी समाजामुळे देशभर कोरोनाचा प्रादुर्भाव वाढला' ही बातमी वाऱ्यासारखी पसरली. कोरोणाचा प्रादुर्भाव रोखण्यासाठी मरकजहून परतलेल्या तबलीकी समाजातील लोकांचा शोध घेऊन त्यांच्या तपासण्या करा. प्रशासनाचा आदेश निघाला. शोध कशा प्रकारे घ्यावा त्याच्या मार्गदर्शक सूचना देण्यात आल्या. वेगवेगळ्या स्तरावर तपासण्यांसाठी सहकार्य करा याचे आव्हान करण्यात आले. मोहल्या मोहल्यात जाऊन पुन्हा सर्व्हेसुरू झाला. त्या समाजाकडून योग्य प्रतिसाद मिळत नव्हता. अविनाशची चिडचिड चालू झाली मग व्यक्त व्हायला मी होतोच. मी त्याला सांगत होतो.

'तूरजा घे कशाक रिस्क घेतस

छरे अशा कामात मी नाय तर कोणी पडायचा. फुकाचो पगार नाय खायचो...

जबाबदारीत आपन मागे नाय....उद्या पासून आमाक सायबांनी मशिदीत आणि मदरशात जावक सागीतल्यानी हाय अशा जमाती बिमातिक जात नानी बातमी असता. तेनी जर यादी दिल्यानी मग आमाक सोपा पडत.

'अरे पण ती लोका तुमाक आत घेवक हवीत ना?'

'तुजा म्हनना बरोबर हाय. आमक जिल्याधिकारी सायबानि त्या त्या वार्डातल्या नगरसेवकांका बरोबर दिल्यानी हाय. बग्या ते येतत काय नाय तर आम्ही घसणार. तूज सांगतय ते लॉक मिळेत ना तरी आपल्या भागात कोरोना रोखुक लय सोपा जायत बघ. नंतर एक पेशंट मिलणार नाया

दुसऱ्या दिवशी संध्याकाळी नेहमी प्रमाणे फोन...

'काय साहेब काय चाललाय.'

'अरे कल सांगितलेली आयडिया लय भारी निघाली. मशिदितना मरकजला गेलेल्यांची यादी गावली.'

'चल बरा झाला तू ती यादी सबमित कर म्हणजे सुटलस

'अरे सुटलस खैचा आता त्या यादी प्रमाण त्याच्या घराफय जायचा आणि तेंची माहिती घेयाची आयला याक याक वाढतच चाललाय. पण सांगू नगरपालिकेच्या लोकांसी लय कामक लावल्यानी हाय. मारणारे मजा मारतात हाय नी आम्ही खपता हाव साला आमच्या नावाचो पण उल्लेख करीत नाय'.

'असा कसा ता कल रात्री मोदी सायबांनी तुमचो आपल्या भाषणात उल्लेख केल्यानी.

'तो मोठोच माणूस हाय रे. पण हे साले बग ह्या शांत झाला ना

कि उदो उदो

कोणाचे होतील बग.'

अविनाश आज जर जास्त त्रासलेला होता.

आज लय दमलेलो दिसतस हाय.'

'व्हय रे आता या वयात एवढा चालायचा जमत नाय. जिने चडन दमक व्हता.

हाफिसात खुर्चेत बसून काम करायची सवय नी उनान अंगाची कायली व्हता.

अविनाशाचे असे झोकून देऊन काम करणे नेहमीचेच होते.

त्याला घरी जायचे होते मी रिकामाच होतो मी बोलणे आवरले

मोर

दुसऱ्या दिवशी दुपारीच अविनाशचा फोन आला

आम्ही काम केलेली लय लोका मिळीत रे तेतली.

सगल्यासनी पोलिसानी सिविल मध्ये आणल्यानी. काय काय दिसतत हाय घमारलेले. हेच्या नक्कीच पॉजिटिव निघतील बघ.

तेतलो एखदो मिळो बिल्लो ना तर अजन सगला टायट व्हयत बग'

'काय म्हणतस काय म्हणजे कोरोनाचो पेशंट मिन्नात असा वाटता तुज.

'म्हणजे ऐकलस ता काय? अरे ते दिल्लीत गेले व्हते ना तेच हायत हे. तेच्या त्या संमेलनाक परदेशातना मुळा मौलवी आले व्हते ना तेसी कोरोना व्हतो म्हणतत. आणि तना हसा भेट दिल्यानी. आता हे सगले जे गेले व्हते तेसी लागण झाली

हाय म्हणतत.'

'म्हणजे तुझा म्हणना. ते पेशंट हायत.?'

'असतील रांडेचे माजे वार्डात सा जन मिळेत. दोन तरी नक्कीच घुमारलेले व्हते.

'तू बगलस तेसी?'

'अरे माज्या रिपोर्टवरच तेसी उचलल्यानी नी सिविलला आनल्यानी. ते जावक तयार नव्हते पोलिसांनी अडच दम दिल्यानी.

अविनाशने सांगितलेला प्रकार फार भयानक होता. म्हणजे आपल्याकडे याचा प्रादुर्भाव झाला.....

'माका यक सांग तेंका लागण हाय कि नाय ह्या कधी समजात.

'आजे तेंचो रिपोर्ट पाठवतील मिरजेक दोन तीन दिवसात रिपोर्ट येत ।

'बाकीच्या वार्डात मिळेत कि नाय असले?,

हायत रे बरेच जण हायत पण मोल्ल्यात गेला कि झ्याट ते लोक सांगक मागित नाय. प्रत्येक मशिदितना दोन तरी माणसा गेली व्हती.

'पण ते समजले नाय तर?'

‘मरतील रांडेचे जागेवर, आपुनपन मरतील अनी शेजा-या पाजा-यान्त्री पन मारतील.’

एकंदरीत अविनाश च्या सांगण्यावरून कोरोनाचा शिरकाव होणार हे स्पष्ट होते. अविनाश अतिच धाडस करून काम करत होता.

त्या दिवशी दुपारीच अविनाशचा फोन आला.

‘मी सांगितय नव्हतय त्या मोल्ल्यातलो एका पेशंटचो रीपोर्ट पॉजिटिव आलो.’

‘काय म्हंतस?’

‘मगे! मी केलेल्या सर्व्हा मरकज वाल्यांपैकीच तो निघालो. सगलो फौज फाटो मोल्ल्यात पोचलो पन. जाम पोलिसपन हायत.’

‘अरे बापरे! आता रे काय?’ ‘आता काय? सगलोच तीन किमिचो भाग सील करतील’ ‘म्हणजे अक्का शहर सील होणार की काय?’

‘तसाच वाट्टा. आता कलेक्टर साहेबांबरोबर मीटिंग हाय. आमी आमच्या सायबाक सांगितलाव हाय तीन किमी एरिया धरलाव तर अक्का शहर लॉक व्हेत. त्या पेक्षा मोल्ल्यात जानारे रस्ते सील करा. बघूया आता काय ठरवतत ता?’

‘अरे, तीन किमी धरलस तर माजा घर पन त्याच्यात येनार?’

‘व्हय रे! बग हा. पुढचे चौदा दिवस भायर पडूक येनार नाय. रेशन पानी काय ता आजच भरून ठेव.’

हाच अविनाशचा स्वभाव. त्याने कोरोना पॉजिटिव्हची माहिती तर दिलीच व काळजीपोटी घरात रहा, रेशन पाणी भरून ठेव असा सल्ला पन दिला. माझ्या काळजीपेक्षा माला आता त्याची काळजी जास्त वाटू लागली.

‘अरे पन आता तू हायस तर खय?’

‘ह्यो आताच ऑफिस मध्ये आलय. तो पेशंट मिललो ना त्याच्या घराफय सांनिटायझर फवारूक अग्निशामकची गाडी पटब्लय नि बसलय हाय एवढच. माका पन काय ऐकून ना गरगरूक लागलय. आंग ना जड वाड्य.’

‘बघ हो. डॉक्टराकडे जा आदी!’

‘डॉक्टर कडे काय जाशील. तो जवल तर करनार नायच पन माका सिविलला पाठवीत. हाय माझ्याकडं एक गोली. ती घराजवळ जाऊन घेतय.’

नंतर दोन दिवसांनी असाच मध्येच फोन आला.

‘काय रे समजला काय?’

‘काय रे काय ता?’

‘अरे आपल्या गावातच पेशंट मिल्लो’ ‘काय म्हंतस?’

‘दय तिच्या आयला! बाई पेशंट हाय. लय जनाका तिनं कामाक लावलेन हाय ।

‘म्हंजे?’

‘अरे ती तीनचार जनांकडे गेली होती तपासक. सगळे डॉक्टर कामाक लागल सगल्यासनी आता कुयारांटीन करतील.’

‘तू खय हायस आता?’

‘मी आताच आलोय. अग्निशामकची गाडी घेऊन गावात. आता तो परिसर सांनिटायझ करनार, काय साली अवरस्ता हाय. शहरात पन आम्हीच मारायचा नी आमच्या मानसांनी शहराच्या बाहेर जाऊन पन खपायचा. आजचो पेपर बघलस ना? मोल्ल्यात घसून यादी तयार केलाव आम्ही, जिल्हादिका-याकडे नावा आमी दिलाव अनी पेपर मदे नावा पोलिसांची. पोलिसांचे धाडसी कृत्य. तो सुधा भाटकर बग पोलिस. तो होतो त्याच्यात. तो सगलीकडे सांगता आम्ही कोरोना पॉजिटिव पेशंट शोदलाव म्हनून’

‘जाव दे रे. तू नको त्रास करून घेव.’

‘तसा नाय. माजा सोड माझ्यासारखे नगरपालिकेचे कैक कामगार खपतत हाय. ता हला बाजूक अनी हे श्रेय घेऊक पुढे.’

‘ह्या बग तुमाक म्हाईत हाय ना तुमी काम कसं केलाव ता. तुमच्या साईबाक म्हयताय. अनी काय हवा? माजी आईस नेमी म्हनता लोकांकडे लक्ष देऊ नको. आपण केलेल्या चांगल्या कामाची नोंद परमेश्वर घेत अस्ता.’

‘तसा नाय रे, पन हे पोलिस जरा अतीच करतत. आपले गावात तो भितले बीट हवालदार हाय. पाय मोडलो हाय म्हनून होमगार्ड च्या पाटीमागे बसून फिरता. सोशल डिस्टन्सिंग पालीत नाय म्हनून लोकांका शानपना शिकवता. गावात जरी गाडी फिरताना दिसली तरी दंडाच्या भित्तिघालून सरल सरल पैशे खाता. माका तो भेटून दे. त्यास सांगणार हाय माझे बरोबर चल काम करूक, आपण मोल्ल्यात फिरूया, थाय तुझी काय ती दादागिरी दाखव.’

अविनाश आज जास्त चिडला होता. ‘अरे कल काय तुजो फोन बिन नाय तो. तब्येत बारी हाय ना?’ मी विषय बदलला

‘नाय रे जरा बारा नाय वाटत हाय. ह्या दगदगिचो लय त्रास होता. कल अलायन गोली घेतलय नी घरातच व्हतय. आता पन इकडनाच घराफय जातय, गोली घेतय नी यो बाई पाय गावात तरी डॉक्टर खय हायत? हिचे पाय तेसनी पन कुयारांटीन केल्यानी ऑफिस मध्ये गेल्यावर जाईन पालिकेच्या डोकटोरकडे.’

संध्याकाळी त्याच्या ऑफिस मधल्या सहका-याचा फोन आला.

‘उलो मी अविनाशचा मित्रा बोलतोय. अविनाशला सिविल मध्ये अँटामिन तब्येत फार खराब आहे. त्याने तुला फोन करून कळवायला सांगितले आहे.’

असावी एक ताई

रुनेहल गराटे

तृतीय वर्ष कला

आईप्रमाणे माया करणारी
असावी एक मोठी ताई...
छोटीचा माक वाचवून
स्वतः ओरडा व्हाणारी }

चूक झाली तर ओरडणारी
चॉकलेट देऊन संमजवून खाणारी }
छोटीची बडबड ऐकून घेणारी
कधी अडवटळली तर सावरणारी }}

समस्या असोेल
तर ... देणारी }
भावाची बाजू न घेता
छोटीची बाजू घेणारी }}

उठहत जव असोेल मी
देणारी सावली असावी ती }
काठी असोेल तेव्हा
आधार मात्र ती असावी }}

असावी ती...
डोळ्यातले अश्रु पुसणारी
चेहऱ्यावर हसू आणणारी }
छोटी कितीही मोठी झाली
तरी तिच्यासाठी लहानच असावी }}

तिचं - माझं नातं
जव व्हासच असावं }
तिच्या जीवनात माझं
कायमच वेगळं स्थान असावं }}

असावी छोटी
आई-बाबांची छकुली }
ताईची पत्नी
ताईची ही पत्नी असावी }}

माझ्या कोकणात

श्रद्धा हळदणकर

द्वितीय वर्ष कला

अलवार शिवारे डोलती
सागरलाटा कुंजन करती
सामावून जातो वारा तरुलतांत
माझ्या कोकणात... माझ्या कोकणात...

उतरंड दिसते मंगरुळांची
त्यावरी छाया झाडांची
मन रमते त्या चार कुडाच्या भिंतीत
माझ्या कोकणात... माझ्या कोकणात...

खुणावती देवळांचे कळस
दिपमालांची मनोरम आरास
घनगंभीरता दाटते घंटेच्या निनादात
माझ्या कोकणात... माझ्या कोकणात...

कोवळी पाने आंब्याची
झुलती तोरणे कैऱ्यांची
मधुर गंध दाटतो त्या पिकल्या आंब्यात
माझ्या कोकणात... माझ्या कोकणात...

किती अपूर्वाई त्या फणसांची
जांभळे, तोरणे अन् करवंदांची
चव रेंगाळते ती ओठांत
माझ्या कोकणात... माझ्या कोकणात...

भरती-ओहोटी सागराची
शिडे डोलती होड्यांची
दर्याची साद घुमते सह्याद्रीच्या शिखरांत
माझ्या कोकणात... माझ्या कोकणात...

'मृदंग-पेटीची' साथच न्यारी
संकासुराची आली रवारी
दशावतारांचे दर्शन घडते एकाच रंगचित्रात
माझ्या कोकणात... माझ्या कोकणात...

घराघरात सुख-शांती नांदते
तयासवे गृहलक्ष्मी वावरते
प्राजक्ताची सजे रांगोळी सडा घातल्या अंगणात
माझ्या कोकणात... माझ्या कोकणात...

हर एक सणाचे राजस रूपडे
उत्सव-जत्रांचा पडती सडे
चाकरमान्यांची ओढ पोहोचते त्यांच्याआधी गावात
माझ्या कोकणात... माझ्या कोकणात...

प्रेमळ नाती माणसांची
ममता भरल्या जिवाळ्याशी
क्षण-क्षण दाखवी रुप सुखाचे याच एकट्या प्रांगणात
माझ्या कोकणात... माझ्या कोकणात...

Best Person...

स्नेहल गराटे

तृतीय वर्ष कला

जन्म दिलास बाबा तू ।
 आयुष्यात माझ्यासाठी ॥
 स्वूप काही केलेस तू ॥॥
 दिलात तुम्ही श्वास ही ।
 सोबत आस ही जगण्याची ॥
 परिस्थितीच्या सोसूनि तू झळा ।
 मागितले ते सर्व दिलेस मला ॥
 कधी-कधी स्वतः उपाशी राहूनी ।
 घास मला भरवला तुम्ही ॥
 पावसाळ्यातून शाळेला जात असता
 पाय ओले व्हायचे ।
 म्हणूनी तुम्ही मला
 खांद्यावर बसवूनी घेऊनी जायचे ॥
 चित्र काढायला शिकवले तुम्ही ।
 आयुष्यातील योग्य वाट दावली ॥
 शिकवलात तुम्ही जगायला ।
 माणसातल्या माणूसकीला ओळखायला ॥
 ऊन तुम्ही सोसलात ।
 सावली मात्र मला दिलात ॥
 झेलल्यात तुम्ही पाऊसाच्या धारा ।
 मला मात्र देऊनी आसरा ॥
 जाणवत असता मला थंडी ।
 तुम्ही मायेची शाल पांघरली ॥
 कधी काही चुकले
 त्यावेळी तुम्ही डोळे वटारले ।

कधी ओरडले असताही तुम्ही
 तेवढ्याच मायेने घेतले जवळी ॥

प्रत्येक वळणावरी
 साथ दिलात तुम्ही ।
 माझ्या प्रत्येक दुःखाच्या वेळी
 आधाराचा हात पुढे करूनी ॥

आयुष्य जगत असताना
 स्वूप जणांनी रडवले ।
 हसूनि जगायला मात्र
 तुम्हीच शिकवले ॥

माझ्या डोळ्यातील स्वप्नपूर्तीसाठी
 राब-राब राबलात ।
 कधीच नकळत माझ्या आयुष्यातील
 Best Person झालात ॥
 काय लिहू बाबा तुमच्याविषयी
 कविता माझी संपणार नाही ।
 शब्द सारे अपुरे पडतील
 कारण तूच आहेस एक कविता माझी ॥

Source - www.shutterstock.com

हिंदी विभावा

सामाजिक विकास में जनसंचार माध्यमों की भूमिका

मानसी शेट्टे

एम.ए.

जनसंचार' शब्द का सामान्य अर्थ 'मानव या लोक-जीवन की गतिमयता' स्वीकार किया जाता है। व्यक्ति के जीवन में संचार की विभिन्न प्रक्रियाएँ आंतरिक एवं बाह्य दोनों ही स्तरों पर होती हैं। ये आंतरिक क्रियाएँ अदृश्य रूप में संचार कार्य करती हैं। लेकिन बाह्य क्रियाएँ दृश्य रूप में क्रियात्मक होती हैं। लेकिन जिस 'जनसंचार' शब्द के विषय में यहाँ चर्चा करना अपेक्षित है वह इस जनसंचार की तरह व्यापकता नहीं रखता। आज पत्रकारिता में सूचना के महत्व के चलते ही 'जनसंचार' सूचना और प्रौद्योगिकी का एक महत्वपूर्ण हिस्सा बन गया है। पत्रकारिता एवं प्रौद्योगिकी के क्षेत्र में यह पारिभाषिक शब्द के रूप में स्थापित हो चुका है। यह 'जन' तथा 'संचार' दोन भिन्न शब्दों के योग से बना है। इस शब्द के अर्थ को समझने के लिए इन दोनों शब्दों का ज्ञान प्राप्त होना भी आवश्यक है।

'संचार' मानव जीवन का एक महत्वपूर्ण अंग है। जीवन में प्रत्येक व्यक्ति जागृतावस्था में लगभग ७० प्रति शत से अधिक का समय संचार में व्यतीत करता है। एशले फ्लॉएंड का मानना है कि "व्यक्ति कुछ समय तक भूख और प्यास सहन कर सकता है, परन्तु यदि उसे पराधीन करके संप्रेषण करने से रोक दिया जाए तो उसे 'भावात्मक धक्का' सा लगेगा। उस स्थिति में भी अंतःसंचार चलता

रहेगा। उसे किसी तरह से रोका नहीं जा सकता।" इसलिए संचार के बिना व्यक्ति का जीवन मृत अवस्था के समान ही होता है। यदि संचार को जीवन का पर्याय कहा जाए तो कोई अतिशयोक्ती नहीं होगी।

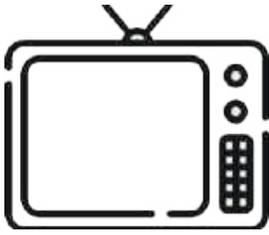
संचार संस्कृत की 'चर' धातु से निर्मित शब्द है। इस धातु का अर्थ 'चलना' होता है। इसमें 'सम्' उपसर्ग और 'आ' प्रत्यय के योग से बना है जिसका अर्थ सम्यक ढंग से चलना होता है। शब्द की उत्पत्ति लैटिन भाषा के 'कम्युनिस' से हुई है। इस शब्द का अर्थ 'सामान्य भागीदारी युक्त सूचना और सम्प्रेषण' होता है। इस सम्बन्ध में अनेक विद्वानों के अपने-अपने मत हैं। कोई इसे 'सामाजिक प्रक्रियाओं की

आधारशिला एवं संज्ञात्मक प्रक्रिया' कहता है, कोई 'मानव सम्बन्धों की धुरी'। किसी की दृष्टि में यह 'समानुभूति का विनिमय है तो किसी के लिए मनुष्य के विचारों भावनाओं के प्रसारण व आदान-प्रदान की प्रक्रिया। सभी विद्वानों के मतों को आधार बनाकर कहा जा सकता है कि संचार एक ऐसी जटिल प्रक्रिया का परिणाम है जिसके द्वारा दो या दो से अधिक लोगों के बीच अर्थपूर्ण संदेशों का आदान प्रदान किया

जाता है। ये संदेश संप्रेषक और प्रापक के बीच सामंजस्य और समझदारी बनाते हैं।

पाश्चात्य विद्वान रिचर्स, पिटसन तथा जॉन सन ने एक सुप्रसिद्ध पुस्तक में जनसंचार कि विशेषताओं को बताते हुए लिखा है कि यह साधारण जनता के लिए होता है। यह विशेष वर्ग के लिए नहीं होता।

समाज में तिघ्र गती से संदेश पहुँचानेवाला जनसंचार माध्यम होता है। जनसंचार के विषय में उच्च श्रेणी से लेकर साधारण जनता तक उसकी पहुँच है। इसका संदेश सभी वर्ग, लिंग, धर्म और रंग के लिए होता है। ३२ दराजा के क्षेत्रों में

रहनेवाले लोगों से लेकर शहरी क्षेत्रों के लोगों तक सभी को समान और सामान्य रूप से सुचना देने का कार्य जनसंचार माध्यम करता है। समाज में नये जनमत नयी जागृती राष्ट्रीयता का बोध पैदा करता है। समाज में

सृजनशीलता, रचनात्मकता और त्वरीत निर्णय लेने की क्षमता पैदा करता है। यह सामाजिक कुंठा और जडता को (स्थिरता) छोडकर देश के नव युवकों मे देश के नये सामाजिक विकास की मशाल पैदा करता है।

समाज में जनसंचार के बिना व्यक्ति का अस्तित्व शुन्य की तरह है। जनसंचार के माध्यमों द्वारा ही किसी भी समाज की जीवनधारा सांस्कृतिक सामाजिक आर्थिक व्यवस्था को सुव्यवस्थीत किया जा सकता है। समाज की प्रगती और संस्कृति के विकास में जनसंचार की भूमिका महत्वपूर्ण है। समाज में सभ्य व्यक्ति कि निर्मिती करने के लिए जनसंचार माध्यम उपयुक्त होता है। जीवन में महत्वपूर्ण आर्थिक, सामाजिक घटनाओं की सुव्यवस्थीत करने का काम इन्ही माध्यमों के जरीये किया जाता है और व्यक्ति की प्रगती कि नयी दिशा विस्तृत की जाती है।

समाज में व्याप्त रुढी और अंधः परंपराओं, जडमत मतांतरों, ढोंग आदि को तोडने तथा समाज को उनसे मुक्त करने में जनसंचार माध्यमों का योगदान रहा है। परंपरागत रितीयो को समाप्त करने का काम इसने किया है। माध्यम समाज को सुचना देने का काम करता है। सामाजिक एवम राष्ट्रीय हित से जुडे मुद्दोंपर चर्चा

करता है। इस बोध से जन मत का निर्माण करता है। चर्चा से निकलनेवाले परिणाम समाज में प्रस्तुत करता है। इसीलिए समाज को प्रभावित करतनेका काम जनसंचार माध्यम करता है। और सच्चाई से अवगत करने के कारण ही

लोगों में उसकी जिज्ञासा बढ गयी है।

आज के समय में सत्ताधिशों को अपनी सत्ता से मोह है। जनसंचार के माध्यमों के द्वारा उनके वास्तविकता को उजागर होने का भय भी रहता है। जिससे वह व्यक्ति समाज में जाकर लोगों से संवाद करते हैं। और अपनी उपस्थिती समाज में दर्शाते हैं। इस तरह से सत्ताधिश अब समाज के साथ जुडकर चलना चाहते हैं।

सत्तापर बैठे लोगों की व्यवस्था की प्रशंसा और उसी के साथ उनकी आलोचना, विरोध और सामाजिक असहमती को समाज तथा शासन के सामने लेकर जनसंचार उनमें रचनात्मक सुधार लाता है।

विश्व की आज लाखो-करोडो जनसंख्या है। उन लोगों तक हर एक घटनाओं को पहुँचाने वाला ये जनसंचार माध्यमही है। प्राथमिक स्तर से लेकर उच्चस्तरीय शिक्षा की लिए विशेषज्ञों के सहाय्यता से विभिन्न कार्यक्रमों का निर्माण वहाँ किया जाता है। इर कार्यक्रमों को रेडिओ और दूरदर्शन के माध्यमोंसे दिखाया जाता है। जिनसे समाज को शिक्षा के क्षेत्र में सहाय्यता मिलती है।

जनसंचार माध्यम के विभिन्न वर्गों, समाज के अनेक जातियों और संप्रदायों के बिच सामंजस्य स्थापित करने का काम करना है।

‘वसुधैव’ की भावना से पूरे विश्व को एकता का संदेश दिया है। उसके लिए समाज का प्रत्येक वर्ग एक ही है। इसिलिए सामाजिक हीतो को ध्यान में रखते हुए किसी विशेष वर्ग, जाति, संप्रदाय या विचारधारा आदि को आश्रय नहीं देता। सामाजिक समानता में वह राष्ट्र में एकत्व की भावना का प्रसार प्रचार करता है। जिसे राष्ट्र कि उन्नती और प्रगती को बल मिलता है। समाज की सांस्कृतिक प्रतिष्ठा उसकी अस्मिता की रक्षा का दायित्व जनसंचार माध्यम निभाता है। वह समाज को बदलते समय के साथ-साथ स्वयंम को बदलने की प्रेरणा देता है। जिस परंपरागत मुल्यों के साथ ही नवीन मुल्यों का निर्माण होता है। यह मुल्य समय के साथ समाज की सामान्य धारा में समाहित हो जाते हैं। परंपरागत मुल्यों का पोषण करते हुए जनसंचार नविन मुल्यों को स्थान देता है।

इस तरह देखा जाय तो जनसंचार समाज में सामाजिक राजनैतिक, धार्मिक, आर्थिक, सांस्कृतिक सभी क्षेत्रों में महत्वपूर्ण भूमिका निभाता है जनसंचार और समाज को अलग-अलग करके कभी नही देखा सकता अगर ऐसा संभव होता तो ये जनसंचार माध्यम किसी न किसी जाति संप्रदाय और वर्ग की हितो की रक्षा करते हुए समाज को तोडने और मुल्यों को विघटीत करके राष्ट्र को पराजित कर देते लेकिन जनसंचार सामाजिक जीवनधारा में स्वयंम को बहा देता है। अगर जनसंचार माध्यम निष्पक्ष रहेंगे तोही देश विकास की राह पर अग्रेसर रहेगा।

कोरोना काल और आत्मनिर्भर भारत

वृषाली कांबळे

एम.ए.

भरत की कला और संस्कृति को देखते हुए यह बात स्पष्ट होती है कि भारत प्राचीन काल से ही आत्मनिर्भर रहा है। आत्मनिर्भर होने का मतलब है कि आप के पास जो स्वयं का हुनर है उसके माध्यम से एक छोटे स्तर पर खुद को आगे की ओर बढ़ाना है या फिर बड़े स्तर पर अपने देश के लिए कुछ करना है। हम खुद को आत्मनिर्भर बनाकर अपने परिवार का भरण पोषण संकट के काल में कर सकते हैं और इसके साथ ही हम अपने राष्ट्र को भी अपना योगदान दे सकते हैं।

हालांकि आत्मनिर्भरता शब्द नया नहीं है। ग्रामीण क्षेत्रों में कुटीर उद्योग के द्वारा बनाए गए सामानों और उसकी आमदनी से आए पैसों से परिवार का खर्च चलाने को ही आत्मनिर्भरता कहा जाता है। कुटीर उद्योग या घर में बनाए गए सामानों को अपने आस-पास के बाजारों में ही बेचा जाता है, यदि किसी की सामग्री अच्छी गुणवत्ता की हो तो, अन्य जगहों पर भी उसकी मांग होती है। एक आम भाषा में कहा जाए तो कच्चे मालों से जो सामान घरों में हमारे जीवन के उपयोग के लिए बनाई जाती है तो हम उसे लोकल सामग्री कहते हैं पर सत्य यही है कि यही आत्मनिर्भरता का एक रूप है। कुटीर उद्योग सामग्री, मत्स्य पालन इत्यादी आत्मनिर्भर भारत के कुछ उदाहरण हैं।

आत्मनिर्भरता की श्रेणी में खेती, मत्स्यपालन, आंगनवाड़ी में बनाई गयी सामग्री इत्यादी अनेक प्रकार के कार्य हैं जो कि हमें आत्मनिर्भरता की श्रेणी में लाकर खड़ा करती हैं। इस प्रकार से हम अपने परिवार से गांव, गांव से जिला, एक दुसरे से जोड़कर देखें तो इस प्रकार पुरे राष्ट्र को योगदान देते हैं। इस तरह से हम भारत को आत्मनिर्भर भारत के रूप में देख सकते हैं।

हर किसी का सपना होता है कि वो आत्मनिर्भर बने और यह वास्तव में किसी व्यक्ति में सबसे अच्छा गुण होता है। यदि कोई व्यक्ति आत्मनिर्भर बनता है तो वह हर मुश्किलों का सामना करके आगे बढ़ता है और मुसिबतों से खुद को आसानी से निकाल लेता है। हर व्यक्ति खुद आत्मनिर्भर बनकर अपनी, अपने परिवार के साथ-

साथ अपने देश के उत्थान में भी अपना पुरा सहयोग कर सकता है।

भारत प्राचीन काल से ही संसाधनों से परिपूर्ण देश रहा है। यहां हर प्रकार के चीजों को बनाने और उसका अपने जीवन में उपयोग कर राष्ट्र निर्माण में मदद कर सकता है। पुरे विश्व में केवल भारत ही ऐसा देश है, जो कि बिना किसी देश की मदद से जीवन से लेकर राष्ट्र निर्माण की वस्तुएँ बना सकता है और आत्मनिर्भर के सपने को पुरा कर सकते हैं। भारत को आत्मनिर्भर बनाने का सपना नया है। यह सपना महात्मा गांधी ने आजादी के बाद ही स्वदेशी वस्तुओं के इस्तेमाल और आत्मनिर्भरता पर जोर दिया था, पर गरीबी और भुखमरी के कारण उनका सपना साकार न हो सका।

कोरोना महामारी के कारण पिछले कई महिनोसे सारा विश्व बन्द पडा है, जिसके कारण गरीब लोगों से लेकर पूंजी पतियों तक को भारी नुकसान और परेशानियों का सामना करना पड रहा है। खास तौर से हमारे छोटे और मध्यम वर्ग के परिवारों को कमाकर खाने की समस्या काफी बढ गयी है। कोरोना महामारी के कारण किसी भी देश से सामानों का आदान-प्रदान बन्द है। इसीलिए मई के महीने में तालाबन्दी के दौरान हमारे प्रधानमंत्री ने देश को आत्मनिर्भर बनने का आवाहन किया है। उन्होंने 'लोकल फॉर वोकल' का भी नारा दिया। जिसका अर्थ है कि लोकल में बनी वस्तुओं का उपयोग और उनका प्रचार करना और एक पहचान के रूप में आगे बढ़ना।

महामारी के दौरान ही चीन ने भारत के डोकलाम सीमा क्षेत्र में कब्जा करने की कोशिश की जिसमें भारत के लगभग २० जवान शहीद हो गए। सीमा के इस विवाद में भारत के सैनिकों की शक्ती के कारण देश के हर कोने से चीनी सामान को बैन करने की माँग के साथ ही, चीनी सामानों को बन्द कर दिया गया और प्रधानमंत्री जी ने सारे देश को आत्मनिर्भर बनने का मंत्र दिया। उन्होंने कहा कि आत्मनिर्भर बनकर घरेलु चीजोंका इस्तेमाल करें ताकि हमारा राष्ट्र मजबुती के साथ खड़ा हो सके।

पिछले कुछ महीनों से विश्व कोरोना वायरस महामारी के कारण बन्द पडा है। इसके कारण सारे विश्व में वित्तीय संकट के बादल छाए हैं। इसी कडी में भारत ने खुद को आत्मनिर्भर बनाने और राष्ट्र को आगे ले जाने का फैसला किया है। विश्व बन्दी के कारण सारे विश्व के उत्पादों पर भारी असर हुआ है, इसलिए भारत ने स्वयं को आत्मनिर्भर बनाकर देश की तरक्की पर अपना कदम आगे बढ़ाया है।

इन सभी स्थितियों को देखते हुए और भारत की मूल आवश्यकताओं को पुरा करने के लिए प्रधानमंत्री ने भारत के लोगों से आत्मनिर्भरता से लेकर भारत को आत्मनिर्भर बनाने को देशवासीयों से अपील की है। भारत इस ओर धीरे-धीरे अग्रसर भी हो रहा है। हम सहजता से मिल जानेवाले प्राकृतिक संसाधनों और कच्चे मालों के द्वारा वस्तुओंका निर्माण करके अपने आसपास के बाजारों में इसे बेच सकते हैं। इससे आप स्वयं के साथ-साथ आत्मनिर्भर भारत की राह में

अपना योगदान दे सकते हैं, और हम सब मिलकर एक आत्मनिर्भर राष्ट्र निर्माण सपने को मजबूत बनाने में सहयोग कर सकते हैं।

आत्मनिर्भर भारत का अर्थ है स्वयं पर निर्भर होना, यदि खुद को किसी और पर आश्रित न करना। कोरोना महामारी के दौरान लॉकडाउन में सारे विश्व में हर किसी के लिए खाने, पाने और रहने में परेशानी पैदा करती है। महामारी की इस संकट को देखते हुए भारत को आत्मनिर्भर होने की जरूरत है। कोरोना की महामारी काज में सभी देश अपने आन्तरिक स्थितियों और समस्याओं, बेरोजगारी, भुखमारी, चिकित्सा और कई अन्य समस्याओं से जुझ रहा है और भारत भी उनमें से ही एक है। भारत को इन समस्याओं से लड़ने और देश को तरक्की की राह पर आगे ले जाने के लिए आत्मनिर्भर भारत के सपने को पूरा करने में अग्रसर रहना है।

शिक्षा और शिक्षा पद्धती

सावनी शेंबवणेकर

तृतीय वर्ष विज्ञान

सिर्फ तुम...

सुरज नाखरेकर

द्वितीय वर्ष वाणिज्य

मेरी जिंदगी का सबसे बड़ा राज हो तुम
क्युं? पता नहीं, पर मेरे रूह से निकली
पहली आवाज हो तुम...

मेरे हर सुबह की पहली अज्ञान हो तुम
मुझे तेरे नाम से बुलाते हैं,
क्युंकि मेरी पहचान हो तुम...

हर सुबह जो आती है वो मेरे
चेहरे की मुस्कान हो तुम...
मैं हिंदू होता तो भगवद्गीता
मुसलमान हूँ इसलिए मेरी कुट्टण हो तुम...

मेरे लिए तो सब लोग इबादत करते हैं
लेकिन मेरी पहली और आखिरी दुआँ हो तुम...
मुझे ऐसा कोई गुनाह करना है
जिसकी सिर्फ आखिरी सजा हो तुम...

अगर तुम मुझसे खफा होगी
तब भी मेरे सपनों की खुली किताब हो तुम...
हर रात जो सपने तुम्हारे साथ राजाता हूँ
वो हर हँसी ख्याल हो तुम...

शिक्षा जिंदगी की तैयारी नहीं है,
बल्कि शिक्षा खुद जिंदगी है।

जिंदगी में हमें कुछ बनना है, या आत्मनिर्भर होना है, तो हमें शिक्षित होने की आवश्यकता है। जिस प्रकार अंधकार को दूर करने के लिए प्रकाश की आवश्यकता होती है, उसी प्रकार व्यक्ति के सब संशयो और भ्रमों को दूर करने के लिए शिक्षा आवश्यक है। शिक्षा प्राप्त करने से एक व्यक्ति ही केवल शिक्षित नहीं होता, बल्कि उसका जो प्रभाव है, वो परिवार पर भी पड़ता है।

प्राचीन काल में गुरुकुल नामक शिक्षा पद्धति थी। इस पद्धति में शिष्य अपने गुरु के साथ रहकर शिक्षा प्राप्त करता था। गुरुकुल की मर्यादा का पालन करना उसका दायित्व था। गुरुकुल की मर्यादा का पालन करना उसका दायित्व था। हर गुरुकुल अपनी विशेषता के लिए प्रसिद्ध था। कोई धनुर्विद्या, तो कोई अस्त्र-शस्त्र, तो कोई ज्योतिष और विज्ञान की शिक्षा देने में निपुण था। इस पद्धति में सिर्फ ज्ञान देना यह उद्देश्य न रहकर उस ज्ञान का वास्तव में किस प्रकार इस्तमाल करें, यह भी सिखाया जाता था। इस पद्धती का अंत अंग्रेज आने के बाद हुआ।

अंग्रेजों ने अपने स्वार्थ के लिए शिक्षा की शुरुवात की। शिक्षा का माध्यम अंग्रेजी था। यह शिक्षा प्रणाली हमारे लिए अनुकूल नहीं थी, इसलिए अंग्रेज चले जाने के बाद हमने अपने लिए नयी शिक्षा प्रणाली लायी। नयी शिक्षा प्रणाली में दी जानेवाली शिक्षा का माध्यम मातृभाषा था। बच्चों को कक्षा के अनुसार एक निश्चित पाठ्यक्रम की रचना की थी। बच्चों का मुल्यांकन परीक्षा के माध्यम से होता था। इस शिक्षा पद्धति में बच्चों को पढ़ाने के साथ उनका आत्मविश्वास और उनके अंदर के जो सुप्त गुण हैं, उनको बढ़ावा

देने के लिए अनेक कार्यक्रमों का आयोजन किया था।

इस पद्धति के बाद शिक्षा नीति में कुछ परिवर्तन नहीं हुआ, लेकिन शिक्षा का माध्यम और शिक्षा के प्रति जो दृष्टीकोन था, उसमें जरूर परिवर्तन आया। जहाँ मातृभाषा में शिक्षा दी जाती थी, उसकी जगह फिर से अंग्रेजी भाषा ने ले ली। अंग्रेजी भाषा का महत्व इतना कि, उसके लिए अलग से स्कूल निकाले गए। शिक्षा पद्धति का बाजार शुरु हुआ। बच्चों का अच्छा करियर होने के लिए लाखों रुपए की फीस भरकर अभिभावक अपने बच्चों को शिक्षा देने लगे। आज की शिक्षा पद्धति में ज्ञान का इस्तमाल सिर्फ अंक प्राप्त करना यह रह गया है। अच्छे अंक प्राप्त करने के लिए सिर्फ पढाई की रट लगाई जाती है, वास्तव में उस विषय का ज्ञान उन्हें समझ में नहीं आता।

हमारी इस पद्धति की वजह से आज के युवाओं की स्थिति अच्छी नहीं है। बच्चों के पास सिर्फ डिग्री है, उस विषय का व्यवहारिक ज्ञान कम है, इसलिए आज की युवा पिढी बेरोजगार है। इसी शिक्षा पद्धति में सुधार लाने के लिए ३४ वर्ष का इंतजार करना पडा। इसी नयी शिक्षा पद्धति में मातृभाषा के साथ व्यवहारिक ज्ञान देने का उद्देश्य है। इसी पद्धति में अनेक नए बदलाव किए हैं। हमें इस नयी शिक्षा पद्धति की ओर नयी दृष्टि से देखने की जरूरत है। देखते हे कि यह कितनी साबित होती है।

आधुनिक भारत के निर्माता डॉ. आंबेडकर

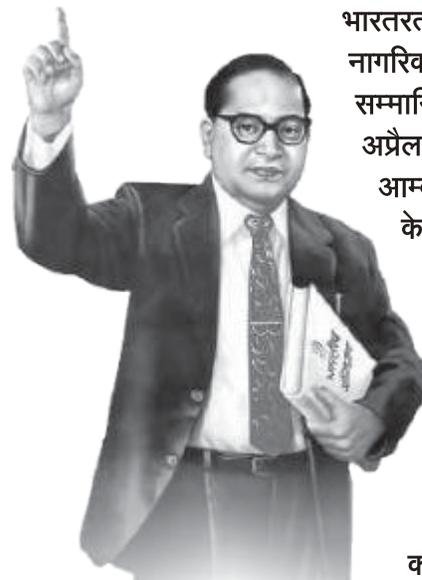
प्रेमा आंबेकर

एम.ए.

डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर नाम से लोकप्रिय, भारतीय बहुज्ञ, विधितेत्ता, अर्थशास्त्री, राजनीतिज्ञ, और समाजसुधारक थे। उन्होंने दलित बौद्ध आंदोलन को प्रेरित किया और अछूतों (दलितों) से सामाजिक भेदभाव के विरुद्ध अभियान चलाया था। श्रमिकों, किसानों और महिलाओं के अधिकारों का समर्थन भी किया था। वे स्वतंत्र भारत के प्रथम विधि एवं न्याय मंत्री, भारतीय संविधान के जनक एवं भारत गणराज्य के निर्माता थे।

डॉ आम्बेडकर विपुल प्रतिभा के छात्र थे। उन्होंने कोलंबिया विश्वविद्यालय और लंदन स्कूल ऑफ इकोनॉमिक्स दोनों ही विश्वविद्यालयों से अर्थशास्त्र में डॉक्टरेट की उपाधियाँ प्राप्त कीं तथा विधि, अर्थशास्त्र और राजनीति विज्ञान में शोध कार्य भी किये थे। व्यावसायिक जीवन के आरम्भिक भाग में ये अर्थशास्त्र के प्रोफेसर रहे एवं वकालत भी की तथा बाद का जीवन राजनीतिक गतिविधियों में अधिक बीता। तब आम्बेडकर भारत की स्वतन्त्रता के लिए प्रचार और चर्चाओं में शामिल हो गए और पत्रिकाओं को प्रकाशित करने, राजनितिक अधिकारों की वकालत करने और दलितों के लिए सामाजिक स्वतंत्रता की वकालत और भारत के निर्माण में उनका महत्वपूर्ण योगदान रहा।

१९५६ में उन्होंने बौद्ध धर्म अपना लिया। १९९० मे, उन्हें

भारतरत्न, भारत के सर्वोच्च नागरिक सम्मान से मरणोपरांत सम्मानित किया गया था। १४ अप्रैल को उनका जन्म दिवस आम्बेडकर जयंती एक तौहार के रूप में भारत समेत दुनिया भर में मनाया जाता है। आम्बेडकर की विरासत में लोकप्रिय संस्कृति में कई स्मारक और चित्रण शामिल है।

आम्बेडकर का जन्म १४ अप्रैल १८९१ को ब्रिटिश भारत के मध्य

भारत प्रांत (अब मध्य प्रदेश) में स्थित महू नगर सैन्य छावनी में हुआ था। वे रामजी मालोजी सकपाल और भीमाबाई को १४ वीं व अंतिम संतान थे। उनका परिवार कबीर पंथ को माननेवाला मराठी मूल का था और वो वर्तमान महाराष्ट्र के रत्नागिरी जिले में आंबडवे गांव का निवासी थे। वे हिंदू महार जाति से संबंध रखते थे, जो तब अछूत कही जाती थी और इस कारण उन्हें सामाजिक और आर्थिक रूप से गहरा भेदभाव सहन करना पड़ता था। भीमराव आम्बेडकर के पूर्वज लंबे समय से ब्रिटिश इस्ट इंडिया कंपनी की सेना में कार्यरत रहे थे और उनके पिता रामजी सकपाल, भारतीय सेना की महू छावनी में सेवारत थे तथा यहाँ काम करते हुये वे सुबेदार के पद तक पहुँचे थे। उन्होंने मराठी और अंग्रेजी में औपचारिक शिक्षा प्राप्त की थी।

भारत रत्न डॉ. भीमराव आम्बेडकर ने अपने जीवन के ६५ सालों में सामाजिक, आर्थिक, राजनीतिक, शैक्षणिक, धार्मिक, ऐतिहासिक, सांस्कृतिक, साहित्यिक, औद्योगिक, संवैधानिक आदि क्षेत्रों में अनगिनत कार्य करके राष्ट्र निर्माण में महत्वपूर्ण योगदान दिया। उन्होंने कई ऐसे काम किए, जिन्हें अब भी हिंदुस्तान याद रखता है।

मानवाधिकार जैसे दलितों एवं दलित आदिवासियों के मंदिर प्रवेश, पानी पीने, छुआछूत, जातिपाति, उँचनीच जैसी सामाजिक कुरीतियों को मिटाने के लिए कार्य किए। उन्होंने मनुस्मृति दहन (१९२७), महाड सत्याग्रह (१९२८), नाशिक सत्याग्रह (१९३०), येवला की गर्जना (१९३५) जैसे आंदोलन चलाए। बेजुबान, शोषित और अशिक्षित लोगों को जागरूक करने के लिए साल १९२७ से १९५६ के दौरान मूकनायक, बहिष्कृत भारत, समता, जनता और प्रबुद्ध भारत नामक पांच साप्ताहिक और पाक्षिक पत्र-पत्रिकाओं का संपादन किया।

उन्होंने छात्रावास, नाइट स्कूल, ग्रंथालयों और शैक्षणिक गतिविधियों के माध्यम से कमजोर वर्गोंके छात्रों को अध्ययन करने और साथ ही आय अर्जित करने के लिए उनको सक्षम बनाया, सन १९४५ में उन्होंने अपनी पीपुल्स एज्युकेशन सोसायटी के जरिए मुम्बई में सिद्धार्थ महाविद्यालय तथा औरंगाबाद में मिलिन्द महाविद्यालय की स्थापना की। हिन्दू विधेयक संहिता के जरिए महिलाओं को तलाक, संपत्ति में उत्तराधिकार आदि का प्रावधान कर उसके कार्यान्वयन के लिए संघर्ष किया।

१९४५ में उन्होंने देश के लिए जलनीति और औद्योगिकरण के लिए जलनीति की आर्थिक नीतियां जैसे नदी-नालों को जोड़ना, हीराकुंड बांध, दामोदर घाटी बांध, सोन नदी घाटी परियोजना, राष्ट्रीय जलमार्ग, केंद्रिय जल और विद्युत प्राधिकरण बनाने के मार्ग प्रशस्त किए।

साल १९४४ में प्रस्ताविक केंद्रिय जल मार्ग और सिंचाई आयोग के प्रस्ताव को ४ अप्रैल १९४५ को वाइसराय की ओर से अनुमोदित किया गया और बड़े बांधो वाली तकनीकी को भारत में

लागू करने हेतु प्रस्तावित किया। उन्होंने समता, समानता, बन्धुता एवं मानवता आधारित भारतीय संविधान को ०२ साल ११ महीने और १७ दिन में तैयार करने का अहन कार्य किया।

“जीवन लंबा होने के बजाय महान होना चाहिए।”

डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर

जिंदगी

वृषाली कांबळे

एम.ए.

जिंदगी एक पहेली है

हमेशा हमें कुछ पाने के लिए,

हमें कुछ खोना पड़ता है।

जिंदगी में उतार-चढ़ाव आते हैं,

हमें उन्हें पार कर जीना है।

जितना सुलझाएंगे,

उतना और उलझ जायेंगे,

ऐसी है जिंदगी।

जिंदगी हमें गिराती है,

उसी तरह भागना भी सीखाती है।

परिस्थितियों से लड़ना भी सीखाती है,

सुख-दुःख का एहसास भी कराती है।

बिगडते हालातों का हिसाब भी कराती है,

जिंदगी नये-नये पन्ने भी जोड़ती है।

जिंदगी बहुत सुबसुरत है,

कभी हँसाती है कभी रुलाती है।

जिंदगी के सारे पल जीओ,

जिंदगी जीने के मायने मिल जाएंगे।

जिंदगी बहुत छोटी है,

अपने तरीके से जीना सीखो।

जो सही है उसे अपनाओ

जिंदगी में खुश रहो।

मैरा अनुभव अनुभव

सीमा राठोड

एम.ए.

अनुभव यानि तजुबी, यकिनन आपके लिए यह कोई नया शब्द नहीं होगा, क्योंकि अपने दैनिक जीवन में अकसर यह शब्द सुनते ही रहते हैं कि फला टीचर को हिन्दी विषय का बडा अनुभव है उन्हीं से कोचिंग पढना चाहिए, बुजुर्गोको जिंदगी का असली तजुबी होता है इसलिए वह हमारा सही मार्गदर्शन कर सकते हैं या फिर जिंदगी का अनुभव मेरा बहुत खराब और अच्छा था।

कहने का अर्थ है कि, इंसान बनने की राह में अनुभव का विशेष स्थान है। यह अनुभव सामान्य है। या महत्वपूर्ण सभी इंसानों के जीवन में महत्व रखता है। इनसे हानि का कोई आधार नहीं होता बल्कि इनसे तो जीवन निखरता है। यदि आप वास्तविकता में अपना मुल्य बढाना चाहते हैं और अपने जीवन की सफलता सुनिश्चित करना चाहते हैं तो अपने अनुभवों से सीख लेना अभी से शुरू कर दें। और मेरे अंदर की प्रतिभा को पहचाने का कार्य मेरे मित्र ने किया मुझे तो पता ही नहीं था कि यह काम कर सकती है भी या नहीं। मुझे हमेशा से हुर रहता था कि उस मंच पर सभी लोगों के सामने बोले कैसे और क्या बोलू? और क्या मैं कर सकती हूँ? या नहीं? ये हमेशा से डर सताता था। पर एक दिन मित्र ने कहा कि 'सीमा मेरा एक काम करोगी क्या?' तो मैने कहा जरूर, पर मेरे बस में रहे तो। उसने कहा जो काई नहीं कर सकता है वह तुम कर सकती हो। अगर मुझे कुछ काम नहीं रहता तो मैं स्वयंम चला जाता पर कुछ काम की वजह से बाहर जाना पड रहा है। और मैने हमारे शिक्षकों से वादा किया है। क्या तुम इतना नहीं कर सकती। मैं कुछ देर तक कुछ बोल भी न सकी। फिर मैं शांती से विचार किया फिर फैसला किया। की एक बार प्रयत्न करने में क्या हर्ज है। फिर मैने हा कर दिया। और फिर उसने बहुत मदत की मॅडम ने किया और कला कि कल सुबह ७ बजे में कॉमर्स इमारत में तृतीय वर्ष के छात्रों की परिक्षा है तो वहाँ पर मैं रहूंगी तो वहा पर आ जाना। फिर मैने कहा ठिक मॅडम और उन्होंने मुझे कुछ पुस्तकों के नाम भी बताये और कहा की कल आते टाईम लेकर

आना। हमारे महाविद्यालय के ग्रंथालय से मॅडम और हम दोनो भी घर के लिए निकल गये। और मैं सोचती रही क्या मैं कर सकती हूँ या नहीं? तभी पिता जी ने कहा की आज खोई हुई सी क्यु हो? मैने लंबी सास ली और आज जो हुआ वह सभी बात पिता जी को बताई। और उन्होंने कहा देखा तुम्हें खुद पर भरोसा है ना? मैने कहाँ हा। तो उन्हे भी लगा मैं यह कार्य अच्छी तरह से कर सकती हूँ। उन्होंने कहा तुम डरो मत, अच्छी तरह अभ्यास कर के उनके भरोसे पर सही उतरना।

मंजिले मिले ये तो मुकद्दर की बात है,

हम कोशिश ही न करें ये तो गलत बात है...

और उसी पल मैने फैसला किया, जो होगा देखा जायेगा।

और फिर पता चला की जो मुझे शोध निबंध पढने के लिए जाना है वह सांगली में है। और दो दिनों के लिए है। फिर मैने कहाँ सुबह जल्दी उठना है। और अपने कार्य के लिए जाना है। मुझे रात भी निंद ही नहीं आ रही थी। जैसे-जैसे सुबह हुई, सुरज निकल चुका था। मैं जल्दी तयार हुई और मेरे पिता मुझे कॉलेज छोडने के लिए तैयार हो गये। और मैने ईश्वर का आशिर्वाद लिया और हम लॉग कॉलेज के लिए रवाना हो गये। पिता ने कहा 'बेटा तुम जिंदगी में घबराना मत और हार कभी नहीं मानना।' मैने पिताजी का आशीर्वाद लिया और 'कहा जी हाँ।' और मैं मॅडम के कक्षागृह तक पहुँच गई। मैने कहा 'मॅडम क्या अंदर आ सकती हूँ' उन्होंने कहा 'आ जाओ।' मैं जाकर बैठ गई और उन्होंने हंस कर कहा डरने की कोई बात नहीं है। और तुम्हें अच्छी तरह से करना है। तुम्हारा विषय बहुत अच्छा है वह तुम बोल सकती हो, मैने गर्दन हिलाई और आगे की प्रक्रिया सुरु हुई। मुझे हिन्दी कहानियों में स्त्री विमर्श यह विषय दिया गया। उन्होंने कहा इसे अच्छी तरह से पढ कर उसे समजना है और कहानी की तरह निश्चय रूप से स्पष्टीकरण कर देना है। तुम्हारे पास जादा वक्त नहीं है। समज गई मॅडम यह कह कर तीन दिन लगातार पढ कर मैने पेपर तैयार कर मॅडम को दिया। उन्होंने देखा और थोडा सा बदलाव करके मुझे दे दिया। अब यह सही ढंग से तयार है। और यह जाकर सर के पास टाईप करने के लिए दे कर आना। दुरुस्त करके मैने आगे की प्रक्रिया सुरु की और हम अगले ही दिन सांगली के लिए रवाना होने वाले थे तो पता चला की मैं तो अकेली ही छात्रा हूँ। बाकी छात्राए नहीं आ रहीं हैं। तो मुझे कॉलेज के अन्य विभाग के शिक्षकोंके साथ जाना पडेगा। मैने फैसला किया जाना तो पडेगा। नीरस है व जीवन, जिसमें संघर्ष नहीं, मुश्किलें नहीं। या यु कहें कि मुश्किले तो हर किसी के दिल के इरादे आजमाती हैं, स्वप्न के परदे निगाहों से हटाती हैं। हौसला मत हार गिर कर ओ मुसाफिर, ठोकरें इंसान को चलना सिखाती हैं। और इतना नहीं जिंदगी की वास्तविक समझ इन मुश्किल बाधाओं से मिलनेवाले अनुभवों से ही पैदा होती है। और हम सांगली चले गये। १ बजे निकले थे सांगली के लिए और ७ बजे वहाँ

पहुँचे। मेरी हालत बहुत खराब थी। मुझे बस सफर करना भारी पडा था। जैसे-तैसे हम लोग विलिंगडन कॉलेज के छात्रावास पहुँचे वही पर हमारी रहने की व्यवस्था की थी। हम सभी रुम गये और हात-पाव धोया और थोडा लेट गये। अराम कर के खाना खाया। मैं सुबह होने की राह देख रही थी। और तभी सुरज निकल चुका था, चिडियाँका आवाज कानों तक पहुँचा और मैं उठ गई। नहा धोकर हम लोग कॉलेज में जहाँ पंजीकर यानी (रजिस्ट्रीकर) करना था वहाँ पहुँचे। उसके बाद कुछ फोटो निकाले और जान पहचान करने लगे।

उसके बाद हम लोग हॉल में पहुँचे और दिप प्रज्वलन हुआ और सभी लोग नाष्टा करने लिए चले गये। विविध प्रकार के व्यंजन बनाया गया था। नाष्टा कर के अपने विषय नुसार विभाग में जाकर बैठ गये कुछ लेखकों के भाषण हुए और उसके बाद स्त्री विमर्श विषय चर्चा कर रहे थे। और वह समाप्त हुआ और दोपहर के खाने के लिए चले गये और सभीने खाना खाया। आधे घण्टे के बाद मुझे अपना लिखा हुआ शोध पत्र मंच पर जाकर प्रस्तुत करना है। हम सभी प्रपत्र पाठक जाकर बैठ गये। मान्यवर मंच पर आ चुके थे। और उन सभी में मेरा ९ क्रमांक था। क्रमानुसार मुझे मंचपर खड़े रह कर बोलने का मौका मिला। मुझे उस वक्त बहुत जादा खुशी महसूस हो रही थी पर बाटु किसके साथ? मंच पर जाकर घबराते मैंने अपना शोधपत्र पढा। तालीया गुंझ ने लगी। इससे मेरा हौसला बढ गया मंच पर खडे रहने का डर अब नहीं था। मैंने कुछ जिंदगी के अनुभव मुश्किलों से उपजे। जिंदगी के अनुभव से बडा और बेहतरीन न कोई मार्गदर्शक होता है। लेकिन अनुभव तभी गुणकारी होता है जब हम उसे कर्म कसौटी पर उसके खरे पन को जांचते है। और बदली हुई परिस्थितियों के हिसाब से उसमें निरंतर सुधार लाते है।

सामान्य जनता का आधार सूचना अधिकार

निकिता अरखराव

एम.ए.

सूचना के अधिकार का बडा महत्व रहा है। प्रशासन मे पारदर्शकता, सामान्य जनता के हात मे एक बडी शक्ती आई है। इसके कारण वह किसी भी दफ्तर से किसी भी प्रकार की जानकारी माँग सकता है। वह दफ्तर जानकारी उन अफसरो को निहित समय में देनी पडेगी। इसलीए कोई भी बात गुप्त न रहकर वह जनता के पास पहुँच सकती है, इसी कारण प्रशासन में पारदर्शकता आयी हुई दिखाई दे रही है। यह सूचना अधिकार का सबसे बडा भाग है। जनता और शासन के बीच का सेतू सूचना का अधिकार बन गया है। अब नागरिक सिधे-सिधे दफ्तरों से आवश्यक जानकारी तथा उनकी सूचनाए लेने में सक्षम दिखाई देते है। इस कारण प्रशासन को भी अपनी योजनाओं की सफलता का पता चल रहा है। यह कानून जनता और शासन के बीच का माध्यम बन गया है।

प्रशासनीक कामकाज मे गति लाने के लिए सूचना के अधिकार का बडा महत्व है। निहित समय मे जानकारी के लिए सूचना के अधिकार का बडा महत्व है। निहित समय मे जानकारी देना अनिवार्य होने के कारण और काम क्यों अडा है इसपर प्रश्न पुछने का अधिकार होने के कारण प्रशासन कामकाज में गति आयी हुई दिखाई देती है। यह इस कानून की बडी सफलता है। भ्रष्टाचार पर रोख लगाने सूचना के अधिकार के कानून का बडा महत्व है। पहले नागरीको को जो जानकारी नहीं मिल सकती थी वो आज आसानी से उपलब्ध हो रही है। इसलिए इस कानून के कारण भूतकाल में हुए भ्रष्टाचार बाहर आ रहे है और भविष्य में भ्रष्टाचार कम होने की संभावना दिखाई देती है।

सूचना के अधिकार के कारण जनता को अपनी जिम्मेदारी का अहसास तो हुआ है साथ ही अफसरोंको भी अपनी जिम्मेदारी का अहसास हुआ दिखाई देता है। अधिकारियोंको हम जनता के सेवक है इसका एहसास दिलाने में यह कानून बडा महत्वपूर्ण है। इस कानून

के कारण प्रशासन को अपनी जिम्मेदारी का एहसास होने लगा है। और उनकी दृष्टीकोन में बदलाव नजर आता हुआ दिखाई देता है। सूचना के अधिकार के पहले प्रजा के हाथ में किसी भी प्रकार की जानकारी पाने का विकल्प नहीं था लेकिन सूचना के अधिकार ने प्रजा को यह अधिकार दिया और जनता उसका उपयोग करने लगी। इससे लोकतंत्र और भी मजबूत होने लगा है।

प्रशासन अपना काम ठीक करेगा तो ही देश की तरक्की हो सकती है। सूचना के अधिकार के कारण सभी कार्यालयों के कामकाज में सुधार आया हुआ दिखायी देता है। भ्रष्टाचार पर रोक लग रही है। प्रशासन में पारदर्शकता आ रही है। और इससे देश का विकास हो रहा है। योजनाओं का प्रभावी उपयोग देश में डेर सारी योजनाएँ शुरू करना। लेकिन उसका जनता को लाभ मिलता है ऐसा नहीं। बीच में ही योजनाओं में भ्रष्टाचार दिखाई देता है। लेकिन सूचना के अधिकार के कारण अपना हक और उससे जुड़ी जानकारी लोक पा सकते हैं। सजग नागरिकों का निर्माण सूचना के अधिकार के कारण ही नागरिक अपने अधिकार को समझ चुके हैं। जहाँ घोटाला हुआ है, हो रहा है। इससे सजग नागरिकों का निर्माण होने में मदद मिल रही है। नागरिक प्रशासन पर नजर लगाए बैठे हुए दिखाई देते हैं। किसी भी देश में प्रजाही सर्व श्रेष्ठ होती है। उसके लिए ही सबकुछ होता है और अपने लिए चलनेवाली प्रशासन की दफ्तरो की जानकारी याँ आम आदमी को मिलना उनका हक है। और यह अधिकार जनता को सूचना के अधिकारने दिया। स्वराज्य से सुराज्य की और स्वतंत्रता मिलने के बाद जनता को स्वराज्य की आशा थी लेकिन वह पूरी तरह पूरी नहीं हुई— सूचना के अधिकार के कारण शासन प्रशासन में पारदर्शकता आयी हुई दिखाई देती है। आम जनता के हाथ में एक बड़ा हथियार आया है। जिसका उपयोग वह कर सकता है और जो चाहिए वह जानकारी प्राप्त कर सकता है। इस प्रकार हमारा देश सुराज्य की ओर जाता हुआ दिखाई दे रहा है। लोगतंत्र मजबूत होता हुआ दिखाई दे रहा है। और जनता को भी राहत मिलती हुई दिखाई देती है।

सूचना का अधिकार अधिनियम का मूल उद्देश नागरिकों को सशक्त बनाने, सकार के कार्य में पारदर्शिता और उत्तरदायित्व को बढ़ावा देना, भ्रष्टाचार को नियंत्रित करना और वास्तविक अर्थों में हमारे लोकतंत्र को लोगों के कामयाब बनाना है। यह कानून नागरिकों को सरकार की गतिविधियों के बारे में जानकारी देने के लिए एक बड़ा कदम है। यह कानून सामान्य जनता का आधार बन गया है।

जिंदगी का सफर...

सुरज नाखरेकर

द्वितीय वर्ष वाणिज्य

जिस्म से रुह की मुलाकात तो
मेरे वजूद से ही हुई थी
बस अब जिस्म का रुह को
समझना बाकी है..
बहुत वक्त लगा दिया खुद
पर से धूल को हटाने में
अब तो सुरज की तरह खुद को
तपाना अभी बाकी है...

यहाँ तक तो माँ-बाप का हाथ
पकड़कर चलते थे
लेकिन अभी अकेले मुश्किलों का
सामना करना बाकी है...
युं तो लगता है सब हमारे साथ है
लेकिन अपनी का वक्त के हिसाब से
बदलना अभी बाकी है...

मैंने सुना था, इस सफर का मजा
मंजिल को पाने के बाद आता है
मतलब मुझे अभी इंतजार करना पड़ेगा
क्योंकि मेरा मंजिल तक जाना अभी बाकी है...
लेकिन मैं गलत था, मंजिल तो
हमारे वक्त के हिसाब से बदलेगी
इसलिए पहले तो मंजिलों को
परखना अभी बाकी है...

अब तो लौट जाने का समय आ गया,
फिर भी इन्तिहाँ बहुत बाकी है,
"बहुत बढ़िया था जिंदगी का सफर"
ये कहने के लिए लोगों में फिस से

सफर हिन्दी का

श्रेया झगडे

एम.ए.

अज हम जिस समृद्ध हिन्दी को बोलते और अभिव्यक्त करते हैं उसके विकास की भी अपनी कहानी है। शैशव्यवस्था में हिन्दी अपभ्रंश के बहुत निकट थी। १०००-११०० ई. के आस-पास तक हिन्दी का कुछ ऐसा ही मिला जुला रूप था। उस समय इसका व्याकरण को संजोए हुए, अवधी और ब्रज के सानिध्य में १५०० ई. तक आते आते हिन्दी स्वतंत्र रूप से अपनी पहचान बनाकर वर्तमान स्वरूप में आने लगी। हिन्दी साहित्य का मध्यकाल (१५००-१८००) आक्रमणों का काल था। अतएव विदेशी आक्रमणकारियों की भाषा, संस्कृति का प्रभाव पडना स्वाभाविक था। जिसके परिणामस्वरूप हिन्दी में तुर्की व फारसी शब्दों का समावेश बहुतायत से हुआ। इसी दौर में व्यापार के माध्यम से विदेशी सम्पर्क भी बढ़ने लगा। अतः पुर्तगाली, स्पेनी, फ्रांसीसी और अंग्रेजी भाषा के शब्दों का समावेश भी हिन्दी में हुआ। ठीक इसी समय पिंगल, मैथिली, ब्रजभाषा और खडीबोली का स्वर्णिम साहित्य रचा गया। मुगल काल में उर्दू का उद्भव हुआ और उर्दू के कई शब्द हिन्दी भाषा में गए। भारत जैसे विविधपूर्ण राष्ट्र में हिन्दी ने सर्वाधिक महत्वपूर्ण भूमिका निभाई। हिन्दी वह भाषा थी जो प्रथम स्वतंत्रता संग्राम हो या उसके बाद चले आंदोलन देश भर में आजादी की अलख जगाने में सेतु बनी खासकर उत्तर भारत में। यही वजह रही कि स्वतंत्रता के पश्चात अंग्रेजों की ओर से बनाई व्यवस्था में काम अंग्रेजी का प्रयोग करने के बावजूद २२ बोलियों से युक्त हिन्दी को राजभाषा का दर्जा दिया गया।

वर्तमान में हिन्दी देश के मानचित्र पर व्यापक फलक पर छायी हुई जनभाषा है। यह न केवल सम्पर्क भाषा के रूप में देश को एक सुत्र में बांधे रखने का काम कर रही है, साथ ही अपने लचीलेपन व लोकप्रियता तथा सांस्कृतिक विरासत को अक्षुण्ण रखने की क्षमता के कारण ही हिन्दी का राजभाषा का दर्जा कायम है, हालांकि इसे राष्ट्रभाषा का दर्जा दिए जाने की मांग हर कहीं से उठती रहती है, पर

क्षेत्रीयता के चलते अभी यह स्थिति नहीं बन पाई है। आज हिन्दी व्यापार, ज्ञान-विज्ञान, अध्यात्म और संस्कृति के विभिन्न आयामों की छटा को समुचे विश्व में प्रसारित कर अपनी पहचान का दायरा भी बना रही है। वर्तमान में विश्व के ३३ देशों में हिन्दी भाषा बोली एवं समझी जाती है। स्वतंत्रता प्राप्ति के समय हिन्दी विश्व में तीसरी सर्वाधिक बोली जानेवाली भाषा थी परन्तु आज यह दुसरी सर्वाधिक बोली जानेवाली भाषा का दर्जा प्राप्त कर चुकी है।

भारत विश्वभर में सर्वाधिक विविधतावाला देश है। बहुभाषिकता की दृष्टि से भी यह तथ्य पुर्णरूपेण सत्य है। हजारों मातृभाषाएँ यहाँ अनेक वर्षोंसे बोली जाती रही हैं। इन्ही भाषाओं में से कुछ ने देश को एकता के सुत्र में पिरोने का काम किया। पुरातन समय में जो काम संस्कृत कर रही थी वही आज हिंदी कर रही है। हिन्दी आज समाचार पत्रों, संचार माध्यमों में प्रयोग बाहुल्य से अपना वर्चस्व स्थापित कर रही है। यह भाषा अनुवाद तथा मौलिक लेखन जैसी सचेतन दृष्टि से आगे बढकर प्रसाद की 'उल्का लेकर अमर शक्तियाँ, खोज रही ज्यों खोया प्राप्त' पंक्ति का अनुसरण करती दिखाई दे रही हैं।

हिंदी भाषा का साहित्य भी आज विविध विधाओं के माध्यम से वैश्विक फलक पर अपना स्थान बना रहा है। उत्कृष्ट लेखन व हिन्दीतर श्रेष्ठ साहित्य का अनुवाद इस भाषा को मांझकर इसके वैश्विक स्वरूप को प्रभावी रूप से प्रस्तुत कर सकता है जो कि भूमंडलीकरण के इस दौर में परम आवश्यक है। आज हिंदी के प्रचार में पत्र पत्रिकाओं के साथ साप्ताहिक, पाक्षिक, एवं मासिक पत्र भी अपनी महत्वपूर्ण भूमिका निभा रहे हैं, लेकिन हिन्दी को बढावा देकर सहारा बन रहे इन माध्यमों से ही हिन्दी को सबसे बडा खतरा भी है। ये माध्यम बोलचाल की भाषा के नामपर विदेशी भाषा के मोह से स्वयं को मुक्त नहीं कर पा रहे हैं। इनमें प्रयुक्त भाषा में अंग्रेजी शब्दों की बहुतायत होने लगी है परिणाम है कि हिन्दी के स्वरूप में बदलाव आ रहा है और इंग्लिश के रूप में एक नया अपभ्रंश रूप अवतारित होने लगा है। वर्तमान में अंग्रेजी भाषा का प्रयोग केवल भाषागत आवश्यकता के लिए ही नहीं होता अपितु एक सामाजिक स्तर प्रदर्शन के रूप में किया जा रहा है। सह राजभाषा के पद पर आसीन अंग्रेजी को आज विकास का पर्याय माना जा रहा है। मध्यवर्ग में इस प्रवृत्ति की अधिक लगाव दिखाई दे रहा है। यही कारण है कि कई बार हिन्दी की स्थिति शोचनीय लगती है परन्तु साथ ही इसके प्रसार को देखकर आश्वास्ति होती है कि तुमुल कोलाहल में भी हिन्दी अपनी शांत, सौम्य परन्तु दमदार उपस्थिति दर्ज करा रहीं है। यह हिन्दी की लोकप्रियता का ही प्रमाण है कि आज संचार के अत्याधुनिक साधनों मोबाईल और इन्टरनेट जहाँ अंग्रेजी का एकछत्र राज्य हुआ करता था वहाँ भी यह भाषा विस्तार प्राप्त कर रही है।

आज इन यंत्रों पर देवनागरी टंकण हेतु अनेक एप्स उपलब्ध हैं जिससे हिन्दी लोकप्रिय हो रही हैं। तकनीक विज्ञानों के अनुसार हिन्दी कम्प्यूटर इत्यादि के लिए संस्कृत के पश्चात सर्वश्रेष्ठ भाषा माध्यम है और इसका कारण इसकी ध्वन्यात्मक प्रकृति है। हिन्दी विश्व की महत्वपूर्ण भाषा है जो ध्वनि संचारित है। अर्थात् जैसी बोली जाती है वैसी ही लिखी जाती है। और अब जब कि इस तरह की तकनीक अपना जोर जमाने लगी हैं जिसमें वस्तुओं को कार्य आदेश लिख कर नहीं बल्कि बोल कर दिए जाएंगे तब इस ध्वन्यात्मकता का प्रभाव बहुत बढ़ जाता है। परन्तु यह केवल एक पक्ष है वास्तविकता में हिन्दी आज अनेक समस्याओं से जुझ रही है।

आज हिन्दी किसी प्रदेश विशेष की भाषा न रहकर समूचे देश की भाषा बन गई है। विदेशों में भी इसका पठन पाठन हो रहा है। प्रवासी भारतीय साहित्य अन्तरराष्ट्रीय फलक पर हिन्दी को अपनी विशिष्ट पहचान दिला रहा है। इस प्रकार हिन्दी भाषा और साहित्य का दायरा निःसन्देह विश्व के मानचित्र पर बढ़ा है परन्तु विज्ञापनों व समाचार माध्यमों में प्रयुक्त हो रही हिन्दी भाषा ने इसके स्वरूप व भविष्य पर प्रश्नचिन्ह लगा दिया है। हिन्दी की बोलियों का स्वर्णिम साहित्य वर्तमान में पुर्णरूपेण लुप्त हो चुका है ऐसे में इस साहित्य की श्रेष्ठ रचनाएँ अंधेरे में शामिल हो रही है। आज हिन्दी में नए शब्दों का प्रचलन न के बराबर हो रहा है साथ ही बाजार की भाषा बनने की प्रक्रिया में इसकी मुल प्रकृति भी नष्ट हो रही है। आज विश्व के अधिकांश विश्वविद्यालयों में हिन्दी पढाई जरूर जाती है परन्तु या तो अंग्रेजी भाषा में या क्लिष्ट हिन्दी में। भाषा का मानकीकरण एक अन्य ऐसा प्रमुख बिन्दु है जो हिन्दी के रूप को प्रभावित करता है। हालांकि केन्द्रीय हिन्दी विदेशालय इस दिशा मानकीकरण के लिए स्थायी समिति भी गठित कर रखी है, फिर भी इस ओर प्रभावी काम होने की जरूरत है। आज विश्व स्तर पर हिन्दी फैल तो रही है पर अपने ही घर में उपेक्षित जिंदगी जी रही है। जिससे स्वतंत्रता के उपरान्त भी कहीं न कहीं परतंत्रता का बोध स्वतः ही हो जाता है। यहीं हिन्दी की वर्तमान दशा भी है और दिशा भी जिसे राष्ट्रहित में अनुकूल बनाना बहुत जरूरी है। इन सबके साथ हिन्दी के अत्याधिक विस्तार के साथ ही भाषाई एकरूपता की समस्या आ खड़ी होती है। हिन्दी में अनेक रूपता की भरमार है। यह अनेक रूपता ध्वनि स्तर पर, लेखन के स्तर पर, शब्द स्तर पर और वाक्य स्तर पर पाई जाती है। वर्तमान में आवश्यकता है। हिन्दी के सर्वमान्य मानकीकृत रूप को अपनाने की और इसे व्यवहारिक स्तर पर प्रचलित करने की। क्योंकि हिन्दी जन जन की भाषा है। इसका प्रसार भी भाषाई ज्ञान के दायरों से दूर व्यावहारिकता की छाप में ही हो सकता है।

भारत एक युवा राष्ट्र है और युवावर्ग सर्वाधिक रोजगार को लेकर चिन्तित है। अगर हिन्दी को रोजगारोन्मुखी आयाम प्रदान किया जाए तो युवाशक्ति इस भाषा से और अधिक जुड सकती है।

इस हेतु शिक्षा प्रणाली में बदलाव की आवश्यकता है ताकि यह भाषा अपनी वास्तविक प्रतिष्ठा प्राप्त कर सके। अनुवाद को बढ़ावा देकर हिन्दी की बाईस बोलियों के साहित्य को प्रकाश में लाया जा सकता है। इसी के साथ आवश्यकता है इस भाषा के साहित्य को पुनर्जिवित करने की क्योंकि इस समय यह मात्र वैचारिक आखाडा बनकर रह गया है जिसमें प्रयोगवाद, मार्क्सवाद, उत्तर आधुनिकतावाद, संरचनावाद, विखण्डनवाद निरन्तर जुझ रहे हैं अतः दरकार है ऐसे साहित्य सृजन की जो सम्वेदनात्मक जमीन तैयार कर हिन्दी भाषा की जड़ों को मजबूत कर सके।

सपनों की उडान

आँसुओं में सपने थे हजार
किसी के साथ की जरूरत थी

पर राह में थी कठिनाई अनेक
धैर्य को नहीं खोना हमें

पिता जी कहें तु बेटा हैं मेरा
कभी जिंदगी से हारना मत, डरना मत...

राह में है काटे बहुत, उसी को फूल बनाना है तुम्हें...
सपनों की उडान भरनी हैं, तुम्हें

आँसुओं में सपने थे हजार
किसी के साथ की जरूरत थी,

ऐसे सितारे मिले मुझे, विश्वास के साथ खड़े रहें सदा...
रोके से ना रुकु मैं, धोखे से ना डरु मैं

मंजिल को पाना हैं मुझे, विश्वास के
साथ चलाना हैं मुझे

आँसुओं में सपने थे हजार
किसी के साथ की जरूरत थी...

कोरोना एक दशक का चले जाना

डॉ. चित्रा गोस्वामी

हिंदी विभाग

पि छला एक दशक हम स्मार्ट बनते चले आ रहे हैं। हमारे घर में भौतिक सुख सुविधाएं राज्य करने लगीं। मनुष्य से अधिक हम यंत्रों पर अवलंबित रहने लगे। यहां तक की यंत्रों से प्रेम करने लगे। दुनिया नजदीक आ गयी और परिवार विघटित होता गया।

संयुक्त परिवार हमारे देश का आदर्श था। हमने केवल परिवारों को बिखराया नहीं बल्कि परिवार संकल्पना को बंद करना भी शुरु कर दिया। हम धीरे धीरे लिव इन रिलेशनशिप में आ गए। अन्तरजाल ने हमें उलझाकर रख दिया।

मनुष्य होने के नाते जितना विश्वास एक दूसरे पर होना जरूरी था, निकट आना जरूरी था उसके विपरीत हमारे बीच का अंतर बढ़ता चला गया।

घर छोटे हो गए। घर के बाहर का टॉयलेट और बाथरूम किचन के पास जाकर खड़ा हो गया। साफ होकर घर में जाने से पहले हम बेडरूम और लिविंग रूम में घूमने लगे। बाहरी चीजें बिना परखे खाने लगे। कपड़ों का इस्तेमाल बिना धोये बार बार होने लगा। नहाना रोज के बदले दो दिनों बाद या समय मिलने पर होने लगा।

स्वच्छता के नाम पर जितना बुजुर्गों ने हमें नियमों में रखा था, उतने ही हम उलटे चलने लगे।

आदतें मनुष्य का जीवन उध्वस्त कर देती हैं। हमने जानवरों को खत्म किया और प्रकृति के समतोल को बिगाड़ दिया। जिन चीजों का निर्माण विषमयी होता है, उसका उत्पाद बढ़ा दिया।

जब प्रकृति को नष्ट करने में हम लग गए तो मार तो खानी ही थी। २०१९ साल बीतते ऐसे आया, जिसने हम सबको पिंजरे में बंद कर दिया। जितना हम भाग रहे थे, जितना दूसरों पर राज करने चले थे, जितना समय के आगे जाना चाहते थे, जितना जानवरों को नष्ट कर रहे थे- शायद उतना हमें पीछे धकेल दिया गया।

कोरोना नाम की बीमारी विश्व स्तर पर ऐसे फैली, जिसका डर आज भी जहन में दबा पड़ा है।

घर के सदस्य इकट्ठा आ गए। घर में खाना बनने लगा, बातें होने लगीं, दूसरों को मदद करने की भावना फिर जागरूक हो गयी। मनुष्य रोज नहाने लगे, कपड़े धोने लगे, सब्जियां फल धोकर खाने की आदत हो गयी, बाहर से लाई चीजें साफ कर के घर में आने लगीं। हमारी भागम भाग पर इस बीमारी ने रोक लगा दी। उसने हमें बताया थोड़ी सांस लेना जरूरी है। पीछे मुड़कर देखना आवश्यक है। हमेशा भागने से प्रगति नहीं होती। बल्कि रुकने पर भी हम आगे बढ़ सकते हैं।

परिवार का महत्व, समाज का महत्व, खाने की चीजों का महत्व, व्यायाम का और जीवन में शांति का महत्व बतानेवाला यह काल रहा।

कोरोना

१
अचानक हुई दुनिया बंद
कोरोना था बड़ा कारण
ऐसी महामारी घाई
उर हुआ जीवों का कारण.

रोज की सुनकर खबरें
हलचल मचती मन में
हर जुबान पर सवाल यही
क्या होगा भविष्य में.

अचंभित सारे लोग हैं
घबराए प्राणी जीव हैं
डॉक्टर और पुलिसों ने
संभाला सारा समाज है.

२
शुरू हो गया युद्ध
लड़ाई घर में बंद रहकर
हमने भी ठान लिया
जीतेंगे काबू रखकर.

ना शस्त्र है न अस्त्र
यह तो वायरस जैविक
भारतीय संस्कृति को
फिर से जिलाना है.

सिखाई गई स्वच्छता
बचपन से सब घरों में
आज उसी को व्यवहार में
लाने के दिन आये हैं...

दिया जलाए सायं की
प्रार्थना करें ईश्वर की
परिवार ही इकट्ठा
बहुत समय की मांग है

संस्कृत विभावा

शिक्षणम्-ज्ञानस्य कृते उत् ज्ञानग्रहणस्य क्षमतायाः कृते?

साधना भट्टगावकर

एम. ए. भाग-२

ए कस्मिन् दिने बसस्थानके बसयानस्य प्रतिक्रां कुर्वन्ती अहं एकस्य कर्मकरस्य परिवारं दृष्टवती। सः परिवारः पथनिर्माणस्य कार्यं कुर्वन् आसीत्। तस्मिन् परिवारे बालाः अपि आसन्। तेषु एकः पंचषण्णाम मासानां शिशुः अपि आसीत्। तस्य पितरौ कार्यमग्नौ आस्ताम्। सः शिशुः उच्चैः रुदन् आसीत्। सर्वे बालकाः स्वस्य अनुजस्य रोदनशमनार्थं प्रयत्नं कुर्वन् आसन्। तथापि सः शिशुः तुष्णीं आऽतिष्ठत्। कश्चित् कालानन्तरं तस्य रोदनं श्रुत्वा तस्य अम्बा तत्र आगच्छत्। यदा बालकं स्वस्य मातुः हस्तस्पर्शः अभवत् तदा सः सहसा तुष्णीं अतिष्ठत्। तद् दृष्ट्वा मम मनसि विचारचक्रं वेगेन अग्रमत्। कथं एतद् अभवत्? सः तु पंचषण्णाम मासानां बालकः तथापि सः स्वस्य मातुः हस्तस्पर्शं कथं ज्ञातवान्? स्पर्शविषयकं ज्ञानं तेन कुतः प्राप्तम्? तदर्थं सः कस्मिन् विद्यालयं गतवान्? एतेषां प्रश्नानाम् उत्तराणि मम समीपे नासन्। तदा अहं ज्ञातवती यत् मानवः बुद्धिमान् अस्ति। मनुजं केषांचित् विषयाणां ज्ञानं जन्मजातं वर्तते। किन्तु तद् ज्ञानं मनुजस्य स्थाने सुप्तरूपेण वसति। पशु-पक्षिषु अपि तद् ज्ञानं सुप्तरूपेण वसति। यदा वयं तेभ्यः प्रशिक्षणं ददमः तदा ते अपि पठन्ति। यथा-श्वानस्य समीपे गन्धज्ञानं अधिकतरं वर्तते। तन्तुवायः नाम पक्षिणः समीपे स्वस्य निडनिर्माणस्य उत्तमा कला वर्तते। सा निडद्वयं निर्मायति। एकं स्वस्य अण्डानां संरक्षणार्थं तथा च द्वितीयं स्वस्य जीवनं सुखेन यापनार्थम्। आतपात्, शैत्यात् तथा च वृष्ट्याः स्वस्य तथा च

तस्याः शावकानां रक्षणार्थं भवति। एतद् निडनिर्माणकलायाः ज्ञानं सा कुतः प्राप्तवती? मनुजेषु खगपशुषु च एतद् साम्यं दृश्यते। तेषां समीपे एतद् ज्ञानं जन्मजातं वर्तते।

मनुष्यप्राणिनः समीपे जन्मजातं ज्ञानं सुप्तरूपेण वर्तते। एतद् सुप्तरूपेण स्थितं ज्ञानं जागृतं कर्तुं शिक्षणस्य आवश्यकतां भवति। एतद् ज्ञानं जागरयितुं शिक्षणस्य भूमिका महत्वपूर्णा वर्तते। तद् शिक्षणं शालेयं भवतु अथवा प्रत्यक्षशिक्षणं भवतु। सर्वमपि स्थानं वयं केवलं विद्यालयतः एव प्राप्तुं न शक्नुमः। कुत्रचित् उक्तमस्ति यत्र -

आचार्यात्, पादमैकं स्यात् पादं सब्रह्मचारिभिः। पादं तु मेधया ज्ञेयं शेषं कालेन पच्यते ॥

तथापि शिक्षणं नाम किम्? शिक्षणं नाम शारीरीकं भावात्मकं तथा च ज्ञानात्मकं स्तरे विद्यमानं विकासात्मकं परिवर्तनम्। स्वस्य ज्ञानस्य स्वकौशल्यस्य च विस्तारमार्गः नाम शिक्षणम्। शिक्षणं माम एका नैसर्गिकी प्रक्रिया। सा आजन्म अविरतं चलति। जीवने मनुष्यः क्षणशः ज्ञानग्रहणं करोति। सा ज्ञानग्रहणक्षमता सः शिक्षणेन प्राप्नोति। तथा उचित अनुचितस्य विषयज्ञानम्।

छात्राणां सुप्तावस्थायाः विकासः शिक्षणेन तथाच स्वानुभवेन भवति। यथा-वाहनप्रशिक्षणम् नौकाप्रशिक्षणम् आदि। वाहनस्य प्रशिक्षणं केवलं पुस्तकस्य पठनेन न भवति। तदर्थं प्रत्यक्षअनुभवः आवश्यकः। छात्रशिक्षकयोः मध्ये एषा प्रक्रिया सम्भवति। यतः प्रतिदिनं नूतनज्ञानग्रहणं कर्तुं तथा च छात्रान् तद् ज्ञानस्य आकलनं कारयितुं शिक्षणस्य सहाय्यं भवति। स्वअर्जितं ज्ञानं छात्रेभ्यः दातुं शिक्षकैः छात्राणां ज्ञानग्रहणक्षमतां विज्ञाय तदनुसारं अध्यापननियोजनं तथा च अध्यापनसाहित्यं चित्वा छात्राणां ज्ञानविकासः करणीयः। 'पिण्डे पिण्डे मर्तिभिन्नाः' इति न्यायानुसारेण प्रत्येकस्य ज्ञानग्रहणक्षमतां भिन्ना भवति, न्यूनाधिकं च भवति। केचन छात्राः सम्यक्तया ज्ञानग्रहणं कर्तुं शक्नुवन्ति तु केचन छात्रेभ्यः ज्ञानस्य आकलनं विलम्बेन भवति। सर्वेषां सौकर्यार्थं सुलभः मार्गः नाम 'प्रकल्प-पद्धतिः'। प्रयोग पद्धत्याः माध्यमेन अथवा प्रत्यक्षानुभूत्याः माध्यमेन दत्तं शिक्षणं छात्राणां स्मरणे

चिरःकालं तिष्ठति । तस्य ज्ञानस्य दृढीकरणं अपि उत्तमतथा भवति । यद् विषयके ज्ञानं वयं प्राप्तुमः तद् ज्ञानं सखोलं भवेत्, परिस्थित्यानुसारं कालं अनुसृत्य उचितस्थाने च तस्य उपयोगः भवेत् । तद् विषयिकी ज्ञानप्राप्तिः शिक्षामाध्यमेन एव भवति । तस्य दृढीकरणं च सुलभतया भवितुं अर्हति ।

यदि मानवस्य समीपे सुप्तरूपेण ज्ञानं भवति तर्हि शिक्षणस्य आवश्यकता किमर्थम्? ज्ञानस्य कृते वा ज्ञानग्रहणस्य क्षमतायाः कृते? ज्ञानं तथा च ज्ञानग्रहणक्षमता एतयोः द्वयोः शिक्षणे एव अवलम्बितः स्तः । यतः शिक्षणं तु ज्ञानप्राप्त्यर्थमेव । शिक्षणात् यत् ज्ञानं वयं प्राप्तुं शक्नुमः तेन ज्ञानग्रहणस्य क्षमतायाः विकासः अपि भवति । ज्ञानं तथा च ज्ञानग्रहणक्षमता एते द्वे परस्परपूरके स्तः । यतः सूप्तावस्थायां विद्यमानां ज्ञानग्रहणक्षमतां शिक्षणेन एव विकसिता भवति ।

यदा छात्रः विद्यालयं गच्छति, विविध उपक्रमेषु सहभागं कृत्वा स्वकौशल्यं प्रदर्शयति यथा-गीत-गायनं, वादनं, नृत्यं तथा च क्रीडास्पर्धायां प्राविष्यं प्राप्नोति तथाच कथाकथन स्पर्धायां सहभाग कृत्वा प्राविष्यं प्राप्त उत्तमः वक्ता भवति तदा सः स्वस्य सूप्तावस्थायाः विषये स्वक्षमतां ज्ञास्यति । ताः क्षमताः ज्ञातुं शिक्षणं महत्वपूर्णमेव । अतः एव वक्तुमिच्छामि यत्-‘ज्ञानग्रहणस्य क्षमतायाः कृते शिक्षणं अनिवार्यमेव । शिक्षणेन विना ज्ञानग्रहणस्य क्षमतायाः विकासः न शक्यते । तदर्थं शिक्षणेन विना अन्य पर्यायः एव नास्ति ।

विचारः करणीयः ।

अक्षय नवरे

एम. ए. भाग १

अस्माकं जीवने शिक्षणं नाम अध्ययनम् अतीव महत्वपूर्णमस्ति । जीवने प्रत्येकः मनुष्यः नैकाः स्वप्नाः पश्यति । तान् सर्वान् स्वप्नान् सत्यं कारयितुं अध्ययनम् अतीव आवश्यकम् अस्ति । कोऽपि अस्माकं देशे एव तिष्ठ्वा अध्ययनं पूर्णं करोति तथा कोऽपि अध्ययनार्थं विदेशे अपि गच्छति ।

किन्तु साम्प्रति काले बहवाः जनाः उच्चशिक्षणार्थं आधिक्येन विदेशे एव गच्छन्ति । अस्माकं राष्ट्रादपेक्षया विदेशे अध्यापनं उत्तमं वर्तते इति विचिन्त्य ते निश्चयं कृत्वा तत्र गच्छन्ति । केचित् जनान् तु विदेशस्य आकर्षणमस्ति अतः अपि ते तत्र अध्ययनार्थं गन्तुं इच्छन्ति । यदा ते अध्ययनस्य कारणेन

चतुपंचवर्षाणि विदेशे निवसन्ति तदा एव ‘अग्रिमं जीवनम् अपि अत्रैव तिष्ठयामः’ इति विचारः तेषां मनसि दृढः भवति । अनन्तरम् एते जनाः उर्वरितं जीवनं तत्रैव तिष्ठन्ति ।

उच्चशिक्षणार्थं विदेशगमनं अत्र किमपि दोषः नास्ति । किन्तु अनन्तरं स्वदेशे पुनरागमनम् आवश्यकम् इति अहं मन्ये । विदेशे यत् पठितं अनुभूतं च तस्य उपयोगं कृत्वा अस्माकं राष्ट्रस्य प्रगतिः करणीयम् अतीव आवश्यकम् इति मां भाति ।

विदेशे उच्चशिक्षणं प्राप्य आगत कोऽपि मनुष्यः यदि स्वदेशे स्वस्य संस्थां, कार्यालयं वा निर्माणं करोति चेत् अन्ये नैकाः जनाः अपि तेषाम् उदरनिर्वाहस्य साधनं प्राप्तुं शक्नुवन्ति यदि एतद् भवेत् तर्हि एव स्थित्वा स्वस्य तथा एतेषां जनानाम् अपि प्रगतिं कर्तुं शक्नोति ।

यदा कोऽपि स्वस्य गृहं राष्ट्रं च त्यक्त्वा विदेशे गत्वा अनन्तरं तत्रैव गृहं स्थापयति तदा एतत् सर्वस्य गम्भीरः परिणामः तस्य गृहजनान् उपरि भवति । गृहे तस्य माता-पिता ‘अस्माकं पुत्रः कदा पुनः आगमिष्यति’ इत्येव चिन्तने वृद्धाः भवन्ति । तत्समये अपि अत्र गृहे तान् रक्षितुं सेवितुं च अन्यत् कोऽपि नास्ति । अनन्तरं पुत्रस्य चिन्तायामेव तेषां मृत्युः भवति इति एका शोकान्तिका अस्ति ।

संस्कृतभाषा

सुखदा ताटके

तृतीय वर्ष कला

संस्कृतं जगतः एकतमा अतिप्राचीन समृद्धा शास्त्रीया च भाषा वर्तते । संस्कृतं भारतस्य जगतः वा भाषासु एकतमा प्राचीनतमा भाषा । भारती, सुरभारती, अमरभारती, अमरवाणी, सुरवाणी, गीर्वाणवाणी, गीर्वाणी, देववाणी, देवभाषा, संस्कृतवाक्, दैवीवाक् इत्यादिभिः नामानि एतद्भाषा प्रसिद्धा ।

भारतीयभाषासु बाहुल्येन संस्कृतशब्दाः उपयुक्ताः । संस्कृतात् एव अधिकाः भारतीयभाषाः उद्भूता । तावदेव भारतयुरोपीय भाषावर्गीयाः अनेकाः भाषाः संस्कृतप्रभावं संस्कृतं शास्त्रप्राचुर्यं च प्रदर्शयन्ति ।

व्याकरणेन सुसंस्कृता भाषा जनानां संस्कार प्रदायिनी भवति । पाणिनीयाष्टाध्यायी इति नाम्नि महर्षिपाणिनेः विरचना जगतः सर्वासां भाषाणां व्याकरणग्रंथेषु अन्यतमा वैयाकरणानां भाषाविदां भाषाविज्ञानिनां च प्रेरणास्थानम् इवास्ति ।

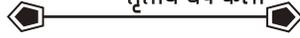
संस्कृतवाङ्मयं विश्ववाङ्मये अद्वितीयं स्थानं अलङ्करोति। संस्कृतस्य प्राचीनतमग्रन्थाः वेदाः सन्ति। वेद-शास्त्र-पुराण-इतिहास-काव्य-नाटक-दर्शनादिभिः अनन्तवाङ्मयरूपेण विलसन्ती अस्ति एषा देववाक्। न केवलं धर्म-अर्थ-काम-मोक्षात्मकाः चतुर्विधपुरुषार्थहेतुभूताः विषयाः अस्या साहित्यस्य शोभां वर्धयन्ति। अपि तु धार्मिक-नैतिक-आध्यात्मिक-लौकिक-वैज्ञानिक-पारलौकिक-विषयैः अपि सुसम्पन्ना इयं देववाणी।

इतिहास क्षम्पाधत्ताम्।

सुखदा ताटके

तृतीय वर्ष कला

सं संस्कृतस्य तालपत्रम् (नेपाललिपिः प्रयुक्तम्) इयं भाषा न केवलं भारतस्य अपि तु विश्वस्य प्राचीनतमा भाषा इति मन्यते। इयं भाषा तावती समृद्धा अस्ति यत् प्रायः सर्वासु भारतीयभाषासु न्युनाधिकरूपेण अस्याः शब्दाः प्रयुज्यन्ते अतः भाषाविदां मतेन इत्थं सर्वासां भाषाणां जननी मन्यते। पुरा संस्कृतं लोकभाषा आसीत्। जनाः संस्कृतेन वदन्ति स्मः।

विश्वस्य आदिः ग्रन्थः ऋग्वेदः संस्कृतभाषामेवास्ति। अन्ये वेदाः नाम यजुर्वेदः, सामवेदः अथर्ववेदस्य संस्कृत भाषायामेव अस्ति।

आयुर्वेद-धनुर्वेद - गन्धर्ववेदार्थ वेदाख्याः चत्वारः उपवेदाः अपि संस्कृतेन एव विरचिताः ॥

सर्वाः उपनिषदाः संस्कृते उपनिबद्धाः। अन्ये ग्रन्थाः शिक्षा कल्पं, निरुक्तं, ज्योतिषं, छन्दः, व्याकरणम्, दर्शनम्, इतिहासः, पुराणं, काव्यं, शास्त्रं चैत्यादयः ॥

महर्षिः पाणिनिना विरचिता अष्टाध्यायी इति संस्कृतव्याकरण ग्रन्थः अधुनापि भारते विदेशेषु च भाषा विज्ञानिनां प्रेरणास्थानं वर्तते ॥

वाक्यकार वररुचिं भाष्यकारं पतंजलिम्।

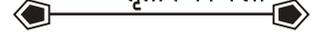
पाणिनी सूत्रकारं च प्रणातोऽस्मि मुनित्रयम् ॥

अर्जुनः

प्रियांका ढोकरे

तृतीय वर्ष कला

अ र्जुनः चन्द्रवंशे जातः अप्रतिमः वीरः। अयं पुरुवंशोद्भवस्य विचित्रवीर्यस्य पौत्रः पाण्डुमहाराजस्य पुत्रः। इन्द्रांशसमुद्भूतः अयम् अर्जुनः अतिरथाग्रणिः। कुन्ती अस्य माता। द्रौपदी, सुभद्रा, उलूपी, चित्राङ्गदा च अस्य पत्न्यः। श्रुतकीर्तिः, अभिमन्युः, इरावान्, बभ्रुवाहनः च अर्जुनस्य पुत्रः। आबाल्यादेव महामेधावी, पराक्रमवान् च अयम् अर्जुनः। एकवारं गुरुवर्यं द्रोणाचार्यं मकरात् रक्षितवान्। निरन्तराभ्यासेन शब्दवेधी विद्याम् आत्मसात् कृतवान्। गुरुदक्षिणारूपेण पांचाल राजस्य द्रुपदस्य बन्धनं कृतवान्। महाभारते कर्णद्रोणाश्वत्थामाः अर्जुनेन पराजिताः। अपिच भीष्मस्य कृते शरशय्यां निर्माय पर्जन्यास्त्रेण तस्य पिपासां परिहृतवान्। द्रौपदीस्वयंवरे मत्स्ययन्त्रभेदनम् अर्जुनेनैव कृतम्। तीर्थयात्रार्थं मणिपुरं प्राप्तः अर्जुनः चित्राङ्गदा उलूपीं च परिणीतवान्। खाण्डववनदहनकाले अर्जुनेन उपकृतः मयासुरः देवदत्तनामकं शङ्खम् अर्जुनाय पायच्छत्। अग्नेः गाण्डीवधनुः रथम् अक्षयतूणीरंच प्राप्तवान्। राजसूययागस्य अवसरे अर्जुनः भगदत्तस्य प्राग्ज्योतिषपुरं, किम्पुरुषं इलावृत्तेत्यादीन् खण्डान् च जित्वा भूरिषः सम्पदः सङ्ग्रहणं कृत्वा धनंजयः इति नाम्ना प्रथितः। इन्दुकिले शिवानुग्रहेण पाशुपतारत्रं प्राप्तवान्। स्वर्गेन्द्रात् अमूल्यं किरीटं सम्प्राप्य किरीटी इति विख्यातः। अर्जुनः स्वर्गेचित्रसेननामकात् गन्धर्वात् नृत्यम् अभ्यस्य उर्वश्या नपुंसकत्वप्राप्तिरूपं शापं प्राप्तवान्। पाण्डवानाम् अज्ञातवासे बृहन्नलारूपेण स्वः शापविमुक्तोऽभवत्। अर्जुनः साक्षात् नरर्षेः अवतारः आसीत्। एषः श्रीकृष्णपरमात्मनः परमभक्तः मित्रं, प्रेमी च आसीत्। भगवतः कश्चित् यंत्रमासीत् एषः। एतं निमित्तीकृत्य भगवान् महाभारतस्य युद्धे महायोधानां संहारं कृत्वा स्वस्य अवतारस्य उद्देशं भूभारहरणं परिणामकारि कृतवान्। एतं वचनं स्वयं श्रीकृष्णः गीतायाः विश्वरूपदर्शनस्य प्रसङ्गे वदति भवतः शत्रवः

मत्कारणात् इदानीमेव मृताः। भवान् तेषां हनने केवलं निमित्तम् ' इति। अर्जुनः श्रीकृष्णस्य अनुजया सुभद्रयासह विवाहं कर्तुम् इच्छति इति यदा श्रीकृष्णः ज्ञातवान् तदा सः अर्जुनम् अपृष्ट्वा एवं विवाहाय अनुमतिं दत्तवान्। तस्याः अपहरणाय युक्तिमपि स्वयंमेव करोति। स्वस्य रथम् आयुधमपि अर्जुनाय ददाति। यदा बलरामः एतयोः विवाहस्य विरोधं कृतवान् तदा श्रीकृष्णः तस्य समाधानं कारयित्वा द्वारकायामेव सुभद्रायाः विवाहं कारयति। पाण्डवानां महाप्रस्थानकाले अर्जुनः मध्ये मार्गं शरीरत्यागं कृतवान्।

नाटककार भासः

वरदा पटवर्धन

तृतीय वर्ष कला

शश-सिंह कथा

प्रियांका ढोकरे

तृतीय वर्ष कला

ए कस्मिन् वने एकः भयंकर सिंहः वसति स्म। स वने इच्छानुसारेण पशून् भोजनाय मारयति स्म। अतः सर्वेपशवः भीताः अभवत्। ते सर्वेमिलित्वा विचारम् अकुर्वन्। प्रतिदिनम् एकैकः पशुः सिंहस्य भोजनाय स्वयं गच्छतु। स्वविचारं ते सिंहस्य समीपम् अस्थापयन्। तदा सिंहः "आम्" इति अवदत्। एवम् एकैकः पशुः सिंहस्य भोजनकाले प्रतिदिनम् अगच्छत्। वने पशवः निश्चिन्ताः अभवन्। एकस्मिन् दिने एकस्य शशकस्य वारः आसीत्। सः विलम्बेन सिंहसमीपम् आगच्छत्। तस्य अल्पशरीरेण, विलम्बेन आगमने च सिंहः कुपितः अभवत्। सः अवदत् "रे दुष्ट! कथं त्वमं एकाकी विलम्बेन चागतः?" बुद्धिमान शशकः अवदत् "राजन्, कोपं न कुरु। एकः अन्यः सिंहः मार्गमिलितः। स गुहायां तिष्ठति।" सिंहः अवदत् "कुत्र सः? नय मां तत्र। हनिष्यामि तं दुष्टम्।" शशः सिंहं कूपसमीपम् अनयत्। तत्र कूपं स्वच्छायाम् सिंहः अपश्यत्। अन्यं सिंहं मत्वा कोपेन सः कुपे अकुर्वत्। तत्र स कालेन मृतः। एवं शशकस्य बुद्धिः सर्वान् पशून् अरक्षत्। अतः कथ्यते "बुद्धिर्यस्य बलं तस्य।"

संस्कृतसाहित्ये अनेके कवयः अभवन्, अनेके नाटककाराः अपि अभवन्। नाटककारेषु भासः श्रेष्ठः खलु। भासः प्रयोगशीलः तथा क्रांतीकारि नाटककारः विद्यते।

१९१० तमतःभासस्य नाटकानि उपलब्धाः। तद् संवत्सरे टी गणपतीशास्त्रीमहाभागः भासस्य त्रयोदश नाटकानि त्रावणकोरसंस्थाने प्राप्तवन्तः। तद्नन्तरं एतानि नाटकानि बहुमाध्यमेन प्रसिद्धाः जातः। किन्तु नाटके कुत्रापि नाटककारस्य नामः नास्ति। तस्मात् कारणात् भासस्य नाटकानि पंडितानां वादविवादस्य विषयः अस्ति। तानि नाटकानि 'भासनाटकचक्रम्' एतेन विख्यातः जातः। रामायणं, महाभारतं, हरिवंशं, लोककथां, उदयनकथा आधारेण भासेन नाट्यलेखनं कृतं अस्ति।

अत्र 'प्रतिमानाटकं' रामायणकथामाश्रित्य लिखितम्। तद् नाटकं कारुण्यरसपूर्णं अस्ति। महाराणी कैकयः मनोवस्थां भासेन स्पष्टीकृतः। रामायणम् आश्रित्य लिखितम् 'अभिषेक' नाटके सुग्रीव, बिभीषण रामः च राज्यभिषेकप्रसंगः चित्रिताः। 'दूतघटोत्कच' नाटकः वीररसपूर्णम् अस्ति। अत्र दुर्योधन-घटोत्कचस्य संवादाः ओजस्वीशैल्या लिखिताः। 'दुतवाक्ये' श्रीकृष्णस्य उदारचरित्रं तथा दुर्योधनस्य अनुदारचरित्रं चित्रितम्। 'ऊरभङ्ग' नाटके भीम-दुर्योधनयोः युद्धस्य वर्णनमस्ति। एतद् नाटकं दुःखान्तम् अस्ति। 'बालचरित' नाटके बाललीलानां वर्णनमस्ति, तथा 'पंचरात्रे' विराटपर्वस्य कथा कथिता। 'अविमारक' नाटके प्रेमकथा चित्रिता।

सर्वेषु नाटकेषु 'स्वप्नवासवदत्तम्' संस्कृतसाहित्ये विख्यातमस्ति। अस्य नाटकस्य भाषा अतिमधुरा, सरला च वर्तते। भासेन अस्मिन् नाटके विविधानाम् अलंकाराणां प्रयोगः कृतः। अत्र वासवदत्ता पद्मावती उदयनः च त्रयाणां कथा अतिकौशलेन प्रस्तुता।

अस्मिन् नाटके प्रसादगुणः अस्ति। भासस्य उपमा उत्कृष्टाः खलु। तथा तस्य वर्णनशक्तिः, मनोवस्थावर्णनशक्तिः अद्वितीया अस्ति। नाटके सर्वपात्राः सजीवाः कृताः। इदं नाटकं भासस्य नाट्यकलायाः सर्वोत्कृष्टम् उदाहरणम् अस्ति। अत्र भासस्य प्रतिभा अतिविकसिता दृश्यते।

महाकविः कविकुलगुरुः कालिदासः ।

वर्षा काले

द्वितीय वर्ष विज्ञान

को न जानाति महाकवेः कालिदासस्य नाम । कविशिरोमणिः कविकुलगुरुः कालिदासः कविश्रेष्ठः इति उच्यते । एषः न केवलं भारतवर्षे प्रसिद्धः अपि तु सर्वस्मिन् संसारे महती प्रसिद्धः । अयं हि कविकुलगुरुः कथ्यते । आंग्लदेशवासिनः तं 'शेक्सपियर' इति कथयन्ति । इटलीदेशवासिनः तस्य तुलना दान्तेवर्जिलाभ्यां सह कुर्वन्ति । जर्मनदेशवासिनः तु तं विश्वकविरूपेण स्वीकुर्वन्ति ।

कालिदासस्य जन्मस्थानं कश्मीरः वा वङ्गभूमिर्वा राजस्थानं वा उज्जयिनी वेत्ति निश्चितं वक्तुं न शक्यते । न चास्य महानुभावस्य जीवनकालविषये योग्यं प्रमाणं लभ्यते । केषांचन विदुषाम् अभिप्रायः यत् सः चतुर्थशतके आसीत् इति । एतत् कथ्यते यत् कविकुलशिरोमणिः महाकविः कालिदासः नृपतेः विक्रमादित्यस्य सभायां विद्यमानेषु 'नवरत्नेषु' एकतमः आसीत् ।

कालिदासस्य काव्ये किञ्चित् अलौकिकम्, अपूर्वम्, असाधारणं च सौन्दर्यं दरीदृश्यते । तस्य काव्यरसनिपीय जनानां हृदयम् नृत्येन आन्दोलितम् इव भवति । तत्तुल्य कोऽपि कविः नासीत् । अतः केनचित् कविना उक्तम्,

“पुरा कवीनां गणनाप्रसङ्गे कनिष्ठिकाधिष्ठित कालिदासः ।

अद्यापि तत्तुल्यकवेरभावात् अनामिका सार्थवती बभूव ॥”

कालिदासेन कुमारसम्भवम्, रघुवंशम् च इति द्वे महाकाव्ये, ऋतुसंहार-मेघदूत इति द्वे खण्डकाव्ये, मालविकाग्निमित्र-विक्रमोर्वशीय-अभिज्ञान शाकुन्तलम् इति त्रीणि नाटकानि विरचितानि । कालिदासेन प्रकृतिः मानवसहचरीरूपेण वर्णिता । यदा तस्य पात्राणि दृष्यन्ति तदा प्रकृतिः अपि प्रफुल्ला भवति । यदा तस्य पात्राणि दुःखितानि भवन्ति तदा प्रकृतिरपि रोदितीव । यथा अभिज्ञानशाकुन्तले शाकुन्तला यदा कण्वाश्रमं त्यक्त्वा पतिगृहं प्रयाति तदा तस्याः वियोगे मृगाः तृणचर्वणं विस्मरन्ति, मयूराः तस्याः शोके नृत्यं त्यजन्ति, किमन्यत् वृक्षाः लताश्चापि रुदन्ति पत्ररूपाणि अश्रूणि च पातयन्ति ।

कालिदासस्य शाकुन्तलं पठित्वा गटेनाम्ना जर्मनकविः तद्नाटकं मस्तके धृत्वा सानन्दम् अनृत्यत् । सः उपमालङ्कारः रचने निपुणः आसीत् । अतः 'उपमा कालिदासस्य' इति उक्तिः प्रचलिता अभवत् ।

“आषढस्य प्रथमदिवसे मेघमाश्लिष्टसानुं ।

वप्रक्रीडा परिणतगजप्रेक्षणीयं ददर्श ॥”

इति 'मेघदूत' काव्यस्य द्वितीये श्लोके स्थिते द्वौ चरणौ आसीत् । अतः आषाढमासस्य प्रथमदिनः 'कालिदासदिनः' इति वर्तते

कालिदासः संस्कृतभाषायाः गौरवं, भारतस्य कवीनां गौरवं, भारतीयसंस्कृतेश्च गौरवं अस्ति ।

कथा-लुब्धाः शृगालः ।

सुखदा ताटके

तृतीय वर्ष कला

कश्चन व्याधः आसीत् । सः एकदा मृगयार्थं वनं गतवान् । बहुकालानन्तरं सः एकं वराहं दृष्टवान् । तं लक्ष्यीकृत्य सः बाणप्रयोगं कृतवान् । वराहस्य शरीरे महान् व्रणः जातः । व्रणितः वराहः कोपेन व्याधस्य उपरि आक्रमणं कृतवान् । स्वीयाभिः तीक्ष्णाभिः दंष्ट्राभिः तस्य शरीरं विदीर्णवान् । तेन व्याधः मृतः । बाणप्रहारवेदनया वराहः अपि मृतः ।

तस्मिन् एव वने कश्चन शृगालः आसीत् । सः अतीव लुब्धः । सः शृगालः आहारन्वेषणं कुर्वन् तत्र एव आगतवान् । व्याधस्य वराहस्य च मृतं शरीरं सः दृष्टवान् । तत् दृष्ट्वा सः चिन्तितवान्- अद्य मम दैवम् अनुकूलम् अस्ति । यथोष्टम् आहारः विनायासं लब्धः । एषः आहारः बहुदिनानां कृते पर्याप्तः भविष्यति अतः प्रतिदिनं अपि किञ्चिदेव खादामि इति ।

अनन्तरं सः व्याधस्य शरीरं परिशिलितवान् । तस्य पार्श्वेचापः पतितः आसीत् । चापे धर्मनिर्मिता रज्जुः बद्धाः आसीत् तत् दृष्ट्वा शृगालः अद्य एतां चर्मणः रज्जुं खादामि । अन्यत् सर्वं पश्चात् खादामि इति चिन्तितवान् चापस्य एकां कोटिं मुखे स्थापयित्वा सः दन्तैः रज्जुं जग्धवान् । परन्तु यदा रज्जुः भग्नाः तदा चापस्य कोटिः शृगालस्य मस्तकं विदीर्य बहिः आगता । शृगालः तत्क्षणे एव मृतः अभवत् ।

भ्रमणध्वनिः शापः वा वरः वा?

स्नेहल हर्डीकर

एम.ए.भाग-१

२१ शतके एकं यन्त्रं निर्मितं तद् यन्त्रं भ्रमणध्वनियन्त्रम्। भ्रमणध्वनिः अस्य युगस्य महत्वपूर्णः आविष्कारः अस्ति। तेन सहाय्येन वयं नैकं कार्यं शीघ्रं कर्तुं शक्नुमः। तेन सहाय्येन मनुष्याणां कृते सम्पर्कः सरलः जातः। अस्मिन् युगे भ्रमणध्वनिः शापः वा वरः वा इति प्रश्नः।

व्हाट्सअप, फेसबुक आदि सामाजिकमाध्यमेन वयं मन्त्रयामहे। भ्रमणध्वनिमध्ये विविधाः अप् सन्ति। तेन सह वयं नैकं कार्यं गृहे उपविश्य कर्तुं शक्नुमः। भ्रमणध्वनेः सह वयं विविधानि वस्तूनि क्रीणमः। विश्वे किं किं अभवत् वयं गृहे उपविश्य जानीमः। विद्युद्देयकम् अपि दातुं शक्नुमः। आन्तरजाले नैकाः परीक्षाः दत्तुं शक्नुमः। ये ये जनाः दुरे वसन्ति तेषां कृते भ्रमणध्वनिः अतीव उपयुक्तः अस्ति। तस्य माध्यमेन ते जनाः गृहे सम्पर्कं कर्तुं शक्नोति। येषाम् कृते भोजननिर्माणेन रुचिः अस्ति ते जनाः आन्तर्जालस्य माध्यमेन कृतिः पश्यन्ति। अविस्मरणीयाः क्षणाः छायाचित्ररूपेण बद्धं कर्तुं शक्नोति। अद्य कोरोनाकाले भ्रमणध्वनिः वरदान एव अस्ति। कोरोनाकाले बहवाः जनाः गृहे एव सन्ति। तर्हि भ्रमणध्वन्याः उपयोगः अधिकः अभवत्। केचित् जनाः कार्यालयस्य कार्यं कुर्वन्ति। आरोग्यसेतु नाम एकः अप् अस्ति। तस्य उपयोगः अपि जनाः कुर्वन्ति। अस्मिन् काले वर्गः अपि ऑनलाईन अस्ति। अध्ययनं, परीक्षा अपि भ्रमणध्वन्योपरि अस्ति। विविधाः कार्यशालाः अपि भ्रमणध्वन्योपरि कर्तुं शक्नुमः। आदि भ्रमणध्वनेः उपयोगः वरदानः अस्ति।

परन्तु एतत् उपयोगम् अधिकं भवेत् तदा तत् उपयोगं व्यसने परिवर्तितम्। यथा भ्रमणध्वनिः वरः अस्ति तथा शापः अपि अस्ति। तस्य लहरीणां प्रभावः मस्तिष्के भवति तेन हानिः भवति। यदा जनाः वाहनं चालयन्ति तदा भ्रमणध्वनिना उपरि सम्भाषणम् अपि कुर्वन्ति, तत् अतीव हानिकारकम् अस्ति। तेन कारणेन अपघातस्य प्रमाणं

वर्धितम्। युवकाः भ्रमणध्वन्योपरि खेलन्ति तत् नेत्रस्यकृते हानिकारकम् अस्ति। भ्रमणध्वनेः अधिकं उपयोगकारणेन शरीरस्य हानिः भवति। दुर्जनः आन्तर्जालस्य उपयोगं कृत्वा समाजविघातकः कृत्याः कुर्वन्ति। तेन समाजस्य हानिः भवति।

प्रत्येक आविष्कारस्य सदुपयोगः तथाच दुरुपयोगः अपि अस्ति। वयं तस्य उपयोगः कथं क्रियते तस्योपरि आविष्कारः शापः

वृक्षस्य आ त्म क था

चैताली लिमये

तृतीय वर्ष कला

अहम् एक वृक्षः अस्मि। सर्वेकथयन्ति सत् वृक्षाः परोपकारिणः सन्ति। सत्यमेव वदन्ति ते। अस्माकं प्रत्येकम् अङ्गं, परेषाम् उपकाराय अस्ति। किन्तु जनाः अस्माकम् उपकारं न स्मरन्ति। ते स्वार्थाय अस्मामं छिन्दनं कुर्वन्ति। गतदिने एव एकः नरः मम शरीरं काष्ठाय अच्छिनन्। छुरिकाप्रहारेण मम शरीरे अनेके व्रणाः जाताः। मम पीडा अकथनीया खलु। सर्वाणि काष्ठानि एकत्रीकृत्य सः निर्गतः। अहं तु काष्ठाविहीनः जातः। मम काष्ठस्य उपयोगः इत्यनाय भवननिर्माणाय अपि भवति। किन्तु नरः विस्मरति यत् खगाः, कीटपतङ्गा मम आश्रिताः सन्ति। मां छित्वा ते कुत्र गच्छन्ति? पन्थानः अपि छायाहीनाः भविष्यन्ति। नरः नरस्य शत्रुः एव। एकः काष्ठाय मां छित्वा मम अङ्गानि नाशयन्ति, ततः आतपेन श्रान्तः अन्यः नरः कुत्रः गमिष्यति? 'पर्यावरणरक्षणार्थं वृक्षारोपणीयाः' इति वाक्यानि केवलं पुस्तकस्थानि। 'वृक्षो रक्षितः रक्षितः' एतदवश्यं स्मरणीयं मनुजैः।

वार्तासमूहे कार्यानुभवः।

ऐश्वर्या आचार्य

एम.ए. भाग-१

अद्यतनीय काले प्रसारमाध्यमानां महत्त्वं तथा कार्यं वयं सर्वजानीमः। दूरदर्शनं, दूरध्वनिः, भ्रमणध्वनिः, वॉट्सऑप, इन्स्टाग्राम, फेसबुकं, ट्विटर इत्यादीनि प्रसारमाध्यमानि अद्य सन्ति। येषाम् उपयोजनं अथवा विनियोगं ये न कुर्वन्ति, जनाः तान् मूर्खाः एव मन्यन्ते। यदा यदा पश्यामः तदा भ्रमणध्वनिः जनानां हस्तेव अस्ति। तेनविना एकक्षणमपि न गम्यते।

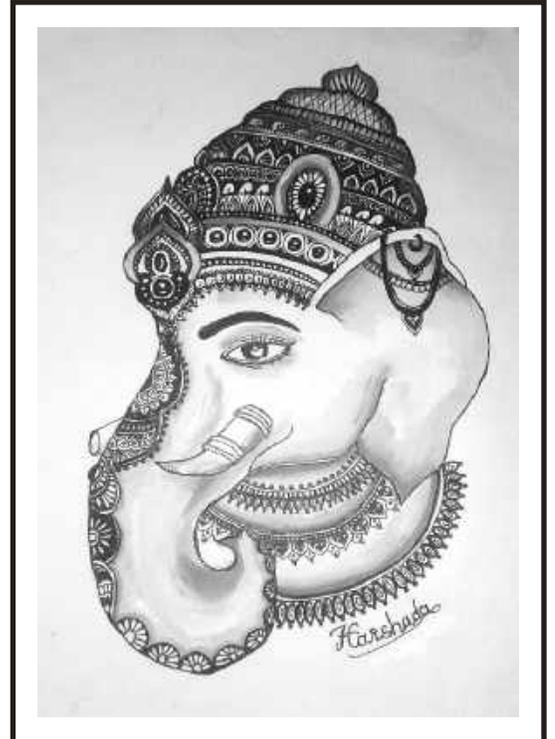
अधुना आधुनिक-भ्रमणध्वनेः उपरि मालिकां, चित्रपटं, वार्तावलिः, चलचित्रं इदं सर्वमेव दृश्यते। आन्तरजालस्य एषा किमया अधुना वयं बसस्थानके, कार्यालये, मार्गेच कुत्रापि एतद् सर्वं द्रष्टुं शक्नुमः। अधुना आन्तरजालस्योपरि अनेकाः वार्ताप्रणाल्याः सन्ति। एतेभ्यः प्रकारेभ्यः वॉट्सऑपसमूहेपि वार्ताप्रणाल्याः समावेशम् अभवत्। गतमासे एतादृश्यां वार्ताप्रणाल्यां कार्यस्य अनुभवः लब्धः। वर्षद्वयं पूर्वम् एतद्-प्रकारस्य कार्यम् अहं कृतवती। किन्तु सः अभ्यासक्रमस्य विषयः आसीत्। अतः अस्य कार्यस्य केवलः परिचयः अभवत्। गतमासे कार्यस्य प्रत्यक्षरूपेण अनुभवः प्राप्तः। एतस्मिन् कार्ये तन्त्रज्ञानस्य योग्यं ज्ञानम् आवश्यकम् अस्ति। कारणम्, एषा वार्ताप्रणालीः वॉट्सऑपसमूहः एव अस्ति तथा रत्नागिरीजनपदस्य कृते मर्यादितः अस्ति। प्रथमं वार्ताहरस्य अथवा आन्तरजालस्य माध्यमेन वार्ताः अन्वेष्टव्याः। अनन्तरं किलफलकेन तस्याः लेखनं करणीयम् अथवा यदि केचन दोषाः सन्ति तेषां निवारणं करणीयम्। वार्तायाः शुद्धलेखनस्य निरीक्षणम् आवश्यकम् अस्ति। मराठीलेखनं नित्यं अस्ति अतः एतद् कार्यं कठीणं न जातम्। एतादृशाः वार्ताः विंशति-समूहेषु प्रेषितव्याः। एषः वार्तानां विषयः।

अन्यः विज्ञापनस्य विषय अपि महत्वपूर्णः अस्ति। अनेकाः व्यापारिजनाः, व्यावसायिकाः वार्ताप्रणाल्यै विज्ञापनं ददति। एतद् विज्ञापनं दिने एकवारं तथा निश्चितसमये सर्वसमूहेषु प्रेषितव्यम्।

वॉट्सऑप समूहे अनेकनाः वार्ता पठन्ति। अनेकजनाः समूहस्य भागं अथवा सदस्यं भवितुम् इच्छन्ति। अतः तेषां

मनोरंजनस्य कृते वाचनस्य कृतेपि समूहः प्रयत्नं करोति। अतः प्रातः एकः संस्कृत-श्लोकः तथा तस्य अनुवादः प्रेषितव्यः। रविवासरे समूहोपरि 'सांस्कृतिक-कह्ना' अस्ति। तस्य प्रक्षेपणं प्रत्येक-रविवासरे करणीयम्। एषः कह्ना-कलाकाराणां कृते अस्ति। जनपदेस्थित वादकाः, गायकाः इत्यादीनां चलचित्राणि अत्र सन्ति।

एषस्य सर्व प्रकारस्य लेखनं निर्दोषरूपेण, सम्यक्तया तथा निश्चितसमये वाचकान् प्रति प्रेषितव्यम्, एतद् आव्हानम् अस्ति। सम्पादनस्य एतद् कार्यं किञ्चित् क्लिष्टम् अस्ति परन्तु कौशल्यपूर्णमपि अस्ति। प्रथमं तद् कौशल्यं ममसमीपे नास्ति। किन्तु प्रयत्नेन तथा समूहप्रमुखस्य मार्गदर्शनेन तद् कौशल्यम् अहं प्राप्तवती। अन्यसमये राष्ट्रे, राजकीयमण्डले किं भवति तस्योपरि मम सम्यक् ध्यानं नास्ति। वार्तावल्याः कार्यस्य निमित्तेन तदपि अभवत्। पत्रकारस्य कार्यस्य एषः प्राथमिकस्थित्याः अनुभवः। अभ्यासविषये तु वयं प्रतिदिनमेव लिखामः। निबन्धाः, स्वाध्यायः एते विषये अस्माकं परिचयम् अस्ति। तदपेक्षया भिन्नः एषः अनुभवः, एतद् समाधान अस्ति। यदा कोऽपि कार्यस्य धनरूपेण फलं लभ्यते तर्हि तद् कार्यं वयं अतीव उत्साहेन निश्चयेन च कूर्मः, इति कथ्यन्ते। किन्तु तत्र उत्तरदायित्वम् अपि अस्ति। जनानां प्रश्नानाम् उत्तराणि दातव्यम्। सत्यासत्यस्य निवारणं कृत्वा वार्ता प्रेषितव्यम्, एतद् महत्वपूर्णम्। अहम् एकमासात्पर्यन्तम् एतद् कार्यं कृतवती। मया एतद् सम्यक्तया पूर्णं कृतम् अतः अतीव आनन्दः भवति।

स्वसंरक्षणप्रशिक्षणस्य आवश्यकता ।

नारायणी शहाणे

एम.ए.भाग-१

तनुजा फाटक

एम.ए. भाग - २

अद्य वयं पश्यामः महिलाः नैकेषु क्षेत्रेषु आदर्शस्थानानि प्राप्तवत्यः। शिक्षायाः आधारेण गगने महत्वं उड्डाणं कृतवत्यः। शैक्षणिकं तथा आर्थिकदृष्ट्या अपि सबला भवत्यः। किन्तु यदि वयं चिन्तयामः तर्हि ज्ञातुं शक्नुमः गत दशवर्षेषु यथा महिलानां विकासः वर्धते तथा एव अत्याचाराः अपि वर्धन्ते। अद्य यथा सा स्वातन्त्र्यम् अनुभवति तथैव सा असुरक्षितता अपि अनुभवन्ति।

अस्याम् समस्यायाम् उपरि कः उपायः? उपायः एकं एव अस्ति, महिलानां शारीरिकं तथा मानसिकं सबलीकरणम्। यदा सा शारीरिकं तथा मानसिकरूपेण सबलाः भवन्ति तदैव सा समाजस्वातन्त्र्यं तथा सुरक्षितता द्वौ आदि अनुभवितुं शक्तोति।

महिलानां कृते शासनः नैका नियमाः करोति, नियमानां आचरणं आदि करोति, किन्तु तत्पश्चात् अपि अत्याचाराः वर्धन्ते एव। अतः यदपर्यतम् जनानां मानसिकतायाः परिवर्तनं न भवति तदपर्यतम् अत्याचाराः न न्यूनाः भवन्ति। मानसिकतायां परिवर्तनं भवेत् तदपर्यतम् महिला सबलीकरण एकमेवं उपायः।

शारीरिकसबलीकरणार्थम् स्वसंरक्षणार्थं प्रशिक्षणं नाम् कराटे प्रशिक्षणम् आवश्यकं अस्ति। किन्तु नैकाः महिलाः धनमभावात् प्रशिक्षणं न कर्तुं शक्नुवन्ति। अतः यदि बाल्यावस्थातः शालायां एव एतादृशं प्रशिक्षणं अनिवार्यं भवेत् चेत् प्रत्येका महिला प्रशिक्षणस्य लाभार्थी भविष्यति। तथैव यदि महाविद्यालये स्वसंरक्षणस्य विषयं अनिवार्यं भवेत् तदापि लाभं भविष्यति।

मानसिकसबलीकरणार्थं बाल्यावस्थातः नैकानां शौर्यकथानां श्रवणं लाभदायकं भवति। न तु केवलं शारीरिकसबलीकरणार्थं, तथा मानसिकसबलीकरणार्थं आदि शालायां एव प्रयत्नाः भवेत्। यदि शारीरिकबलं अस्ति किन्तु मनोबलं नास्ति चेत् स्वसंरक्षणं शक्यं न भवति।

अतः अत्याचाराणां उपरि विजयं प्राप्तुं शारीरिक तथा मानसिक सबलीकरणं एषः एव उत्तमः उपायः अस्ति।

आदर्शराज्यम् ।

जगति अनेकविधाः राजनैतिकविचारधाराः अनेकविधाः च राजनैतिकव्यवस्था दृश्यन्ते। क्वचित् राजतान्त्रिकी व्यवस्था, क्वचित् च लोकतान्त्रिकी व्यवस्था अस्ति।

किंच या कापि विचारधारा व्यवस्था वा भवतु यस्या राजनीतिकव्यवस्थायां राजनेत्रभिः राजधर्मः सम्यक् परिपाल्यते सा व्यवस्था उत्तमा भवति। येन राज्येन नागरिकेभ्यः केचन मूलभूता अधिकाराः दीयन्ते, नागरिकश्च कानिचित् मूलभूतानि कर्तव्यानि पाल्यन्ते तद् राज्यम् उत्तमं, तस्य नागरिकाः च उत्तमाः भवन्ति।

यत्र राज्ये सर्वेभ्यः बालेभ्यः प्राथमिकी शिक्षा निःशुल्कं दीयते, श्रमिकेभ्यः उचितं पारिभाषिकम् अवश्यं निर्धार्यते, केनचित् कस्याचित् अपि शोषणं न क्रियते, अधिकारिभिः जनाः सेव्यन्ते, कर्मचारिभिः सोत्साहं कर्म क्रियते, पुत्रैः, पितरौ, शिष्ये, गुरवः, युवाभिः वृद्धा च आद्रियन्ते, गुरुभिः, छात्रेषु पुत्रवत् स्निहयते सम्यक् अध्याप्यन्ते च, सर्वैः नागरिकैः भोजनं, वस्त्रम्, आवासः, च प्राप्यते, जनैः परस्परं मैत्रीभावेन व्यवहारं क्रियन्ते, लोके उत्तमगुणानाम् उत्तमचरित्रस्य च प्रतिष्ठा दृश्यते, गुणिसु गुणाः पूज्यन्ते, गुणाः कदापि न तिरस्क्रीयन्ते, तद् राज्यम् एव 'आदर्शराज्यम्' उच्यते इति।

शुल्कं प्रवेशाय...

चैताली लिमये

तृतीय वर्ष कला

उद्यानस्य द्वारे फलकम् आसीत् 'उद्याने विहारः निश्शुल्कः इति ।

एतत् पठित्वा सन्तुष्टः कश्चन कृपणः उद्यानम् उपसर्प्य अन्तः गन्तुम् उद्युक्तः ।

तदा उद्यानपालकः तस्य प्रवेशं निवारयन् उक्तवान् 'एकं रूप्यकं दातव्यं भवता प्रवेशार्थम्' इति ।

'निश्शुल्कः विहारः इति खलु फलके लिखितम् अस्ति?' इति उक्तवान् कृपणः ।

ता उद्यानपालकः शान्तस्वरेण एव उक्तवान् 'अन्तः विहारः निश्शुल्कः एवं । किन्तु प्रवेशः सशुल्कः' इति ।

विनोदकणिकाः

तनुजा फाटक

एम.ए. भाग - २

एकः पुत्रः पित्रा सह द्विचक्रीकया उपविशन् गच्छन् आसन् । एका विपणिके समीपे पितुः वाहनं स्थापयित्वा पुत्रार्थं चाकलेहं अनितुं गच्छति ।

तातः पुनः वाहनं समीपं आगच्छति तदा तत्र पुत्रः न दृश्यति । अत्र तत्र पश्यति तदा दुरे एका भवने सः स्थितः दृश्येत् । तत्र गत्वा तातः अपृच्छत् किम् अभवत्? किम् पश्यसि! तदा पुत्र अवदत्, 'तातः एषः भवनं माम् परिचिताः ।

ऐतिहासिककालतः मम कोऽपि सबन्धः आसीत् । तातः मस्तके हस्तेन मारिताः अकथयत्...

रे मूर्खः । एतत् भवनं एकं वर्षं पिधानं आसन् । तव विद्यालयः आसीत् ।

विनोदकणिकाः

तनुजा फाटक

एम.ए. भाग - २

तातः परिक्षायाः परिणामः कथं अस्ति?

पुत्रः तातः एका सुवार्ता तथा एका दुर्वार्ता अस्ति ।

तातः प्रथम सुवार्ता कथय...

पुत्रः अहं उत्तीर्णः भवामि ।

तातः दुर्वार्ता?

पुत्रः सुवार्ता मिथ्या आसीत् ।

कृष्णाष्टकम्

प्रियांका ढोकरे

तृतीय वर्ष कला

वसुदेवसुतं देवं कंस चाणूर मर्दनम् ।
देवकीपरमानन्दं कृष्णं वन्दे जगद्गुरुम् ॥
अतसी पुष्पसङ्काशं हारनूपुर शोभितम् ।
रत्नकङ्कणकेयूरं कृष्णं वन्दे जगद्गुरुम् ॥
कुटिलालकसंयुक्तं पूर्णचन्द्रं निभानमम् ।
विलसत्कुण्डलधरं कृष्णं वन्दे जगद्गुरुम् ॥
मन्दारगन्धसंयुक्तं चारुहासं चतुर्भुजम् ।
बर्हिपिच्छव चुडाङ्गं कृष्णं वन्दे जगद्गुरुम् ॥
उत्फुल्लपद्मपत्राक्षं नीलं, जीमूतसन्निभम् ।
यादवानां शिरोरत्नं कृष्णं वन्दे जगद्गुरुम् ॥
रुक्मिणीकेलि संयुक्तं पीताम्बरं सुशोभितम् ।
अवाप्ततुलसी गन्धं कृष्णं वन्दे जगद्गुरुम् ॥
गोपिकानां कुचद्वन्द्वं कुङ्कुमाङ्कित वक्षसम् ।
श्रीनिकेतं महेष्वसं कृष्णं वन्दे जगद्गुरुम् ॥
श्रीवत्साङ्कं महारस्कं वनमालाविराजितम् ।
कृष्णाष्टकमिदं पुण्यं प्रातरुत्थाय यः पठेत् ।
कोटिजन्मकृतं पापं स्मरणेन विनश्यति ॥

ते न जानन्ति...

चैताली लिमये

तृतीय वर्ष कला

वि स्मरणशीलः प्राध्यापकः मित्रं दृष्टवान् 'अहं किं विस्मरणशीलः? मित्रेण उक्तम् 'न। सर्वथा न।'

प्राध्यापकः पुनः दृष्टवान् "किन्तु केचन मया दृष्टस्य एतस्य एवं प्रश्नस्य उत्तररूपेण 'आम' इति वदन्ति किल, किमर्थम्?"

"ते न जानन्ति सत् भवान् सर्वदा एतम् एव प्रश्नं पृच्छति

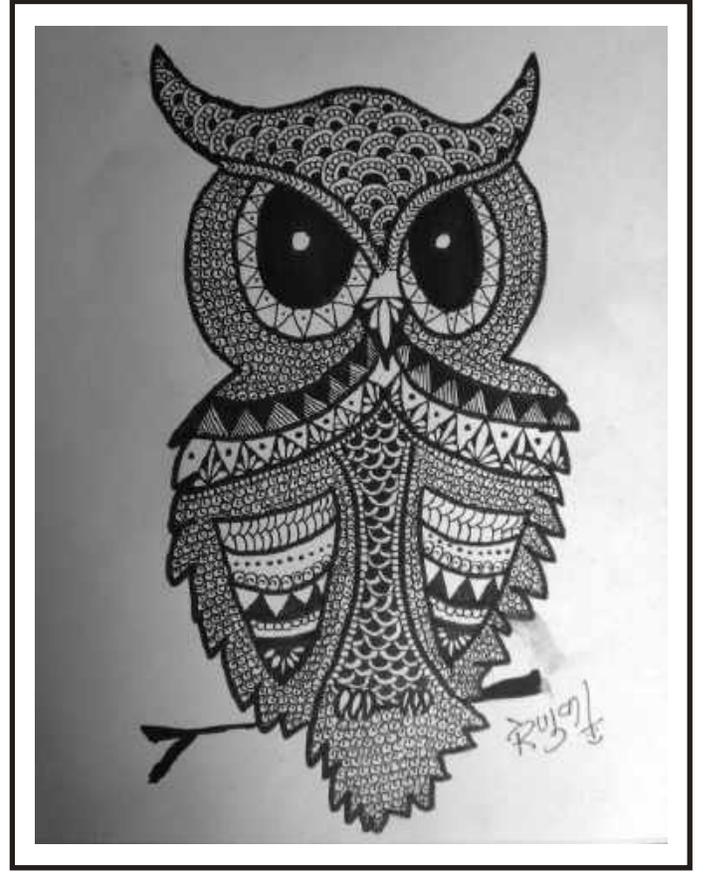
देशभक्तिः ।

पौर्णिमा ठहटकर

द्वितीय वर्ष कला

य स्मिन् देशे वयं जन्मधारणं कुर्मः स हि अस्माकं देशः जन्मभूमिः वा भवति। जननी इव जन्मभूमि, पूज्या आदरणीया च भवति। अस्याः यशः सवेषां देशवासिनां यशः भवति। अस्याः गौरवेण एव देशवासिनां गौरवम् भवति। ये जनाः स्वाभ्युदयार्थं देशस्याहितं कुर्वन्ति ते अधमाः सन्ति।

देशभक्तिः सर्वासु भक्तिषु श्रेष्ठा कथ्यते। अनया एव देशस्य स्वतंत्रतायाः रक्षा भवति। अनया एव प्रेरिताः बहवः देशभक्ताः भगतसिंहः, चंद्रशेखरआझादप्रभृतयः आत्मोत्सर्गम् अकुर्वन्। झाँसीश्वरी लक्ष्मीबाई, राणाप्रतापमेवाडकेसरि, शिववीरः च प्रमुखाः देशभक्ताः अस्माकं देशे जाता। देशभक्तिः व्यक्ति-समाज-देशकल्याणार्थं परमम् औषधम् अस्ति।

सुभाषिते

कु. मयुरेश सुनिल जायदे

द्वितीय वर्ष कला

सुभाषिते ही संस्कृत भाषेने दिलेली फार मोठी देणगी आहे. ही सुभाषिते अप्रत्यक्षरीत्या आपल्याला मार्गदर्शन करतात. जीवन जगण्याची दिशा या सुभाषितांच्या माध्यमातून आपल्याला मिळते. अशीच काही सुभाषिते आणि त्यांचा थोडक्यात अर्थ या माध्यमातून लिहिण्याचा प्रयत्न करित आहे.

पैशाचे महत्व सांगताना सुभाषितकार म्हणतात,
यस्यास्तिवित्तं स नरः कुलीनः स पण्डितः स श्रुतवान्
गुणज्ञः ।

स एव वक्ता सच दर्शनीयः सर्वगुणाः कांचनमाश्रयन्ति ॥

यामध्ये सुभाषितकार असे म्हणतात की, ज्याचे जवळ पैसा आहे अशा माणसाला अनेक नसलेले गुण सुद्धा चिकटतात. उदा. सुभाषितकार म्हणतात ज्याच्या जवळ पैसा आहे असा पुरुष कुलीन, विद्वान, ज्ञाती म्हणून ओळखला जातो. इतकेच नव्हे तर तो सर्वश्रुत होतो. त्याचप्रमाणे तो गुणवान, रूपवान समजला जातो. अशाप्रकारे हे सर्वच गुण पैशाच्या आश्रयाने राहतात.

नक्रः स्वस्थानमासाद्य गजेन्द्रमपिकर्षति ।

स एव प्रच्युतः स्थानात् शुनापि परिभुयते ॥

सुभाषितकार म्हणतात, एखादी मगर जेव्हा पाण्यात असते तेव्हा ती हत्तीला सुद्धा खेचून घेते. पण तीच मगर पाण्याबाहेर आली तर साध्या कुत्र्याकडून सुद्धा पराभूत होते. म्हणजेच प्रत्येक जण त्याच्या त्याच्या ठिकाणी श्रेष्ठच असतो. तेव्हा कुणालाही कमी लेखू नये.

को न याति वशं लोके, मुखं पिण्डेन पूरितः ।

मृदंगोऽपि मुखलेपेन करोति मधुरध्वनिम् ॥

राजा भर्तृहरी म्हणतात, तोंडाला पुरेसे अन्न दिले की, कोण वश होत नाही? (निर्जीव असलेला) मृदंगसुद्धा कणकेचा गोळा (तोंडाला) लावताच गोड आवाज करू लागतो.

पिण्डे पिण्डे मतिर्भिन्नः कुण्डे कुण्डे नवं पयः ।

जातौ-जातौ नवाचारः भिन्नावाणी मुखे मुखे ॥

देहादेहागणित वेगळी बुद्धी, भांड्याभांड्यात वेगळे पाणी, जातीजातीत भिन्न आचार आणि मुखामुखात वेगळी वाणी असते

अजरामरत्प्राज्ञो विद्यामर्थच चिन्तयेत् ।

गृहीत इव केशेषु मृत्युना धर्ममाचेरत् ॥

हितोपदेशकार म्हणतात, आपल्याला कधीच म्हातारपण वा मृत्यु येणार नाही असे समजून सूझ माणसाने विद्याधन मिळविण्याचा विचार करावा पण धर्माचरण करताना मात्र आपल्याला गिळंकृत करण्यासाठी मृत्यूने जणू आपली शेंडी धरली आहे असे समजून वागावे.

सहसा विदधीत न क्रियामविवेकः परमापदांपदम् ।

वृणुतेहि विमृश्यकारिणं गुणलुब्धाः स्वयमेव संपदः ।

भारवी म्हणतात, कुणीही जे काम करायचे त्यात घाई वा अविचार करू नये कारण अविवेक (सारासार विचारांचा अभाव) हा नानाविधने, संकटांचे मूळ आहे. चांगला विचार करणाऱ्याला गुणांवर प्रसन्न होणारी लक्ष्मी आपणहून वरते.

कसे करावे मी भाष्य?

राजमहालही लाजे,
असा पलंग पाहून!
फूल फुलांत निजले,
दमून वा कोमेजून!

दोन फुलांच्या भेटीचे,
जगावेगळे हे मैत्र!
आम्रवृक्ष टाळुनिया,
रमे तळ्यामध्ये चैत्र!

निज पाहुन प्रशांत,
होडी सोडी डुलायचे!
स्वप्नामध्ये स्वप्नफूल,
असे कधी फुलायचे!

कमळाचे देठ होती,
झोपेसाठी अंथरुण!
आणि पाकळ्यांना वाटे,
आता व्हावे पांघरुण!

तोडलेल्या कमळांचा,
बाकी कमळांना हेवा!
सांग बाळाच्या सेवेला,
कधी तुटायचे देवा?

झोपमोड टाळण्याला,
झाले तरंगही शांत!
होडीलाही फिरायची,
आता उरली ना भ्रांत!

श्रीमंतीला गरिबीचा,
आता वाटतो दुस्वास!
राजवाड्यालाही लागे,
अशा सुखाचा हव्यास!

कमळाच्या सुगंधाने,
श्वासी भरलेले सूर!
एसी, पंखे किती क्षुद्र,
आणि मॉर्टिनचा धूर!

स्वप्नालाही स्वप्न पडे,
तेव्हा दिसे असे दृष्य!
अशा दृष्यावर सांगा,
कसे करावे मी भाष्य?

संकलक
पर्णिका भडसावळे

एम.ए.भाग-१

कथं करिष्यामि भाष्यम्॥

सम्राडपि लज्जेत,
दृष्ट्वा एतादृशं मंचम् ।
पुष्पं पुष्पेषु निद्रिस्तं,
कलान्त्वा वा विशीर्य वा ॥

बाल-पुष्पाणां मेलनस्य,
जगति विरलम् एतद् मैत्रम् ॥
रमते कमलाकरे चैत्रः
वारयित्वा आम्रवृक्षम् ।

निद्रां दृष्ट्वा प्रशान्तां,
नौका विस्मरति कम्पनम् ।/दोलनम् ।
स्वप्ने हि स्वप्नस्य,
एवं क्वचित् विकसनम् ॥

कमलदलानि भवन्ति,
शय्या तस्य शयनार्थम् ।
तथैव हि इच्छन्ति,
भवितुं तस्य प्रावरणम् ॥

त्राटितेभ्यः कमलेभ्यः
अन्यानि ईर्ष्यन्ते ।
देव, बालस्य सेवार्थम्,
अस्माकं कदा त्रोटनम् ।

तन्निद्राभङ्गवारणार्थं,
तरङ्गाः अपि शान्ताः ।
नौकायाः भ्रमणस्य,
अधुना नोर्वरिता चिन्ता ॥

श्रीः निर्धनत्वस्य,
अधुना करोति महतीर्ष्याम् ।
प्रासादोपि करोति,
ईदृशसुखार्थं तीव्रेच्छाम् ॥

कमलानां सुगन्धेन,
तस्य श्वासेषु स्वराः ।
वातानुकूलनं च व्यजनानि,
तस्य जातानि क्षूद्राणि ॥

स्वप्नोपि स्वप्नं पश्येत्,
तदा दृश्येत एवं दृश्यम् ।
अस्मिन् दृश्ये वदन्तु, कथं करिष्यामि भाष्यम्,
कथं करिष्यामि भाष्यम् ॥

ENGLISH SECTION

Taken For Granted...

We always take for granted the life we have. We whine and complain about relationships and how life is so unfair. We never stop and think about the people who have nothing. Life is precious. Some people don't even get a chance for life. God granted you life. Don't take it for granted.

Every day we wake up, do our work, eat, sleep and follow a routine. We are caught up in our busy lives, dreaming big things, satisfying expectations but we forget to appreciate the little things that give us joy. In fact, we often become so busy trying to build a life that we sometimes forget how to simply just live one. We plan our entire lives, down to the retirement we hope to have by age 65 and the things we'll do once we reach this new age of supposed freedom and independence.

But what about today? Living is now, let's make the best of each and every moment. We have to make our choice. We can either wallow or waste what we consider to be a bad day, on the gamble that we'll be given a new and better start tomorrow or we can accept that we are simply having a bad moment and move on.

We have completely forgotten about appreciating the little things and to 'not take things or life for granted'. As human beings we are embraced with the gift of 'Nature' but today we are posed with the problems like the global warming, irregular climate changes etc. because we have taken this embellishment for granted.

Our ancestors strived and laid down their

Aarati Mulye

M.A (English) Part-1

lives for the freedom we are enjoying today. Many of us fail to cherish and value this opportunity. We have to consider the rights and feelings of people around us while enjoying our freedom.

While being considerate about other aspects we have to be cautious that we aren't being taken for granted. Knowing our self-worth, we should not allow someone else decide the flow of our life. The situation that has resulted owing to the Covid-19 pandemic has forced us to introspect about our life and has become a life changing experience for all of us.

We realize the value of a person when he/she is no more with us. The same is applicable to the moments in our life. Our mind keeps on haunting us for doing or not doing something in the past, then, why don't we make the most of what we have now, the past we shall brood on in future?

We have to work on treasuring the people and the things important to us. We need to do what we've been dreaming of doing now without waiting for the 'ideal suitable situation' to do it. Let's follow our heart completely and enjoy every moment.

Let's do it all while we still have the chance!! Let's remember, 'Life is too short to take its every element for granted!'

THE NEW NORMAL

Akanksha D'Souza

M.A Part-1

They say HOPE IS THE LAST THING EVER LOST, I truly hope that this article comes across the sunny time when the brilliant batch of academicians will be freed of mandatory N95, the ritual of sanitizing and steaming procedures, and the people being the holders of two vaccination e-certificates will no longer be intimidated when someone says 'I am positive'.

Praying for a day free from the blazing high pitched sirens of the ambulance which make the dogs bark louder and every individual skip a heartbeat, we all shall witness a world filling to the full its lungs with free oxygen rather than rushing to find an oxygen cylinder.

Experiencing this dreadful pandemic while we all are caged indoors there is a sense of relief that the nature is occupied in building its fortress, healing the ozone layer and permitting the wild species to roam fearlessly on our streets and just like the UNO (a popular card game) reverse card where they watch us caged. Don't we feel now the anxiousness and anguish these species must have felt while they were caged and we were free? We can analyse and come to the conclusion that what we considered Normal is no more Normal.

It's said that old is gold and here while we experience ' the New Normal' we are paranoid, we desire and urge to reach back to 'the Old Normal'. Why? Why has it been so intimidating? It's probably because we know that if we don't act sensibly and don't use that suffocating N95 then in no time it would convert

into an oxygen providing mask. It's frightful because if we don't wash our hands and touch our eyes, nose, mouth then we may greet the deadly virus with open heart (rather lungs) and open doors. It's scary because you can't step out without an emergency pass as you shall encounter the interrogating squad of police men, No more socializing events, as wedding guest lists highlight a number of 25-50 members only. And travelling cannot be possible until you own a NEGATIVE antigen or RTPCR report.

Those were the days when pre-primary going students would recite ' A for Apple and B for Bat ' But now they say it as ' A for Asymptomatic, B for Blood test and C for Corona'. We get to witness the whole nations' population gathering and overcrowding at the grocery shops one day before the STRICT LOCKDOWN which invariably lead to hospitals overfull beyond capacity and consequently to increased mortality rates. Heart bleeds when we come across the living condition of the workers on daily wages. We surely do not wish to be a part of this ' New Normal' but, for time being, we need to accommodate with it.

' BREAK THE CHAIN ' with social distancing, a frontline worker not returning home just because he/she wants to keep the family safe, Zoom weddings , washing hands, using masks, online classes, Work from home, institution quarantine, vaccination, no unnecessary roaming, sanitizing, lockdown announcements, 50% offline working, define the New Normal which we need to digest.' The New Normal' has taught us never to take things for granted and that life is unpredictable. Sincerely speaking, is it entirely different from the ideal old normal? Didn't our parents and teachers strive hard to inculcate good habits of cleanliness (which have now become the most reiterated announcements on the media) amongst us as infants, children at pre- school level and girls and boys at school level? The only addition is the social distancing.

It's time to renew ourselves, strive to be responsible citizens who would not lead to the spread and consequent mutations and generations of this virus but control it in ways we could. Instead of saying that we lost our dear ones to this fatal virus, we can declare our ultimate

victory over Corona. Hope keeps a man alive therefore let's generate tales for the Corona free generation about the virus, our predicaments, our struggle with this invisible enemy and ultimate victory and also how we used to meet online through the connect provided by F.R.I.E.N.D.S reunion etc. and kept the warmth of love intact.

When we were kids, we used to sing this action song ' WE SHALL OVERCOME' without even knowing the actual meaning and emphasis of the lyric. but today we along with the medical assistance, mighty government, obedient citizens, shall truly realize its meaning.

A time when the doors to our religious institutions have been shut, we recognize that God is everywhere and in everyone. And when a prayer is said daily for every dying patient out there at the corner of our homes, it's here where the soul swells with pride while we pray for everyone's safety without even asking for their religious status.

Therefore let's hope for a day when we bid farewell to this pandemic with holding each other in our arms and not restricting ourselves with the social distancing norms. Let's make this happen, and fling our masks declaring ' GONE CORONAGONE'

What People Will Say..??

Madhushri Padhye

M.A Part-1

Recently, I heard a conversation between two girls. They were talking about their interest in career. One girl said that she wanted to do her career in modeling but her parents repudiated her decision. She added that her parents did not oppose her idea outrightly but were concerned about what other people would say... She changed her mind and sought admission for medical services only for the fear of ' kya kahenge log'.

We are facing this global pandemic over the year. The pandemic taught us a lesson that nothing is permanent and none is immortal newly. This realization may make us serious about our lives and help us decide and judge properly the right value of what the surrounding people say and think.

Our life is stuck between what our heart craves for and what other people will say if we pursue what we like to do..?? It is not very important to us. It is altogether a different matter if we think about this while doing something wrong, but as long as the choice of career is concerned where our whole life is at stake why do we care for others..?? This crisis matters more for girls in comparison to how it affects the boys. For small things like riding bike with a boy, going out for a trip with friends, night outs and many other things we girls have always to face this silly mentality. People will always blame us whether we are right or wrong. If we get a job , they think that we got it through using someone's influence. If we are unemployed, they think he/she has nothing to do rather she is good for nothing. Considering these double standards that the people have, how can you arrive at any serious decision?

This is our life. We should take our decision on our own taking the total responsibility of the outcome whatever it may be. If our decision is wrong we shall get experience and if it is right then we will be happy and satisfied.

Someone says, " Failure begins with what people will say..? " People who take their own decisions without caring about people will become a role model for those who remain indecisive or wrongly decisive because of their concern for what people will say. For example, Geeta Phogat, the freestyle wrestler, has won India's first ever gold medal in wrestling at the Commonwealth Games and become first female wrestler to qualify for the Olympic Games. She was born and brought up in Haryana where women are always treated as secondary to men. Being a women, it was not an easy task for herto become a wrestler. She saw a dream and fulfilled it. People were definitely trying to discourage her but she refused to let their criticism overpower her self-esteem. That's why she is now a role model for those girls who want to become wrestler. She has proved by her own example that the winners are those who have capacity to break the tradition and do something hatke, offbeat.

This is not the only example. We have some more examples like Mary Kom, Manushi Chillar, Kiran Bedi etc. So stop changing our decision for 'what people say's sake. I think everyone should take his/her own decisions without any fear, see some dream and have a courage to achieve it.

A Glimpse of seven shades

Saurabh Laghate

Well! Today also I remember that day when I got a chance to experience such a mesmerizing moment. Ahh! The Scenario still floats in the waves of my eyes. I'm not at all familiar with writing or expressing and also I was at the point that how can I express such a great experience in few words, and as usual a dilemma took place. My body was refusing to write and simultaneously the soul was compelling to express what I felt. So far I decided to sympathize my soul. What happened after that is all in front of you...

This incident took place just a week before in the evening when it was raining cats and dogs. I was sitting in the balcony of my house enjoying a strong coffee in the cold weather. As soon as it stopped raining, the sun shined out like a crystal. I was about to go inside, but suddenly in a fraction I saw something decent in the sky. It was a band of seven colours. To express in scientific manner, it was a phenomenon which we commonly call rainbow ! But then I closed my eyes for few seconds and looked in from the bottom of my heart. The immediate thought that came in my mind was

"This is not just a rainbow, but a creativity that emerged from the dark clouds."

And even to my surprise the common act of watching a rainbow, which I have watched many times before , this time gave me a wonderful message. A thought came to me while viewing the colour band

"Though there may arise darkness from every side in your life, don't be panic; but look from the core of your heart, somewhere you'll find such a band of light which with its shine will draw off all the darkness"

"Though there may arise darkness from every side in your life, don't be panic; but look from the core of your heart, somewhere you'll find such a band of light which with its shine will draw off all the darkness"

What is Life

Tanaya Palkar

F. Y. B. A.

It is said that 'what' is beautiful is not always good but what is good is always beautiful. so good is always good and is always bad and bad forever.

Life is just like camera. always face it with smile because life is not for the rest but for the test and it is the best.

Remember- Past is experience, present is experiment and future an expectation to achieve your an expectation.

Swami Vivekanand said-Do not count what you have lost. just see what you have now. because past never comes back but sometime future can give you back your last things!

Our national leader and great Scientist Dr. A.P. Abdul Kalam says about the life 'Life is a challenge accept it, Life is an ice-cream enjoy it before melt.

Hum life is gift from God. If you salute your dream, you need not salute anybody. But if you pollute your dream your have to salute everybody.

"Time is Life, Wasting time is wasting, If you are taking care of time, time will take of you."

Echanting Evening

Samrin Sayyed

T. Y. B. A.

Enchanted I sit, watching the birds
Looking at the mellow sun,
slowly sinking down.
Enjoying the scenic beauty
and admiring the sunset.

The sounds of hectic day die down,
There descend silence and calm.
The eyes of the earth start drooping,
Gentle breeze soothes the aching heart;
Like a balm.
Putting the world to sleep.

Birds flutter their tired wings to
return to their nests,
Stars appear on the indigo screen before
growing into million crests.

The evening is God's gift to man,
He covers the world with shadow.
The murmuring sound of the leaves is the
whispers of God
That wipes off the sorrow.

It's Lonely in Space

Heeba Kotawadekar

F. Y. B. A.

Mama got me a pretty necklace,
and I tossed it into my neighbour's stew.
He choked and I rushed to take a bath,
wash off the sweat and blue.
Accountability cost me more
and an apology brought no people
back from the dead.
His wheatish widow complained
the yard looked equally dominating,
while she rubbed off a tear
with her porcelain pallu.
The same mud and grey,
cotton and camphor
the same whiff of familiarity when
grandpa lost the grip on my hand
and his spirit both.
Unlike then, the cup full of
remorse was too heavy for
my breakfast today morning,
and the newspaper said
a little poison hurts even littler people.
The ER was red and stunk,
like a home that I'd like to live in.
Sympathy is annoying,
but also so freeing.
They still left me breathing and blue,
failed, and labelled me askew.
Mama cried all the way back home,
I smiled and held her hand
to Papa's house up three stairs.
The next morning
I woke up to a soup
with pieces of a patriarchal

chicken's immodest breasts.
She took the bowl and
handed me a pretty necklace,
yet again.
This time I cried,
cried and flood so much,
they emptied the entire floor
I didn't know where all this love began,
confusing,
and so well groomed.
There's no neighbours left for me to kill
and the only stew I had
was the one I consumed.

Happiness in Living

Netra Kelkar

M.A (English) Part-1

Nature is the best teacher ever
It teaches us how to live happy forever
What it has, it gives us with full heart
And neither makes noise nor chart
It throws positivity to us all the time
All Seasons with us make beautiful rhyme
Like our mom, it understands us properly
Makes changes and fulfils our needs thoroughly
It nurtures all living beings impartially
We all are important for it equally
It is the best Teacher by all means
Gives the strength to go through all thick and thin
From it ,important thing is our 'learning'
We will definitely find 'Happiness in living'.

To my Pen Friends!

Shaikh Tuba Chandsaheb

M.A (English) Part-1

To the friends I've never met!
 To my pen friends.
 The people I have never met but have special
 place in my life,
 Writing something to be written in this
 I wish would remain in your heart as well
 Forever and forever.
 The first days and the last days ,
 The year has gone like a fast train,
 We never really met
 But just have long chats
 Sometimes we call too
 But just to ask ,"hey what's up and
 can you send me the notes".
 This all what happened is surreal
 As someone said it would be written
 in history if we don't meet in real!
 The dreams we had of enjoying our
 university life have shattered
 But hey! At least we are together
 and that's what actually matters.
 The situation maybe worsening,
 But our friendship has bloomed.
 To all the people I would love to meet
 This is dedicated to you!
 So my dearest PEN FRIENDS,
 Wishing to meet you soon
 Sooner or later but someday
 when it'll be best for you and for me too.
 The chaos would take its leave
 and that's the only way we can meet.
 So pray for ourselves and pray for everyone
 To the hope
 That we'll meet and have
 all our pending treats!

Just to see you...

Swapna Parshit

T.Y.B.A. (English)

When by the beach, I used to see you
 The sweetest smiles always telling
 sweetest melodies.
 I used to adored your smile
 What a fantastic time it was!
 So simply we cared and so simply
 we just were

I thanked God, for having you
 I lived in those mountains so far from the shore,
 I used to come over and over for the warmth
 you showered.
 And suddenly one day...
 like sand slipping out
 From my hands....
your smile disappeared...
 Like a lost child
 ...standing by the shore
 Now like a burning dessert,
 burning hot with the melodies you showered.
 I, standing by the shore
 Burning with the memories ,
 With a heavy heart I am crying ...
 For not being able to reach you before.
 And I am still standing in horror
 To cope with my loss ...to cope with ...my loss
 with my greatest strength.
 Yet I am waiting for the impossible to happen

 'JUST TO SEE YOU once again'
 with my whole heart.

”بچوں کا کام ہے گھر پر پڑھائی کریں۔“ ٹیچر نے جواب دیا۔

”نہیں۔ سب سے پہلے معلوم کرنا ہوگا وہ کزور کہاں ہے۔“

”جیسے انگریزی میں سوال شروع ہوتے ہیں وہاں (What)، وہاں (When)، وہاں (Where) سے۔ اگر بچوں کو ان الفاظ کا مطلب سمجھ میں آگیا تو آدھا سوال تو حل ہو گیا۔“

”اگر یہی نہیں سمجھا تو پھر بچہ جواب کیا لکھے گا۔“ خان صاحب نے سمجھانے کی کوشش کی۔

”پچھلے دنوں آپ نے بچے کی انگریزی کی نوٹ بک چیک کی تھی۔ آپ نے ٹک مارک اور سائن کر کے واپس کر دیا۔“ خان صاحب نے کہا۔

”جی۔“ ٹیچر نے اثبات میں جواب دیا۔

”ایک دن میں نے بھی اسے چیک کیا۔ بے شمار غلطیاں تھیں جسے میں نے لال چین سے مار کر کے کریکشن کر دیا تھا تاکہ بچہ کو صحیح ورڈ معلوم ہو جائے۔ پھر

میں نے دو تین بیچ چھوڑ کر ایک ریماک بولڈ میں لکھا کہ ”آپ غلط اسپیلنگ کو مارک کر کے صحیح اسپیلنگ لکھوائیں۔ چیک کرتے وقت خاص خیال رکھیں۔“

”آپ نے شاید اس ریماک پر دھیان نہیں دیا۔ اگلی بار جب نوٹ بک چیک ہوئی تو وہ غلطیاں جہاں کی تہاں تھیں۔“ خان صاحب نے تاکیداً یاد دلانے کی کوشش کی۔

”اسی طرح مراٹھی وریاضی ٹیچر کا بھی دعویٰ تھا کہ وہ بہت اچھا پڑھتا ہے اور مطمئن تھے۔ لیکن اس معاملے میں جواب نہ دیا تھا۔ ہمارے کہنے کا مطلب یہ ہے

کہ بچہ رٹ رٹ کر سوالوں کے جواب نہ دے بلکہ اسے پوری طرح سمجھ کر صحیح جواب دے۔ یہی اس کی اور ٹیچر کی کامیابی ہے۔ ورنہ لوگ موٹی موٹی کتابیں پڑھ لیتے ہیں اور بھول جاتے ہیں۔“ خان صاحب نے مزید اصول بتانے کی کوشش کی۔

”جی صحیح فرما رہے ہیں۔“ ٹیچر نے قبول کیا۔

”آپ برانہ مائیں، کچھ باتیں اور ہیں جو کہنی ہیں اگر اجازت ہو۔“ خان صاحب نے اجازت طلب کی۔

”جی ضرور!“ ٹیچر نے اجازت دے دی۔

”میں بہت دیر سے لائن میں کھڑا تھا اور تمام لوگوں کی باتیں سنی، بچوں کے رپورٹ کارڈ بھی دیکھے۔ ہر رپورٹ کارڈ میں بچوں کے متعلق کچھ مستقل مفروضاتی

باتیں درج تھیں جو کسی بھی طرح بچوں کی حوصلہ افزائی نہیں کرتی ہے۔ ان کے والدین کے ساتھ ہوئی نوک چھوٹک بھی حوصلہ شکن تھی۔“

”بہت سے لوگوں کی شکایت یہ ہوتی ہے کہ ہمارے ٹیچر کے بیچے دوسرے پرائیوٹ انگلش میڈیم اسکول میں پڑھتے ہیں۔ اچھی بات ہے۔ آپ مجھے بتائیں،

آپ کا بچہ بھی وہاں پڑھتا ہوگا۔ کیوں؟“

”اچھے ڈسپلین اور اچھے رزلٹ کے لیے۔“ ٹیچر نے تپاک سے جواب دیا۔

”بہت اچھا۔ اچھی تعلیم مقصد ہے۔“ خان صاحب نے خوشی سے کہا۔

”اب مجھے بتائیے۔ پرائیوٹ اسکول کے ٹیچر کی تنخواہ کتنی ہوتی ہے؟ بیس ہزار روپے، پچیس ہزار روپے، بس۔ وہ آپ کے بیچے کو کوئی آف ایجوکیشن دیتا

ہے۔“

”اور میرے بیچے کے ٹیچر کی تنخواہ پچاس ہزار روپے، ساٹھ ہزار روپے ہے۔ تو وہ اسے کوئی آف ایجوکیشن کیوں نہیں دیتا۔“ خان صاحب جذبہ جاتی ہو گئے اور ٹیچر

خاموشی سے سنتی رہی۔

”عوام ٹیچر کو ایک مثالی انسان سمجھتی ہے۔ اس پر اعتماد کرتی ہے۔ اپنا روشن مستقبل دیکھتی ہے۔ بہت سی امیدیں وابستہ ہوتی ہیں مستقبل کی۔“

○○○○

سنہری باتیں ● خدا پر ایمان لانے کی علامت یہ ہے کہ بندہ دل سے اس کی توحید کا اعتقاد رکھے۔ (حضرت سید) ● ایک دوسرے پر اعتبار کرنا ہی ایک

دوسرے سے تعاون کی راہیں کھولتا ہے۔ (حضرت نظام الدین اولیاء) ● جب تک انسان بات نہ کرے اس کا عیب اور ہنردنوں دے رہتے ہیں۔ (خواجہ عثمان)

● ایک دوسرے پر اعتبار کرنا ہی ایک دوسرے سے تعاون کی راہیں کھولتا ہے۔ (حضرت نظام الدین اولیاء) ● انسان جب حیوان جیسا فعل کرتا ہے اس وقت وہ خود

حیوان سے بھی کم تر ہو جاتا ہے۔ (ٹیگور) ● انسان کے افعال ایک ایسی مالا ہے جس کی ایک گرہ کھل جائے تو تمام موتی بکھر جائیں۔ (بارون رشید) ● عمل ہی ہم

گن اور اعتبار انسان کی کامیابی کی دلیل ہے۔ (سیف الدین) ○○○○ انتخاب: ضیفہ عرفان قاضی (FYBA)

”کل ساحل نے بتایا۔ زلٹ لینے کے لیے پیرٹس کو بلوایا ہے اس لیے چلے آئے۔“ خان صاحب نے مزید بتایا۔

”اچھا۔ تو دیکھیں یہ ان کارپورٹ کارڈ ہے۔“

”زلٹ پاس ہے۔ مارکس ۸۰ فیصد ہے۔“ ٹیچر نے کہا۔

”رائٹنگ پر خصوصی دھیان دینے کی ضرورت ہے۔“

”گھر پر ہوم ورک پیرٹس کو بتانے کی ضرورت ہے تاکہ ان کی مدد لی جاسکے۔“

”ریاضی اور انگریزی پر زیادہ دھیان دینے کی ضرورت ہے۔“

”صحت و صفائی کا خاص خیال رکھیں۔“ یہ تمام ہدایتیں بھی رپورٹ کارڈ میں درج تھیں۔

”جی شکریہ!“ خان صاحب نے کہا۔

”آپ کا بچہ بہت اچھا ہے۔ بس تھوڑا دھیان آپ لوگ بھی دیجیے تاکہ اسکے زلٹ میں اور نکھارا جائے۔“ ٹیچر نے نرمی سے پیش آنے کی کوشش کی۔

”جی میڈم! اگر آپ کہیں تو اطمینان سے بیٹھ کر کچھ باتیں کریں۔“

”ابھی بھڑبھڑی کم ہوگئی ہے۔ یا پھر باقی بچوں کو نمٹالیں۔ پھر بات کرتے ہیں۔ جیسا آپ مناسب سمجھیں۔“ خان صاحب نے کہا۔

”جی! دو تین بچے اور نظر آ رہے ہیں میں انہیں نمٹالیتی ہوں۔ تب تک آپ بیٹھیں۔ بار بار پھر آنا کہاں ہوتا ہے۔“ ٹیچر نے کہا اور باقی بچوں کو زلٹ دے کر

جلدی جلدی روانہ کر دیا۔

”بہت مشکل کام ہے ایک بچے پر دھیان رکھنا اور اوپر سے والدین کو سمجھانا۔“ ٹیچر نے اپنی مشکلات کا اظہار کرتے ہوئے کہا۔

”جی میڈم! ٹیچر شپ بہت مشکل کام ہے لیکن بہت اہم کام ہے۔“

”بلکہ قوم کی تعمیر اور بربادی کا انحصار ہی اس پر ہے۔ کیوں کہ بچے قوم کا مستقبل ہوتے ہیں اور استاد قوم کے معمار۔“

”خیر! میں سب سے پہلے تو ایک وعدہ چاہتا ہوں کہ ہم جو بھی گفتگو کریں گے وہ مثبت انداز میں ہوگی۔ ہو سکتا ہے وہ کوئی شکایت ہو جو ہم دونوں کی جانب سے

ہو سکتی ہو۔ لیکن وہ مشورہ کے طور پر ہوگی۔“ خان صاحب نے کہا۔

”جی! ضرور۔ آپ کہیے۔“ ٹیچر نے کہا۔

”جی! سب سے پہلی بات یہ ہے کہ آج اسکول کا آخری دن ہے۔“

”آج ہم زلٹ بچوں کو ان کے والدین کے سامنے دے رہے ہیں تاکہ ان کے بچے کی اہلیت و کمزوری معلوم ہو۔ تو اس کا کیا فائدہ؟ کیوں کہ اب تعلیمی سال تو

ختم ہو چکا۔“

”اگر تین ماہ قبل یہ اقدام کیا جاتا تو ممکن ہوتا کہ بچوں کے زلٹ سدھر جاتے۔“ خان صاحب نے کہا۔

”ہاں۔ اگلے تعلیمی سال میں والدین اس کا خیال رکھیں گے۔“ ٹیچر نے کہا۔

”نہیں! یہ آپ کی خام خیالی ہے۔ اگر مجھے اپنے بچے کی کارکردگی تین ماہ قبل معلوم ہو جاتی تو میں اس کے لیے وقت نکالتا، اس کی پڑھائی پر دھیان دیتا۔ تب

شاید زلٹ اور بہتر ہو جاتا۔“ خان صاحب نے کہا۔

”اچھا آپ بتائیں، آپ بچوں کی کمزوری کیسے شمار کرتے ہو۔“ خان صاحب نے پوچھا۔

”وہ تو بچے دن بھر ہمارے ساتھ رہتے ہیں۔ سب سمجھ میں آتے ہیں کون کتنا قابل ہے۔“ ٹیچر نے آسان سا جواب دیا۔

”اچھا!“ خان صاحب نے حیرت کا اظہار کیا۔

”آپ انگلش کی ٹیچر ہیں؟“ خان صاحب نے پوچھا۔

”جی ہاں۔ میں انگلش کی ٹیچر ہوں۔ ساحل نے بتایا ہوگا آپ کو۔“ ٹیچر نے فخر سے کہا۔

”جی۔ تو بتائیے کہ بچہ انگلش میں کمزور ہے یہ کیسے معلوم ہوتا ہے؟“ خان صاحب نے سوال کیا۔

”سمپل ہے۔ جو بچے سوال کا جواب نہیں لکھ پاتا وہ کمزور ہے۔“ ٹیچر نے کہا۔

”لیکن آپ اس کی کمزوری کیسے دور کروگی؟“ خان صاحب نے پھر سوال کیا۔

”کچھ نہیں مہم۔“ رمضان نے پھر مصومیت سے جواب دیا۔
 ”کچھ نہیں۔ جاؤ اپنے والدین کو لانا تب رپورٹ کارڈ دوں گی۔“ ٹیچر نے جھلاتے ہوئے کہا۔
 ”رول نمبر ۱۶، شیخ انوار۔“ ٹیچر نے آواز لگائی۔
 ”جی مہم!“ انوار نے ہاتھ اٹھا کر حاضری درج کروائی۔
 ”تم بھی اپنے ساتھ کسی کو لائے ہو یا نہیں؟“ ٹیچر نے پوچھا۔
 ”جی میرے ابو آئے ہیں۔“ انوار نے معصوم لہجہ میں کہا۔
 ”گڈ۔ کہاں ہے بلاؤ۔“ ٹیچر نے کہا۔
 ”جی مہم۔“ انوار نے کہا۔
 ”دیکھیے۔ یہ اس کارپورٹ کارڈ ہے۔“
 ”ہمیشہ کی طرح اس بار بھی کم نمبر لیے ہیں۔ کیسے پڑھے گا آگے۔ مجھے تو کچھ سمجھ میں نہیں آتا۔“ ٹیچر نے ناراضی ظاہر کرتے ہوئے کہا۔
 ”یہ دیکھیے۔ غیر حاضری ۵۰ فیصد کے قریب ہے۔“
 ”آپ کا بچہ پڑھائی میں سخت کمزور ہے۔“
 ”سوشل انکیٹی میں حصہ کم لیتا ہے۔ رائٹنگ انتہائی خراب ہے۔“ ٹیچر نے کیاں اشار کرتی شروع کر دی۔
 ”ذرا دھیان دو بچے پر۔“ ٹیچر نے سخت لہجہ میں کہا۔
 ”جی میڈم ضرور۔“
 ”لیکن میڈم! بچہ تو روز اسکل آتا ہے۔ آپ کو کوئی غلط فہمی ہوئی ہوگی۔“ انوار کے ابو نے کہا۔
 ”میں اس کی ٹیچر ہوں، اس کی رگ رگ سے واقف ہوں۔ مجھے کوئی غلط فہمی نہیں ہوئی۔“ ٹیچر نے بڑے رعب سے جواب دیا۔
 ”ٹھیک ہے میڈم۔ لیکن یہ غیر حاضری کب کی ہے ذرا بتا سکتے ہو؟“ انوار کے ابو نے دوبارہ سوال کیا۔
 ”ہم کیا جھوٹ بولیں گے۔“ ٹیچر نے برہمی سے کہا۔
 ”نہیں۔ ہم یہ نہیں کہہ رہے۔“
 ”سچ میں کچھ عرصہ آپ چھٹی پر تھے، شاید کوئی ڈیلیوری کا معاملہ تھا۔“
 ”ہو سکتا ہے اس وقت کی بات ہو۔“ انوار کے ابو نے یاد دلانے کی کوشش کی۔
 ”لیکن میں پھر بھی کہوں گا کہ کوئی غلط فہمی ہوئی ہے۔ کیوں کہ بچے کو میں خود روزانہ اسکل کے وقت چھوڑ جاتا ہوں۔ میرا راستہ یہی ہے۔“
 ”اور میڈم۔ وہ چھٹی کے دوران کی تعلیم کا کیا۔ جو تین ماہ کا نقصان ہوا۔“ اب انوار کے ابو پوری بحث کے موڈ میں تھے۔
 ”آپ میری چھٹی کا حساب کرنے بیٹھ گئے۔“
 ”میں نے اپنا کورس پورا کیا ہے۔ تین ماہ کی پڑھائی چند دنوں میں مکمل کر دی ہے۔“ ٹیچر نے پھر برہمی سے کہا۔
 ”پھر تو بچوں کے مارکس کم ہی آئیں گے۔ بچوں کے ذہن کے حساب سے تین ماہ کا کورس تین ماہ میں ہی سمجھ میں آ جائے گا۔“ انوار کے ابو نے کہا۔
 ”اب مجھے آپ سے ٹریڈنگ یعنی پڑے گی؟“ ٹیچر نے دونوں ہاتھ کمر پر رکھتے ہوئے پوچھا۔
 ”نہیں میڈم۔ ہم کیا ٹریڈنگ دیں گے۔ بات نکلی ہے تو بات ہو رہی ہے۔“ انوار کے ابو نے کہا۔
 ”یہ لیجیے اپنے بچے کا رپورٹ کارڈ۔“ کہہ کر ٹیچر نے کارڈ تھمایا اور خاموشی سے پانی کی بوتل لے کر پانی پینے لگی۔ انوار کے ابو چلے گئے۔
 ”ارے ساحل۔ تم کب آئے؟“ ٹیچر نے ساحل کو دیکھتے ہوئے پوچھا۔
 ”مہم! ہم ذرا دیر سے آئے اس لیے پیچھے لائن میں ہی کھڑے رہے۔“ ساحل کے ابو نے فوراً جواب دیا۔
 ”اچھا آپ ساحل کے ابو ہیں؟“ ٹیچر نے پوچھا
 ”جی۔“ خان صاحب نے جواب دیا۔

تھی۔ مسکراتے ہوئے حاضر تھا۔
 ”یہاں آؤ؟“ ٹیچر نے کہا۔
 ”ساتھ میں کون آیا ہے؟“ ٹیچر نے پوچھا۔
 ”خالہ جان۔“ عامر نے کہا۔
 ”بلاؤ۔“ ٹیچر نے کہا۔
 ”خالہ جان آئیے۔“ عامر نے ادب سے خالہ کو بلایا۔ ٹیچر کے سامنے ایک میز پر قد خاتون کھڑی تھی، کالے نقاب میں ملبوس، عمر کوئی تیس برس ہوگی۔
 ”اچھا تو آپ ہیں ان کی خالہ۔“ ٹیچر نے کہا۔
 ”جی۔ میں ہی عامر کی خالہ ہوں۔“ خالہ نے باادب جواب دیا۔
 ”جی دیکھیں یہ عامر کا رپورٹ کارڈ ہے۔“
 ”فرسٹ سمسٹر میں انگلش میں ۵۰ فیصد مارکس تھے اور اب ۴۰ فیصد۔“
 ”ریاضی اور سائنس کا حال تو اس کا بھی برا ہے۔“
 ”ارو، ہندی میں اوسط ہے۔“
 ”جسمانی تعلیم اور سوشل انکیٹی وٹی میں بالکل دھیان نہیں دیتا۔“
 ”بہت زیادہ دھیان دینے کی ضرورت ہے۔ اس کے والدین آتے تو کچھ بات ہوتی، اب میں آپ کو کیا سمجھاؤں۔“ ٹیچر نے شکایتاً کہا۔
 ”جی میم! ایسی کوئی بات نہیں۔ آپ مجھے بھی کہہ سکتی ہیں جو بات اس کے والدین کو کہنی ہیں۔ دراصل اس کے والد جاب کے سلسلے میں پوتا میں رہتے ہیں، تین مہینوں میں ایک دو دن کے لیے آتے ہیں۔ باجی اپنے گھر میں رہتی ہیں، ابھی ایک بیٹی ہوئی ہے اس لیے وہ نہیں آسکتی تھی۔ عامر کیوں کہ میرے پاس ہی زیادہ رہتا ہے اس لیے میرے ساتھ آیا ہے۔“ خالہ نے تفصیل بتائی۔
 ”میم ایک بات پوچھوں؟“ خالہ نے سوال کیا۔
 ”ہاں پوچھو۔“ ٹیچر نے جواب دیا۔
 ”فرسٹ سمسٹر میں آپ لوگ ہی پڑھاتے تھے اور فائنل میں بھی۔“
 ”پھر مارکس میں یہ فرق کیوں؟“
 ”بچے جس طرح شروع میں ہوتے ہیں آخر تک ویسے ہی ہوتے ہیں۔“
 ”آپ نے رپورٹ میں کہا کہ جسمانی تعلیم اور سوشل انکیٹی وٹی میں دھیان نہیں دیتا۔ تو پھر بچہ اتنا صحت مند کیوں ہے اور آئے دن بچے بتاتے ہیں کہ آج اسکول میں فلاں کام تھا۔ کرسی ٹیبل پہنچانی تھی۔ اینٹیں جمانی تھی۔ میدان میں بکھرے کاغذ سمیٹنے تھے۔ ان سب کا کیا؟“ خالہ نے تکیھے لہجے میں اپنی بات پوری کی۔
 ”اوہ۔ آپ تو بحث کرنے لگیں۔“ ٹیچر نے بوکھلاہٹ میں کہا اور جانے کا اشارہ کیا۔
 ”او۔ کے میڈم۔“ خالہ نے بھی تپاک سے جواب دیا اور چلی گئی۔
 ”اپنے بچوں کو کچھ نہیں کہیں گے۔ اگلے ٹیچر کا نقص نکالیں گے۔ اسی لیے بچوں کا یہ حال ہے۔ ہمیں کیا ہے۔ بھگتیں گے خود ہی۔“ ٹیچر غصے میں بڑبڑاتی رہی۔
 ”رول نمبر ۱۵، شیخ رمضان“ ٹیچر نے آواز لگائی۔
 ”یس میم۔“ رمضان نے ہاتھ اٹھا کر حاضری لگائی۔
 ”تمہارے ساتھ کون آیا ہے؟“ ٹیچر نے پوچھا۔
 ”میم کوئی نہیں۔“ رمضان نے معصومیت سے جواب دیا۔
 ”پھر کیوں آئے ہو؟“ ٹیچر نے چڑچڑاتے ہوئے کہا۔
 ”میم رزلٹ لینے۔“ رمضان نے کہا۔
 ”اچھا۔ کیا کرو گے رزلٹ لے کر۔“ ٹیچر نے پوچھا۔

جب بھی تیری یاد آئے گی۔۔۔

انتخاب: عائشہ صدیقہ جگا ڈنگر FYBA (مصنف: پرویز احمد یعقوبی)

”ابوکل اسکول کا آخری دن ہے۔“ ساحل نے معصومیت سے کہا۔

”اچھا۔ تو؟“ خان صاحب نے پوچھا۔

”تو ٹیچر نے پرنٹس کو بلایا ہے رزلٹ دینے کے لیے۔“ ساحل نے جواب دیا۔

”ٹھیک ہے صبح چلیں گے۔“ خان صاحب نے کہا۔

اسکول کے کپاؤنڈ میں افراتفری کا عالم ہے۔ ہر طرف عورتیں نقاب لگائے، تھیلیاں، پالی ٹھین لیے بچوں کے ہمراہ ادھر ادھر ٹہل رہی ہیں۔ کلاس کے سامنے بچوں کی لمبی قطار لگی ہوئی ہے اور ٹیچر ایک ایک بچے کا نام پکارتی، اپنے ٹھیل کے پاس بلاتی، ٹھیل پر رجسٹر، فائل، مارک شیٹ رپورٹ کارڈ وغیرہ سلیقہ سے رکھی ہوئی ہیں۔

”رول نمبر ۱۳۔ سہیل خان!“ ٹیچر نے آواز لگائی۔

”یس میم!“ سہیل نے ہاتھ اٹھاتے ہوئے حاضری درج کروائی۔

”یہاں آؤ۔ ساتھ میں کون آیا ہے؟“ ٹیچر نے کہا۔

”جی میم۔ بڑی باجی آئی ہے۔“ سہیل نے جواب دیا۔

سہیل اونچی سی پتلون اور بغیر بٹن کی آستین والی سفید شرٹ میں ملبوس پرانی سی ہوائی چپل پہنے حاضر تھا، ساتھ میں اسکی بڑی بہن بھی ہاتھوں میں سووے کی تھیلی لیے موجود تھی۔ شاید بازار سے سوو اسلف کر کے آ رہی تھی۔

”یہ کیا حال بنا رکھا ہے؟“ ٹیچر نے دیکھتے ہی سوال کیا۔ سہیل نظریں جھکانے خاموش کھڑا رہا۔

”تمہاری باجی کو بلاؤ۔“ ٹیچر نے کہا۔

”جی میم۔“ کہتے ہوئے سہیل نے باہر اپنی باجی کو اشارے سے بلا یا۔

”دیکھو یہ سہیل کا رزلٹ ہے۔“

”پڑھنے میں بہت کمزور ہے۔“

”کوئی ہوم ورک مکمل نہیں کرتا۔ اسکول کی کوئی ایکٹیوٹی میں حصہ نہیں لیتا۔“

”صفائی کا خیال نہیں رکھتا۔ بچوں کے ساتھ مستی اور شرارت کرتا ہے۔“

”اکثر بچے شکایت کرتے ہیں۔“

”دیکھو اس کا خیال رکھو۔ اس کی پڑھائی پر دھیان دو۔ طور طریقہ سکھاؤ۔“ ٹیچر نے تنبیہ کی۔

”تمہارے گھر میں کوئی بڑا نہیں ہے کیا جو تم آئی ہو؟ اب میں تمہیں کیا سمجھاؤں؟“ ٹیچر نے دوبارہ پوچھا۔

”آج تو پرنٹس کو بلوایا تھا، ذمہ داری کا تو احساس ہی نہیں ہے، بچوں کو بھیج دیا۔“ ٹیچر نے بڑبڑایا۔

”جی میم! ہمارے گھر میں کوئی بڑا نہیں ہے۔ ابو کا پچھلے سال انتقال ہو گیا۔ امی بیمار رہتی ہیں۔“

”میں دن میں دو تین گھروں کا کام کرتی ہوں۔ سہیل بھی کبھی کبھی اسکول کے بعد میرے ساتھ کام پر چلا جاتا ہے۔“

”بازار سے سامان لانے لے جانے میں میری مدد کرتا ہے۔“

”ماموں کے گھر سے شام کو کھانا آجاتا ہے۔ ایسے مدد ہو جاتی ہے۔“

”ہم غریب لوگ ہیں۔“ سہیل کی باجی نے اپنی بات مکمل کرنے کی کوشش کی۔

”اچھا اچھا ٹھیک ہے۔“ ٹیچر نے اشارے سے روکتے ہوئے کہا۔

”رول نمبر ۱۳۔ عامر منصور“ ٹیچر نے آواز لگائی۔

”جی میم!“ عامر نے زور کی آواز لگائی۔ سامنے ایک موٹا تازہ لڑکا کھڑا تھا۔ بڑی سی توند پر پھنسی ہوئی شرٹ ڈٹائے۔ چہرے سے شرارت نکل رہی

ٹوپی رے ٹوپی تیرے کتنے روپ

انتخاب: طوبہ منافع مسکر (FYBA) (مصنف: ڈاکٹر محمد دانش غنی)

ٹوپی سر کی پوشاک ہے اور عزت کی علامت سمجھی جاتی ہے۔ ٹوپی کے روپ بھی کئی ہیں اور بہرہ روپ بھی کئی ہیں۔ مثلاً ٹوپی کی اقسام میں ٹوپ اور ٹوپا بھی شامل ہے جو محض بناوٹ کے سبب الگ نام سے جانا جاتا ہے۔ ٹوپی کے کچھ دوسرے معنی بھی ہیں۔ مثلاً (الف) فنکاری جانور کے منہ پر چڑھانے کی تھیلی (ب) کسی چیز کا بالائی حصہ (ج) حشفہ۔ ٹوپی والا سے معشوق مراد ہے (دیکھیے فیروز اللغات)۔ اگرچہ رے پر داڑھی ہوتی ہے اس معنی میں فرق نہیں آئے گا کیونکہ معشوق تو معشوق ہوتا ہے۔ اللہ والوں نے بھی ٹوپیاں پہنی ہیں اور غنڈوں نے بھی۔ کئی فلموں میں دلالوں اور بھڑوں کو بھی ٹوپی پہنے ہوئے دکھایا گیا ہے۔ تاریخ بتاتی ہے کہ نادر شاہ اور احمد شاہ ابدالی کے سپاہی سرخ ٹوپی پہنتے تھے۔ الگ الگ ملکوں اور حلقوں میں الگ الگ قسم کی ٹوپی پہنی ہے۔ راج کپور پر قلمایا ہوا مشہور گانا ہے ”سر پر لال ٹوپی روسی“۔ ہندوستان میں دوپٹی ٹوپی، ترکی ٹوپی، راجپوتی ٹوپی ایک زمانے سے پہنی جاتی ہے۔ تحریک آزادی میں گاندھی ٹوپی کو مقبولیت حاصل ہوئی۔ کچھ دوسری قسم کی ٹوپیاں بھی پہنی جاتی ہیں۔ آج کل آسانی کے سبب سب سے زیادہ وہ گول ٹوپی پہنی جاتی ہے جو چین اور کوریا میں تیار ہوتی ہے۔ بنگلہ دیش میں بنی ہوئی کپڑے کی ٹوپی بھی آج کل بہت مقبول ہے۔

”ٹوپی پہنانا“ ایک خاص معنی میں استعمال ہوتا ہے۔ اس محاورے کا استعمال ان مذہبی مبلغین کے لیے بھی کیا جاتا ہے جو مذہب کا نام دنیا کمانے کے لیے لیتے ہیں اور اردو کے ان نومولود اساتذہ کے لیے بھی جنہیں شاگرد بھی بننا نصیب نہیں ہوا اور جو استادی کرنے لگے۔ ٹوپی اور ٹائی میں کچھ جائز تعلق نہیں ہے بلکہ اتنا ہی فاصلہ ہے جتنا مغرب اور مشرق میں۔ دونوں کا ایک ساتھ استعمال کرنے والوں کا اصل مقصد دنیا کو دھوکا دینا ہے۔ اس لیے وہ ٹوپی اور ٹائی کی آڑ میں کہیں ایمان لگاڑتے ہیں اور کہیں اردو۔

ایک خاص مذہب کے ماننے والوں کی پہچان ان کی عادتوں کے علاوہ لباس سے بھی کی جاتی ہے جس میں چہرے پر لمبی داڑھی، سر پر چھوٹی ٹوپی اور گلے میں لنگٹی ہوئی ٹائی ہوتی ہے۔ کہا جاتا ہے کہ حضرت عیسیٰ کو انھوں نے ہی مصلوب کرنے کی کوشش کی تھی مگر اب دنیا کی آنکھوں میں دھول جمبو گھٹنے کے لیے وہ ٹائی باندھتے ہیں کہ ان کا شمار ظالموں کے بجائے مظلوموں میں کیا جائے۔

ٹوپی کے ان تمام مفایم سے یہی نتیجہ نکلتا ہے کہ ٹوپی عزت و آبرو کی نشانی بھی ہے اور دوسرے معنی میں بھی اس کا استعمال کیا جاتا ہے جن میں دوسروں کی ٹوپی اتارنا، داڑھی رکھنے کے باوجود معشوق بنے رہنا اور دھوکا دینا شامل ہے۔ ٹوپی اور ٹائی میں جو تعلق ہے وہ فریب سے عبارت ہے۔ جس کے سر پر ٹوپی، گلے میں ٹائی اور چہرے پر داڑھی ہو وہ عموماً بے چین رہتا ہے کہ ٹوپی اور ٹائی کے ناجائز تعلق کو جائز کیسے ثابت کرے۔ ایسے میں اگر کسی طالب عالم نے ٹوپی، ٹائی اور داڑھی کے کیمیائی اور فقیہہ رشتے کے بارے میں پوچھ لیا تو ٹوپی والا کیا جواب دے گا؟؟؟

○○○○

غزل

انتخاب: الفیہ راج احمد شیخ (FYBA) (شاعر: قیصر الجعفری)

اے وعدہ شکن خواب دکھاتا ہی نہیں تھا	کیوں پیار کیا تھا جو بھاتا ہی نہیں تھا
اس طرح میرے ہاتھ سے دامن نہ چھڑاؤ	دل توڑ کے جانا تھا تو آنا ہی نہیں تھا
اللہ! نہ ملنے کے بہانے تھے ہزاروں	ملنے کے لیے کوئی بہانہ ہی نہیں تھا
رونے کے لیے صرف محبت ہی نہیں تھی	غم اور بھی تھے دل کا فسانہ ہی نہیں تھا
دیکھو میری سر پھوڑ کے مرنے کی ادا بھی	ورنہ مجھے دیوانہ بنانا ہی نہیں تھا
نہ ہم صحیح کہتے، نہ بنی ہم سے کہانی	یا گوش بر آواز زمانہ ہی نہیں تھا
قیصر کوئی آیا تھا میری بچیہ گری کو	دیکھا تو گریاں کا ٹھکانہ ہی نہیں تھا

○○○○

میں بارہ ماسہ کی روایت

انتخاب: زرین ایوب ہوڑیکر (SYBA)

شمالی ہند کی جدید آریائی زبانوں کے اس دور کا ادب جب وہ ارتقاء کی مختلف منزلیں طے کر رہی تھیں سنتوں، صوفیوں اور اللہ والوں کی عام لوگوں سے، ہم زبانی کی کوششوں کا ثمرہ ہے۔ اس ادب کی ایک خاص صنف ”بارہ ماسہ“ ہے جو راجستھانی، گجراتی، برج، اودھی، بھوج پوری، میتھلی، بنگالی اور اردو میں مقبول ہوئی۔ ”بارہ ماسہ“ سال کے بارہ مہینوں میں ایک ایسی عورت کے جذبات و احساسات کی ترجمانی سے عبارت ہے جو اپنے گھڑے ہوئے شوہر یا محبوب کی جدائی میں کرب و اضطراب میں مبتلا رہتی ہے۔

شکرت شاعری میں موسمی کیفیات بھی بیان کی جاتی رہی ہیں۔ ”رتو ورن“ اور ”شت رتو ورن“ میں دو دو مہینوں پر مشتمل چھ ہندوستانی ”رتو (موسم)“ بسنت گریٹھم، پاپس، شرڈ، ہمنٹ، ششتر کا بیان اس کی شعری روایت کا حصہ ہے۔

”شت رتو ورن“ کی ابتداء تو کالی داس کے بعد ہی ہو چکی تھی مگر اس کو عوامی مقبولیت یا قبول عام اس وقت حاصل ہوا جب پراکرت اور اپ بھرنش وسیلہ اظہار بنیں۔ مسعود سعد سلمان نے جولاہور کے قریب کسی بستی کا رہنے والا تھا ”دوازده ہائے فارسی“ کو ”دوازده ماہا“ بھی کہا ہے۔ اس کی وجہ یہی ہے کہ فارسی میں ”بارہ ماسہ“ کی روایت نہیں ہے مگر ہندوستانی خاص طور سے شمالی ہندوستان کی زبانوں کے ابتدائی ادب میں یہ صنف موجود ہے۔ مختلف زبانوں کے ”بارہ ماسہ“ میں احساس اور اظہار کی سطح پر کچھ فرق ضرور ہے مثلاً چین بارہ ماسہ میں فطرت کے روپ سنگھار کے ساتھ خود کو کرب جدائی کا مظہر بنا کر پیش کیا گیا ہے مگر مسعود سعد سلمان نے حسن فطرت کو نشاۃ کی کیفیت سے ہم آہنگ کیا ہے۔

اردو میں بارہ ماسہ کا ادبی سطح پر تو زیادہ استحکام نہیں حاصل ہوا مگر اس کی عوامی مقبولیت پر کوئی سوال نہیں اٹھایا جاسکتا۔ مفتی الہی بخش کاندھلوی، آیت اللہ جوہری، عبداللہ انصاری، کاظم علی جوان۔۔۔۔۔ بارہ ماسہ کے اہم شعراء ہیں۔ (بشکریہ ”بچوں کا سنسار“ ۲۰۲۱ء)

○○○○

دادا، ابا اور میں

انتخاب: صفا قیس فسوی پکر (FYBA) (شاعر: ظفر گورکھپوری)

دادا حیات تھے جب، مٹی کا ایک گھر تھا ابا کا وقت آیا، تعلیم گھر میں آئی اب ہے مرا زمانہ ہر بات ہے نرالی چوروں کا کوئی کھکا، نا ڈاکوؤں کا ڈرتا تعلیم ساتھ اپنے اک انقلاب لائی گھر تو بھرا پڑا ہے پر زندگی ہے خالی کھاتے تھے روکھی سوکھی، سوتے تھے نیند گہری اونچا، روایتوں سے اٹھنے کا دھیان آیا اک بھاگ دوڑ ہر دم، جیون کا حال ایسا شامیں بھری بھری تھیں، آباد تھی دو پہری مٹی کا گھر بنا تو، پکا مکان آیا اپنی خبر نہیں ہے مایا کا جال ایسا سنتوش تھا دلوں کو، ماتھوں پہ بل نہیں تھا دفتر کی نوکری تھی، تنخواہ کا تھا سہارا پیسہ ہے، مرتبہ ہے، جاہ وقار بھی ہے دل میں کپٹ نہیں تھی، آنکھوں میں چھل نہیں تھا مالک پہ تھا بھروسہ، ہو جاتا تھا گزارا نوکر ہیں اور چاکر، بنگلہ ہے، کار بھی ہے تھے لوگ بھولے لیکن تھے پیار والے پیسہ اگرچہ کم تھا پھر بھی نہ کوئی غم تھا زر پاس ہے، زمیں ہے لیکن سکون نہیں ہے

○○○○

مسکرا لیجئے۔۔۔۔۔!

علی گڑھ کے معروف شاعر شمیم بستوی رمضان کے مہینے میں بازار سے لوٹ رہے تھے۔ ہاتھ میں تھیلی تھی۔ تھیلی میں کوئی سامان تھا۔ راستے میں ایک بچپان والے لٹل گئے۔ پوچھا: ”مولانا کیا لے جا رہے ہیں؟“ انھوں نے جواب دیا: ”ایسی چیز جس کے کھانے سے روزہ نہیں ٹوٹتا۔۔۔۔۔“ ان صاحب نے کہا: ”ایسی چیزوں کا علم مولانا لوگ اپنے پاس چھپا کر رکھتے ہیں اور ہمیں بتایا جاتا ہے کچھ بھی کھاؤ تو روزہ ٹوٹ جائے گا۔“ مولانا نے تھیلی نے تھیلی کھول کر دکھائی تو اس میں ”جوتے“ رکھے ہوئے تھے۔ ○○○○ (انتخاب: الفیہ ابراہیم گری FYBA)

عرق گلاب کی جادوئی خصوصیات

انتخاب: صفاح صلاح الدین موڈک (SYBA)

گلاب کو پھولوں کا بادشاہ سمجھا جاتا ہے مگر اس کے ساتھ ساتھ اس کا استعمال جراثیم سے پاک کرنے اور ڈپریشن سے نجات کے لیے بھی ہوتا ہے۔ اس پھول سے نکلنے والا عرق گلاب جلد کو صحت مند اور دلکش بنانے کا ایک سستا ترین طریقہ بھی ہے۔ عرق گلاب کا استعمال صدیوں سے چلا آ رہا ہے اور آج بھی کئی کامیاب مصنوعات میں استعمال کیا جاتا ہے۔ چونکہ اس میں اینٹی سپیک (انفکشن سے بچانے والا) اینٹی بیکٹریل (بیکٹریا سے بچانے والا) اور اینٹی آکسیڈنٹ کی خصوصیات ہیں لہذا یہ ہر اقسام کی جلد کے لیے کارآمد ہے۔ یہ ہمارے جسم میں نمی کی مناسب مقدار برقرار رکھنے میں مددگار ثابت ہوتا ہے جس سے جلد نراور چمکدار رہتی ہے۔ یہ ہماری جلد کی خشکی ختم کرتا ہے اور تمام موسموں کے لیے ایک قدرتی موٹیوٹرا ئیزر ہے۔

جلد کو نرم و ملائم رکھنا ہے

عرق گلاب کا استعمال ایک قدرتی اور سستے کلینزر کے طور پر ہوتا ہے۔ روئی کو عرق گلاب میں ڈبوئے اور اپنی جلد پر جمی گرد کو صاف کرنے کے لیے نفاست سے ملیے۔ بہتر ہے کہ یہ عمل رات کے اوقات میں کیا جائے۔ اس طرح چہرے پر موجود نثر کے جمع میل کے نشان صاف ہو جائیں گے۔ حساس جلد کا خیال کرنا بہت مشکل ہوتا ہے اور کبھی کبھار ان پر کوئی بھی اسکن کیئر مصنوعات کا رآمد ثابت نہیں ہوتیں۔ ایسی صورت حال میں عرق گلاب ایک بہتر ٹونر کا کام دیتا ہے۔ صرف جلد پر روئی کی مدد سے عرق گلاب لگائیں، اس طرح یہ جلد کی خراش کی کوفت کو کم کر دے گا۔ دوچھ صندل کا پاؤڈر اور ایک چمچ عرق گلاب کو ملا کر ایک گاڑھا پیسٹ بنا کر اپنے چہرے پر لگادیں اور خشک ہونے کے بعد اپنا چہرہ دھولیں۔ دونوں کا امتزاج جلد کو کافی نرم اور چمکدار کرتا ہے۔ عرق گلاب کسی ٹانک سے کم نہیں آپ کسی بھی موسم میں باہر جائیں یا طویل سفر کے بعد گھر واپس آئیں اور اپنے چہرے کو تروتازہ کرنا چاہیں تو اپنے چہرے پر عرق گلاب کے چند قطرے چھڑک دیں۔ اس طرح آپ کی جلد نرمی اور قدرتی چمک کے ساتھ تروتازہ ہو جائے گی۔ فیس ماسک آپ کی جلد کی رونق پر نمایاں اثر کرتے ہیں۔ ایک چمچ ملتان مٹی، دوچھ عرق گلاب اور لیموں کے رس کے چند قطرے آپس میں ملا لیں۔ اس فیس ماسک کو اپنے چہرے اور گلے پر پندرہ منٹ لے لیے لگائیں اور پھر عام پانی سے صاف کر لیں۔

چہرے سے چھائیاں ختم کرنا ہے

اگر آپ اپنے چہرے سے چھائیاں ختم کرنا چاہتے ہیں تو عرق گلاب اس کا بہترین علاج ہے۔ دوچھ میسن، ایک چمچ بھدی اور عرق گلاب کو ملا کر ایک نرم پیسٹ بنالیں۔ پیسٹ کو اپنے چہرے پر لگائیں اور خشک ہونے کے بعد چہرے کو پانی سے دھولیں۔ کو یہ بھی چیز آپ کے چہرے کو اس سے زیادہ تروتازہ نہیں بنا سکتی۔ جہاں تک دانوں اور مہاسوں کے علاج کا تعلق ہے تو عرق گلاب لگانے سے یہ بیکٹریا کی افزائش کم کرتا ہے، جلد کو نمی فراہم کرتا ہے اور مہاسوں کا خاتمہ کر دیتا ہے۔ عرق گلاب اور چمندر کارس ملا کر اپنے ہونٹوں پر روزانہ دن میں دو سے چار مرتبہ لگائیں۔ یہ موٹیوٹرا ئیزر ہونٹوں کو گلابی بنانے اور سیاہ ہونے سے بچانے کا ایک بہترین طریقہ ہے۔

ہاتھوں کی خشکی دور کرنا ہے

سرف اور پٹیج سے برتن اور کپڑے دھونے سے آپ کے ہاتھ خشکی کا شکار ہو سکتے ہیں۔ کیا آپ ان گھریلو کاموں کے بعد اپنے ہاتھوں کو نرم و ملائم بنانا چاہتے ہیں؟ تو اپنے ہاتھوں کو نرم ملائم بنانے کے لیے ایک لوٹن بنائیں۔ لوٹن بنانے کے لیے چار چمچ لیموں کارس اور آٹھ چمچ عرق گلاب کو آپس میں ملا دیں۔ کچھ کو بوتل میں بھر کر رکھ دیں اور برتن دھونے کے بعد اپنے ہاتھوں پر لگائیں۔ نیل پاش کا مسلسل استعمال ناخن کے رنگ کو خراب کر دیتا ہے۔ اپنے ناخنوں کی قدرتی چمک واپس لانے کے لیے عرق گلاب اور لیموں کے رس کو برابر مقدار میں ملا کر ناخنوں پر لگائیں۔

آنکھوں کی سوجن تھیک کرنا ہے

عرق گلاب آنکھوں کی تھنڈک تھیک کرنے کے لیے بھی استعمال کیا جا سکتا ہے۔ روئی کو عرق گلاب میں بھگو کر تھکاوٹ سے چور آنکھوں پر لگائیں۔ اس طرح آپ کو فوری آرام مل جائے گا۔ عرق گلاب سے صرف جلد کی حفاظت کے فوائد ہی حاصل نہیں ہوتے بلکہ ٹونے بالوں کا علاج کرنے میں بھی مدد ملتی ہے کیونکہ یہ بالوں کا پی ایچ متوازن کرتا ہے۔ عرق گلاب کا ایک اور زبردست فائدہ آنکھوں کے گرد سیاہ حلقوں کو ختم کرنا ہے۔ صرف ایک چمچ کھیرے کے جوس میں عرق گلاب ملا لیں اور اس کے بعد روئی کو آمیزے میں بھگو کر سیاہ حلقوں پر نفاست لگائیں۔ (مطبوعہ: ماہنامہ خواتین دنیا نیٹ وی، دہلی، جون ۲۰۱۹ء)

نسوانی محاورے

انتخاب: شاعران پونکٹر (TYBA)

روزمرہ کی بول چال میں خواتین جو محاورے استعمال کرتی ہیں اسے نسوانی محاورے کہتے ہیں۔ علاوہ ازیں اس میں عورتوں کی ایجاد کردہ اصطلاحیں، عورتوں کی زبان پر معاشرت کے اثرات، عورتوں کی زبان میں طنز و مزاح اور عورتوں کے ہاتھوں تبدیل ہونے والے الفاظ کا شمار ہوتا ہے۔

(۱) آگ بھی نہ لگاؤں:

حقارت میں عورتیں بولتی ہیں کہ فلاں چیز اتنی حقیر ہے اگر مجھ سے کہا جائے کہ اس کو جلا دو تو میں جلانے کے لیے بھی اس کے قریب نہ جاؤں۔

جملہ: تمہارے نزدیک ہوگی خوش رنگ میں تو ایسی اطلس کو آگ بھی نہ لگاؤں۔

(۲) آنچل کترا تا:

عورتیں جب کسی دوسری عورت پر جادو ٹوٹا یا ٹوٹکا کرتی ہیں تو اس کے پینے ہوئے کپڑوں کا آنچل کترا کر یا تو اس کو کہیں دفن کر دیتی ہیں یا کہیں جلا دیتی ہیں تاکہ اس عورت کو اولاد کا ضیاع ہو۔ جس کا آنچل کترا گیا ہے۔

جملہ: تو بہ کرو اس نے بھری محفل میں میرا آنچل کترا ہے۔

(۳) اوئی:

عورتوں کا مخصوص سنگیہ کلام جو حیرت و استعجاب، افسوس اور رنج کے وقت ناک پر انگلی رکھ کر بولتی ہیں۔ ویسے درد کی شدت اور ناز و انداز میں بھی یہ کلمہ بولا جاتا ہے۔ عورتیں اپنے انداز اور طرزِ ادا سے ہر موقع محل کے اعتبار سے اس کے معنی بدلتی رہتی ہیں۔ مثلاً:

تعب کے لیے: ”اوئی! خدا خیر کرے تم سویرے سویرے کیسے آگئے؟“

افسوس کے لیے: ”اوئی! میں کیا جانتی تھی کہ یہ اتنی جلدی چلے بھی جائیں گے۔“

درد کے لیے: ”اوئی! میں مر گئی۔“

بطور ناز و انداز: ”اوئی ہٹو! ہم سے ایسی باتیں نہ کرو۔“

(۴) بوئیاں کتوں کوؤں سے نچاؤں:

انہی کی غضب ناک کلمہ ہے۔ مطلب یہ ہے کہ تجھے ادھمرا کر کے ڈال دوں اور تیری بوئیاں کو کتے کوؤں سے نچاؤں اور تیری جان لے لوں یا تجھے مارنے کے بعد بھی کلیہ ٹھنڈا نہ ہوا تو تیری لاش کو کتے اور کوؤں کو کھلا دوں۔

(۵) پاؤں پاؤں صندل کے پاؤں:

جب بچہ پہلی بار اپنے پیروں پر چلتا ہے تو عورتیں بار بار یہ فقرہ کہتے ہیں اور خوشی خوشی بچے کا دل بڑھاتی ہیں۔ دکن میں صندل کے بجائے سونے کے پاؤں کہا جاتا ہے اور دہلی اور اس کے اطراف میں پاؤں پاؤں کا ڈولنا کہا جاتا ہے۔

○○○○

اچھی باتیں ● موت امیر اور غریب میں کوئی فرق نہیں کرتی لیکن نیک اور بد کو الگ الگ کر دیتی ہے۔ ● نیک اور بد اعمال کا صلہ مل کر رہے گا چاہے عمل اور صلے میں کروڑوں میل کا فاصلہ ہی کیوں نہ ہو۔ ● کوڑی کوڑی جوڑ کر جمع کی جانے والی دولت اور اینٹ اینٹ رکھ کر بنائی جانے والی عمارت تمہارے ساتھ نہیں جائے گی۔ تمہارے ساتھ صرف تمہاری نیکی اور بدی جائے گی۔ ● کنجوس اپنی دولت سے نہ فائدہ اٹھاتا ہے اور نہ دوسروں کو اٹھانے دیتا ہے لیکن فیاض آدمی اپنی اور دوسروں کی ضروریات بھی پوری کرتا ہے۔ ○○○○ انتخاب: فاطمہ بی بی جاوید مرکر (TYBA)

کہاں رہ گئے روشنی کے مینار؟

یہ کیسا تاریک جنگل ہے، کیسی وادی پر خار ہے؟

۔۔۔۔ اور تاسف کی بات یہ ہے کہ سب چپ ہیں۔

مجرم اور محافظ ایک ہو جائیں تو انصاف کی توسیع کیسی اور لب کشائی کا حوصلہ کسے؟

آج شام مسلم دکن انسٹی ٹیوٹ میں ایک غیر رسمی ادبی نشست کا اہتمام ہو گیا ہے۔ بال بھارتی میں آنے والے شاعروں اور ادیبوں سے بشیر احمد انصاری

صاحب نے فائدہ اٹھالیا۔ بے پی سعید صاحب (اورنگ آباد) کی صدارت میں افسانہ خوانی سے پروگرام کا آغاز ہوتا ہے۔ مظہر سلیم مائیک پر ہیں۔

”واگھ مارے نے خود کشی کی ہے“ طویل کہانی ہے مگر سامعین ہمہ تن گوش ہیں اور مظہر سلیم تاثر انگیزی میں کامیاب!

مکا پوری ہیل (خربوزہ) بڑی لذیذ اور شیریں ہوتی ہے۔ بمبئی کے ادبی حلقوں میں مظہر سلیم بھی ہاتھوں ہاتھ لئے جاتے ہیں۔ قریش نگر کرلا کے جواں سال

ادبی گروپ میں انہیں امتیازہ مقام حاصل ہے۔ یوسف ناظم کے خاص آدمی سمجھے جاتے ہیں۔ حالانکہ حقیقت اسی کے برعکس ہے۔ بھینڈی سے ماہنامہ تکمیل نکالتے ہیں

جس کے عزیز قیسی نمبر کو زبردست مقبولیت حاصل ہوئی۔ چار چھ ماہ ہوئے ششماہی بنیاد بمبئی کے یوسف ناظم نمبر کی ترتیب و تدوین میں بھی حصہ لیا۔ تکمیل کے لئے ندا

فاضلی نمبر مرتب کر رہے ہیں اور اس کے بعد درود بھ نمبر کا ارادہ ہے۔

۔۔۔۔ یعنی بمبئی کو ایک صابر دست ہاتھ لگ گیا ہے۔ (یا یوں کہ ایک اور صابر دست کو بمبئی ہاتھ لگ گئی ہے)

مشائق مومن صدیقی نے ”جدید قصہ حاتم طائی“ شروع کیا لیکن جیسے ہی انہوں نے بیولم شروع کی بجلی گل ہو گئی۔ مشتاق عصر حاضر کے ایک جانے مانے

افسانہ نگار ہیں۔ گردو پیش پر اچھی نگاہ رکھتے ہیں اور ان کا تجربہ بھی خاصا چٹا ہوتا ہے مگر ادھر چند برسوں سے وہ مہاراشٹر اردو ایکاڈمی سے بچوں کے ادب کا پہلا انعام

حاصل کرنے والے مصنف کی حیثیت سے مشہور ہوئے ہیں۔

۔۔۔۔ بے شک وہ گردو پیش پر اچھی نگاہ رکھتے ہیں۔

سلام بن رزاق اٹھے تو سارا ہال ہمہ تن گوش ہو گیا۔ مجھے بڑی حیرت ہوئی کہ ان کی افسانہ نگاری اتنی باوقار اور محترم ہو گئی ہے مگر ”نگلی دو پہر کے سپاہی“ نے

کوئی افسانہ نہیں سنایا بلکہ موجودہ ذرائع ابلاغ اور عصری اردو افسانہ کے موضوع پر ایک مختصر سی فلر انگیز تحریر پیش کی۔ سلام کے اچھوتے اسلوب اور خوب صورت زبان

نے اس مقالہ کو حاصل مشاعرہ غزل کی صورت دے دی۔ وہ تالیوں کی گونج اور مبارک سلامت کی آوازوں میں اپنی جگہ پر لوٹے۔

اب غزل خوانی کا دور شروع ہونا تھا۔ خمیر کاظمی، نذیر فتح پوری، دلدار ہاشمی، شاہ حسین نہری اور دیگر شعرا تیار بیٹھے ہیں۔ رخ زماں انصاری اور مدحت الاختر

کسی ضرورت سے اٹھے تو میں اور نکلیل بھی نکل آئے۔ شعری نشست سے تین نام کم ہونے پر سامعین نے بھی خدا کا شکر ادا کیا ہوگا۔

(مطبوعہ: سہ ماہی تکمیل بھینڈی، اپریل تا جون ۲۰۲۰ء)

○○○○

اقوال زریں

انتخاب: ثانیہ صلاح الدین انجی (TYBA)

● چار چیزیں بیکار ہیں (۱) وہ علم جو بغیر عمل کے ہو۔ (۲) وہ مال جو اللہ کی راہ میں خرچ نہ کیا جائے۔ (۳) وہ زائد جس کا مقصد دنیا کا حصول ہو اور (۴) وہ لمبی عمر جس

میں آخرت کا سامان نہ ہو۔ ● ترغیب دلانے کی نیت سے علانیہ صدقہ دینا خفیہ سے بہتر ہے۔ ● جائز ضرورت سے زیادہ طلب بھی شکوہ ہے۔ ● مجھے دنیا میں

تین چیزیں بہت مرغوب ہیں (۱) تلاوت کلام پاک۔ (۲) بھوکوں کا کھانا کھلانا اور (۳) راہ خدا میں بے دریغ خیرات کرنا۔ ● وہ عالم جس سے علم کا نفع نہ ہو، وہ مال

جو راہ خدا میں صرف نہ ہو، وہ کوار جس سے جنگ نہ ہو، وہ علم جس پر عمل نہ ہو اور وہ مسجد جس میں نماز نہ ہو، یہ سب ضائع ہیں۔ (حضرت عثمان غنی)

● جب کبھی تمہیں اپنے رزق میں کمی نظر آنے لگے تو کچھ مال اللہ کو دے کر اللہ کے ساتھ تجارت کر لیا کرو۔ (حضرت علی)

● کبھی بھی کامیابی کو دماغ میں اور ناکامی کو دل میں جگی نہ دینا، کیونکہ کامیابی دماغ میں نکیر اور ناکامی دل میں مایوسی پیدا کر دیتی ہے۔ (حضرت علی)

● روئے زمین پر اکثریت میں ایسے لوگ ہیں جو دکھ، تکلیف، اذیت، فریب اور دھوکہ تو انسانوں کو دیتے ہیں اور معافی اللہ تعالیٰ سے مانگتے ہیں۔ (شیخ سعدی)

○○○○

بال بھارتی کے اسٹنٹ اردو آفیسر نوید خان صاحب نے اس اثناء میں شعبہ تفتیش کھول لیا ہے۔ کہاں رہ گئے تھے؟ دیر سے کیوں آئے؟ آنے کی اطلاع کیوں نہیں دی؟ کہاں ٹھہرے ہیں؟ وغیرہ وغیرہ۔ اس کے بعد ہماری حاضری لگی اور اب ہم بھی باقاعدہ شریک مجلس ہو گئے۔

اطمینان کی نشست مل گئی اور سکون کے ساتھ تناول طعام کا مرحلہ بھی طے ہو گیا تو ہم نے منہ میں پان کی گلوری دباتے ہوئے درود یوار پر نظر دوڑائی اور بھت حاضرین مجلس کی رونمائی سے محظوظ ہونے لگے۔ سلام بن رزاق شاندار کرتے پانچاے اور واسٹ میں پنڈت جواہر لعل نہرو بنے وقار و تمکنت کے ساتھ رونق افروز تھے۔ پہلو میں مشتاق مومن اور ان کے ساتھ ضمیر کاظمی!۔۔۔۔۔!

نظر سفر کرتی رہی مظہر سلیم، اصغر حسین قریشی، اسحاق خضر، ہارون فراز، جے پی سعید، محمود صدیقی، اسماعیل خان، عبدالمنان نسیم، ایم یوسف انصاری۔۔۔۔۔ پھر بہت سے آشناؤں اور نا آشناؤں سے ہوتی ہوئی شہر امراتوی کی اس محترم اور ذی وقار ہستی پر جاگی ہے جسے سارا دور بھولی الرحمن صدیقی کے نام سے جانتا ہے۔ انہوں نے والد محترم حبیب الرحمن صدیقی کی روایت کو تاحال سنبھالے رکھا ہے۔

دوسری طرف بمبئی میں ان کی آپا پرویسر مسز نور العین علی ہیں جنہیں سارا شہر آپا اور باجی کے نام سے پکارتا ہے۔ کتنے ہی معروف ادیب و شاعر باجی کے شاگرد ہیں۔ پرویسر نور العین نے درو و تدریس میں ایک عمر کھپائی ہے۔ لہذا وہ بچوں کی نفسیات، ان کی سمجھ بوجھ، پسند و ناپسند اور ان کی دلی چچی صلاحیتوں کو خوب جانتی ہیں۔ اس کے علاوہ باجی نے ادب اطفال کے ذخیرے کو بھی مالامال کیا ہے۔ بچوں کے ڈرامے، مکالمے، کہانیاں اور مضامین آپ نے نصابی ضروریات و مقاصد کے مد نظر رکھتے ہوئے تحریر فرمائے ہیں۔ لہذا ان کی تخلیقات مہاراشٹرا سٹیٹ کے اردو تعلیمی نصاب کے مطابق مختلف جماعتوں کی اردو کتابوں میں شامل ہیں۔ ذکا الرحمن صدیقی جو اردو کے ادبی حلقوں میں ذکا صدیقی کے نام سے معروف ہیں باجی اور ولی صدیقی کے چھوٹے بھائی ہیں۔ یعنی اس ہمد خانہ آفتاب است!

وقفہ ہوا تو صدیقی صاحب نے بڑے تپاک سے ملاقات کی۔ اپنی محبت، خلوص اور دعاؤں سے نواز اور نازش و در بھ پر فخر و مسرت کا اظہار فرماتے رہے۔ اسی وقفے میں کچھ اور لوگوں سے بھی ملاقاتیں ہوئیں۔ ان میں معین الدین عثمانی کو ”شاہین جگلاؤں“ کے حوالے سے جانتا تھا مگر یہاں انہیں رکن اکاڈمی کی حیثیت سے متعارف کیا گیا۔ وہ بھی لپک کر ملے۔ اونچا پورا قد، کشادہ پیشانی، گہری آنکھیں لیکن آواز میں نرمی اور لہجے میں متانت حالانکہ سرتاپا مہاراشٹرا اردو ایکاڈمی کے ممبر بنے ہوئے تھے مگر خاکساری فرمانے لگے۔ خاکساری وہ نسخہ کیسا ہے جو نعتوں پر نعتیں دکھاتا ہے۔

عثمانی گذشتہ دس بارہ برسوں سے جگلاؤں میں اردو زبان و ادب کی نمایاں خدمات انجام دے رہے ہیں۔ ادبی و شعری نشستیں، تعلیمی و تہذیبی اجلاس، سمینار و سیمپوزیم، مشاعرے اور سالانہ مجلے ”شاہین“ کی اشاعت غرض خاندان میں ان کی ادبی سرگرمیاں اکبر رحمانی کی علمی سرگرمیوں کے متوازی چلتی دکھائی دیتی ہیں۔ ۱۹۵۰ء سے ۱۹۷۰ء تک جس خاندان میں ناظر انصاری جگلاؤں کا ایک نام سنا دیتا تھا وہی مٹی اپنی تازہ فصلوں سے اپنی زر خیزی ثابت کر رہی ہے۔

نصاب تعلیم پر ہر دس سال کے بعد نظر ثانی کی جاتی ہے۔ چنانچہ ۱۹۹۵ء سے نیا تعلیمی نصاب شروع ہوگا۔ نئے نصاب کے مطابق مختلف زبانوں اور مضامین کی کتابوں کی تیاری کے پروگرام کے تحت مہاراشٹرا سٹیٹ یور و آف ٹیکسٹ بک اینڈ کریکولم ریسرچ پونے ریاست سے منتخب مطلوبہ اساتذہ کرام کو بال بھارتی پونہ میں مدعو کرتا ہے اور مجوزہ مسودے کو درکشاپ کے تحت پیش کردہ تجاویز، مشورے، اعتراضات اور آراء کی روشنی میں نئی کتابیں شائع کی جاتی ہیں۔

میں گذشتہ تین چار برسوں سے بلا جا رہا ہوں اور اس بار جماعت ہفتم کی اردو بال بھارتی کے لئے حاضر ہوا ہوں۔ بشیر احمد انصاری صاحب ہر بار شعر و ادب اور تعلیم و تدریس کی نمایاں ہستیوں کو دعوت دیتے ہیں کہ وہ مسودے میں مشمولہ اسباق کا خوب اچھی طرح پوسٹ مارٹم کریں تاکہ کتاب میں کوئی غلط بات شامل نہ ہونے پائے اور طلباء کی عمر ان کی ذہنی سطح اور تعلیمی مقاصد کے مطابق پوری طرح مدد و معاون ثابت ہوں۔

چنانچہ درکشاپ میں شرکت کرنے والے اساتذہ مسودے پر خصوصی محنت کرتے ہیں اور ہر کوئی اپنے اپنے طور پر انحطاط کو دور کرنے کی پوری کوشش کرتا ہے۔ بشیر احمد انصاری صاحب، یوسف ناظم کی طرح ہیں بالکل ویسے ہی دبلے پتلے، آنکھوں پر ویسے ہی عینک، ویسا ہی سر لیکن بالوں کی سلامتی کے ساتھ! سوچ سوچ کر گفت و گو جملے چھوڑنے کی ویسی ہی عادت۔۔۔۔۔ ویسے ہی شاندار منتظم اور ویسے ہی پر خلوص و خوش مزاج!

لیکن میں دیکھتا ہوں وہ اپنی ناک پر کبھی نہیں بیٹھنے دیتے۔ تیوریاں تیری سے چڑھتی ہیں لیکن جلد ہی معمول پر آ جاتی ہیں۔ وہ ایک ایک اعتراض کو حتی المقدور رد کرنے کی کوشش کرتے ہیں لیکن جب زبان خالق نقارہ خدا بن جاتی ہے تو سر دست ہتھیار ڈال دیتے ہیں۔ واقعی! یہ دبلے پتلے لوگ بلا کے ذہن ہوتے ہیں۔

۱۷ اگست ۱۹۹۳ء

مجوزہ اردو کتاب کے مسودے کی مطالعہ خوانی ہو چکی ہے اور اب ماہرین اپنی اپنی تلواریں سونت کر بیٹھے ہیں۔

ایک اور اسکیٹل

عبدالرحیم نشتر

انتخاب: ثانیہ آصف کوتاؤ ٹیکر (TYBA)

۱۶ اگست ۱۹۹۳ء کی بھیگی بھیگی صبح تھی۔ مہا ڈبس اسٹینڈ پر زندگی انگڑائی لے رہی تھی۔ ہولوں کے درکھل گئے تھے اور چائے پان کے ٹھیلوں پر مسافروں کی آؤک جاؤک شروع ہو گئی تھی۔ میں نے بھی ناشتہ پانی کیا اور پھر سے پونہ جانے والی بس کا انتظار کرنے لگا آخر کار بس آئی۔ یہ مسافروں کی خوش بختی ہے کہ دیر سویر ہی سہی، سواریاں مل جاتی ہیں اور وہ منزل مقصود کا جالیٹے ہیں۔

پھواریں رسمِ محرم کے ترانے چھیڑ رہی ہیں اور بس کی کھڑکیوں سے دور سکا لہلہاتی ہوئی شادابی آنکھوں کو تراوت عطا کر رہی ہیں۔ کون کی ہری بھری پہاڑیاں ہر ابھر البوس زیب تن کئے ہوئے کھلکھلا رہی ہیں اور جا بجا سیلے تبسم کے چھیننے اڑاتے ہوئے جھرنے آبشار کا سا بنا رہے ہیں۔ میں نے کھڑکی کے شیشے پر چھلنے ہیں اور اپنے آپ میں محظوظ ہو رہا ہوں۔ بس میں کچھ بابو لوگ، کچھ بیوپاری، کچھ دیہاتی اور بہت سے چاند چہرے۔۔۔۔! حسین گھٹاؤں کا یہ جھرمٹ بابا صاحب امبیڈکر کا کج کے کپاؤنڈ میں برس پڑا ہے اور میں شاہد کبیر کو گنگنار ہا ہوں۔

کہاں چلی ہو گھٹاؤ! بڑھا کے پیاس مری

یہیں برس پڑو آخر کہیں تو برسو گی

مگر گھٹائیں اپنی ذات میں مگن ہیں اور اپنے اطراف کو بھی مگن کر رہی ہیں۔ پھول دار رنگین چھتر یوں کی آڑی ترچھی خوبصورت قطاروں سے نکل کر بس آگے چل پڑی ہے۔ ہریالی اور گھنی ہوتی جا رہی ہے مگر تیزی کے ساتھ جھ سے دور بھاگ رہی ہے اور میں شیشوں کی اوٹ سے اس نٹ کھٹ کو نہار ہا ہوں۔

آسمان پھر گدلا ہو گیا۔ اطراف کی سبزی سیاہی مائل ہو گئی۔ دھوکے کے غولوں کی طرح اڑتے ہوئے بادل مزاج پر سی کر رہے ہیں۔ دائیں ہاتھ پر اونچے اونچے پہاڑ ہیں جن سے پچاسوں جھرنے پھوٹ پڑے ہیں اور اچھلتا کودتا مستیاں لٹاتا ہوا صاف و شفاف پانی چاندی کے ہزاروں سفید سفید پھولوں کی طرح بائیں ہاتھ کی کھائی میں بکھرتا جا رہا ہے۔ اچانک کسی نے ریڈیو آن کر دیا اور ”توجیز بڑی ہے مست مست“ کا نمبر سے احساس میں بیجان گھول رہا ہے۔ کاش! وہ رنگ برنگی اور شوخ و شنگ لڑکیاں بھی موجود ہوتیں۔ پتہ تو چلا کہ انہیں یہ گیت سن کر کیسا لگتا ہے۔

ساڑھے بارہ بج رہے ہیں اور بس پہاڑیوں سے اتز کر پونہ شہر میں داخل ہو رہی ہے۔ دور سے پونہ کی عمارتیں ایک خوب صورت بیٹنگ سی معلوم ہو رہی ہے۔۔۔۔ اور واقعی یہ شہر کسی مصور کا خوبصورت خواب ہے جس کی جسم تعبیر دل و نگاہ کو لوٹ لیتی ہے۔

سوار گیت پر اتز کر چاروں طرف نظر دوڑائی۔ خوبصورت چھینے دار، زر درگدوں کی بہار لٹاتے ہوئے کیلوں کی بہار اور سرخ سرخ سیبوں کی قطاریں اپنی طرف کھینچ رہی ہیں۔ چھ روپے درجن میں اتنے شاندار، ایسے بڑے اور ٹھٹھے ٹھٹھے کیلے مرغوب طبیعت کے لئے کسی نعمت سے کم نہ تھے۔۔۔۔ ایک بار پھر کوکن یاد آ گیا جہاں کوئی موسم ہو، کیلے ارزاں نہیں ہوتے اور صرف کیلے ہی کیوں بیگن جیسی چیز بھی یہاں آ کر گرا نقد ہو جاتی ہے۔۔۔۔ سچ ہے گرانما یہ لوگوں کی صحبت میں کوئی فرد مایہ کیسے رہ سکتا ہے اور سیکنڈری اسکول ٹیچر تو ہے ہی سب سے سستی اور حقیر چیز! بقول شخصے ”ٹیچر ہیں کس قابل؟ یہ تو انارکلی اور کنگھی بیچنے والے لوگ تھے ہم نے ٹیچر بنا دیا تو کھاتے کھاتے ہیں ورنہ۔۔۔۔ ڈیڑھ سو گھروں کی ہستی۔۔۔۔ ایک چھوٹا سا غیر اہم گاؤں اور مکان کا کرایہ تین سو روپے۔۔۔۔! اہل قوم نے کیا درگت بنا رکھی ہے معمار قوم کی!۔۔۔۔ حیف صد حیف!

سوار گیت سے بال بھارتی بھون کی طرف روانہ ہو گیا ہوں۔ پونہ کے رکشہ ڈرائیور بڑے ہی شریف النفس ہیں یعنی نو واردان شہر کو لوٹنے کا نہ حق استعمال کرتے ہیں نہ فریضہ انجام دیتے ہیں۔ حالانکہ ہمیں ہی میں بار باؤٹی سے سینٹرل بس اسٹینڈ پہنچانے کی پاداش میں ٹیکسی ڈرائیوروں نے کبھی پچاس کی نوٹ ہتھیالی اور کبھی از رہ خلوص میں چالیس پیتا لیس میں چھوڑ دیا۔ ہاں ایک دو بار بس بائیس روپے لینے والے خدا کے بندے بھی ضرور ملے ہیں۔

ڈیڑھ بیچے آرہے ہیں۔ میننگ ہال میں داخل ہوا تو میزوں کو چھو اور پلیٹوں کے ساتھ محو کلام پایا۔ اردو سانس کمیٹی کے سیکریٹری بشیر احمد انصاری صاحب ہاتھوں میں کوئی کتاب لئے کچھ ارشاد فرما رہے ہیں۔ ان کے ایک طرف کی شیروانی میں پروفیسر انیس چشتی پھڑ پھڑا رہے ہیں اور دوسری طرف کی شیروانی میں شاہ حسین نہری۔ سانسے والی قطار پر نظر پڑی اور عین وسط میں گلیل اعجاز پر جا کر رک گئی۔ یہ کم بخت بار یک چور یک اور دھان پان سا شخص مجیم، مجیم ہستیوں کے درمیان رہ کر بھی مرکوز نظر ہو جاتا ہے۔ میں بڑے پیار سے جھلایا۔ گلیل اعجاز ایسا ہی آدمی ہے کہ اس پر غصہ بھی پیار کے ساتھ آتا ہے۔

شیم خنی کی یاد میں

ڈاکٹر محمد دانش غنی

شعبہ اردو، گوگے جوگے کرکالج، رتناگری

یہ ان دنوں کی بات ہے جب میں بنگلور میں برسرِ روزگار تھا اور نان ٹینگ سے ٹینگ لائن میں آنے کے لیے ملک کے مختلف کالج اور یونیورسٹیوں کے پکڑ لگاتا رہتا تھا۔ اسی طرح کا ایک پکڑمٹائیہ یونیورسٹی حیدرآباد میں بھی لگا جہاں مجھے انٹرویو کے لیے بلایا گیا تھا اور شیم خنی صاحب ایک پورٹ کی حیثیت سے میرے سامنے تشریف فرما تھے۔ ادھر ادھر کی باتوں کے علاوہ انھوں نے مجھ سے دو سوال کیے جو ”دور بھ نامہ“ اور ”ظفر اقبال کی شاعری“ کے متعلق تھے۔ میں نے جواب دیے معلوم نہیں وہ مطمئن ہوئے یا نہیں ہوئے۔ یہ میری شیم خنی صاحب سے پہلی ملاقات تھی جس میں وہ ایک پورٹ اور میں امیدوار تھا۔ یہی آخری ملاقات بھی ثابت ہوئی۔ بنگلور آ کر میں اپنے کاموں میں مصروف ہو گیا۔ عید کے لیے گھر گیا تو ”چاروں اور“ اور ”ارکاز“ ہاتھ لگے جن میں شیم خنی صاحب کی غزلیں بھی شامل تھیں۔ میری نظر ان کے نام پر رک سی گئی۔ پھر میں نے عثمانیہ یونیورسٹی کا قصہ ابوکوتایا تو ان کے چہرے پر مسکراہٹ آگئی اور وہ قیامِ دہلی کے دوران کی باتیں بتانے لگے۔ شیم خنی صاحب سے بھی اپنی کئی ملاقاتوں کا ذکر کیا۔ میں ہمدن گوش سنٹارہا۔ میں دیکھ رہا تھا کہ جب بھی ابو شیم خنی صاحب کا نام لیتے تو بڑے احترام اور ادب کے ساتھ لیتے۔ میں سمجھا گیا کہ شیم خنی صاحب کا کیا مقام ہے اور وہ کس پائے کے نقاد ہیں۔ یہی وجہ ہے کہ جب ذہن میں یہ بات آئی کہ والد محترم کی شاعری کے متعلق ایک کتاب ترتیب دی جائے تو سب سے پہلے میں نے ان ہی سے بات کی کہ وہ والد محترم کی شاعری پر ایک مضمون لکھ دیں جسے کتاب میں شامل کیا جاسکے۔ اس واقعہ کو گزرے ہوئے کافی دن ہو گئے اور میں بھول بھی گیا۔

ایک دن لاہریری سے گھر کی طرف جا رہا تھا کہ اچانک فون کی گھنٹی بجی۔ اسکرین پر نظر ڈالی تو ایک انجان نمبر نمودار ہو رہا تھا۔ میں نے جیسے ہی ریسیو کی مٹن دہائی ایک نرم آواز میرے کانوں میں سرایت کر گئی: ”میں دہلی سے شیم خنی بول رہا ہوں۔ آپ نثر صاحب کے فرزند ہیں۔ اچھا اچھا میں لکھ دوں گا لیکن مضمون نہیں ہو پائے گا البتہ میں ایک مختصر سی تحریر لکھ دوں گا اسے آپ شامل کر لیں۔“

میں جی جی کرتا رہا۔ بعد میں انھوں نے والد صاحب کی خیریت دریافت کی اور میرے بارے میں بھی پوچھا کہ کیا کرتے ہو، تعلیم کہاں تک حاصل کی ہے وغیرہ وغیرہ۔ پھر فون منقطع ہو گیا۔

میں انتظار کرتا رہا اور انتظار کسی بھی قسم کا ہو، بڑا جان لیوا ہوتا ہے۔ میں روزانہ کی طرح لاہریری میں اپنے کاموں میں مشغول تھا کہ پوسٹ مین نے ایک لفافہ میرے سپرد کیا۔ لفافے کے بائیں جانب انگریزی میں ”پروفیسر شیم خنی“ اور ان کا ایڈریس لکھا ہوا تھا۔ میں سمجھ گیا کہ انھوں نے والد صاحب کی شاعری کے متعلق اپنی رائے لکھ بھیجی ہے۔ دل خوش ہو گیا۔ جب لفافہ کھولا اور رائے پڑھی تو اس خوشی میں اضافہ ہوا۔ میں نے فوراً انھیں فون لگایا اور شکریہ ادا کیا۔ وہ بھی مطمئن ہو گئے کہ رائے مجھ لگی ہے اور میں نے اسے پسند بھی کیا ہے۔ اس کے بعد میری ان سے کوئی بات نہیں ہوئی۔ میں انھیں مختلف رسالوں میں پڑھتا رہا۔ ان کی کتابیں اکثر میرے مطالعے میں رہیں جس سے مجھ میں شعری کا شعور پیدا ہوتا رہا اور میں زیادہ تر شعری مجموعوں کی طرف راغب ہونے لگا۔ بہت سے شاعروں کو پڑھ ڈالا لیکن اس دوران زندگی نے کئی جھٹکے دیے جس سے مجھ سے ادب و دب سب چھوٹ گیا اور میں ڈپارٹمنٹل انکوائری میں الجھ کر رہ گیا یا یوں سمجھئے کہ مجھے الجھا دیا گیا۔

خیر وہ دن بھی گزر گئے اور میرا اقرار مہاراشٹر کے ساحلی شہر رتناگری کے گوگے جوگے کرکالج میں ہو گیا۔ اس اثنا میں میری دو کتابیں شائع ہوئیں جس کی ایک ایک کاپی میں نے پروفیسر شیم خنی کو بھی بھیجی۔ انھوں نے صرف ایس ایم ایس کے ذریعے کتاب موصول ہونے کی اطلاع دی۔ میں نے اپنی تازہ تصنیف ”شعر کے پردے میں“ ان کو اس درخواست کے ساتھ بھیجی کہ وہ اپنی رائے سے نوازیں۔ لیکن انھوں نے معذرت کر لی۔ انھیں شاہین باغ میں بھی ایک عام ہندوستانی کی طرح عام ہندوستانیوں کے ساتھ دیکھا گیا اور دہلی میں رہنے والے ادیبوں کو یہ کہہ کر غیرت دلائی گئی کہ آپ کا رشتہ انسانیت سے نہیں، صرف لفظوں سے ہے۔

اور پھر فیس بک پر ایک درخواست وائرل ہوئی کہ ”پروفیسر شیم خنی کو ایک بیڈ کی ضرورت ہے اگر کوئی مدد کر سکے تو نوازش ہوگی۔“ بیڈ انھیں مل بھی گیا لیکن وہ اپنی زندگی پوری کر چکے تھے۔ وہ اپنے حصے کا سارا کام مکمل بھی کر چکے تھے۔ اب قدرت انھیں اپنے حضور دیکھنے کی منتظر تھی چنانچہ فرشتہ اجل نے انھیں مہلت نہ بخشی۔

آج پروفیسر شیم خنی ہمارے درمیان موجود نہیں لیکن ان کی شخصیت کے تاباں نقوش اور ان کے ادبی کارنامے آج بھی ہماری رہنمائی کر رہے ہیں۔ ہم جب بھی ان کی کتابوں کو پڑھیں گے ان کی یاد آتی رہے گی۔

شعبہ اردو

کوئی اس سخن پر نہ انگلی دھرے (دعا)

انتخاب: شاد مہاجر و ستا (TYBA) (شاعر: اختر رازی)

مصفیٰ دل و فہم صدیق دے	الہی مجھے نیک توفیق دے
کدورت سے سینہ مرا پاک کر	محبت کے نشتر سے دل چاک کر
اسے دیکھ گھٹ گھٹ کے حامد مرے	کوئی اس سخن پر نہ انگلی دھرے
جڑے ہوں گہر نو لکھا ہار میں	پرووں میں یوں لفظ اشعار میں
سے تو کہے مرجبا آفریں	جو دیکھے تو آنکھوں میں ہو جا گزریں
کہ لفظوں میں ہوں صورتیں سب عیاں	الہی عطا کر وہ زورِ بیاں

○○○○

فلک پر ہے احمد محمد کا نام (نعت رسول)

انتخاب: آفرین ایوب ٹھونگے (TYBA) (شاعر: اختر رازی)

مقدس تصور میں امجرے حضور	مدینے کی گلیوں سے آیا ہے نور
وہ صورت کہ ہے جس کا عاشق خدا	وہ صورت کا ہے عکس نورِ ہدا
لکھا جس کے ماتھے پہ احمد کا نام	وہ پیکر کہ حسنِ ازل ہے تمام
زمیں پر محمد ہے احمد کا نام	فلک پر ہے احمد محمد کا نام
زمیں آسماں یہ زمیں آسماں	محمد نہ ہوتے نہ ہوتا جہاں
نہ ہوتے ، جو پیدا نہ ہوتے رسول	یہ رنگیں مناظر ، یہ خوشبو یہ پھول
یہ شعروں میں موتی پروتا نہ میں	محمد نہ ہوتے تو ہوتا نہ میں
کہ آنکھیں ہوئی یاد احمد میں نم	خدا کی نوازش خدا کا کرم
زباں پر ہو نام محمد رواں	انہی آنسوؤں سے میں دھولوں زباں
پکاروں ، پکارا کروں صبح و شام	محمد محمد محمد مدام
نہ ہو نعمت احمد کی ابجد رقم	سمندر کی بھی روشنائی ہو کم
نگاہوں میں اب ”عکس کوکن“ اتار	محمد کے صدقے میں پروردگار

○○○○

مسکوائی لکیریوں : ● مالک (نوکر سے): آج میرے لیے تم شیو کرنے کے لیے جو پانی لائے وہ بہت میلا تھا۔ نوکر: (حیرت سے) شیو کا پانی۔۔۔۔؟
جناب! میں تو آپ کو چائے کا کپ دے کر گیا تھا۔ ● ایک صاحب ایک آرٹسٹ کے پاس پہنچے اور بولے ”اچھا تو آپ ہیں وہ مشہور مصور تھیں جانوروں کی تصاویر
بنانے میں کمال حاصل ہے۔“ مصور نے جواب دیا ”جی ہاں! کیا آپ کو بھی اپنی تصویر بنانی ہے۔“ ○○○○ انتخاب: اسمن رشید حکیم (TYBA)

कार्यवृत्तांत

सन २०२०-२१

कार्यवृत्तांत

CURRICULAR ASPECTS, TEACHING, LEARNING AND EVALUATION

Bachelor Of Management Studies

Bachelor of Management Studies or BMS is a full-time course of three year duration. The University of Mumbai launched the Bachelor of Management Studies or BMS programme from the academic year of 1999-2000. This degree programme comprises six semesters having 52 modules, 51 theory papers and 01 project. The Bachelor of Management Studies was introduced with the aim of producing trained management professionals in today's competitive market. The course curriculum has been practically designed in order to meet the increasing demand for more number of professionally certified management executives in the global market. This degree programme is handled by experienced full-time as well as visiting faculty pulled from various service and industrial sectors.

The course structure of Bachelor of Management Studies or BMS includes an exhaustive training with the help of latest technological devices, industrial visits, and practical experience and summer placements wherever possible. The department started functioning considering the guidelines provided by IQAC and designed its activities as per the Academic plan put before VIDYA SAMITI through google meet in March 2021.

Skill Based Programmes :

The timetable for academic year reserved one working hour for conducting skill based activities where the following skill based programmes were conducted.

Certificate course in Introduction to Share Market

30 hours skill based course conducted for the TYBMS finance students. Total 24 students

participated in this course. Taken the in depth knowledge about what is a Demat account, how to open and operate Demat account and trading account, how to trade into Equity and derivatives. The course is conducted by Mr. Swapnil Joshi.

Faculty Improvement

- 1] Participation in Faculty Development Programme " Evolution from Offline to Online Teaching" duration 30 May 2020 to 3 June 2020. organized by SATISH PRADHAN DNYANSADHANACOLLEGE , THANE.
- 2] Participation in National level one week Faculty Development Programme" INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS" duration 20 April 2020 to 26 April 2020.organised by Pillai HOC College of Arts, Science and Commerce, Rasayani.
- 3] Participation in seven day National online workshop Faculty Development Programme " Research Methods and Techniques" Duration 25 April to 1 May 2020, organised by RAMANAND ARYA D.A.V.COLLEGE , Mumbai. (Course required for Ph.D programme)

Career Counselling :

In October 2020 Career counseling regarding MBA/MMS, LLB entrance exam were conducted. Mr. Swapnil Joshi took up the initiative and came out with good projects on Career advancement

Bridge Course & Remedial Coaching

Bridge courses were organized for learners of FYBMS . These courses were organized for non commerce learners (non-commerce). Such courses were arranged for the subjects Accountancy, Economics. As a practice of the faculty remedial coaching for slow learners was conducted for the subjects Business Law, Financial Accountancy, Business Economics.

On the Job Training

In 2020-21 due to covid 19 pandemic our TYBMS students were unable to complete their On-the Job training. Students carried out research based project work in this duration.

In-house Journal

Our department publishes in-house journal. The department of BMS in-house journal "Management Avenues" will be published in March 2021 .

- In the Journal we take articles on various present topics in the economy along with other related materials; along with drawings or other material. This year various topics on Covid-19 for

articles like impact of covid-19 on different sectors as well as impact on the education system etc.

Activities

- 01-02-2021 Moneta 2021 Organised by R.A.Podarcollege, Mumbai. BMS students participated incorporate ladder management games, bull-ring etc.
- Ministry of Ayush, India. Event Name: The Ayush Sanjivani Quiz, Ayush for Immunity Quiz.
- Organized by Government of Maharashtra (Environment and Climate Change Department) Name: Majhi Vasundara (My Earth). Issued a Certificate of Majhi Vasundara Mitra. Date: 12 January, 2021.
- National Level Intercollegiate Research Conference for Students College Name: B.K. Shroff College of Arts and M.H. Shroff College of Commerce Presented Research Paper Topic : Covid_19 Impact:-Evolving perspectives on the banking sector in Ratnagiri City. Date: January 19, 2021.
- Online Meeting conducted for Mentees and given guidelines for the preparation of project / Management meet / different presentations and Events.
- Slow learner mentees has given home and study material assignments which will improve their exam scores

Industrial visits

- Industrial visit is the part of management studies course. But the academic year 2020-21 due to Covid-19 pandemic department unable to arrange industrial visits.

LEARNER'S ACHIEVEMENTS

TY BMS Result Of Sem VI (Final)

Toppers

Rank	GPA	Grade	Name
1	10	O	Omkar Ganesh Bhagwat
2	9.65	A+	Ameya Pradeep Chavan
3	9.59	A+	Netra Prabhakar Ghosalkar
4	9.52	A+	Arya Ramesh Abhyankar
5	9.41	A+	Netra Devendra Bal

Result 100%

Smt. A. M. Deosthali

Department of B.Com. Accounting & Finance

BAF department was established in the year 2004-05 in order to give specialize knowledge to students who wished to pursue their professional courses like CA, CWA, CS or any specialized field in Accounting & Finance. The department was established only with 6 students and it has grown up to the current strength of 399 students in 6 divisions.

- All classrooms of B.Com. Accounting & Finance department are ICT. Daily use of TV panels and computer lab in teaching.
- B.Com. Accounting & Finance Department became digital department now.
 - Conducted online lectures of Semester I to VI.
 - Net Banking Workshop: IMPS, NEFT, RTGS; use of Net Banking by the students
 - Digital documentation of BAF Department- Provided Study online study material to Students.
 - Assignment and Academic Test through Google classroom.
 - Digital Assignment declaration (Google classroom) and submission of solve scanned copies by scanning apps as attachment to particular assignment by google classroom.
 - Leave applications from the students by mail & reply by mail from teacher.
- Published 'Horizon' in house Journal of B.Com. Accounting & Finance
- Organized Certificate Course in Accounting with the use of Accounting Software: Tally Erp.9, Excel Sheet. Students applied accounting software practically. Solved various Accounting problems.
- All BAF students were participated & performed in online Group discussion activity. Discussed various social & professional topics.
- Organized Online Certificate course of Web Awareness Program. Given information by the teachers about various websites and taught practical application of various website. Research & Publications.

Shri. S. B. Nagle

Department of Information Technology

The result of the batch of the Academic year 2019-2020 was 100%. The first three ranks of IT department in the college on the basis of six semester

integrated result are as follows :

1. Ms. Fatima Mulla (CGPA 9.88 with A+ Grade)
2. Ms. Shruti Ghadigaonkar (CGPA 9.57 with A+ Grade)
3. Ms. Pratiksha Rane (CGPA 9.45 with A+ Grade)

RESULT ANALYSIS OF TYBSCIT YEAR 2019-20

No. of Appeared students	No. of Passed students	Grade					
		O	A+	A	B+	B	C
39	39	0	4	7	7	13	8

In the Academic year 2020-21, the department has conducted various activities and events like Seminars and Workshops, PowerPoint Presentation Competition, Wallpaper Presentation, etc.

● Programs arranged at the department in the academic year 2020-21:

● Skill imparting workshops/Courses:

● Skill Based/Certificate Courses:

- 01-02-2021 to 27-03-2021: Skill Based Course was conducted on "Computer Hardware Maintenance". 13 students have taken advantage of this 30 hours course.
- 05-10-2020 to 31-10-2020: Certificate Course was conducted on "Web Project Development" in online Mode. 62 Participants have taken advantage of this 32 hours course. Resource Person: Mr. Abhay Bhawe, Ratnagiri.

● Industry Academia Interactions

● MoU

- 01-02-2021: Department has signed MoU with Aaryak Solutions Pvt.Ltd. Ratnagiri.
- 27-03-2021: Online Seminar on subject "Career Counselling" was organized as MoU Activity. Resource Person was Mr. Hrishikesh Sarpotdar, Director, Aaryak Solutions Pvt.Ltd. Ratnagiri. No. Of Participants: 154

● Workshop/Seminars :

- 23-01-2021: Online Seminar on "Intellectual Property Rights" by Mr. Bhavesh Patel, Assistant Librarian, Institute of Social Sciences, Mumbai. No. of Participants: 163
- 27-03-2021: Online Seminar on subject

"Networking" was organized. Resource Person was Mr. Pravin Rane, Network Engineer, Edot Solutions. No. Of Participants: 154

● Wallpaper :

- 15-08-2020: Wallpaper Published and subject was "Online Teaching & Learning Tools"- by SY students.
- 26-01-2021: : Wallpaper Published and subject was "Flavours of Social Media"- by FY students.

● Co-curricular Events :

- 27-03-2021 : Technowave 2021 state level event wash organized by department. In the PowerPoint Presentation Competition, 25 participants from 9 colleges had participated. Referee was Mr. Shashank Tolye, Assistant Professor, FAMT, Ratnagiri

Winners : 1) Mohit Tendolkar (ASP College, Devrukh) 1st Rank, 2) Aditya Joshi -(GJC, Ratnagiri) 2nd Rank, 3) Bhavni Udiyar-(Model College, Thakurli) 3rd Rank

Seminars on "Networking" and "Career Counselling" were organized for students. Total 154 students have taken advantage of them.

- 30-01-2021: In-house PowerPoint Presentation Competition was held. There were 13 entries for this competition. Referee was Prof. Atul Yadav, Assistant Professor, FAMT, Ratnagiri.

Winners : 1) Yash Baing And Uma Patel (FYIT) 1st Rank, 2) Aditya Joshi (FYIT)-2nd Rank, 3) Kshipra Upalekar (FYIT)-3rd Rank

● Internal Evaluation:

- 08/09/2020 to 12/09/2020 Unit test I for Semester III and V.
- 03/11/2020 to 07/11/2020 Unit Test I for Semester I.
- 15/03/2021 to 19/03/2021 Unit test II for Semesters II, IV, VI.

● Meetings :

All Parents meetings are conducted in online mode. Parents are made aware of the facilities available regarding online teaching.

Feedback related to online classes is taken from parents.

- 23-01-2021: TY Parents Meeting
- 11-03-2021: FY Parents Meeting
- 23-10-2020: SY Parents Meeting
- 31-07-2020: Staff Meeting
- 30-12-2020: Staff Meeting
- 01-02-2021: Vidyasamiti Meeting

• Advanced /Slow Learners :

Advanced learners are promoted to participate in various college, state or national level competitions/workshops seminars in order to improve their skills.

Efforts like extra lecture, using innovative teaching techniques, etc are taken on Slow learners so that they can easily understand various concepts.

• Mentor Mentee :

Mentoring is done through meetings with mentees. Students's problems if any are discussed in meetings. Documentation of meetings is recorded.

• Student's Achievements :

- 15-02-2021: Participation in "Shri Eknath Thakur Student's Innovation Presentation Competition" National level Project Presentation Competition at Sant Rawool Maharaj College, Kudal- got 2nd Prize by Mr.Yash Baing and Miss. Uma Patel (FYIT)

• Teacher's Achievements :

All the teachers have successfully completed various Faculty Development Programmes. Following table contains the details of them.

Name of Teacher	Subject of Faculty Development Programme	Organized By	Startdate	End Date	Duration
Mrs.M.A. Sahasrabudhe	Evolution from offline to online learning	Satish Pradhan Dnyansadhana College, Thane	30th May 2020	3rd June 2020	5 days
	New Age tools for Teaching online	Academisthan	28th June 2020	30th June 2020	3 Days
Mrs.TT.Bhawe	Evolution from offline to online learning	Satish Pradhan Dnyansadhana College, Thane	30th May 2020	3rd June 2020	5 days
	New Age tools for Teaching online	Academisthan	28th June 2020	30th June 2020	3 Days
	Mobile based smart E-content development for online Teaching	Mahabridge - Eknath Kore and Bhushan Kulkarni	15th April 2020	25th April 2020	10 Days
Mrs.V.K.Bhosale	Evolution from offline to online learning	Satish Pradhan Dnyansadhana College, Thane	30th May 2020	3rd June 2020	5 days
	New Age tools for Teaching online	Academisthan	28th June 2020	30th June 2020	3 Days
Mrs.A.A.Joshi	Evolution from offline to online learning	Satish Pradhan Dnyansadhana College, Thane	30th May 2020	3rd June 2020	5 days
	New Age tools for Teaching online	Academisthan	28th June 2020	30th June 2020	3 Days
Mrs.J.M.Yadav	Evolution from offline to online learning	Satish Pradhan Dnyansadhana College, Thane	30th May 2020	3rd June 2020	5 days
	New Age tools for Teaching online	Academisthan	28th June 2020	30th June 2020	3 Days

Mr.V.S.Pandit	Managing Online Classes And Co-Creating MOOCS:2.0	MHRD, India and RAMANUJAN COLLEGE (UNIVERSITY OF DELHI)	15th May 2020	3rd June 2020	2 Week
	New Age tools for Teaching online	Academisthan	28th June 2020	30th June 2020	3 Days
	Mobile based smart E-content development for online Teaching	Mahabridge - Eknath Kore and Bhushan Kulkarni	15th April 2020	25th April 2020	10 Days
Mrs.M.S.Joshi	Evolution from offline to online learning	Satish Pradhan Dnyansadhana College, Thane	30th May 2020	3rd June 2020	5 days
	Managing Online Classes And Co-Creating MOOCS	RAMANUJAN COLLEGE (UNIVERSITY OF DELHI)	20th April 2020	6th May 2020	2 Week
	Innovation in Teaching and Learning	Jagdamba College of Engineering and Technology,Yavatmal	27th April 2020	2nd May 2020	6 days
	Self Development	Tilak College of Science and Commerce, Vashi and North Storm Academy	3rd May 2020		1 day
	Data Science-Research Opportunity	Shri Ramkrishan College of Arts and Science	21st May 2020		1 day
	To Train Media Students to handle pandemics like Covid-19	Griffith University, Queensland Australia	4th May 2020	8th May 2020	5 days
	New Age tools for Teaching online	Academisthan	28th June 2020	30th June 2020	3 Days

• Infrastructural Development and augmentation:

Department has upgraded the internet connection with 100 MBPS, to cope up with the increasing demand of online teaching and heavy softwares like android.

Mrs. Medha Sahasrabudhe

DEPARTMENT OF COMPUTER SCIENCE

A. DEPARTMENTAL ACTIVITY

• CURRICULAR ACTIVITY

ADD - ON COURSE

With the Collaboration of Bartakke Institute ,Ratnagiri, department had organized following **Online Add-On Course** for F.Y. and S.Y. BSc students.

ADD-ON COURSE	Class	Duration	No. of Participant
UI UX Design	S.Y.BSc	15-01-2021 to 15-03-2021	22
Bootstrap	F.Y.BSc	04-01-2021 to 04-02-2021	37

• WORKSHOPS AND MEETINGS

INTERNATIONAL WEBINAR

Department organized the International Webinar on Career Opportunities and Research in Computer Science on January 8th, 9th, 2021. Career in different sectors in Computer Industry like IOT, Artificial Intelligence different type of research methodology was discussed in webinar. The Resource persons for the same were Dr. Rasika Mallya (Associate Director, DES Navinchandra Mehata Institute of Technology and Development, Mumbai), Mr. Umesh Anavkar (Assistant consultant, TCS, CANADA), Mr. Shreyas Ranade (MOBISOFT INFOTECH, iOS Developer, Pune), Prof. P. D. Londhe (Assistant Professor, Department Of Computer Science, Gogate-Jogalekar College, Ratnagiri)

• Total no. of students and teachers participated in this webinar :- 220

PARENTS MEETING

Department arranged the **online parents meeting** of F.Y.B.Sc class to discuss about their curriculum, structure of course and various activities of department.

Date: - 08-10-2020 11:00AM

Total No of Parents Participated: - 41

DATA SCIENCE CAREER AND JOB PROSPECTS WEBINAR BY ITVEDANT EDUCATION

With the Collaboration of **ITVEDANT EDUCATION, MUMBAI**, department had organized webinar on subject "DATA SCIENCE CAREER AND JOB PROSPECTS" on 29 dec 2020. Different Career and job opportunities in Data Science was discussed in webinar.

Total No of students participated :- 110

VIDYA SAMITTEE MEETING

Department have formed VidyaSamittee committee where all teachers and class representative collaborates for all Semester planning and execution. This year department arranged the Online Vidya-Samittee meeting on 11-11-2020 and 21-02-2021

11/11/2020- Topic discussed in this meeting were ATKT exam- regular exam schedule student attendance online lectures

21/02/2021 - Exam result, student attendance, syllabus completion and exam schedule.

INTERNSHIP

15 M.Sc. Semester IV Students were worked as intern in different IT companies. 7 Students selected in GadreInfoTech, 7 Students selected in NavnathInfoTech and 1 student selected in Aryak Solution.

CAREER COUNSELING

Department arranged the **online career counseling** session for all computer science students of GogateJogalekar college and nine students from Kotolicollege, Kolhapur. MoU College Speaker for the same was **Ms. Rakhi Patane**. She addressed the students on current trends and technology in IT industry. She is the alumni of college and currently working as an analyst in Ernst and Young, Pune.

Date :- 27/02/2021

Total No of students Participated :- 84

DEPARTMENTAL FUNCTIONS

WELCOME FUNCTION

- The S.Y.B.Sc, T.Y.B.Sc and MSc II students of the department arranged the Online fresher's party for FYBSc students.

Date : 16/10/2020

Total No of students Participated:-110

- The MSc II students of the department arranged the Online fresher's party for MSc I students.

Date: 1/12/2020

Total No of students Participated:-30

C. STUDENT ACHIEVEMENT'S

SUCCESSIVE ELEVEN YEARS OF IN-HOUSE SOFTWARE COMPETITION "PHOENIX 2020-21"

Department organized the "Phoenix" Online Research Paper writing competition for PG students. The 30 Research Paper were presented from PG students. The Resource person and judge for the competition is Mr. ShreyasRanade. He is the alumni of our college and currently working as aiOS Developer in MOBISOFT INFOTECH, Pune.

Total No of students Participated:-30

PRIZES :-

Research Phoenix (MSc.) :-

1) Mr. Vishal Sawant(MSc I)

2) Mr. Prasad Pusalkar(MSc II)

STATE LEVEL SOFTWARE COMPETITION

Department organized the "Phoenix" Online software competition for SY and TY BSc students. In all 20 groups presented their projects including attractive websites, interesting android apps and even games The Resource person and judge for the competition was Ms. RakhiPatane. She is the alumni of our college and currently working as an analyst in Ernst and Young, Pune.

PRIZES :-

Code Phoenix :-

1) ShubhamKhedaskar(TY)

2) PayalLanjekar(TY)

**3) OnkarKolwankar(TY) and
RehanKazi (SY)
SaalimKazi (SY)
AdeshGurav (SY)**

YOUTUBE SHORT VIDEO LECTURES MADE BY STUDENTS

F.Y.BSc students made a short explanatory videos on latest different Computer technologies and uploaded on official departmental youtube channel "GJC COMPUTER SCIENCE".

D. STAFF ACHIEVEMENT

- Mr. Prashant Londhe worked as a Chairman of Examination committee for M.Sc computer science practical examination.
- Mr. Prashant Londhe appointed as Course Writer for Self Learning Material (SLM) at Institute of Distance and Open Learning, University of Mumbai, Mumbai for PG and UG.
- Mr. Prashant Londhedelivered a lecture on Google Meet Introduction and Use for All Abhyankar Kulkarni Junior College Teachers on 5th December 2020.
- Mr. Prashant Londhe is working as Guest lecturer for M.Sc. Computer Science Semester I and III at University of Mumbai Department of Computer Science.
- Mr. Amol Sahasrabuddhe worked as a Resource person for National webinar on E-payment and Services in Dapoli Urban Bank Senior Science College, Dapoli, Ratnagiri. (Date: - May 30, 2020).
- Mrs. Anuja Gharpure participated in online seminar on Intellectual Property Right on 23 Jan 2021 organized by IT Department, Gogate Jogalekar college, Ratnagiri.
- Mr. Ketan Jogalekar participated in webinar on Robotic Process Automation on 3 May 2020 organized by Maths Department, Gogate Jogalekar college, Ratnagiri.

Smt. A. R. Gharpure

Department of Biotechnology

A. Special Activities in Department :

- 1) 06 students of F. Y. Biotechnology were participated in "Bridge Course in Mathematics" from 5th - 21st Oct., 2020.

2) Skill Imparting Workshop :

27 students of S. Y. Biotechnology were participated in "Online Workshop cum training on Applications of Bioinformatics" organized by Department of Biotechnology on 5th and 6th Feb., 2021.

3) Value Added Courses:

1. 37 T. Y. Biotechnology students were participated in Value Added Course - Bioanalytical Techniques organized by Department of Biotechnology from 7th Sept. to 12th Sept., 2020.
2. 27 S. Y. Biotechnology students were participated in Value Added Course - Biophysics organized by Department of Biotechnology from 14th - 19th and 21st - 24th Sept., 2020.
3. 26 F. Y. Biotechnology students were participated in Value Added Course - Staining Techniques organized by Department of Biotechnology from 23rd to 28th Nov., 2020.

4) MOU Activity:

Three staff members (Miss. Rashmi A. Bhave, Miss. Mrudula M. Nimkar and Mr. Shubham N. Panchal) participated in online webinar session on "ICT Enablement in Higher Education for the Betterment for Academic content delivery and statutory adherence - NAAC Preparedness" conducted by Parvatibai Chowgule College of Arts and Science, Gogol - Margao, Goa on 4th June, 2020.

B) Student's Achievements:

Mr. Bosco Bothelo from T. Y. Biotechnology has completed "Python - A Beginners guide towards Python programming" online course using Udemy on 8th Sept., 2020.

C) Extension, Outreach Programmes and Consultancy work: NIL

D) Teacher's Achievements:

1) Miss. R. A. Bhave:

- Completed "Personal nutrition" online course using Cursa in March, 2020.
- Completed "Self - defense" online course using Cursa in March, 2020.
- Completed "Intellectual property" online course using Cursa in March, 2020.
- Completed "fully accredited professional counselling diploma course" using Udemy on 29th March, 2020.
- Completed "Positive psychiatry and mental

health" online course using Coursera on 5th April, 2020.

- Completed "Research methodology" online course using Udemy on 11th April, 2020.
- Completed "Entrepreneurship" online course using Udemy on 30th April, 2020.
- Completed "Anatomy - Physiology" online course using Cursa in May, 2020.
- Completed online workshop on Introduction to Research based pedagogical tools (RBPTs) organized by Centre of Excellence in Science and Mathematics Education (CoESME) established under MHRD's Pandit Madan Mohan Malaviya National Mission for Teachers and Teaching (PMMMNMTT) scheme at Indian Institute of Science Education and Research (IISER), Pune and Wilson College, Mumbai from 18th - 23rd May, 2020.
- Completed the four week International faculty development online certificate course on "Medical Bacteriology" with DISTINCTION organized by the Department of Microbiology, Sacred Heart College (Autonomous), Tirupattur, Tamil Nadu, India in association with Microbiologists Society, India and Laboratory of Chemical and Biological Analysis (LAQB), Western Rio Janeiro State University (UEZO), Rio de Janeiro, Brazil from 1st - 30th June, 2020.
- Completed "Time and Stress management" online course using Saylor Academy on 10th June, 2020.
- Completed "Building digital media using Graphic design in Google slides" using Coursera on 10th June, 2020.
- Completed "Industrial Biotechnology" online course using Coursera on 22nd June, 2020.
- Completed the four week International faculty development online certificate course on "Basic techniques in Microbiology (Phase III)" with DISTINCTION organized by the Department of Microbiology, Sacred Heart College (Autonomous), Tirupattur, Tamil Nadu, India in association with Microbiologists Society, India and Laboratory of Chemical and Biological Analysis (LAQB), Western Rio Janeiro State University (UEZO), Rio de Janeiro, Brazil from 31st August - 30th September, 2020.

2) Mr. S. S. Bhagwat:

- Completed "Complete nutrition for all course"

online course using Udemy on 27th March, 2020.

- Completed "Fully accredited Professional Nutritionist diploma" online course using Udemy on 27th March, 2020.
- Completed "Professional Neuroplasticity diploma" online course using Udemy on 30th March, 2020.
- Completed "Personal nutrition" online course using Cursa in March, 2020.
- Completed "Introduction to Molecular and Cellular Biology" online course using Saylor Academy on 21st April, 2020.
- Completed "Time and Stress management" online course using Saylor Academy on 25th April, 2020.
- Completed "Self - defense" online course using Cursa in May, 2020.
- Completed "Intellectual property" online course using Cursa in May, 2020.
- Completed the four week International faculty development online certificate course on "Medical Bacteriology" with DISTINCTION organized by the Department of Microbiology, Sacred Heart College (Autonomous), Tirupattur, Tamil Nadu, India in association with Microbiologists Society, India and Laboratory of Chemical and Biological Analysis (LAQB), Western Rio Janeiro State University (UEZO), Rio de Janeiro, Brazil from 1st - 30th June, 2020.
- Completed "Introduction to food and health" online course organized by Stanford University School of Medicine using Coursera on 5th August, 2020.

3) Miss. Ankita D. Bhosale:

- Completed "Fundamentals of Biology - Revised" online course using Alison on 2nd May, 2020.
- Completed the four week International faculty development online certificate course on "Medical Bacteriology" with DISTINCTION organized by the Department of Microbiology, Sacred Heart College (Autonomous), Tirupattur, Tamil Nadu, India in association with Microbiologists Society, India and Laboratory of Chemical and Biological Analysis (LAQB), Western Rio Janeiro State University (UEZO), Rio de Janeiro, Brazil from 1st - 30th June, 2020.

4) Mr. Shubham N. Panchal:

- Completed "The basics of cyber security 2020" online course using Udemy on 1st June, 2020.
- Completed the four week International faculty development online certificate course on "Medical Bacteriology" with DISTINCTION organized by the Department of Microbiology, Sacred Heart College (Autonomous), Tirupattur, Tamil Nadu, India in association with Microbiologists Society, India and Laboratory of Chemical and Biological Analysis (LAQB), Western Rio Janeiro State University (UEZO), Rio de Janeiro, Brazil from 1st - 30th June, 2020.

5) Miss. Pallavi S. Shere:

- Completed "Epigenetic control of gene expression" organized by the University of Melbourne" using Coursera on 21st May, 2020.
- Completed the four week International faculty development online certificate course on "Medical Bacteriology" with DISTINCTION organized by the Department of Microbiology, Sacred Heart College (Autonomous), Tirupattur, Tamil Nadu, India in association with Microbiologists Society, India and Laboratory of Chemical and Biological Analysis (LAQB), Western Rio Janeiro State University (UEZO), Rio de Janeiro, Brazil from 1st - 30th June, 2020.
- Completed "Building digital media using Graphic design in Google slides" using Coursera on 7th June, 2020.

6) Miss. Kajal K. Mayekar:

- Completed "Whole genome sequencing of bacterial genomes - tools and applications" using Coursera on 13th May, 2020.

7) Miss. Samidha S. Shinde:

- Completed the four week International faculty development online certificate course on "Medical Bacteriology" with DISTINCTION organized by the Department of Microbiology, Sacred Heart College (Autonomous), Tirupattur, Tamil Nadu, India in association with Microbiologists Society, India and Laboratory of Chemical and Biological Analysis (LAQB), Western Rio Janeiro State University (UEZO), Rio de Janeiro, Brazil from 1st - 30th June, 2020.

RESULTS

Department - Biotechnology										
Year	Class and Semester	No. of Appeared Students	No. of Successful Students	Passing Percentage (%)	Grade					
					'O'	'A'	'A+'	'B'	'B+'	'C'
2019-20	F. Y. Sem. II	30	30	100	04	10	10	02	03	01
Rankers 1. / NehaSathe 2. / Prajakta Sawant 3. / TashfaChilwan										
2019-20	S. Y. Sem. IV	39	39	100	07	13	16	01	02	-
Rankers: 1. / TulbiyaMulla 2. / Ankita Shivalkar 3. / AidaPaluppilli and / AmrutaNavathe										
2019-20	T. Y. Sem. VI	25	25	100	16	01	08	-	-	-
Rankers										
1. / KomalGhadigaonkar - 93.50 % 2. / Siddhi Lingayat- 93 % 3. VernRane- 92.50 %										
2020-21	F. Y. Sem. I	27	25	92.59	04	07	09	-	05	-
Rankers: 1. / Ariba Shaikh 2. / GayatriKedar3. / AkankshaMurkar										
2020-21	S. Y. Sem. III	27	27	100	06	10	10	-	01	-
Rankers 1. / NehaSathe 2. / Prajakta Sawant 3. / HeenaBaig										
2020-21	T. Y. Sem. V	37	37	100	23	03	10	01	-	-
Rankers 1. / TulbiyaMulla 2. / Ankita Shivalkar 3. / SwaroopaPutwarthan										

Smt. R. A. Bhave

Under Graduate Departments

कला शाखा

कोरोना महामारीच्या पार्श्वभूमीवर शैक्षणिक क्षेत्रात अध्यापन-अध्ययन-मूल्यमापन प्रक्रियेत मोठे बदल झाले. या बदलांस महाविद्यालय सकारात्मक पद्धतीने सामोरे गेले. नव्या आव्हानांना सामोरे जाताना नियोजन, तज्ज्ञ व्यक्तींच्या द्वारे शिक्षक व कर्मचाऱ्यांचे प्रशिक्षण, विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन आणि मॅटॅरिंग, वेळेचे व्यवस्थापन, महाविद्यालयीन शिस्त, विद्यार्थी व पालकांचे सहकार्य आणि संस्थेचे पाठबळ या सर्वांमुळे महाविद्यालयाचे शैक्षणिक कामकाज सुरळीत चालू राहिले, कला शाखेतील कामकाजाचा आढावा पुढीलप्रमाणे-

- एप्रिल-मे २०२० मध्ये होणारी अंतिम वर्षाच्या अंतिम सत्राची परीक्षा ऑक्टोबर २०२० मध्ये ऑनलाईन माध्यमातून घेण्यात आली. या दरम्यान विद्यार्थ्यांचे समुपदेशन व परीक्षेसाठी विद्यार्थ्यांची मानसिक तयारी करून घेण्यात आली. परीक्षेपूर्वी २२ सप्टेंबर २०२० रोजी ऑनलाईन माध्यमातून विद्यार्थ्यांना परीक्षेची अनुभूती देण्यासाठी अभिरूप चाचणी (Mock Test) घेण्यात आली. सत्र १ ते सत्र ६ मधील ATKT असलेल्या अंतिम वर्षाच्या विद्यार्थ्यांची गूगल क्लासरूम या ऑनलाईन माध्यमातून परीक्षा घेण्यात आली. ७ ऑक्टोबर २०२० पासून TYBA अंतिम वर्षाच्या नियमित विद्यार्थ्यांची परीक्षा घेण्यात आली.

तसेच इतर महाविद्यालयांच्या परीक्षेसंदर्भातील अडचणींचे निरसन महाविद्यालयातून विविध विभागांमार्फत करण्यात आले.

तृतीय वर्ष कला निकाल -

Sr. No	Class	Appeared Students	Passed Students	Passing %
01	TYBA	229	227	99.13

RANK HOLDERS IN TYBA 2019-20

RANK	NAME OF THE STUDENT	SUBJECT	CGPA	GRADE
1	Joshi Simantini Ajit	Sanskrit	9.66 (580)	A+
2	Shahane Narayani Milind	Sanskrit	9.66 (578)	A+
3	Bhatakar Afsara Khalid	Hindi	9.62	A+

Arts Faculty TYBA Result (SEM VI) 2019-20
Department wise

	Department	3/6 Unit	O	A+	A	B+	B	C	D	F	Absent	Total
1.	Marathi	6 Units	-	-	1	3	2	3	-	-	-	9
		3 Units	-	-	1	3	8	7	-	-	-	19
2.	Hindi	6 Units	16	3	-	-	-	-	-	-	-	19
		3 Units	30	-	-	-	1	-	-	-	-	31
3.	Sanskrit	6 Units	6	3	-	-	-	-	-	-	-	9
		3 Units	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
4.	English	6 Units	-	-	2	2	1	-	-	-	-	5
		3 units	-	-	-	-	1	2	2	-	-	5
5.	Sociology	6 Units	23	1	-	-	-	-	-	-	-	24
		3 Units	18	1	3	1	1	-	-	-	-	24
6.	Economics	6 Units	-	1	7	15	10	-	1	-	-	34
		3 Units	-	-	-	2	03	10	3	-	-	18
7.	Urdu	3 Units	5	-	-	-	-	-	-	-	-	05
8.	History	3 Units	-	11	6	1	1	-	-	-	1	20
9.	Psychology	3 Units	-	4	13	6	3	-	-	-	-	26
10.	Politics	3 Units	3	5	8	14	9	-	-	-	-	39
11.	Geography	3 Units	2	7	8	1	-	-	-	-	02	18
12.	Rural Development	3 Units	6	16	6	5	-	-	-	1	-	33

● कोरोना काळात ऑनलाईन माध्यमातून अनेक चर्चासत्रे, परिसंवाद, कार्यशाळा इ. मधील शिक्षकांच्या सहभागाची संख्यात्मक माहिती पुढीलप्रमाणे -

Sr. No.	Name	Department	Webinars / Seminars / Conferences attended			Works hops	FDP
			State Level	National Level	International		
1.	Dr. A. Y. Pitre	English	-	-	-	-	1
2.	Mr. T. B. Rokade	Sociology	-	8	-	3	1
3.	Dr. S. D. Madhale	Hindi	-	1 (Resource Person)	-	1	2
4.	Dr. S. C. Thakurdesai	Geography	-	7 (Resource Person)	-	-	-
5.	Mr. V. M. Athalye	English	3	5	1	-	-
6.	Dr. K. V. Athalye	Sanskrit	4	9	4	1	1
7.	Mr. A. B. Ambekar	F.C.	9	6	4	3	2
8.	Mr. S. N. Gopale	Marathi	-	1	-	-	-
9.	Dr. C. M. Goswami	Hindi	-	8	-	6	2
10.	Dr. N. S. Patwardhan	Marathi	2	3	-	1	1
11.	Dr. R. A. Sartape	Economics	-	4	1	-	-
12.	Mr. S. A. Ukarande	Sociology	-	16	1	3	4
13.	Mr. M. D. Gani	Urdu	-	2	-	-	-
14.	Smt. B. P. Kalambate	Psychology	6	7	1	-	1
15.	Mr. J. V. Abhyankar	Sanskrit	-	1	-	-	-
16.	Mr. V. S. Gavade	Geography	2	10	3	2	3
17.	Mr. S. S. Sangare	Sociology	1	3	-	-	6
18.	Smt. M. G. Date	English	1	1	1	-	2
19.	Mr. K. I. Khandekar	Hindi	-	1	2	4	1
20.	Mr. D. S. Mashrankar	Economics	-	4	-	-	-
21.	Mr. P. M. Ghate	History	1	-	-	-	-
22.	Smt. S. I. Vibhute	R.D.	4	4	2	-	-
23.	Mr. N. A. Patil	Politics	2	4	2	-	1
24.	Smt. S. R. Veer	Marathi	-	-	-	1	1
25.	Smt. S. M. Shivalkar	Sanskrit	-	1	-	1	-
26.	Mr. S. P. Mane	Economics	-	4	-	-	-
27.	Smt. M. R. Chavan	History	1	1	-	-	3
28.	Mr. T. Y. Bhosale	English	-	5	-	-	-

- २०१९-२०२० प्रथम व द्वितीय वर्षांचे निकाल महाविद्यालयात मुंबई विद्यापीठाच्या निर्देशानुसार तयार करण्यात आले. त्याचे गुण विद्यापीठाला पाठविण्यात आले.
- द्वितीय वर्ष, तृतीय वर्ष प्रवेश प्रक्रिया पूर्णतः ऑनलाईन माध्यमातून पार पडली. तसेच महाविद्यालयाचे शुल्क टप्प्यांमध्ये भरण्याची सवलत विद्यार्थ्यांना देण्यात आली. प्रवेश प्रक्रिया २३ जुलै २०२० पासून सुरु करण्यात आली होती.
- प्रथम वर्ष कला (FYBA) प्रवेश प्रक्रिया बारावीच्या निकालानंतर विद्यापीठाच्या सूचनेनुसार ऑनलाईन माध्यमातून घेण्यात आली. महाविद्यालय व कला शाखेतील उपक्रमांची माहिती व्हॉट्सअप संदेश व पोस्टरच्या माध्यमातून २० ते २८ जुलै २०२० या कालावधीत प्रसारित करण्यात आली. ऑनलाईन प्रवेश प्रक्रिया २७ जुलैपासून राबविण्यात आली. प्रथम वर्षाची प्रवेश प्रक्रिया पूर्ण होईपर्यंत सर्व विद्यार्थ्यांच्या शंकांचे निरसन फोन, व्हॉट्सअप संदेश यांच्या माध्यमातून करण्यात आले. या सर्व कामामध्ये प्रा. विनायक गावडे आणि प्रा. सचिन सनगरे यांचे विशेष योगदान आहे.
- विद्यार्थी समुपदेशन- कला शाखेतून प्रवेश निश्चित झालेल्या प्रथम, द्वितीय व तृतीय वर्षांच्या विद्यार्थ्यांसाठी ३० विद्यार्थ्यांमागे एका शिक्षकाची मेंटॉर म्हणून नेमणूक करण्यात आली. यात विद्यार्थ्यांना प्रवेशासंदर्भात मार्गदर्शन केले गेले, ऑनलाईन तासाला उपस्थित राहण्यास अडचण असल्यास समुपदेशन करण्यात आले.
- द्वितीय आणि तृतीय वर्षांचे अध्यापन ऑनलाईन माध्यमातून ७ ऑगस्ट २०२० पासून नियमित सुरु झाले. तत्पूर्वी सर्व विद्यार्थ्यांचे व्हॉट्सअप समूह तयार केले गेले. त्यांच्याशी उपप्राचार्यांनी गुगल मीटच्या माध्यमातून संवाद साधला आणि ऑनलाईन माध्यमातून अध्यापनाचे नियोजन सर्व विद्यार्थ्यांना समजावून सांगितले.
- प्रथम वर्षाचे ऑनलाईन अध्यापन २ सप्टेंबर २०२० पासून नियमित सुरु झाले. २ सप्टेंबर रोजी कला शाखेच्या उपप्राचार्य डॉ. कल्पना आठल्ये यांनी प्रथम वर्षाच्या सर्व विद्यार्थ्यांशी संवाद साधला. वरिष्ठ महाविद्यालयात त्यांचे स्वागत करून नवीन विद्यार्थ्यांना महाविद्यालयाच्या कामकाजाविषयी तसेच महाविद्यालयातील काही मोजक्या उपक्रमांची ओळख करून दिली.
- तृतीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांना ऑनलाईन परीक्षेचा सराव म्हणून दि. २२ सप्टेंबर २०२० रोजी मॉक टेस्ट घेण्यात आली.

- सर्व प्रवेश ऑनलाईन पद्धतीने झाले होते. परंतु प्रत्यक्ष प्रवेश प्रक्रियेचे बरेचसे काम दि. २१ सप्टेंबर ते २६ सप्टेंबर २०२० या कालावधीत पूर्ण करण्यात आले.
- २ ते १० नोव्हेंबर २०२० या कालावधीत विद्यार्थ्यांना ऑनलाईन सत्र परीक्षांचा सराव व्हावा म्हणून विद्यार्थ्यांची सर्व विषयांची अंतर्गत मूल्यमापन चाचणी परीक्षा घेण्यात आली.
- ऑनलाईन परीक्षा आणि सराव चाचणी - प्रथम, द्वितीय आणि तृतीय वर्षांच्या विद्यार्थ्यांच्या नियमित तसेच ATKT परीक्षा ऑनलाईन माध्यमातून घेण्यात आल्या. भूगोल विषयाच्या प्रात्यक्षिक परीक्षेसाठी ऑनलाईन चाचणी, फोन कॉल आणि गुगल मीट या माध्यमांचा वापर करण्यात आला.
- Google Classroom, Google Meet, WhatsApp - लॉकडाऊन काळात महाविद्यालय बंद असताना Google Classroom, Google Meet, WhatsApp या माध्यमांचा वापर करून अध्ययन - अध्यापन - मूल्यमापन प्रक्रिया नियमित चालू होती. WhatsApp Group चा वापर विद्यार्थ्यांशी संवाद साधण्यासाठी व गृहपाठ जमा करण्यासाठी झाला. Google Meet या अॅपच्या माध्यमातून नियमित वेळापत्रकानुसार सर्व तासिका घेण्यात आल्या. Google Classroom च्या माध्यमातून अभ्यास साहित्य, सराव चाचणी व सर्व प्रकारच्या अंतिम परीक्षा घेण्यात आल्या
- प्रथम, द्वितीय व तृतीय वर्षांच्या सत्र I, II आणि III या परीक्षा दिनांक १७ डिसेंबर ते २८ डिसेंबर २०२० या कालावधीत घेण्यात आल्या. तत्पूर्वी उपप्राचार्यांनी ९ डिसेंबर रोजी द्वितीय वर्षांच्या, १३ डिसेंबर रोजी तृतीय वर्षांच्या आणि १६ डिसेंबर रोजी प्रथम वर्षांच्या विद्यार्थ्यांशी संवाद साधून परीक्षेविषयी माहिती दिली व विद्यार्थ्यांच्या शंकांचे निरसन केले.
- सत्र २, ४ व ६ चे नियमित अध्यापन कार्य दि. ४ जानेवारी २०२१ पासून ऑनलाईन माध्यमातून सुरु झाले.
- संस्थेच्या बारटक्के इन्स्टीट्यूट ऑफ इन्फर्मेसन टेक्नोलोजी (BIIT) या विभागातर्फे नोकरीसाठी उपयुक्त अभ्यासक्रमांबाबत श्री. अभिजित भाट्ये यांनी तृतीय वर्षांच्या विद्यार्थ्यांना दि. ५ फेब्रुवारी २०२१ रोजी मार्गदर्शन केले.
- शासनाच्या निर्देशानुसार १५ फेब्रुवारी २०२१ पासून महाविद्यालये ऑफलाईन स्वरूपात सुरु करण्यास शासनाने परवानगी दिली होती. यासंदर्भात रत्नागिरी जिल्हाधिकारी

यांनी सर्व शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांची कोरोना चाचणी करावयास सांगितली. यानुसार १६ ते २० फेब्रुवारी २०२१ या कालावधीत सर्व शिक्षक व कर्मचाऱ्यांनी कोरोना चाचणी करून घेतली. २२ फेब्रुवारी २०२१ पासून तृतीय वर्ष काम प्रत्यक्ष अर्थात ऑफलाईन पद्धतीने सुरु झाले.

- MOU १८ फेब्रुवारी २०२१ रोजी श्रीपतराव चौगुले कॉलेज कोतली, कोल्हापूर या महाविद्यालयासोबत सामंजस्य करार (MOU) करण्यात आला. यात कला शाखेतील समाजशास्त्र, मानसशास्त्र, राज्यशास्त्र, अर्थशास्त्र, भूगोल, इतिहास, मराठी, हिंदी आणि इंग्रजी विभागांचा सहभाग आहे.
- गेले वर्षभर वेगळ्या पद्धतीने काम करावे लागले. अनेक अडचणी आल्या. अनेक नवीन गोष्टी शिकाव्या लागल्या. काम चांगल्या पद्धतीने होण्यासाठी या कालावधीत सर्व शिक्षकांच्या एकूण ८ सभा झाल्या. तसेच प्रवेश, उपस्थिती समिती, परीक्षा, विद्यार्थी समुपदेशन अशा विविध कामांसाठी त्या त्या शिक्षकांच्या सभा घेण्यात आल्या. बहुतांशी सभा या ऑनलाईन माध्यमातून घेण्यात आल्या. सर्व प्रकारच्या कामात कला शाखेच्या सर्व शिक्षकांनी सहकार्य केले. शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांचेही सहकार्य मिळाले.

कला शाखेच्या प्रत्येक विभागाचे काम पुढीलप्रमाणे आहे.

भूगोल विभाग

- डॉ. सुरेंद्र ठाकुरदेसाई- महाविद्यालयाचे IQAC समन्वयक म्हणून नियुक्ती
- ऑनलाईन अध्यापन - शैक्षणिक वर्ष २०२०-२१ चे ऑनलाईन अध्यापन ७ ऑगस्ट २०२० पासून नियमित सुरु झाले. PPT माध्यमातून ऑनलाईन अध्यापन घटकाच्या आवश्यकतेनुसार केले गेले. FYB.Com पर्यावरणीय अभ्यास या विषयासाठी संपूर्ण अभ्यासक्रमावर आधारित PPT तयार करण्यात आले, तसेच सत्र १ आणि सत्र २ साठी कार्यपुस्तिका (Work book) तयार करून विद्यार्थ्यांना ऑनलाईन स्वरूपात पाठवण्यात आली.
- उपचारात्मक शिक्षण (Remedial Coaching) - TY.BA. भूगोल विषयाच्या प्रात्यक्षिक विभागातील गणिताशी संबंधित घटकांवर २०१९-२० च्या विद्यार्थ्यांसाठी उपचारात्मक शिक्षण १० मे ते १० जून २०२० या कालावधीत डॉ. सुरेंद्र ठाकुरदेसाई यांनी ऑनलाईन स्वरूपात घेतले.

इतिहास विभाग

- ब्रिज कोर्स- प्रथम वर्ष इतिहास विषयाच्या विद्यार्थ्यांचा ब्रिज

कोर्स दि. २३/०९/२०२० ते २४/०९/२०२० या दिवशी घेण्यात आला. यामध्ये २० विद्यार्थी सहभागी होते.

- मोडी लिपी उजळणी वर्ग- हा वर्ग १९ ते २४ ऑक्टोबर २०२० या कालावधीत घेण्यात आला. मोडी लिपी उजळणी वर्गासाठी ४१ विद्यार्थ्यांनी नोंदणी केली. मोडी लिपीची विद्यार्थ्यांना तोंडओळख व्हावी व लिपीचा सराव व्हावा या उद्देशाने हा वर्ग घेण्यात आला. या वर्गाला विभागाची माजी विद्यार्थिनी पर्णिका भडसावळे यांनी मार्गदर्शन केले.
- क्षेत्रभेट - विभागातील विद्यार्थ्यांनी राजापूर तालुक्यातील प्रागैतिहासिक आणि मध्ययुगीन काळातील स्थानांना दि. २१/०३/२०२१ रोजी भेट दिली. यामध्ये रुंदे, बारसू आणि देवाचे गोठणे येथील कातळशिल्प तसेच मध्ययुगीन मंदिर, नाटे येथील किल्ला यशवंतगड या ठिकाणांचा समावेश होता. रुंदे येथील वैशिष्ट्यपूर्ण कातळशिल्पे तसेच बारसू येथील तारवाच्या सड्यावरील विविध कातळशिल्पे विद्यार्थ्यांना दाखवण्यात आली. तारवाच्या सड्याच्या जैवविविधतेविषयी विद्यार्थ्यांना माहिती मिळाली. या कातळशिल्पांविषयी श्री. सुधीर रिसबूड आणि श्री. धनंजय मराठे यांनी मार्गदर्शन केले. तसेच देवाचे गोठणे येथील रावणाचा सडा येथील चुंबकीय विस्थापन याविषयी विद्यार्थ्यांना माहिती देण्यात आली. मध्ययुगीन काळातील ऐतिहासिक महत्त्व लाभलेले देवाचे गोठणे येथील भार्गवरामाच्या मंदिरालाही विद्यार्थ्यांनी भेट दिली. या मंदिराची पेशवेकालीन स्थापत्यशैली, त्याचे महत्त्व, तेथील पोर्तुगीज घंटा याविषयी डॉ. सचिन जोशी यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या काळातील महत्त्व असलेला नाटे येथील घेरा यशवंतगड येथेही भेट दिली. किल्ल्याचा इतिहास, बांधकाम, त्याचे ऐतिहासिक महत्त्व, येथील उपळ्या बुरुज हा दुर्मिळ असलेला बांधकामाचा नमुना याविषयी माहिती देण्यात आली. यशवंतगडाविषयी डॉ. सचिन जोशी यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. गोगटे जोगळेकर महाविद्यालयाचे १४, अभ्यंकर कुलकर्णी महाविद्यालयाचे २१ आणि अन्य १३ हौशी पर्यटक असे एकूण ४८ लोक सहभागी होते.
- प्रा. पंकज घाटे यांनी THE EMERGENCE OF THE MIDDLE EAST PART I(4 WEEKS, 10 HRS) हा तेल अवीव विद्यापीठाचा (इझ्राएल) अभ्यासक्रम पूर्ण केला.

ग्रामीण विकास विभाग

- तृतीय वर्षाच्या ग्रामीण विकास पेपर क्र.- ४ व ५ साठी मुंबई

विद्यापीठाच्या दूरस्थ शिक्षण विभागासाठी पेपर सेटर म्हणून श्रावणी विभुते यांची नियुक्ती करण्यात आली.

- प्रथम वर्षाच्या ग्रामीण विकास पेपर क्र.- १ साठी मुंबई विद्यापीठाच्या दूरस्थ शिक्षण विभागासाठी पेपर सेटर म्हणून श्रावणी विभुते यांची नियुक्ती करण्यात आली.
- प्रथम वर्षाच्या ग्रामीण विकास पेपर क्र.- १ व द्वितीय वर्षाच्या ग्रामीण विकास पेपर क्र.- २ साठी मुंबई विद्यापीठाच्या दूरस्थ शिक्षण विभागासाठी (IDOL) दृकश्राव्य (Audio-Video) स्वरूपातील शैक्षणिक साहित्याची निर्मिती.
- तृतीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांच्या क्षेत्रिय भेटी -
 - नारळ संशोधन केंद्र, भाट्ये- येथे दिनांक २७/०९/२०२१ रोजी शेतकरी मेळाव्यासाठी तृतीय वर्षाचे एकूण ३५ विद्यार्थी, विभागप्रमुख डॉ.सुरेंद्र ठाकूरदेसाई आणि प्रा.श्रावणी विभुते यांनी प्रत्यक्ष भेट दिली. या मेळाव्यामध्ये विद्यार्थ्यांना प्रक्षेत्र भेट व प्रात्यक्षिके दाखविण्यात आली. त्यामध्ये नारळाच्या विविध जाती, लाखीबाग, रोपवाटिका या विषयाची माहिती डॉ. संतोष वानखेडे यांनी दिली. प्रात्यक्षिकामध्ये नारळाच्या झावळापासून झाप विणणे, तसेच बुशपेपर निर्मिती, व्हर्जिन कोकोनट ऑईल, कोकोनट चिप्स, दालचिनी साल काढणे, दालचिनी पानापासून तेल काढणे, गांडूळखतनिर्मिती इ. प्रात्यक्षिके करून दाखविण्यात आली.
 - कृषी उत्पन्न बाजार समिती - दिनांक ०९/०२/२०२१ रोजी २२ विद्यार्थी व प्रा.श्रावणी विभुते यांनी भेट दिली. यामध्ये कृषी उत्पन्न बाजार समितीचे कामकाज कशा पद्धतीने केले जाते, त्यामध्ये कांदे, बटाटे, भाजीपाला यांचा दर व लिलाव कसा केला जातो, याविषयीची कृषी उत्पन्न बाजार समितीचे सदस्य श्री.नागवेकर यांनी माहिती दिली.
 - द्वितीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांनी सत्र- ४ पेपर क्र. ३ मध्ये पेसा कायदा या विषयावरील Online Webinar सेंट जोसेफ कॉलेज ऑफ आर्ट्स अॅण्ड कॉमर्स सतपाळा, विरार (वेस्ट) यामध्ये विद्यार्थी व प्रा.श्रावणी विभुते यांनी सहभाग घेतला.

अर्थशास्त्र विभाग

- क्षेत्र भेट व अभ्यास सहल गुरुवार दि. २५ मार्च २०२१ रोजी कोळंबी प्रक्रिया उद्योग वरवडे, मु.पो. वरवडे, रत्नागिरी या ठिकाणी क्षेत्र भेटीचे आयोजन करण्यात आले.
- शुक्रवार दि. २६ मार्च २०२१ रोजी ऑनलाइन माध्यमातून आर्थिक साक्षरता' या विषयावर डॉ.सोनाली ककडे/सूर्यवंशी यांच्या व्याखानाचे आयोजन केले.

- डॉ. आर. ए. सरतापे यांची बी. ए - तृतीय वर्ष अर्थशास्त्र सुधारीत अभ्यासक्रम निर्मिती मंडळामध्ये सहभाग घेतला.

मानसशास्त्र विभाग

- सत्र प्रारंभी प्रथम, द्वितीय आणि तृतीय वर्षाच्या विद्यार्थाकरिता अभ्यासक्रम, अभ्याक्रमाची उद्दिष्टे आणि फलित याविषयी Online कार्यशाळा घेण्यात आली. या कार्यशाळेत प्रा. बीना कळंबटे यांनी PPT च्या माध्यमातून विद्यार्थाना मार्गदर्शन केले.
- प्रथम वर्ष कला शाखेत मानसशास्त्र विषयात प्रवेशित झालेल्या विद्यार्थाकरिता दि. ८ सप्टेंबर ते ११ सप्टेंबर २०२० या कालावधीत 'Bridge Course in Psychology' हा ब्रीज कोर्स घेण्यात आला. यात प्रथम वर्षाचे सुमारे ७६ विद्यार्थी सहभागी झाले.
- दि. १० ऑक्टोबर २०२० रोजी जागतिक मानसिक आरोग्य दिन Online स्वरूपात साजरा करण्यात आला. याप्रसंगी विभागातील प्रा. बीना कळंबटे यांनी विद्यार्थाना जागतिक मानसिक आरोग्य दिनानिमित्त व्याख्यान दिले. या कार्यक्रमात सुमारे ४७ विद्यार्थी सहभागी झाले.
- दरवर्षीप्रमाणे २०२०-२१ या शैक्षणिक वर्षात देखील विभागाकडून समुपदेशन करण्यात आले. विशेषतः कोरोना संक्रमण आणि लॉकडाउन काळामधील वर्तन समस्या आणि मानसिक समस्याबाबत ९ एप्रिल २०२० ते डिसेंबर २०२० या काळामध्ये गोगटे-जोगळेकर महाविद्यालयातील आजी-माजी विद्यार्थी, पालक, प्राध्यापक आणि शिक्षकेतर कर्मचारी अशा १७९ व्यक्तींचे प्रा. बीना कळंबटे यांनी Online समुपदेशन केले.

समाजशास्त्र विभाग

समाजशास्त्र विभागाने विद्या समितीच्या माध्यमातून वार्षिक कामकाजाचे नियोजन केले. विभागातील शिक्षकांनी दृकश्राव्य व्याख्याने आणि स्वयंअध्ययन अभ्यास साहित्याची निर्मिती केली. तृतीय वर्षातील लिंगभाव आणि समाज या विषयातील लिंगभाव अभ्यासाचे पैलू या अभ्यास विषयाचे अभ्यास साहित्य निर्माण करण्यात आले. या कामी विभागप्रमुख प्रा. तुळशीदास रोकडे, विषय शिक्षक प्रा. सचिन सनगरे यांनी योगदान दिले. प्रा. शिवाजी उकरंडे यांनी विषयनिहाय प्रश्नपेढी निर्माण करण्यात योगदान दिले. यामुळे विद्यार्थाना बदललेल्या परीक्षा पद्धतीत अध्ययन करणे अधिक सोपे झाले.

राज्यशास्त्र विभाग

- सत्र प्रारंभी प्रथम, द्वितीय आणि तृतीय वर्षाच्या विद्यार्थाकरिता

अभ्यासक्रम, अभ्याक्रमाची उद्दिष्टे आणि फलित याविषयी Online कार्यशाळा घेण्यात आली. या कार्यशाळेत प्रा. निलेश पाटील यांनी PPT च्या माध्यमातून विद्यार्थाना मार्गदर्शन केले.

- प्रथम वर्ष कला शाखेत राज्यशास्त्र विषयात प्रवेशित झालेल्या विद्यार्थाकरिता दि. ८ सप्टेंबर ते ११ सप्टेंबर २०२० या कालावधीत 'Bridge Course in Political Science' हा ब्रीज कोर्स घेण्यात आला. यात प्रथम वर्षाचे सुमारे ८० विद्यार्थी सहभागी झाले.
- दि. २६ नोव्हेंबर २०२० रोजी संविधान दिन Online स्वरूपात साजरा करण्यात आला. याप्रसंगी विभागातील प्रा. निलेश पाटील यांनी विद्यार्थाना संविधान दिनाचे महत्व विषद करून भारतीय संविधानाच्या प्रस्ताविकेचे सामुहिक वाचन करून घेण्यात आले. या उपक्रमात तृतीय वर्षाचे ४३ विद्यार्थी सहभागी झाले.
- दि. २५ जानेवारी २०२१ रोजी राष्ट्रीय मतदार दिन Online स्वरूपात साजरा करण्यात आला. याप्रसंगी विभागातील प्रा. निलेश पाटील यांनी विद्यार्थाना राष्ट्रीय मतदार दिनाचे महत्व विषद केले. याप्रसंगी विद्यार्थाना राष्ट्रीय मतदार दिनानिमित्त घ्यावयाची शपथ घेतली. या उपक्रमात तृतीय वर्षाचे ४४ विद्यार्थी सहभागी झाले.

इंग्रजी विभाग

- मुंबई विद्यापीठ, इंग्रजी विभागाच्या अभ्यास मंडळाने नियुक्त केलेल्या अभ्यासक्रम निर्मिती समितीत सहभाग : प्रा. आठल्ये व्ही. एम. १. Certificate course in Phonetics साठीच्या अभ्यासक्रम निर्मिती समितीचे सदस्य
- २) M.A. in Cultural Studies, Part II Sem III Elective Paper XI (A) Visual Culture and Performance Studies या नवीन अभ्यासक्रमासाठीच्या अभ्यासक्रम निर्मिती समितीचे सदस्य
- 3) M.A. Part I Sem I Core Paper I English Poetry from Chaucer to the Present साठीच्या अभ्यासक्रम निर्मिती समितीचे सदस्य प्रा. डी. एस. कांबळे - M.A. in Cultural Studies, या नवीन अभ्यासक्रमातील a) Tribal Art and Culture b) Introduction to Popular Culture-I c) Introduction to Popular Culture -II या तीन कोर्सेस साठीच्या अभ्यासक्रम निर्मिती समितीचे सदस्य म्हणून कार्य केले.

- **Exam work for External Bodies :** व्ही. एम. आठल्ये यांनी आठल्ये सप्रे पित्रे कॉलेज , देवरुख (स्वायत्त) येथे TYBA च्या परीक्षेसाठी एक्सटर्नल पेपर सेटर म्हणून काम केले. डी. एस. कांबळे यांनी मुंबई विद्यापीठ IDOL च्या TYBA ऑक्टोबर २०२० च्या परीक्षांसाठी एक्सटर्नल पेपर सेटर म्हणून काम केले .
- प्रणाली मांजरेकर नोव्हेंबर २०२० मध्ये घेण्यात आलेली नेट परीक्षा इंग्रजी विषयातून उत्तीर्ण झाली.

मराठी विभाग

- दिनांक ७ डिसेंबर ते ९ डिसेंबर २०२० रोजी मुंबई विद्यापीठाच्या मराठी विभागाने आयोजित केलेल्या राष्ट्रीय चर्चासत्रात मराठी विभागातील (दोन) प्राध्यापक व (आठ) विद्यार्थ्यांचा सहभाग.
- दिनांक २५ जानेवारी २०२१ रोजी प्रा. डॉ. निलांबरी कुलकर्णी, रामनिरंजन झुनझुनवाला महाविद्यालय, घाटकोपर, मुंबई यांचे 'साहित्याने मला काय दिले ?' याविषयावर व्याख्यान. - ५२ विद्यार्थी
- महाराजा सयाजीराव विद्यापीठ, बडोदा, येथे बी.ए. द्वितीय वर्षाकरिता (मराठी) डॉ. निधी पटवर्धन लिखित 'पिंटी' या कथासंग्रहाचा अभ्यासक्रमात समावेश.
- दिनांक २७ फेब्रुवारी २०२१ मराठी राजभाषा दिनानिमित्ताने जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय येथे 'माय मराठी' या विषयावर प्रा. शिवराज गोपाळे यांचे व्याख्यान.

हिन्दी विभाग

- सोमवार दि. १४ सप्टेंबर २०२० रोजी हिंदी दिनानिमित्त 'भारत सरकार की राजभाषा नीति' या विषयावर डॉ. शाहू मधाळे यांचे ऑनलाईन व्याख्यान.
- सोमवार दि. १४ सप्टेंबर २०२० रोजी हिंदी दिनानिमित्त सरहद कॉलेज ऑफ आर्ट्स, कॉमर्स अँड सायन्स, कात्रज, पूणे येथे प्रा. कृष्णात खांडेकर विषय तज्ज्ञ म्हणुन 'हिंदी भाषा और रोजगार' या विषयावर ऑनलाईन व्याख्यान.
- गुरुवार दि. १७ सप्टेंबर २०२० रोजी हिंदी दिनानिमित्त भोसला मिलीटरी कॉलेज, नाशिक येथे डॉ. चित्रा गोस्वामी यांचे विशेष तज्ज्ञ म्हणुन 'हिंदी के प्रचार प्रसार में इलेक्ट्रॉनिक माध्यमों का योगदान' या विषयावर ऑनलाईन व्याख्यान.
- हिंदी सप्ताह निमित्ताने ऑनलाईन 'हिंदी निबंध वाचा' स्पर्धेचे आयोजन. सावनी शेंबवणेकर प्रथम व धनश्री पांचाळ द्वितीय

क्रमांक प्राप्त.

- दि. २७ जानेवारी ते ७ फेब्रुवारी २०२१ रोजी आयोजित राज्यस्तरीय 'पत्रकारीता प्रशिक्षण प्रमाणपत्र कोर्स' साठी पदवी स्तरावरील २० विद्यार्थ्यांचा सहभाग.
- ऑनलाईन प्रश्नमंजुशा या सदरात पदवी स्तरावरील २५ विद्यार्थ्यांचा सहभाग.

उर्दू विभाग

1. Award on book "Kokan Mein Urdu: Samt-o-Raftar" from the Govt. of Utter Pradesh
2. 100 Copies purchased "Maharashtra Mein Urdu" by NCPUL, New Delhi
3. 02 Research papers were published in UGC's approved journals
4. 04 chapters published in different books
5. 02 Research papers published in renowned journals

संस्कृत विभाग

- दरवर्षीप्रमाणे द्वितीय आणि तृतीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांना अभ्यासक्रम सुरु करण्यापूर्वी अभ्यासक्रमाची संपूर्ण माहिती सादरीकरणाच्या माध्यमातून देण्यात आली. त्यावर चर्चा होऊन विद्यार्थ्यांकडून अभिप्राय घेतला गेला.
- प्रथम वर्षाच्या विद्यार्थ्यांसाठी दि. ९ सप्टेंबर ते १९ सप्टेंबर २०२० या कालावधीत 'Bridge Course' घेण्यात आला. यामध्ये १० विद्यार्थी सहभागी झाले होते.
- प्रथम सत्रातील अध्यापनासाठी प्रामुख्याने PTT या स्वरूपात अध्यापन साहित्य तयार झाले. काही audio स्वरूपातही साहित्य तयार झाले.
- द्वितीय सत्रात द्वितीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांनी प्रश्नपत्र २ मधील एक घटक परिसंवाद अध्यापन पद्धतीने अभ्यासला आणि त्यांचे सादरीकरण केले. या माध्यमातून विद्यार्थ्यांनी स्वतः अभ्यास करून विषय मांडण्याचे कौशल्य आत्मसात करण्याचा प्रयत्न केला. हे विद्यार्थी व त्यांनी सादर केलेले विषय पुढीलप्रमाणे -

अनु. क्र.	विद्यार्थ्यांचे नाव	विषय
१.	वरदा आरडे व सुखदा त्वाटके	विद्यापीठ संकल्पना व इतिहास आणि वैशिष्ट्ये
२.	वेदिका गवाणकर	तक्षशिला विद्यापीठ
३.	स्वरूप काणे	नालंदा विद्यापीठ
४.	दीप्ती भातडे, प्रणाली भुवड	काशी - विक्रमशीला
५.	मुन्धा पुरोहित व जागृती देशमुख	गुप्त काळातील समाज व्यवस्था

६.	प्रियांका दोकरे व साक्षी मोहिते	मौर्य काळातील समाजव्यवस्था
७.	वरदा पटवर्धन	वृक्षायुर्वेद - पर्यावरण
८.	चैत्राली लिमये	मानसोल्लास:- नगररचनाशास्त्र
९.	अंकार ओक	समरांगणसूत्रधार:- नगररचनाशास्त्र
१०.	शिवानी शिर्के	आधुनिक संस्कृत विद्यापीठे

- अंतरंग वेदांचे ' या डॉ. निर्मला कुलकर्णी यांनी तीन महिने आयोजित केलेल्या अभ्यासवर्गात डॉ. कल्पना आठल्ये, तृतीय वर्षाची विद्यार्थिनी सीमन्तिनी जोशी यांनी सहभाग घेतला.
- भांडारकर प्राच्यविद्या संशोधन, पुणे यांनी घेतलेल्या Sculpture and Iconography या विषयावरील अभ्यासक्रमासाठी अभ्यासवर्गात डॉ. कल्पना आठल्ये व तृतीय वर्षाची विद्यार्थिनी सीमन्तिनी जोशी यांनी सहभाग घेतला.
- १५ ऑगस्ट २०२० रोजी निघालेल्या पुणे येथून प्रकाशित होणाऱ्या सांस्कृतिक वार्तापत्राच्या 'संस्कृत आज व उद्या' या विशेषांकात 'संस्कृत क्षेत्रातील क्रांती आणि उत्क्रांती' या विषयावर डॉ. कल्पना आठल्ये यांनी लेख लिहिला. तसेच संस्कृतमधून प्रकाशित होणार्या 'समर्पणम्' या वार्षिकांकासाठी 'अखण्डतां प्रति भारतस्य प्रवासः' हा लेख लिहिला.
- नागपूर येथील कविकुलगुरु कालिदास संस्कृत विश्वविद्यालयाने ३ ऑगस्ट २०२० रोजी ऑनलाईन माध्यमातून आयोजित केलेल्या संस्कृत दिन कार्यक्रमांमध्ये संस्कृत विभागप्रमुख डॉ. कल्पना आठल्ये, प्रा. जयंत अभ्यंकर, प्रा. सेहा शिवलकर तसेच संस्कृत विभागातील विद्यार्थी सहभागी झाले होते.
- डॉ. कल्पना आठल्ये यांचा राष्ट्रीय चर्चासत्रात सादर केलेला आधुनिक संस्कृत साहित्यप्रकार हा शोधनिबन्ध प्रकाशित झाला.
- प्रा. सेहा शिवलकर यांनी २० ते २७ एप्रिल २०२० या कालावधीत आयोजित केलेल्या मोडीलिपी प्रशिक्षण वर्गामध्ये सहभाग घेऊन तो यशस्वीपणे पूर्ण केला.

याप्रमाणे कोरोनाचे संकट असतानाही कला शाखेतील सर्व विभागांनी आपले नियमित अध्यापन कार्य नियोजनानुसार करून अन्यही उपक्रम केले आहेत. महाविद्यालयाच्या माननीय प्राचार्यांचे सातत्याने मार्गदर्शन यासाठी लाभले आहे.

डॉ. कल्पना आठल्ये

Faculty of Commerce (UG)

The academic year 2020-21 started with Covid 19. A pandemic that forced us to start academics online. March 2019 Semester II,IV results were declared through mapping of previous results as instructed by University of Mumbai and VI exams of were conducted online. The admission process of all classes was done online. Online lectures conducted through G-Suite Google Meet platform where links are provided to each and every class

Research Centre in Business Economics

After getting recognition for enrolment of PhD for Business Economics Three candidates submitted their research proposal and three are underway.

Research centre in Accountancy Dr

SuvarnaDevaskar from Lanja College enrolled herself as a research guide in Accountancy from our Ph.D college centre 4 students submitted their research proposal in accountancy. Total 5 students registered for research centre in Accountancy. 5 candidates submitted their research proposal to University of Mumbai and five are underway. One Research student Miss Meenal Khandke submitted Ph. D Dissertation to University of Mumbai in January 2021.

Skill Based Programmes:

Online skill based programs were organised by various subject teachers along with career counselling health counselling was also done through Google meet

MOU Activities :

BAJAJ FINSERV

Gogate-Jogalekar College, Commerce department and Bajaj Finserv Ltd, Pune jointly organized Certificate Programme in Banking Finance and Insurance (CPBFI) as an MOU Activity. This MOU activities under completed Three Batches.

ONLINE CPBFI BATCHES: 2020(120 Hours)

Batch	Duration	Participants	Male	Female
I	July, 2020 to September, 2020	35	15	20
II	October, 2020 to November, 2020	37	10	27
III	October, 2020 to November, 2020	37	5	32

CPT/CA/IPCC/ICAI conducted its foundation intermediate IPCC and final exams offline the main exam was postponed and in November December the exams were conducted similarly in February 2021 out students gave exams offline Students cleared in CA Foundation Examination held in November /December 2020.

CA FOUNDATION

Batch	Duration	Participants	Male	Female
I	July, 2020 to September, 2020	35	15	20
II	October, 2020 to November, 2020	37	10	27
III	October, 2020 to November, 2020	37	5	32

CA FOUNDATION

Aditya Milind Salvi	AtharvSahas Bhagwat
TusharSurendraPimpalkar	Snehal Santosh Tawade
KaustubhJitendraTalathi	AtharveVaibhavKanetkar
Poornima Srinivas Virkar	MitaliUdya Gilda
Mehul Vijay Jain	Rushabh Kiran Parmar

In-house Journal

The department of Commerce in-house journal "Pratibimb" was published in online mode April 2021.

The 15th edition of Pratibimb in house journal which contains articles on various current issues India economy was published online and students contributed their research articles. This year various topics and articles on Budget 2021, Covid 19, the Pandemic, lockdown and its impact on India and the world, Online teaching, online exams its effects.

Learner's Achievements

TYB.COM Result - 100% (307 students passed out of 307 students appeared.)

Toppers

Rank	Name of Student	Total Marks	CGPA
1	KangutkarManasiYashwantMadhuri	512	9.6
2	MullaRihanaFaiqJaibun	592	9.58
3	Joshi RushikeshPurushottamMadhuri	568	9.48
4	PadhyeMaitreyeeShekharShilpa	580	9.33
5	Abhyankar OmkarAnandAnuja	552	9.25
6	ShindeRutuja Suresh Ankita	472	9.19
7	LanjekarNamita Sunil Sayali	532	9.12
8	DivekarYogitaPradipMadhuri	564	9.03

During the lockdown period all teachers participated in webinars and also in faculty development programs.

Name of Faculty	Theme of FDP	Organising Institute	Period of FDP
Dr. Yasmeen Khalid Aowte	Insights into Quality Research and Innovation	Vivekanandha College of Engineering for Women	13 th May 2020 to 20 th May 2020
Dr. Yasmeen Khalid Aowte	Managing Online classes & Co-creating MOOCs :2.0	Government of India Ministry of Human Resource Development	18 th May to 3rd June 2020
Mr.MangeshS.Bhosale	Effective research Paper Writing and Publishing Aspect	ManavRachana International Institute Research and Studies	6 th July to 17 July 2020
Mr.MangeshS.Bhosale	E-Learning Blackbord to Broadband	S.P.Dnyansadhana College ,Thane	30 th June to 6 July 2020

Research Paper Publication

Name of the Researcher	Research paper title	UGC CARE listed Journal	National / International	ISSN No.
MeenalGajananKhandake	Problems and Prospects of Entrepreneurship in Fish Processing Units in Ratnagiri District	Studies in Indian Place NamesUGC Care Listed Journal	International	ISSN: 2394-3114
Sana HidayatNakhawa	Higher Education Challenges and Responses on Adoption of E- Learning Methods	Shodh Sanchar Bulletin UGC Care Listed Journal	International	ISSN 2229-3620
CA Ajinkya Rajiv Pilankar	"Execution of GST on Various Services of Konkan Railway"	Shodh Sanchar Bulletin UGC Care Listed Journal	International	ISSN 2229-3620
CA Ajinkya Rajiv Pilankar	"Awareness of Girl's Educational Schemes of Mulshi Taluka, Pune"	Shodh Sanchar Bulletin UGC Care Listed Journal	International	ISSN 2229-3620
CA Ajinkya Rajiv Pilankar	"Ratios Used to Measure the Financial Performance of the Employees' Credit Cooperative Societies in Maharashtra"	Kala Sarovar UGC Care Group-1 Journal)	International	
Mr.MangeshS.Bhosale	India New Education Policy-2020 and Higher Education	Ajenta Publication Nanded	National	-

Participation in Webinar (17/3/2020 to 30/7/2020)

Name of the Faculty	No. of Webinar attended
Dr.Aowte Y.K.	04
Bhingardive B.C.	22
Dr.Kadam S. S.	02
Khandake M.G.	14
Nakhawa S. H.	04
Sawant R. G.	02
Mr.MangeshS.Bhosale	20

Dr. Yasmeen Aowte

Faculty of Science (UG)

A) Special Activities :

Physics

1. National Graduate Physics Examination (NGPE) 2021 was conducted on 24 January 2021.

Mathematics

1. One day National Level webinar on Fascinating Mathematics Careers in Mathematics and Research Avenues on 8th August 2020. Mr. Vinay Nair- Co-founder Raising a Mathematician Foundation, Dr. M. S. Bapat , Principal Chintamanrao College of Commerce, Sangli and Dr. R.G. Sapre Gogate Jogalekar College, Ratnagiri were the speakers for this webinar. Total 206 participants were present from 150 colleges from all over India.
2. Scholarship Guidance workshop at R. B. Shirke High School on 25, 28 and 29 January 2021. Recourse persons were Smt. U. E. Joshi, Mrs. S. V. Surve and Ms. Mugdha Pokharankar (S.Y.B.Sc.). Total 32 students of standard 8th were present.

Proposed Activities on 20th March 2021: Kanitkar Sir Smruti Vyakhyanmala Pushp dusare. Speaker : Prof. Manik Tembe (Marathi Vidnyan Parishad.)

Botany

1. Organization of special days by the department

● World Environment Day-5th June-

On the occasion Two days National virtual Conference was organised on 5th and 6th June on the theme 'Biodiversity and sustainable development' report of which is given separately.

● World Mangrove Day - 26th July -

On this occasion the department has conducted an online quiz for the students of college in which 87 students participated. E-Certificates were issued to the participants who had scored more than 50% marks.

On 1st August a virtual lecture was delivered by Dr. Mangal Patwardhan on 'Mangroves - Strugglers in Nature' which was also uploaded on the facebook page of the department.

● World Wetland Day- 2nd Feb 2021-

Online lecture on Google meet of Mr. Vishal

Magdum, Director 'Tropical forestry and Biodiversity Research Centre' and alumni of our college, on 'Riparian zone as wetland' was organized to explain the riverside area as the wetlands. The lecture was followed by the visit to riparian wetland at Pomendi on 3rd Feb 2021 between 9.00 am to 12.00 noon where Mr. Vishal Magdum showed and explained the locations and development of riparian wetlands on site. 25 students and 4 faculty members enjoyed the field visit by following the restrictions and regulations of pandemic COVID 19.

● National Science day, 28th February 2021

On this occasion the department had developed a science online quiz having questions related to science day and light in relation to plants. The quiz was open from 28th February to 2nd March for all students from our college as well as other colleges. We received good responses from the students. Students of colleges from Maharashtra, Goa, Karnataka, J and K were participated in this online quiz. Total 795 students participated from more than 80 colleges and 5 universities. Students scoring marks above 50% were given e-certificates.

On 28th February the department had started the 'You-tube' channel named as 'Gjc Botany' to spread scientific knowledge among students and the entire community. The first video uploaded is on the 'Celebration of National Science Day 2021'. Henceforth the uploading of videos will be a continuous process.

Proposed activities-

On the occasion of International Year of 'Fruits and Vegetables'

1. Poster and PowerPoint Presentation Competition sponsored by G. S. Kulkarni, ex head of the Botany department on topics

- Fruit / Fruits in Human Diet
- Vegetable / Vegetables in Human Diet

on 12 and 13 March 2020

2. Late Prof. P. N. Deshmukh 3rd Memorial Program sponsored by Dr. Manjushree Devdhar, Mulund, in third week of March in which two lectures by

- Prof. Smita Lele UDCT, Mumbai.

Subject: Valorization in agri-food processing

● **Mr. Nilesh Lele**

Proprietor of Exelon Basket and Frutine Beverages.

Subject: 'Opportunities in Food Industry Post Covid-19 Pandemic' will be conducted online.

Zoology

1. Online quiz :

8th May 2020 - A quiz conducted to create awareness regarding Thalassemia on the occasion of World Thalassemia Day - 100 students participated in this event.

8th June 2020 - Online awareness programme by conducting a quiz on the occasion of World Oceans Day. A total 245 participants including students as well as faculty members from various colleges participated in this event.

2. Skill imparting Workshops/Courses:

1) Online one week certificate course (MOOC) :

i) A certificate course on, 'Population Genetics' from 20th May to 23rd May, 2020.-

Total 15 students have successfully completed the course.

ii) A certificate course on 'Mangrove Ecology' (from 27th to 31st July, 2020), on the

occasion of International Mangrove Day. - 22 students have successfully completed the course.

2) Workshops:

27th Jan. 2021 - One day online workshop on, 'Animated video/short film making'. - 25 students participated in this event.

B) Students' Achievements:

Physics

TYBSc student Utkarsha Bhute qualified IIT - JAM - 2020 examination with All India Rank (AIR) of 1563 in April 2020.

Mathematics

Students of S.Y.B.Sc. Ms. Mugdha Mahesh Pokharankar and Ms. Muktai Milind Desai and Dr. R. G. Sapre published a research Paper titled "Use of Fuzzy Matrices for the Diagnosis of Diabetes, Anaemia and Hypertension" in "Asian Journal of Fuzzy and Applied Mathematics" on 17th July 2020 in June 2020 edition.

Microbiology

Two students from M.Sc, worked as technician in Molecular diagnostic laboratory at District civil

Hospital, Oros, Dist-Sindhudurg for 2 months during Covid-19 pandemic.

C) Extension and outreach programs:

Zoology

1) Development and maintenance of Mangrove nursery in the college campus.

2) 26th July 2020- Mangrove plantation programme at Mirya Wada estuary, Ratnagiri in association with Department of Social Forestry and mangrove Cell, Ratnagiri.

D) Teachers' Achievements:

Chemistry

Dr. P. P. Kulkarni

- Publish research paper titled "Extraction and isolation of Vasicine alkaloid from adulsa leaves" UGC Approved Journal International Journal of Research and Analytical Reviews (IJRAR) Volume 8, Issue 1, pages 32-39 January 2021

- Publish research paper titled "STUDY OF FOUR O 'CLOCK FLOWER (MIRABILIS JALAPA) BY SPECTROSCOPIC TOOL.in International Education and Research Journal,v. 7, n. 01 , Jan.. 2021. ISSN 2454-9916.

- Publish research paper titled "Fluorescence studies of excited state intramolecular ciprofloxacin hydrochloride", IJRAR - International Journal of Research and Analytical Reviews (IJRAR), E-ISSN 2348-1269, P- ISSN 2349-5138, Volume.8, Issue 1, Page No pp.755-760, January 2021

Dr. Mrs. A. M. Kulkarni

- Completed two-week faculty development programme on Advanced Concepts for Developing MOOCs from July 2 to July 17 2020 organised by Teaching Learning center, Ramanujan College, New Delhi

- Presented a paper in International Web Conference on 'New Pathways in Chemistry' on 23rd and 24th May 2020 organised by Acharya Marathe College, Mumbai

- Published a chapter 'Cobalt Ferrite Nanoparticles: Magnetically Separable and Reusable Catalyst for Alkyne Hydrothiolation' in an international edited book 'The Comparative Study of Biologically Active Agents by Scholar Press.

- Recognized as Ph.D. guide by University of Mumbai and three students registered for Ph.D in 2020-21

Dr. M.P. Desai

- Research poster presented in International web conference on "Chemistry and Environment Interface 2020" conducted by Arts, Commerce and Science College, Lanja on 5th June 2020.
- Participated in National web conference on "Synthesis of nanomaterials and their properties enhancement" conducted by B. N. N. College, Bhiwandi on 11th June 2020.

Dr. S.L. Bhattar :

- Publish research paper titled ""Study of four o'clock flower (mirabilis jalapa) by spectroscopic tool. in International Education and Research Journal. 7, n. 01 , Jan.. 2021. ISSN 2454-9916.
- Publish research paper titled "Fluorescence studies of excited state intra molecular ciprofloxacin hydrochloride", IJRAR - International Journal of Research and Analytical Reviews (IJRAR), E-ISSN 2348-1269, P- ISSN 2349-5138, Volume.8, Issue 1, Page No pp.755-760, January 2021

Dr. U.B. .Sanbkalpal

- Publish research paper titled Date Extraction and isolation of Vasicine alkaloid from adulsa leaves" UGC Approved Journal International Journal of Research and Analytical Reviews (IJRAR) Volume 8, Issue 1, pages 32-39 January 2021

Physics

i) Vivek Bhide: Successfully completed Ph. D. in Mumbai University in September 2020.

ii) Dr. Mahesh Belekar: Completed successfully the 10- days 'Mahabridge webinar on mobile based smart E- content development for online teaching' in April 2020.

iii) Dr. Bhushan Dhale:

a) Successfully completed 12 online Faculty Development Programmes:

1. Faculty Development Programme In "Optics and Photonics" conducted at the Defense Instituted of Advanced Technology (Pune) organized by UGC-Human Resource Development Centre, Savitribai Phule Pune University during the

period from 08/12/2019 to 13/12/2019.

2. Two weeks Faculty Development Programme on "MANAGING ONLINE CLASSES AND CO-CREATING MOOCS" Sponsored by Government of India, Ministry of Human Resource Development, Pandit Madan Mohan Malaviya National Mission on Teachers and Teaching .(PMMMNTT). Conducted by Ramanujan College, University of Delhi during the period from 20-04-2020 to 06-05-2020
3. One week National Faculty Development program and online Training on Scilab jointly organized by RajashiShahuMahavidyalaya, Latur and Spoken Tutorial Project IIT, Bombay Pandit Madan Mohan Malaviya National Mission on Teachers and Teaching.(PMMMNTT) from 1 May 2020 to 7 May 2020.
4. Completed the course on "Learning Physics Through Simple Experiments" organized by Indian Institute of Technology Kanpur, during April 2 to June 10, 2020.
5. National Level One Week Online Faculty Development Programme on "Introduction to Outcome Based Education and Enhancing Quality of Teaching Learning Process" conducted by GovindraoWanjari College of Engineering & Technology, Nagpur during 15/06/2020 to 19/06/2020.
6. One week faculty development programme on "Next-Generation Semiconductor Devices for high-end applications" organized by Department of EE, NIT Patna under Electronics and ICT Academy, NIT Patna, held from 22nd - 28th June, 2020 in online mode under the "Scheme of financial assistance for setting up of Electronics and ICT Academies" by the Ministry of Electronics and Information Technology (MeitY), Government of India.
7. Two Weeks online Faculty Development Programme on "ADVANCED CONCEPTS FOR DEVELOPING MOOCS" Sponsored by Government of India, Ministry of Human Resource Development, Pandit Madan Mohan Malaviya National Mission on Teachers and Teaching. (PMMMNTT).conducted by Ramanujan College, University of Delhi during the period from July 02 - July 17, 2020.
8. 3 day online Faculty Development Programme on Effective Teaching Pedagogy organized by

Inderprastha Engineering College, Ghaziabad from 20th to 22nd July 2020.

9. Five day online Faculty Development Programme on Evolution from Off-line to On-line Teaching organized by Satish Pradhan Dnyanasadhana College, Thane from 30th May 2020 to 3rd June 2020.
10. Online short term course on Physics in Daily Life organized by Swa. Sawarkar Mahavidyalaya, Beed from 25 April to 01 May 2020.
11. Completed the course on "Classical Electromagnetism-1(Electrostatics)" organized by Indian Institute of Technology Kanpur, during April 2 to June 10, 2020.
12. Online Five days International Faculty Techno-Improvement Programme on Instrumentation and Techniques for Characterization", organized by Netaji Subhashchandra Bose College, Nanded from 22nd June to 26th June 2020.

b) Papers presented in International Conferences:

1. Presented a poster in International twitter conference on Nano-Bio 20 held at The New College, Kolhapur during 13th to 15th April 2020.
2. Presented a poster in International online conference Biodiversity Conservation and Energy held at S H Kelkar College, Devgad on 17 May 2020
3. Presented a paper (oral presentation) in Fifth online International conference on Advances in Materials Science held at Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath during 1-7th June 2020.
4. Presented a paper in International Web conference 2 days Online national level workshop on Advanced Material Science and Nanotechnology(NANOMAT-2020) held at Vinayak Vidnyan Mahavidyalaya, Nandgaon Dist. Amravati..during 20th -21st June 2020.
5. Presented a paper one day International online conference on Zero Dimensional Materials held at P C Jabin Science College, Hubbali, Kaanataka, India during 27th August 2020.

iv) Adnya Shirgaonkar:

- a) Courses completed: 'C++ Tutorial course' and 'Python 3 Tutorial course' by Sololearn
- b) Workshops attended:
 1. 'LabVIEW Basics Training -online' (3- days) conducted by BlauSkills (A division of BlauPlug

Innovations) in association with R.D. & S. H. National college.

2. 'Web based workshop on integrating computations into physics curriculum using python' (5- days) by Department of Physics-SPK College, Sawantwadi and UGC-DAE Consortium for scientific research-Kolkata centre, INYAS-Mumbai chapter.

v) Nisha Kelkar : Worked as evaluator for 'Online prelims of National Anveshika Experimental Skill Test 2020' conducted by National Anveshika network of India and 'VigyanPrasar' during 30th September to 30th October 2020.

Mathematics

Dr. Rajeev Sapre received "Vidnyan Sanshodhak Puraskar" from Marathi Vidnyan Parishad.

E) Research Contribution:

Departments	No. of Research papers Published		No. of books Published		No. of Conferences attended			No. of Papers presented in Conferences		
	National	International	National	International	State	National	International	State	National	International
Chemistry	--	03	--	01	--	--	02	--	01	--
Physics	--	01	--	--	01	08	04	--	--	05
Zoology	--	03	--	--	--	02	01	--	--	02

- Dr. BhushanDhale from Physics Department Published research paper on "Electrochromic Properties of Layered Nb2O3-WO3 Thin Films". B. B. Dhale S. H. Mujawar, and P. S. Patil. Science Direct Material Today Proceedings ICMES-2018 Volume 23, Part 2, 2020, Pages 430-436.
- Dr A M Kulkarni from Chemistry department Published a chapter 'Cobalt Ferrite Nanoparticles: Magnetically Separable and Reusable Catalyst for Alkyne Hydrothiolation' in an international edited book 'The Comparative Study of Biologically Active Agents by Scholar Press.
- Dr. Madhura Mukadam & Ms. Mohini Bamane from Zoology department completed the research project "Preliminary qualitative analysis and evaluation of bioactive potential of short neck clam Paphiamalabarica (Chemintz) from estuarine regions of Ratnagiri coast of India", University of Mumbai (40,000/-).

Dr. Vivek Bhide

लोकमान्य टिळक पदव्युत्तर केंद्र

कला शाखा

महाविद्यालयात लोकमान्य टिळक पदव्युत्तर विभागांतर्गत मराठी, हिंदी, इंग्रजी, संस्कृत या भाषा विषय आणि समाजशास्त्र, अर्थशास्त्र, इतिहास या सामाजिक शास्त्रविषयातील पदव्युत्तर पदवीचे शिक्षण दिले जाते. मुंबई विद्यापीठाच्या नियमानुसार तृतीय वर्ष या विद्यार्थ्यांचा पदवीस्तरावर संबंधित विषय नव्हता अशा विद्यार्थ्यांकरिता विषय-प्रवेश परीक्षा घेण्यात आली. MA भाग I प्रवेश प्रक्रिया तृतीय वर्षाच्या निकालानंतर नोव्हेंबर २०२० मध्ये करण्यात आली व ऑनलाइन माध्यमातून वर्ग ५ डिसेंबर २०२० पासून सुरु करण्यात आले. २०२०-२१ या शैक्षणिक वर्षात विविध पदव्युत्तर विभागांची विविध विद्यार्थीकेंद्री अध्ययन-अध्यापन उपक्रम राबविले.

पदव्युत्तर विभागाचा निकाल

अ.क्र.	विषय	टक्केवारी
१.	हिंदी	१०० %
२.	मराठी	१०० %
३.	इंग्रजी	१०० %
४.	संस्कृत	१०० %
५.	समाजशास्त्र	१०० %
६.	अर्थशास्त्र	१०० %
७.	इतिहास	१०० %

RANK HOLDERS IN MA- II 2019 20

RANK	NAME OF THE STUDENT	SUBJECT	CGPA	GRADE	%
1	Mahabal Swarada Uday	Sanskrit	9.76	A+	83.88
2	Dhanavade Shital Santosh	Economics	9.72	A+	82.19
3	Ambre Shweta Pradip	Hindi	9.58	A+	80.56

हिंदी विभाग :

- आंतरराष्ट्रीय योग क्रिझा स्पर्धेत ०३ विद्यार्थ्यांचा सहभाग.
- दि. ०१ ऑगस्ट २०२० रोजी साखळी कॉलेज, गोवा येथे 'तुलसी के राम और राम के तुलसी' या विषयावर आयोजित आंतरराष्ट्रीय वेबीनार मध्ये ०२ विद्यार्थीनींचा सहभाग.
- दि. २२ ते २७ फेब्रुवारी २०२१ रोजी विनायकराव पाटील महाविद्यालय, वैजापूर, औरंगाबाद येथे One Week online faculty Student Development Programme मध्ये १५ विद्यार्थ्यांचा सहभाग.
- दि. २७ जानेवारी ते ७ फेब्रुवारी २०२१ रोजी आयोजित राज्यस्तरीय 'पत्रकारीता प्रशिक्षण प्रमाणपत्र कोर्स' साठी

पदव्युत्तर स्तरावरील १६ विद्यार्थ्यांचा सहभाग.

- विद्यार्थ्यांसाठी ऑनलाईन स्टडी मटेरिअलची निर्मिती.
- विद्यार्थ्यांसाठी विषयनिहाय प्रश्नसंच निर्मिती.
- विद्यार्थ्यांसाठी नेट/सेट मार्गदर्शन करण्यात आले.
- विद्यार्थी अध्यापन कौशल्य विकास कार्यक्रम - दर सोमवार, मंगळवार पदव्युत्तर स्तरावरील विद्यार्थ्यांच्या ऑनलाईन अध्यापन वर्गाचे आयोजन.

मराठी विभाग :

- अमेय पंडित एमए भाग १ याचे झेप महोत्सव २०२१ मध्ये गीतगायन स्पर्धेत सुयश.
- एमए भाग २ च्या विद्यार्थ्यांना संध्या नरे पवार यांची मुलाखत दाखविली.
- महाराष्ट्र शासनाच्या मराठी भाषा संवर्धन पंधरवड्यानिमित्त मराठी भाषा विभागाच्या भाषा संचालकाकडून आयोजित दि. २१ जानेवारी २०२१ रोजीच्या मराठी भाषा व भाषांतरातील अंतरे या व्याख्यानास विद्यार्थ्यांनी उपस्थिती दर्शविली.
- विद्यार्थ्यांसाठी ऑनलाईन स्टडी मटेरिअल उपलब्ध करून देण्यात आले.
- अभिषेक बुक सेंटर, नवी मुंबई आयोजित गीता भवन येथील पुस्तक प्रदर्शनास विभागातील विद्यार्थ्यांची भेट.
- विद्यार्थ्यांसाठी नेट/सेट मार्गदर्शन करण्यात आले.

इंग्रजी विभाग :

- इंग्रजी विभागातील एम ए द्वितीय वर्षातील विद्यार्थी अजिंक्य प्रसाद प्रभुदेसाई याचे बेळगावच्या गोविंदराम सेक्सरीया विज्ञान महाविद्यालयाने जून २०२० मध्ये आयोजित केलेल्या 'कोविड १९ आणि नंतर' या विषयावरील ऑनलाईन राष्ट्रीय निबंधलेखन स्पर्धेत ३००० रुपयाचे पहिले पारितोषिक प्राप्त केले.

संस्कृत विभाग :

- दि. २२ जून २०२० रोजी कालिदास दिनानिमित्त संस्कृत विभागातील एम. ए. भाग १ चा विद्यार्थी आशिष आठवले याचे 'मेघदूतातील रम्य वास्तव आणि कल्पनाविलास' या विषयावर व्याख्यान झाले. यावर्षी हे व्याख्यान online पद्धतीने घेण्यात आले. या कार्यक्रमात एम.ए.भाग २ ची विद्यार्थिनी स्वर्दा महाबळ हिने नृत्याविष्कार सादर केला. हा कार्यक्रम संस्कृत विभागाच्या फेसबुकवरून सादर करण्यात

आला. या कार्यक्रमाचा १०० हून अधिक रसिकांनी आस्वाद घेतला.

- संस्कृत दिनाच्या निमित्ताने जुलै २०२० मध्ये online माध्यमातून राज्यस्तरीय संस्कृत गीतगायन, संस्कृत निबंध, संस्कृत वक्तृत्व अशा स्पर्धांचे आयोजन संस्कृत विभागाचेवतीने करण्यात आले. या स्पर्धामधील गीतगायन स्पर्धेचे परीक्षण अमृता मोने (एम. ए. भाग २), आणि वक्तृत्व स्पर्धेचे परीक्षण आशिष आठवले (एम. ए. भाग १) यांनी केले. तसेच एम.ए. भाग २ ची विद्यार्थिनी स्वरदा महाबळ हिने आकाशवाणी रत्नागिरी केंद्रावरून प्रसारित होणाऱ्या युवावाणीच्या अनेक कार्यक्रमांचे निवेदन केले.
- मार्गशीर्ष शुद्ध एकादशी म्हणजे गीताजयंती. यानिमित्ताने दि.२५ डिसेंबर २०२० रोजी आयोजित केलेल्या कार्यक्रमात संपूर्ण गीता कण्ठस्थ करणाऱ्या रत्नागिरीतील सौ. योजना सुमुख घाणेकर, सौ.उज्वला नीलकंठ पटवर्धन आणि सौ.वंदना दिगंबर घैसास या तीन गीताव्रतींचा सन्मान करण्यात आला. यावेळी या गीताव्रतींना देण्यात आलेल्या सन्मानपत्राचे शब्दांकन आशिष आठवले (एम.ए. भाग २) याने केले. तसेच सन्मानपत्राचे वाचन आशिष आठवले सह ऐश्वर्या आचार्य, नारायणी शहाणे या एम.ए. भाग १ च्या विद्यार्थिनींनी केले.
- रत्नागिरी न्यूज नेटवर्क या Online समूहाच्या माध्यमातून संस्कृत विभागाच्यावतीने दि.२५ डिसेंबर २०२० रोजी गीताजयंतीच्या निमित्ताने दैनंदिन संस्कृत सुभाषित लेखनाला सुरुवात झाली. पहिल्या भागात संस्कृत विभागप्रमुख डॉ. कल्पना आठवले यांनी गीताध्यानाचा सार्थ परिचय या लेखनातून करून दिला. त्यानंतर महाभारतातील विदुरनीतिमधील प्रजागरपर्व अध्याय १ आणि भर्तृहरिच्या नीतिशतकातील निवडक श्लोकांचे सार्थ लेखन करण्यात आले. त्यामध्ये प्रा. जयंत अभ्यंकर, प्रा. स्नेहा शिवलकर आणि तनुजा फाटक, सुश्रुत चितळे, ऐश्वर्या आचार्य, स्नेहल हर्डीकर, अक्षय नवरे, नारायणी शहाणे, आशिष आठवले, रेणुका भडभडे, साधना भट्टगांवकर आणि सोनाली भट्टगांवकर अशा पदव्युत्तर विभागातील एकूण १० विद्यार्थ्यांनी प्रत्येकी ७ भागांचे लेखन केले.

समाजशास्त्र विभाग :

- विद्यार्थ्यांपर्यंतच्या PPT माध्यमातून अभ्यास साहित्य

पोहचविण्यात आले.

- लिंगभाव आणि समाज या विषयातील जेंडर बिहाईड दी बायारी या अभ्यास विषयाचे अभ्यास साहित्य निर्माण करण्यात आले.
- विद्यार्थ्यांसाठी नेट/सेट व स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन करण्यात आले.
- बसवेश्वर महाविद्यालय लातूर यांनी आयोजित केलेल्या उच्चशिक्षण धोरण विषयीच्या वेबीनारमध्ये कु.अमेय जाधव व कु. सायली संजय जोशी यांनी सहभाग घेतला.
- विभागाचा माजी विद्यार्थी कु. राजदीप कदम याची कणकवली महाविद्यालयात प्राध्यापक म्हणून निवड झाली.

अर्थशास्त्र विभाग :

- दि. १७ डिसेंबर २०२० रोजी ऑनलाईन माध्यमातून 'गणितीय अर्थशास्त्र या विषयावर डॉ.शहापुरे यांच्या व्याखानाचे आयोजन.
- गुरुवार दि.२५ मार्च २०२१ रोजी कोळंबी प्रक्रिया उद्योग वरवडे, मु.पो. वरवडे, रत्नागिरी या ठिकाणी क्षेत्र भेटीचे आयोजन.
- शुक्रवार दि. २६ मार्च २०२१ रोजी ऑनलाईन माध्यमातून आर्थिक साक्षरता या विषयावर डॉ.सोनाली ककडे/सूर्यवंशी यांच्या व्याखानाचे आयोजन.
- पदव्युत्तर विभागातील अनेक विद्यार्थ्यांनी राष्ट्रीय परिषदेमध्ये सहभाग नोंदविला. सुदर्शन ठाकूर -(एम. ए. भाग-१)- राष्ट्रीय परिषद -०१, शीतल धनावडे (एम. ए. भाग-२) - राष्ट्रीय परिषद -०२, चारुता खेर (एम. ए. भाग-२)- राष्ट्रीय परिषद -०१

इतिहास विभाग :

- इतिहास विभागाच्या पदव्युत्तर विभागासाठी गुगल क्लासरूम व व्हॉट्सअप ग्रुप तयार केले असून त्यात सर्व विद्यार्थी सहभागी आहेत. यामध्ये अभ्यासक्रम, मराठी विश्वकोशाच्या लिंकस् इत्यादी बाबी अपलोड करण्यात आल्या आहेत.
- २०२०-२१ शैक्षणिक वर्षात आलेल्या अभूतपूर्व परिस्थितीमुळे विद्यार्थ्यांचे तास, सत्रांत परीक्षा आणि गेल्या वर्षीच्या प्रकल्पांचे मूल्यांकन ऑनलाईन पध्दतीने करण्यात आले.

डॉ. शाहू मधाळे

P. G. Commerce

The Commerce Faculty (P. G) M. Com maintained its tradition of the best results. It was 100 % for the last semester examination held in October 2020. In addition to regular academic activities, faculty providing guidance and support to students in the areas of research and placement.

STUDENT'S ACHIEVEMENTS:

1. Prasad Girakar- has completed Sale and Self online learning programme in Export and Import. Organised by International Institute of Import and Export Management.
2. Afriya Mukadam has selected as Senior Officer for ICICI BANK under Career Development and Placement Cell.
3. Kunal Keer-won first prize in Rangoli Competition organised by Finolex College, Ratnagiri. Youth festival poster painting Consolation prize. Gold medal in poster painting organised in Chiplun. First prize in Rangoli competition organised by Swacha Ratnagiri Nagar parishad

4. Rutuja Shinde

1. Research paper published in UGC approved Journal Shodh Sanchar Bulletin ISSN 2229-3620. On Suggestive 100 A to conquer the burden of COVID-19.
2. Presented a research paper in the International Board of Education Research and Development.

FACULTY ACHIEVEMENTS:

1. Dr. Yasmen Aowte recognized as Ph.D. guide in the subject 'business Economics' in University of Mumbai.
2. Mrs Ashwini Deosthali has got approval for registration for Ph.D in the subject "Architechuring the Family Business with Reference to Selected Mango Cultivators in Ratnagiri and Sindudurg Districts
3. Mr. Mangesh Bhosale has got approval for registration for Ph.D in the Subject "An Analysis of Economics Problems of laterite stone mining in Ratnagiri District".

Dr. S. S. Kadam

P. G. Science

To empower the young masses with quality higher education, Lokmanya Tilak Post-Graduate Centre of Gogate Jogalekar College offers advanced PG & doctoral programmes. Students from different parts of Maharashtra as well as from other states join for post-graduation every year in total five science departments, Chemistry, Physics, Computer Science, Biotechnology and Microbiology. With all necessary amenities required for research like laboratory recognized for Ph.D, and recognized Ph.D. guides, students can pursue Ph.D. in three subjects; Chemistry, Physics and Zoology. Though covid pandemic affected the regular activities of centre, teachers and students continued their curricular, cocurricular and research work. The highlights of work are summarized in this report.

A) Special Activities:

- Department of Mathematics organized one day National Level webinar on 'Fascinating Mathematics, Careers in Mathematics and Research Avenues' on 8th August 2020. Mr. Vinay Nair- Co-founder Raising a Mathematician Foundation, Dr. M. S. Bapat, Principal Chintamanrao College of Commerce, Sangli and Dr. R.G. Sapre Gogate Jogalekar College, Ratnagiri were the speakers for this webinar. 27 PG students attended this webinar.
- Department of Computer Science in collaboration with ITVEDANT Education, Mumbai, organized webinar on subject "Data Science Career and Job Prospects" on 29 dec 2020. Different Career and job opportunities in Data Science was discussed in webinar. 22 students participated in the webinar.
- Department of Computer Science organized International Webinar on Career Opportunities and Research in Computer Science on January 8th- 9th, 2021. Students were guided about career in different sectors in Computer Industry like IOT, Artificial Intelligence etc. and also different type of research methodology. Dr Rasika Mallya (Associate Director, DES Navinchandra Mehata Institute of Technology and Development, Mumbai), Mr. Umesh Anavkar (Assistant consultant, TCS, CANADA), Mr. Shreyas Ranade (MOBISOFT INFOTECH, iOS Developer, Pune), Prof. P. D. Londhe (Assistant Professor, Department of Computer Science, Gogate-Jogalekar College,

Ratnagiri) worked as resource person. Total 37 students and teachers participated in this webinar.

- Department of Computer Science organized the "Phoenix" Online Research Paper writing competition for PG students. Department organizes this inhouse software competition every year and year 20-21 is successive ninth year of the activity. Total 30 Research Papers were presented from PG students. Mr. Shreyas Ranade, an alumnus of G.J. College and currently working as aiOS Developer in MOBISOFT INFOTECH, Pune worked as judge for the competition.

B) Students' Achievements:

1. Mr. Pushkar Patkarpast student of Physics Department, selected as 'Scientific officer-grade C' in BARC, Mumbai in January 2021.
2. Mr. Omkar Pendharkar, student of Chemistry Department completed the online CSIR Summer Research Training Program-2020, which was conducted by CSIR-NCL, Pune.
3. Mr. Omkar Pendharkar and Ms. Trupti Joshi students of Chemistry Department presented a paper in International Web Conference on 'New Pathways in Chemistry' on 23rd and 24th May 2020 organised by Acharya Marathe College, Mumbai.
4. On the occasion of Republic day, PG students of the Mathematics department displayed wallpaper on the topic 'Great Indian Mathematician Srinivasa Ramanujan'.
5. Mr. Vishal Sawant (MSc I) and Mr. Prasad Pusalkar (MSc II) of Computer Science department won the prizes in an inhouse software competition "PHOENIX 2020-21".
6. As a part of curriculum of Mumbai University, total 9 M.Sc. II students of Computer Science Department are doing internship in companies based in Ratnagiri namely Gadre Infotech Private Limited, Navnath Infotech Private Limited and Aaranyak Solutions Private Limited.

C) Extension and outreach programs: -

Computer Science Department has signed a Memorandum of Undertaking with Gadre Infotech Private Limited Ratnagiri, a private Sector IT firm, on 2nd March 2021. The Idea of doing MOU is mainly focusing on Msc Part 2 Students Internship and Also Other Departmental Activities Based on Industry Perspective.

D) Teachers' Achievements: -

Priti Jadhav (Department of Physics):

1. Completed online course on "Learning Physics Through Simple Experiments" (April 2 to June 10, 2020) organized by Indian Institute of Technology Kanpur, under the guidance of H.C. Verma.
2. Completed online course on "An Introduction to Materials Characterization Techniques" from 22nd to 28th June 2020 conducted by Department of Physics, K. J. Somaiya College Of Science and Commerce, Mumbai.
3. Participated in online international faculty Development program through IQAC cell on "Research Methodology- Scientific Approach Towards Paper Writing" held during 6th to 11th July 2020 organized by DES Chintamanrao institute of management development and research, Sangli.
4. Participated in Web Based "Workshop On Integrating Computations Into The Physics Curriculum Using Python" Organized by Department of physics Shri. Pacham Khemraj Mhavidyalaya, Sawantwadi and UGC-DAE Consortium for Scientific research Kolkata Centre.
5. Participated in International seminar on "Applications of Physics in Bioscience", organized by Rajaram College, Kolhapur.
6. Pranita Tipugade (Department of Physics): Qualified i) SET exam in Physics and ii) GATE-2021 in April 2021.

Dr. Meghana Mhadaye (Department of Chemistry)

1. Presented Poster and secured 1st rank in International Web Conference on "Chemistry and Environment Interface 2020" organized by IQAC & Department of Chemistry of Arts, Commerce & Science College Lanja, held on World Environment Day 5th June 2020.
2. Presented a research paper entitled 'Impact of COVID-19 on environment - poster presentation' in the Two Day International E-Conference on 'Drug Discovery, Development and Applications' organised by Department of Chemistry on 15th & 16th June 2020.
3. Participated in 'Poster Presentation' in the Web-Conference on COVID-19: Perspective of Science and Challenges, held on 19th and 20th June 2020.
4. Participated in "Mahabridge webinar on mobile based smart E-content development for online

Teaching" conducted on 15th to 25th April 2020 and also fulfilled the assignment provided during 24th to 27th April 2020.

5. Participated in One Day Online National Conference on 'Applications of Quantum Chemistry' jointly organized by IQAC and Department of Chemistry, Shri Pancham Khemraj Mahavidyalaya, Sawantwadi on 03rd May 2020.
6. Attended online session on "Spectral Interpretation and Spectroscopy problems" organized by department of Chemistry, Siddharth College of Arts, Science & Commerce, Fort Mumbai on 4th May 2020.
7. Participated in three days e-workshop on "RETRO-SYNTHESIS" organized by department of Chemistry, Siddharth College of Arts, Science & Commerce, Fort Mumbai on 11th to 13th May 2020.
8. Participated in National Online Workshop on "Research Ethics and Plagiarism Control" organized on 15th May, 2020
9. Attended three Days National Level Workshop on "Research Methodology, Statistical Techniques & Data Analysis using MS Excel" organized by Tilak College of Science and Commerce, Vashi, Navi Mumbai, held on 18th, 19th & 20th May, 2020.
10. Participated in the National web conference on "GREEN CATALYSIS AND MATERIAL CHEMISTRY" organized by Internal Quality Assurance Cell & Department of Chemistry held on 27th May 2020 via ZOOM video Communication.
11. Participated in One Day Online Multidisciplinary International Conference on "Health Hygiene and Higher Education" Organized by Department of Zoology & Economics, Sant Rawool Maharaj Mahavidyalaya Kudal Dist- Sidhudurg Maharashtra, India jointly in collaboration with University of Mumbai and University Grand Commission (Western Regional Office, Pune) held on Saturday 30th May, 2020.

Participated in 3 online Quiz competition and 5 webinars

P. N. Baraskar (Department of Chemistry)

1. Participated in 7-Day online national workshop on 'Research Methods and Techniques' jointly organized by RAMANAND ARYA D.A.V. COLLEGE & UNIVERSITY OF MUMBAI from May 04 to May 10, 2020.

Participated in 3 online Quiz competition and 1 webinar.

Mrs. V.S. Salvi (Department of Chemistry)

1. Participated in Three day's workshop on data science to business solution on 15 May 2020 organized by Thakur College of Science and Commerce, Mumbai
2. Participated in national level online quiz on outcome-based education on 14-6-2020 organized by finolex academy of management and technology

Ms. Nikita Umesh Powar (Department of Chemistry)

1. Participated in "Online Preparatory Examination (General Knowledge) for NET/SET Aspirants" conducted by the Department of Library and Information Centre of Dnyanprassarak Mandal's College and Research Centre, Assagao - Goa from 18th to 22nd May

Participated in 5 webinars

Mr. Ankit A. Surve (Department of Chemistry)

1. Published paper entitled "Extraction and Isolation of Vasicine Alkaloid From Adulsa Leaves" in International Journal of Research and Analytical Reviews (IJRAR)
(Publication date: 15-01-2021)
2. Participated in two days International Level Web Conference on "New Pathways in Chemistry" (23rd & 24th May 2020)
3. Participated in International Web Conference "Chemistry and Environment Interface 2020" (Friday 5th June 2020)
4. Participated in Five-day Faculty Development Programme "Evolution from offline to online Teaching" (30th May to 3rd June, 2020)

Participated in 2 webinars

Mrs. Anuja Gharpure (Department of Computer Science)

1. Participated in online seminar on Intellectual Property Right on 23 Jan 2021 organized by IT Department, Gogate Jogalekar College, Ratnagiri.

Mr. Amol Sahasrabuddhe (Department of Computer Science)

1. Worked as a Resource person for National webinar on E-payment and Services in Dapoli Urban Bank Senior Science College, Dapoli, Ratnagiri on May 30, 2020.

E) Teachers' Nomination/ Appointment on University/ Government Bodies: -

Prof. Prashant Londhe Worked as a Chairman of Examination committee for M.Sc. computer science practical examination.

F) Research Contribution: -

- Dr. P. P. Kulkarni and Mr. Ankit A. Surve published paper entitled "Extraction and Isolation of Vasicine Alkaloid from Adulsa Leaves" in International Journal of Research and Analytical Reviews (IJRAR) Publication date: 15-01-2021
- Three students registered for Ph.D. in Chemistry under guidance of Dr. Aparna M. Kulkarni.

Result:

Subject	Students Enrolled	Passed	Percentag
Physics	12	12	100
Organic Chemistry	23	23	100
Analytical Chemistry	21	21	100
Mathematics	07	07	100
Computer Science	06	06	100
Biotechnology	17	17	100
Microbiology	20	20	100
Total	106	106	100

Dr. A. M. Kulkarni

Bridge, Remedial, Add-on, Skill based courses

In Covid - 19 period, several student useful courses viz. Bridge courses, Add-on courses, value added courses etc. were completed in online mode in accordance with curriculum content along with regular teaching - learning process.

One Add-on course for SYBA and MA - II students was successfully completed by Department of Hindi on 'Training on Skill Development in Journalism (कौशल्य विकास पत्रकारिता प्रशिक्षण)'. In said course 88 students as well faculty members of total 09 colleges across Maharashtra state were get benefited viz. Willingdon College, Sangli, Sheepatrao Chougule College, Kotoli, Kolhapur (MoU College), Khardekar College, Vengurla, SPK Mahavidyalaya, Sawantwadi, Bhosala College, Nashik, ACS College, Lanja. All the details are as follows,

Bridge Courses

Sr. No.	Department	Course name / Subject	Target Class	Duration	No. of Participants	Hours
1	History	History	FYBA	23/09/2020 to 24/09/2020	20	06
2	Political Science	Political Science	FYBA	08/09/20 to 11/09/2020	80	08
3	Economics	Economics	FYBA	08/09/2020 to 11/09/2020	70	08
4	BMS	Introduction to Financial Accounting	FY BMS	04/01/2021 to 23/01/2021	20	10
5	Biotechnology	Mathematics	FYBSc (BT)	05/10/2020 to 21/10/2020	06	15
6	Chemistry	Books Knowledge and General Life Chemistry	UG	10/02/2021 to 05/03/2021	26	10

Add on Courses

7	Hindi	Training on Skill Development in Journalism (कौशल्य विकास पत्रकारिता प्रशिक्षण)	SYBA & MA - II	27/01/2021 to 07/02/2021 (12 days)	88	40
8	BMS	Introduction of Share Market	TYBMS	04/01/2021 to 22 /02/2021	24	30
9	Computer Sciences	UI UX Design	SYBSc (CS)	15/01/2021 to 15/03/2021	52	30
10		Bootstrap	SYBSc (CS)	04/01/2021 to 04/02/2021	52	30

Skill Based Courses (Certificate/Diploma)

11	Information Technology	Computer Hardware Maintenance	FYBSc (IT) & SYBSc (IT)	01/02/2021 to 31/03/2021	13	30
12		Web Project Development	TYBSc (IT)	01/10/2020 to 31/10/2020	62	32
13	Sanskrit	Sanskrit	UG	Proposed in March 2021	--	30

Value Added Courses

14	BAF	Web Awareness Program	FYBAF	01/10/2020 to 31/12/2020	132	30
			SYBAF		118	
		Accounting with the use of Accounting Software	FYBAF	04/01/2021 to 28/02/2021	138	
			SYBAF		122	
15					115	
16	Biotechnology	Staining Techniques	FYBSc (BT)	23/11/2020 to 28/11/2020	26	30
17		Biophysics	SYBSc (BT)	14/09/2020 to 24/09/2020	27	30
18		Bioanalytical Techniques	TYBSc (BT)	07/09/2020 to 12/09/2020	37	30
19	Chemistry	Introduction to IIT - JAM Examination	SY	10/03/2021 to 21/03/2021	10	10

Dr. U. B. Sankpal

Teaching, non-teaching staff training committee

The committee organizes various training programs as per the need of the teachers and the administrative staff of the college. Due to Corona pandemic the college was running online almost for

this whole academic year. Thus there was an urgent need to train the teaching staff for conducting online teaching. Also as exams were also to be conducted online the teachers were also needed the training for using Google forms for conducting the online MCQ type exams. The college opted for "G Suit for education now known as "Google workspace for Education Fundamentals" on 28th July 2020. Currently 157 users are active on G Suit including individuals and departments. Around 150 classrooms were created by users and storage is around 325 GB. In view of all this following online/ offline training sessions were conducted in the current academic.

Sr. No	Date	Name of the Speaker	Topic	Total no of participants
1	1 st August 2020	Prof. Vidula K. Bhosale Department of Information Technology	Use of Google meet	72 (online)
2	12 th August 2020	Prof. Suhas Nagale Department of Account and Finance	Google Classroom	68 (online)
3	1 st September 2020	Prof. Prashant D. Londhe Department of Computer Science	Using 'Google meet with G-suite'	82 (online)
4	16 th September 2020	Prof. Prashant D. Londhe Department of Computer Science	'Google Form for conducting Quiz' - An Introduction	65 (23 Offline and 42 Online)

Dr. M. M. Belekar

Feedback Committee

This year most of the students evaluated their concerned teachers about their teaching from Arts, Science, and commerce faculties in the last half of academic year 2020-21 because of covid -19 pandemic .1138 students have evaluated their teachers using online feedback form. The entire process has been conducted on-line in February 2021. The evaluation for the first half of this academic year has not been done because of pandemic. Concerned Vice-Principal will analyse the feedback forms of each of the teachers and they will submit the report of the faculty to the Principal. The respective Departments of the faculties are also collecting feedback regarding curriculum from teachers, students, parents and alumni.

Every year students of the college give their remarks regarding support services provided by the college so that college will make some improvement in the facilities given to the students in college campus. A separate report regarding support services feedback will be submitted to the Principal in due course for further action.

Shri. C. G. Patwardhan

Examination Committee

In the covid-19 pandemic situation the summer examination of final year of UG and PG were held in Sept/ October 2020 as per University examination circular. Examination pattern was MCQ online mode through Google form on Google Class room. Even winter examination of all semesters of UG and PG were held in December 2020 and January 2021 in MCQ form online mode through Google form on Google Class room in the view of covid-19 pandemic situation as per University guidelines.

Dr. M. G. Gore

University C.A.P. On Screen Marking

Since First Half Examination 2017 On Screen Marking practice was initiated by University of Mumbai and the centre was established in Gogate Jogalekar College as a lead college in Ratnagiri and Sindhudurg districts. It was due to Corona pandemic all examinations were conducted in online mode in the first half of 19-20 and the second half of 20-21. Hence, for time being, the work of OSM is suspended till the further directives from the university. The centre is operative and provides necessary support for the on screen marking of revaluation cases in different programmes and courses as and when sent by the university.

Prof. Vasudeo Athalye worked as IT Coordinator for the year with the other members of the committee namely Prof. Prashant Londhe, (Comp.Sci.) , Prof. Mangesh Bhosale (Commerce) Mr. Shubham Patil (IT Dept.), Mr. Suresh Yadav (Clerk), Vivek Bhatkar and Amey Shivgan.

Shri. Vasudev Athalye

Shodhvedh and Avishkar committee

Shodhvedh is the research platform provided by Gogate - Jogalekar College to inculcate research in students' community. Shodhvedh was started in 2005-2006 by former Chairperson of Ratnagiri Education Society Late Mr. Aruappa Joshi. We are treating this platform as the primary step of zonal round of AVISHKAR (which is the inter-University research competition organized by Government of Maharashtra).

Shodhvedh committee is monitoring all student research activities of the college. Shodhvedh research competition is initiated in each department by innovative ideas of either students or teachers. The

college provides financial backbone to each research project.

College conduct research orientation workshop for these students each year. Principal addresses the students regarding research activity. Speakers for this workshop are renowned people who are engaged in research.

Online research awareness webinar was arranged this year on 21 st November 2020. Dr. Siddhivinayak Barve – OSD, Mumbai University guided participants regarding it. Every department identifies potential students having aptitude in carrying out research activity. The department encourages the students for research by providing journals, reference books and even external researcher for additional required help. After 2 months duration, Shodhvedh competition notice is issued to the students. With the large number of done projects, Shodhvedh research competition is conducted at 3 different places for Arts, Commerce and Science faculties in the college. Expert persons are invited by the college to judge the research done. Generally, students prepare poster (1m x 1m) of their research work. Judges select prominent research projects from each faculty.

After Shodhvedh research competition, the selected projects are presented and felicitated on National Science Day. More work is done for each selected project and thus projects are refined. In the meantime, Mumbai University announces Inter-University research competition - AVISHKAR. Added more work in each research project increases the probability of sustaining in different rounds of AVISHKAR. The potential projects from Shodhvedh are sent to zonal level round of AVISHKAR. From this round, few projects are selected for University level round of AVISHKAR. From this round, few projects are screened for state level round of AVISHKAR.

Dr. M. P. Desai

मराठी विज्ञान परिषद

मराठी विज्ञान परिषद मध्यवर्ती विभाग, मुंबई व महाराष्ट्र सांस्कृतिक महासंचालनालय, मुंबई आयोजित राज्यस्तरीय विज्ञान एकांकिका स्पर्धेत 'लाइट (कणतरंग)' ही एकांकिका सादर करण्यात आली. प्रतिवर्षाप्रमाणे राजीव गांधी विज्ञान व तंत्रज्ञान आयोगातर्फे मिळणाऱ्या निधीतून शिके प्रशाला रत्नागिरी येथे ३ दिवसांची गणित कार्यशाळा दि. २५, २८ व २९ जानेवारी २०२१ रोजी पार पडली. सदर कार्यशाळेमध्ये गणित विभागातील शिक्षक डॉ. राजीव सप्रे, उमा जोशी, श्रद्धा सुर्वे व द्वितीय वर्ष विज्ञान

विद्यार्थ्यांनी मुग्धा पोखरणकर यांचे बहुमोल मार्गदर्शन लाभले. सदर कार्यशाळा ही 'गणित शिष्यवृत्ती परीक्षेची तयारी' या विषयावर झाली व एकूण ३२ विद्यार्थ्यांनी याचा लाभ घेतला. डॉ. उमेश संकपाळ यांनी कार्यशाळेचे समन्वयक म्हणून कार्य केले. मध्यवर्ती विभागातर्फे घेतल्या गेलेल्या वेध २०३५ उपक्रमात रत्नगिरी (२७) व सिंधुदुर्ग (०३) जिल्ह्यातून एकूण ३० विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला.

विज्ञान दिन २०२१ निमित्त महाविद्यालयात पदवी व पदव्युत्तर विभागासाठी निबंध स्पर्धा घेण्यात आली. स्पर्धेचे विषय गुरु व शनि युति, विज्ञानतंत्रज्ञान व ऑनलाईन शिक्षण, जनुकीय तंत्रज्ञान व ब्लॅक होल हे होते. सदर स्पर्धेतील प्रथम क्रमांक गौरी दामोदर लिंगायत, द्वितीय क्रमांक वर्षा योगेश काळे व तृतीय क्रमांक शिवानी दिपक बळकटे यांनी प्राप्त केला. या विद्यार्थ्यांना पारितोषिक म्हणून रोख रक्कम व प्रशस्तीपत्र देण्यात आले. निबंध स्पर्धेचे परीक्षण प्रा. नेहा भाटकर व प्रा. ऋजुता गोडबोले यांनी केले. शालेय स्तरावरील निबंध स्पर्धा फाटक हायस्कूल येथे घेण्यात आली. सदर स्पर्धेतील प्रथम क्रमांक केयूर निरंजन कुलकर्णी, द्वितीय क्रमांक द्रुही मिलिंद फाटक व तृतीय क्रमांक हिमांशू निवृत्ती खतकर यांनी प्राप्त केला. या विद्यार्थ्यांना पारितोषिक म्हणून रोख रक्कम व प्रशस्तीपत्र देण्यात आले. निबंध स्पर्धेचे परीक्षण प्रा. सौ. टिकेकर यांनी केले. राष्ट्रीय विज्ञान दिनानिमित्त आयोजित व्याख्यानामध्ये फाटक हायस्कूल येथे डॉ. उमेश संकपाळ यांनी 'विज्ञान व तंत्रज्ञान तसेच विज्ञान पदव्युत्तर भाग - १ विद्यार्थ्यांनी अपूर्वा आचार्य हिने 'सोलर दिनदर्शिका व सौरमाला' तसेच कै. गोदुताई जांभेकर विद्यालय येथे प्रा. आरती पोटफोडे यांनी 'रंजक सुक्ष्मजीवशास्त्र' व डॉ. स्वामिनाथ भट्टर यांनी 'प्रकाशामागील विज्ञान व उपयोग' या विषयांवर सादरीकरणे केली. एकूण २२५ विद्यार्थ्यांनी याचा लाभ घेतला. डॉ. सोनाली कदम यांनी खजिनदार व प्रतीक्षा बारसकर यांनी सहसमन्वयक म्हणून काम पाहिले.

Sr. No	Activity	No. of Students	Institute
1	Mathematics Workshop Funded by Rajiv Gandhi Science and Technology Commission, India	32 students of VIII th standard	R. B. Shirke High School, Ratnagiri
2	Vedh – 2035 Examination	30	Various High Schools of Ratnagiri and Sindhudurg district
3	Essay Competition NSD – 2020	05	Gogate-Jogalekar College Ratnagiri
4	Essay Competition NSD – 2020	10	Phatak High School Ratnagiri
5	Lectures on 'Fun in Microbiology' by Arati Potphode	135	Godutai Jambhekar Vidyalaya, Ratangiri
6	Lectures on 'Science behind light and its applications' by Dr. S. L. Bhattar	50	Godutai Jambhekar Vidyalaya, Ratangiri
7	Lectures on 'Science - Technology by Dr. Umesh Sankpal & M.Sc. – 1 student Apurva Achary on 'Solar Calendar and Solar System'	40	Phatak High School, Ratnagiri

डॉ. यु. बी. संकपाळ

विज्ञान मंडळ

गोगटे जोगळेकर महाविद्यालयातील विज्ञान मंडळाच्या वतीने राष्ट्रीय विज्ञान दिन ऑनलाईन पद्धतीने साजरा करण्यात आला. याच दिवशी रत्नागिरी शिक्षण संस्थेचे माजी कार्याध्यक्ष कै. अरुअप्पा जोशी यांचा स्मृतिदिन साजरा करण्यात आला. यावेळी राष्ट्रीय रासायनिक प्रयोगशाळा (NCL) आणि भारतीय शास्त्र शिक्षण आणि संशोधन संस्था (IISER) पुणे येथे गेली ४० वर्ष संशोधन आणि शिक्षण क्षेत्रात कार्यरत असलेले आंतरराष्ट्रीय ख्यातीचे ज्येष्ठ संशोधक डॉ. अरविंद नातू यांनी विद्यार्थ्यांना परदेशातील उच्च शिक्षणाच्या आणि संशोधनाच्या संधी याविषयी मार्गदर्शन केले. कोकणातील विद्यार्थ्यांनी भारतात उच्च शिक्षण घेत असताना परदेशातील शिक्षण आणि संशोधन करण्याबाबतचा सुद्धा विचार करायला हवा. विद्यार्थीदशेतच परदेशातील शिक्षण घेण्यासाठीचे आवश्यक असलेले ज्ञान, माहिती आणि त्यासाठी लागणारी पूर्तता करायला हवी असे मत त्यांनी याविषयी बोलताना मांडले.

याच दिवशी दुसरे व्याख्यान डाट (DAAT) संस्थेच्या महाराष्ट्र आणि गुजरात राज्य प्रादेशिक अधिकारी गिरीजा जोशी यांचे मार्गदर्शन झाले. जर्मन सरकार अनुदानित आंतरराष्ट्रीय डाट (DAAT) संस्था, जी भारत, नेपाळ, बांगलादेश, श्रीलंका, आणि भूतान या देशातील विद्यार्थ्यांना जर्मनीमध्ये शिक्षणासाठी आणि संशोधन करण्यासाठी मार्गदर्शन आणि समुपदेशन करते. जर्मनी मध्ये शिक्षण घेण्यासाठीचे नियम, पात्रता, अटी, शिक्षणाची आणि संशोधन करण्यासाठी असलेली फी, जर्मनी मध्ये राहण्याचा खर्च, तेथील असलेल्या शैक्षणिक संस्था, आणि विद्यापीठ याविषयीची माहिती गिरीजा जोशी यांनी दिली. तसेच डाट (DAAT) संस्थेच्या महाराष्ट्रातील पुणे आणि मुंबई येथील कार्यालयातील कार्यपद्धतीची गिरीजा जोशी यांनी माहिती दिली.

याच कार्यक्रमात रत्नागिरी शिक्षण संस्थेचे माजी कार्याध्यक्ष कै. अरुअप्पा जोशी यांचा स्मृतिदिन साजरा करण्यात आला. ऑनलाईन पद्धतीने साजरा करण्यात आलेल्या या कार्यक्रमात रत्नागिरी शिक्षण संस्थेच्या कार्याध्यक्षा श्रीमती शिल्पाताई पटवर्धन यांनी अरुअप्पा जोशी यांचे पुण्यस्मरण केले. रत्नागिरी शिक्षण संस्थेचे कार्य अरुअप्पा जोशी यांनी घालून दिलेल्या मार्गदर्शक तत्वानुसार सुरु आहे आणि तसेच ते यापुढेही चालू राहिल असे त्यांनी सांगितले.

गोगटे जोगळेकर महाविद्यालयाचे प्रभारी प्राचार्य डॉ. कुलकर्णी सर यांनी राष्ट्रीय विज्ञान दिनाचा आणि कै. अरुअप्पा जोशी यांच्या कार्यकर्तृत्वाचा आढावा घेतला. त्यांनी सर्व विज्ञानप्रेमी विद्यार्थी, शिक्षक आणि संस्थेतील पदाधिकारी यांचे कार्यक्रमात स्वागत केले आणि राष्ट्रीय विज्ञान दिनाच्या शुभेच्छा दिल्या.

या कार्यक्रमाचे आयोजन महाविद्यालयातील विज्ञान मंडळ यांच्यामार्फत करण्यात आले. कार्यक्रमाची प्रस्तावना विज्ञान मंडळाचे समन्वयक प्रा. एम. बी. कांबळे यांनी केले. कार्यक्रमाचे नियोजन आणि सूत्रसंचालन शास्त्र विभागाचे उपप्राचार्य डॉ. विवेक भिडे यांनी केले, आणि डॉ. घड्याळे यांनी उपस्थितांचे आभार मानले.

श्री. एम. बी. कांबळे

कै.डॉ वि.के.बावडेकर स्मृती विज्ञान व्याख्यानमाला

गोगटे जोगळेकर महाविद्यालयाचे भूतपूर्व प्राचार्य कै.डॉ वि.के.बावडेकर.यांच्या.स्मृतिप्रित्यर्थ दरवर्षी महाविद्यालयात विज्ञान व्याख्यानमाला आयोजित केली जाते.

२०२०-२०२१ हे या व्याख्यानमालेचे ३५ वे वर्ष आहे. विद्यमान वर्षी १८ मार्च २०२१ या दिवशी हे ३५ वे पुष्प विप्रमंची आंतरराष्ट्रीय शिक्षण आणि संशोधन संस्था ठाणे येथील प्राध्यापक आणि अधिष्ठाता डॉ.सुधाकर आगरकर यांनी गुंफले. २०२१ हे वर्ष थोर गणिती रामानुजन यांच्या पुण्यतिथीचे १०१ वे वर्ष आहे. यांचे औचित्य साधून सादर व्याख्यानमालेसाठी' रामानुजन -अनंत वेध घेणारा भारतीय गणिती हा विषय निवडण्यात आला.

रामानुजन यांचे संशोधन आणि गणित विषयातील उत्तुंग योगदानाचे विस्तृत विवेचन डॉ.सुधाकर आगरकरांनी आपल्या व्याख्यानात केले. कोरोनाच्या पार्श्वभूमीवर सादर व्याख्यानमाला ऑनलाईन पद्धतीने घेण्यात आली.

या कार्यक्रमासाठी प्राध्यापक, विद्यार्थी, व रत्नागिरी शहरातील नागरिक ऑनलाईन पद्धतीने उपस्थित होते.

डॉ. एम. जी. गोरे

सामाजिक शास्त्र मंडळ

कोरोनाच्या पार्श्वभूमीवर याही वर्षी सामाजिक शास्त्र मंडळ आयोजित स्व.संजय जोशी स्मृती व्याख्यान ऑनलाईन स्वरूपात घेण्यात आले. या व्याख्यानासाठी प्रमुख वक्त्या म्हणून डॉ. रिटा

मालचे, सहाय्यक प्राध्यापिका, समाजशास्त्र विभाग, मुंबई विद्यापीठ यांचे मार्गदर्शन लाभले. त्यांनी आदिवासी स्त्रियांचे सीमांतीकरण या विषयावर आपले विचार मांडले. आदिवासी स्त्रियांचे प्रश्न इतर स्त्रियांच्या प्रश्नांपेक्षा वेगळे आहेत ते जातीव्यवस्था, वर्णव्यवस्था इ. शोषण व्यवस्थेच्या बाहेरचे आहेत. प्रस्थापित स्त्री चळवळीचे आदिवासी स्त्रियांचे प्रश्न विचारात घेणे आवश्यक आहे, विकास प्रकल्पांमुळे पर्यावरणीय अवनती होऊन आदिवासी स्त्रियांचे प्रश्न अधिकच गंभीर होत आहेत. जमीनदारांकडून त्यांचे आजही शोषण होत आहे. शिक्षण, आरोग्य यासारख्या घटकांपासून त्या वंचित असल्याचे दिसून येते. परंपरागत व्यवस्थेतून त्यांची सुटका झालेली नाही. त्यामुळे आदिवासी स्त्रियांचे प्रश्न अभ्यास, संशोधनाच्या केंद्रस्थानी येण्याची गरज त्यांनी प्रतिपादन केली.

या प्रसंगी सामाजिक शास्त्र मंडळाचे समन्वयक प्रा.शिवाजी उकरंडे यांनी कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक करताना समाजशास्त्रातील सीमांतीकरणाच्या सिद्धांकाजचा मागोवा घेतला. महाविद्यालयातील समाजशास्त्र विभागाचे प्रमुख प्रा.तुळशीदास रोकडे यांनी स्व.सांय जोशी यांच्या सहवासातील स्मृतींना उजाळा दिला. राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या कार्यक्रम अधिकारी डॉ.सोनाली कदम यांनी सांय जोशी आदर्श स्वयंसेवक पुरस्काराची माहिती दिली. अध्यक्षीय समारोप करताना महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.पी.पी.कुलकर्णी यांनी स्व.संजय जोशी यांच्या शैक्षणिक योगदानावर प्रकाश टाकला. महाविद्यालयातील विविध शाखांचे प्रप्राचार्य, प्राध्यापक आणि विद्यार्थी त्याचबरोबर महाराष्ट्रातील वेगवेगळ्या महाविद्यालयातील प्राध्यापकांनी या कार्यक्रमास उपस्थिती दर्शविली.

श्री. एम. ए. उकरंडे

संस्कृत विभाग अहवाल

दि. १६ एप्रिल २०२० ते २५ एप्रिल २०२० या कालावधीत ऑनलाईन माध्यमातून संस्कृत संभाषण वर्ग घेण्यात आला. एम. ए. भाग १ चा विद्यार्थी आशिष आठवले याने या वर्गामध्ये अध्यापन केले. या वर्गामध्ये २४ विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला. या वर्गाचे व्यवस्थापन श्रीमती स्नेहा शिवलकर यांनी केले.

दि. २२ जून २०२० रोजी कालिदास दिनानिमित्त संस्कृत विभागातील एम. ए. भाग १ चा विद्यार्थी आशिष आठवले याचे 'मेघदूतातील रम्यवास्तव आणि कल्पनाविलास' या विषयावर व्याख्यान झाले. यावर्षी हे व्याख्यान 'पश्र्ळपश पद्धतीने घेण्यात आले. या कार्यक्रमात एम. ए. भाग २ ची विद्यार्थिनी स्वरदा महाबळ हिने नृत्याविष्कार सादर केला. हा कार्यक्रम संस्कृत विभागाच्या

फेसबुकवरून सादर करण्यात आला. या कार्यक्रमाचा १०० हून अधिक रसिकांनी आस्वाद घेतला.

संस्कृत दिनाच्या निमित्ताने जुलै २०२० मध्ये online माध्यमातून राज्यस्तरीय संस्कृत गीतगायन, संस्कृत निबन्ध, संस्कृत वक्तृत्व अशा स्पर्धांचे आयोजन संस्कृत विभागाचे वतीने करण्यात आले. यामध्ये झालेल्या स्पर्धा व त्यांचा निर्णय पुढीलप्रमाणे -

स्पर्धा प्रकार	क्र.मांक	नाव	महाविद्यालय	
गीतगायन	प्रथम	वरदा रिसबूड	कै.जे. सोमैय्या कला व वाणिज्य महाविद्यालय, मुंबई	
	द्वितीय	अक्षता बिबलकर	रामनारायण रुईया, महाविद्यालय, मुंबई	
	तृतीय	नेहा इनामदार	विलिंग्डन महाविद्यालय, सांगली	
		अक्षता इनामदार	स.प. महाविद्यालय, पुणे	
	उत्तेजनार्थ	सानिका जोग	रामनारायण रुईया, महाविद्यालय, मुंबई	
वक्तृत्व	प्रथम	कल्याणी साठे	रामनारायण रुईया, महाविद्यालय, मुंबई	
		ऐश्वर्या आचार्य	गोगटे जोगळेकर, महाविद्यालय, रत्नागिरी	
	द्वितीय	सिमरन ठाकूर	कविकुलगुरु कालिदास विश्वविद्यालय, नागपूर	
	निबंध लेखन	प्रथम	सिमरन ठाकूर	कवि कुलगुरु कालिदास, विश्वविद्यालय, नागपूर
		द्वितीय	सीमान्तिनी जोशी	गोगटे जोगळेकर, महाविद्यालय, रत्नागिरी
	तृतीय	साक्षी जोशी	विलिंग्डन महाविद्यालय, सांगली.	

या स्पर्धामध्ये एकूण ५० स्पर्धक सहभागी झाले होते. गीतगायन स्पर्धेचे परीक्षण श्री. विजय रानडे, सौ. अमृता हळबे-मोने आणि सौ.दीप्ती मुळे-आगाशे यांनी केले. निबंधलेखन स्पर्धेचे परीक्षण सौ.प्राजक्ता मुसळे-जोशी व श्री.तन्मय हर्डीकर यांनी केले. वक्तृत्व स्पर्धेचे परीक्षण श्री. जयंत अभ्यंकर व श्री.आशिष आठवले यांनी केले. या स्पर्धामधील विजेत्या स्पर्धकांची नावे संस्कृत दिनाच्या कार्यक्रमात उद्घोषित करून ऑनलाईन माध्यमातून पारितोषिके व प्रमाणपत्र वितरीत करण्यात आली.

संस्कृतभारती, रत्नागिरी आणि गोगटे जोगळेकर महाविद्यालयाचा संस्कृत विभाग यांच्या संयुक्त विद्यमाने दि. १३ ऑगस्ट २०२० रोजी ऑनलाईन माध्यमातून संस्कृत दिनाच्या कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. कार्यक्रमाचा प्रारंभ तृतीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांच्या गीतगायनाने झाला. यावेळी स्पर्धामधील पारितोषिके विजेत्यांचे सादरीकरण दाखविण्यात आले. प्रमुख अतिथी म्हणून संस्कृतभारतीचे कोकण प्रान्तमन्त्री मा.श्री. नीरज

दांडेकर यांचे व्याख्यानसंपन्न झाले. या कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन महाविद्यालयाच्या वतीने तृतीय वर्षाचा विद्यार्थी स्वरूप काणे आणि संस्कृतभारतीच्या वतीने तृतीया रामाणे यांनी केले. प्रारंभिक डॉ. कल्पना आठल्ये यांनी केले तर धन्यवाद श्री. आशिष आठवले यांनी मानले. हा कार्यक्रम संस्कृतभारतीच्या यु ट्युब माध्यमातून आणि संस्कृत विभागाच्या फेसबुक माध्यमातून सादर करण्यात आला. १०० हून अधिक रसिकांनी या कार्यक्रमाचा आस्वाद घेतला. अशा प्रकारे झालेल्या या कार्यक्रमासाठी लेखन, व्हिडीओ चित्रीकरण व संपादन यासाठी विभागातील अनेक विद्यार्थी व शिक्षकांनी खूप मेहनत घेतली.

दि. ११ डिसेंबर २०२० रोजी पुणे येथील भांडारकर प्राच्यविद्या संशोधन संस्थेमधील संशोधक व अभ्यासक मा. श्री. श्रीनंद बापट यांचे 'ओळख कशेळीच्या ताम्रपटाची' या विषयावर ऑनलाईन पद्धतीने अतिशय ओघवत्या शैलीत आणि अभ्यासपूर्ण असे व्याख्यानसंपन्न झाले. १८० हून अधिक रसिकांनी या कार्यक्रमाचा आस्वाद घेतला.

मार्गशीर्ष शुद्ध एकादशी म्हणजे गीताजयंती. यानिमित्ताने दि.२५ डिसेंबर २०२० रोजी महाविद्यालयाच्या वतीने रत्नागिरीतील तीन गीताव्रतींचा सन्मान कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला होता. सौ. योजना सुमुख घाणेकर, सौ. उज्वला नीलकण्ठ पटवर्धन आणि सौ. वंदना दिगम्बर घैसास या रत्नागिरीतील तीन गीताव्रतींनी संपूर्ण गीता कण्ठस्थ करून शृङ्गेरी पीठाच्या श्रीश्रीशंकराचार्यांकडून गौरव प्राप्त केल्याच्या निमित्ताने हा सन्मान कार्यक्रम योजला होता. ज्येष्ठ संतसाहित्य अभ्यासक आणि महाविद्यालयातील मराठी विभागातील निवृत्त प्राध्यापिका डॉ. नीला जोशी प्रमुख पाहुण्या म्हणून उपस्थित होत्या. त्यांच्या हस्ते या गीताव्रतींना सन्मानपत्र, शाल व श्रीफळ प्रदान करण्यात आले. या गीताव्रतींची प्रकट मुलाखत डॉ. कल्पना आठल्ये यांनी घेतली. या कार्यक्रमाचे अध्यक्षस्थान महाविद्यालयाचे प्र. प्राचार्य डॉ. प्रफुल्लदत्त कुलकर्णी यांनी भूषविले. या कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन श्री. जयन्त अभ्यंकर यांनी तर आभारप्रदर्शन श्रीमती स्नेहा शिवलकर यांनी केले. यावेळी या गीताव्रतींना देण्यात आलेल्या सन्मानपत्राचे शब्दांकन श्री. आशिष आठवले यांनी केले. त्यांच्याबरोबर ऐश्वर्या आचार्य, नारायणी शहाणे यांनी सन्मानपत्राचे प्रकट वाचन केले. रत्नागिरीतील गीताप्रेमींच्या उपस्थितीत हा कार्यक्रम गुरुकृपा कार्यालय येथे कोरोनाविषयक नियमांचे पालन करूनसंपन्न झाला.

मुंबई विद्यापीठाकडून डॉ. कल्पना आठल्ये यांना स्वातंत्र्योत्तर काळातील संस्कृत संवर्धनामध्ये रत्नागिरी जिल्ह्याचे योगदान या विषयावरील लघुशोध प्रकल्पासाठी (MRP) मान्यता मिळाली आहे. यासाठी त्यांनी रत्नागिरी जिल्ह्यातील ४ तालुक्यात

सर्वेक्षण करण्यासाठी २६ ते २९ डिसेंबर २०२० या कालावधीत प्रवास केला. यामध्ये गुहागर, दापोली, खेड, चिपळूण येथील अनेक संस्कृतअभ्यासक, शिक्षक यांच्या मुलाखती तसेच संस्कृतसंबन्धी कार्ये करणारे माहिती घेतली.

दि. ९ जानेवारी २०२१ रोजी GGPS मधील दहावीच्या विद्यार्थ्यांसाठी संस्कृतच्या क्षेत्रातील करिअरच्या संधी या विषयावर डॉ. कल्पना आठल्ये यांचे ऑनलाईन माध्यमातून व्याख्यान झाले.

दि. १७ व १८ फेब्रुवारी २०२१ रोजी दु. ११.०० वा. महाविद्यालयाच्या राधाबाई शेट्ये सभागृहात ६४ वी कालिदास स्मृति समारोह व्याख्यानमाला संपन्न झाली. या व्याख्यानमालेत मुंबई येथील संस्कृतभारती या संस्थेचे कोकण प्रान्ताचे अध्यक्ष सी. ए. मा. श्री. चन्द्रशेखर वझे यांची 'अज्ञात रामायण' या विषयावर दोन दिवस व्याख्याने झाली. पहिल्या दिवशी संस्कृत विभागातील विद्यार्थ्यांना विशेष पारितोषिके प्रदान करण्यात आली. या कार्यक्रमाचे अध्यक्षस्थान महाविद्यालयाचे प्र. प्राचार्य डॉ. प्रफुल्लदत्त कुलकर्णी यांनी भूषविले. रत्नागिरीतील संस्कृत प्रेमी नागरिक या कार्यक्रमाला उपस्थित होते.

कालिदास संस्कृत विश्वविद्यालयाचे रत्नागिरीत उपकेन्द्र घोषित झाले. त्यानिमित्त झालेल्या रत्नागिरी भेटीत कविकुलगुरु कालिदास संस्कृत विश्वविद्यालयाचे कुलगुरु डॉ. श्रीनिवास वरखेडी आणि विश्वविद्यालयातील वेदविद्या विद्याशाखेचे अधिष्ठाता डॉ. विजयकुमार मेनन यांनी दि. १५ फेब्रुवारी २०२१ रोजी रत्नागिरी एज्युकेशन सोसायटी आणि महाविद्यालयाला सदिच्छा भेट दिली.

दि. १० मार्च २०२१ रोजी पुणे येथील स. प. महाविद्यालयाच्या वतीने महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांसाठी online माध्यमातून 'प्राचीन संस्कृत शास्त्रांचे समीक्षात्मक अध्ययन' या विषयावर राज्यस्तरीय चर्चासत्राचे आयोजन करण्यात आले. विभागातील आर्या केळकर, सोनल ढोले, सेजल पेजे, प्रियांका ढोकरे, चैत्राली लिमये, सुखदा ताटके या विद्यार्थ्यांनी शोधनिबंध सादर केले. यामध्ये आर्या केळकर हिने 'गणितशास्त्रातील 'ढ' या संकल्पनेचा अभ्यास' या विषयावर शोधनिबंध सादर करून द्वितीय क्रमांक तर प्रियांका ढोकरे हिने 'खगोलशास्त्रानुसार पर्जन्याचा अभ्यास' या विषयावर शोधनिबंध सादर करून उत्तेजनार्थ क्रमांक प्राप्त केला.

रत्नागिरी न्यूज नेटवर्क या Online समूहाच्या माध्यमातून संस्कृत विभागाच्या वतीने दि. २५ डिसेंबर २०२० रोजी गीताजयंतीच्या निमित्ताने दैनंदिन संस्कृत सुभाषित लेखनाला सुरुवात झाली. पहिल्या भागात संस्कृत विभागप्रमुख डॉ. कल्पना आठल्ये यांनी गीताध्यानाचा सार्थ परिचय या लेखनातून करून दिला. त्यानंतर प्रा. जयंत अभ्यंकर आणि प्रा. स्नेहा शिवलकर

यांचेसह पदव्युत्तर विभागातील १० विद्यार्थ्यांनी महाभारतातील विदुरनीतिमधील प्रजागरपर्व अध्याय १ मधील आणि भर्तृहरिच्या नीतिशतकातील श्लोकांचे प्रत्येकी ७ भागाचे सार्थ लेखन यामध्ये केले. हा उपक्रम चालू आहे.

अनौपचारिक संस्कृत शिक्षण केन्द्र

केन्द्रीय संस्कृत विश्वविद्यालय, नवी दिल्ली अर्थातराष्ट्रीय संस्कृत संस्थानच्या वतीने सलग पाचव्या वर्षी अनौपचारिक संस्कृत शिक्षण केन्द्र गोगटे जोगळेकर महाविद्यालयाला मिळाले. केन्द्रशिक्षक म्हणून हिमाचलप्रदेश येथील श्री. हिरालाल शर्मा यांचीसलग चौथ्या वर्षी नियुक्ती करण्यात आली. कोरोना संकटामुळे यावर्षी सर्व प्रचार हा व्हॉटसॅप संदेशांद्वारे आणि फोनच्या माध्यमातून करण्यात आला. यासाठी गुगल अर्जाद्वारे माहिती घेऊन त्या सर्वांची दि. २७ ऑक्टोबर २०२० रोजी गुगल मीटच्या माध्यमातून केन्द्राधिकारी म्हणून डॉ.कल्पना आठल्ये यांनी सभा घेतली. या सभेमध्ये महाविद्यालयाच्या या केंद्राची माहिती देण्यात आली आणि याबद्दल असलेल्या सर्व शंकांचे निरसन करण्यात आले. वर्ग ऑनलाईन माध्यमातून होणार असल्यामुळे रत्नागिरी बाहेरीलही अनेकांनी या वर्गात प्रवेश घेतला आहे.

या केन्द्राचे उद्घाटन दि. ३० ऑक्टोबर २०२० रोजी ऑनलाईन माध्यमातून झाले. नवी दिल्ली येथील केन्द्रीय विश्वविद्यालयाच्या वेदव्यास परिसरातील प्रा. डॉ. पुरुषोत्तम प्रमुख अतिथी म्हणून लाभले. त्यांनी संस्कृत शिक्षणाच्या अनुषंगाने उपयुक्त माहिती दिली. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी प्रभारी प्राचार्य डॉ. प्रफुल्लदत्त कुलकर्णी होते. त्यांनी या उपक्रमाला शुभेच्छा दिल्या. या कार्यक्रमाला ९९ उपस्थिती होती. केंद्रात या वर्षी प्रथमा दीक्षासाठी ८५, द्वितीय दीक्षासाठी ३९ आणि तृतीय दीक्षासाठी १५ जणांनी नावनोंदणी केली आहे. सर्व वर्ग ऑनलाईन माध्यमातून सुरु आहेत. केन्द्र सुरु करताना माहिती देणे, प्रसार करणे, नावनोंदणीकरणे आणि अन्यही आवश्यक ती मदत केंद्रातील आधीच्या वर्षातील विद्यार्थी असलेल्या राजश्री लोटणकर, रसिला पटेल, अक्षया भागवत, श्वेता भट, अदिती भाटवडेकर या महिला वर्गाने केली. या उपक्रमाचा मागोवा घेण्यासाठी दि. ७ फेब्रुवारी २०२१ रोजी गुगल मीटच्या माध्यमातून केन्द्राधिकारी म्हणून डॉ.कल्पना आठल्ये यांनी सभा घेतली. यामध्ये प्रा. हिरालाल शर्मा उत्तम प्रकारे अध्यापन करित असल्याचा अभिप्राय अनेकांनी व्यक्त केला तसेच संधी मिळेल तेव्हा प्रत्यक्ष भेटण्याची इच्छाही व्यक्त केली.

दि. २२ फेब्रुवारी ते ४ मार्च २०२१ या कालावधीत आयोजित केलेल्या संस्कृत संभाषण वर्गात ३९जणांनी सहभाग

घेतला. दि. ४ मार्च २०२१ रोजी संपन्न झालेल्या या वर्गाच्या समारोप कार्यक्रमात राष्ट्र सेविका समितीच्या ज्येष्ठ कार्यकर्त्या मा.डॉ. रंजनाताई केळकर यांनी प्रमुख अतिथी म्हणून मार्गदर्शन केले. सहभागी सदस्यांनी गीत, संवाद असे कार्यक्रम संस्कृतमधून सादर केले. सर्व सहभागी विद्यार्थ्यांना यावेळी प्रमाणपत्रे वितरीत करण्यात आली.

डॉ. के. व्ही. आठल्ये

वक्तृत्व व वादविवाद समिती

प्राचार्य डॉ. किशोर सुखटणकर आणि प्र.प्राचार्य डॉ. प्रफुल्लदत्त कुलकर्णीयांच्या मार्गदर्शानुसार या समितीने विद्यमान वर्षी online माध्यमातून विशेष प्रयत्न करून विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्त्व विकासासाठी त्यांचा काही स्पर्धांमध्ये सहभाग होईल यासाठी प्रयत्न केले. अशा विविध स्पर्धांमध्ये सहभागी झालेल्या विद्यार्थ्यांना online माध्यमातून मार्गदर्शन केले गेले. यात सहभागी झालेले विद्यार्थी व त्यांनी मिळविलेले यश पुढीलप्रमाणे:-

१. वर्षा योगेश काळे - सानेगुरुजी स्मृति खुली लेख स्पर्धा, देवरुख प्रथम क्रमांक, आठल्ये सप्रे पित्रे महाविद्यालय, देवरुख आयोजित राज्यस्तरीय कथाकथन स्पर्धा तृतीय क्रमांक, अनुलोम प्रेरित जनसेवा सामाजिक मण्डळ, गोळप, तालुकास्तरीय निबंध स्पर्धा उत्तेजनार्थ, स्वामी स्वरूपानंद आंतरराज्यस्तरीय वक्तृत्व स्पर्धा उत्तेजनार्थ व सांघिक चषकाची मानकरी.
२. राधा सोहोनी - स्वामी स्वरूपानंद आंतरराज्यस्तरीय वक्तृत्व स्पर्धा प्रथम क्रमांक व साङ्घिक चषकाची मानकरी, ओ.पी.जिंदाल जयंती वक्तृत्व स्पर्धा- तृतीय क्रमांक
३. अजिंजय प्रभुदेसाई - गोविन्दराम सेकसारीआ सायन्स कॉलेज बेळगाव आयोजित राष्ट्रीय निबंध स्पर्धा प्रथम क्रमांक
४. ओंकार पेंढारकर - अनुलोम प्रेरित जनसेवा सामाजिक मण्डळ, गोळप, तालुकास्तरीय निबंध स्पर्धा तृतीय क्रमांक, गोविन्दराम सेकसारीआ सायन्स कॉलेज बेळगाव आयोजित राष्ट्रीय निबंध स्पर्धा उत्तेजनार्थ
५. वंशिता अजित भाटकर - ऋणानुबंध, संस्था आयोजित पुरोगामी महाराष्ट्राचा पुरोगामी वक्ता २०२० - तृतीय क्रमांक, ओ.पी.जिंदाल जयंती वक्तृत्व स्पर्धा- उत्तेजनार्थ
६. शिमता माने - ओ.पी.जिंदाल जयंती वक्तृत्व स्पर्धा- द्वितीय क्रमांक

या सर्व विद्यार्थ्यांना वेळोवेळी विषयाच्या मागणीनुसार प्रा. जयंत अभ्यंकर, प्रा. आरती पोटफोडे, प्रा. मधुरा आठवले यांनी विशेष मार्गदर्शन करून मेहनत घेतली आणि विद्यार्थ्यांमध्ये लेखन, संभाषण, भाषण, कथाकथन, सादरीकरण इ. कौशल्ये विकसित होण्यासाठी विशेष प्रयत्न केले.

- नोंदणीकृत विद्यार्थी - २५
- वर्षातील प्रत्यक्ष सहभागी संख्या - १०
- सदर स्पर्धामध्ये भाग घेतलेले विद्यार्थी- १६
- शैक्षणिक वर्षात झालेल्या स्पर्धा - राज्यस्तर २, स्थानिक ५, आंतरराज्य/राष्ट्रीय २, वक्तृत्व ५, निबंध स्पर्धा ३, कथाकथन १
- मिळालेली पारितोषिके - राज्यस्तर २, स्थानिक २, आंतरराज्य/राष्ट्रीय ४, वक्तृत्व ६, निबंध ५, कथाकथन १, सांघिक चषक १, वैयक्तिक चषक १२

श्री. जयंत अभ्यंकर

वाङ्मय मंडळ

विद्यमान वर्षी वाङ्मय मंडळाच्या माध्यमातून खालील उपक्रम राबविण्यात आले.

- १४ सप्टेंबर २०२० - हिंदी भाषा दिन - या दिनानिमित्त 'भारत सरकारची राजभाषा नीती' या विषयावर डॉ. शाहू मधाळे यांचे व्याख्यान तसेच विद्यार्थ्यांसाठी ऑनलाईन निबंध स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते.
- १५ ऑक्टोबर २०२० - वाचन प्रेरणा दिन - गोगटे - जोगळेकर महाविद्यालयाचा मराठी विभाग आणि लो. टिळक शासकीय विभागीय ग्रंथालय, रत्नागिरी. यांच्या संयुक्त विद्यमाने वाचन प्रेरणा दिन साजरा करण्यात आला.
- २७ फेब्रुवारी २०२१ - मराठी राजभाषा दिन - या दिनानिमित्त प्रख्यात कवी रवींद्र लाखे यांचे 'साहित्य जीवनाला काय देते' या विषयावर व्याख्यान व मराठीतील नामवंत कवींच्या कवितांचे चित्र - काव्य प्रदर्शनाचे आयोजन करण्यात आले होते.

श्री. एस. एन. गोपाळे

सहकार भिक्तीपत्रके

सहकार भिक्तीपत्रकांचा मुख्य हेतू विद्यार्थ्यांच्या लेखनाला व्यासपीठ उपलब्ध करून देणे हा आहे. विद्यमान वर्षाचे सहकारचे भिक्तीपत्रक मला भावलेल्या कविता या विषयावर आधारित होते. या

भिक्तीपत्रकात मराठीतील नामवंत कवी संत ज्ञानेश्वर ते कवयित्री नीरजा यांच्या संकलित कवितांचा समावेश होता. तसेच गणित विभागाने 'भारतीय गणिती - श्रीनिवास रामानुजन' या विषयावरील आधारित भिक्तीपत्रकात विविध लेखांचा समावेश केला होता. या सर्व भिक्तीपत्रकाचे अनावरण प्रभारी प्राचार्य पी.पी.कुलकर्णी यांच्या हस्ते करण्यात आले.

श्री. एस. एन. गोपाळे

सामंजस्य करार अहवाल

गोगटे जोगळेकर महाविद्यालयाने आजपर्यंत १२ सामंजस्य करार केले असून, त्यात विविध महाविद्यालये, इंडस्ट्रीचा समावेश आहे. हे करार एक वर्षापासून पाच वर्षांपर्यंत आहेत. यामध्ये - १. रोझरी कॉलेज, गोवा २. गव्हर्नमेंट कोलेज ऑफ सांकली, गोवा ३. एस सी कॉलेज ऑफ कॉमर्स अँड मॅनेजमेंट स्टडीज, गोवा ४. आय सी ए आर कोस्टल इंस्टिट्यूट, गोवा ५. पार्वतीबाई चौगुले कॉलेज, मडगाव, गोवा ६. सोसायटी फॉर मॅथॅमॅटिकल इंजिनीअरिंग ७. बजाज फिनसर्व्ह लिमिटेड, पुणे ८. बारटके इंस्टिट्यूट ऑफ इनफॉर्मेशन अँड टेक्नॉलॉजी, रत्नागिरी ९. श्रीपतराव चौगुले कॉलेज, कोतली, कोल्हापुर १०. विलिंग्डन कॉलेज, सांगली ११. आर्यक सोल्युशन्स, रत्नागिरी १२. गट्टे इंडस्ट्री, रत्नागिरी, १३. डी. बी. जे. महाविद्यालय, चिपळूण, यांचा समावेश आहे.

या अंतर्गत विद्यार्थी, शिक्षक हे विविध कार्यक्रमात सहभागी होतात. चांगल्या विचारांची आणि सोयी सुविधांची देवाण घेवाण केली जाते.

डॉ. चित्रा गोस्वामी

EXTRA CURRICULAR AND EXTENSION ACTIVITIES

खगोल अभ्यास केंद्र

खगोल अभ्यास केंद्राच्या कार्यक्रमांची सुरुवात दि. २१ जून २०२० रोजी झालेल्या खंडग्रास सूर्यग्रहणाच्या निरीक्षणाने झाली. खगोल अभ्यास केंद्राच्या सदस्यांनी तसेच खगोल प्रेमींनी खंडग्रास सूर्यग्रहणाचे निरीक्षण आपल्या घरातूनच केले. सूर्यग्रहणाचे निरीक्षण करत असताना कोणती काळजी घ्यावी याचे मार्गदर्शन GJC Astronomy Club 2020-21 या Whats App गटांवर करण्यात आले.

यावर्षी खगोल अभ्यास केंद्राचे सदस्य Online पद्धतीने

कार्यशाळा, व्याख्यान, स्पर्धा यांत सहभागी झाले. वेळोवेळी GJC Astronomy Club 2020-21 या Whats App गटांवर यासंबंधी माहिती देण्यात आली तसेच अन्य उपयुक्त माहिती ही या गटाद्वारे कळविण्यात आली.

दि. २१ डिसेंबर २०२० रोजी झालेल्या शनी गुरु कोनीय युतीचे दुर्बिणीद्वारे निरीक्षण करण्याचा कार्यक्रम खगोल अभ्यास केंद्राच्यावतीने गोगटे जोगळेकर महाविद्यालयाच्या क्रीडांगणावर आयोजित करण्यात आला होता. कार्यक्रम करत असताना Covid-19 संक्रमणापासून वाचण्यासाठी निर्धारित करण्यात आलेल्या सर्व नियमांचे पालन केले गेले. या कार्यक्रमाला महाविद्यालयातील विद्यार्थी, शिक्षक, संस्थेचे पदाधिकारी तसेच शहरातील खगोल प्रेमी असे सुमारे ६० जण उपस्थित होते. या कार्यक्रमाच्या निमित्ताने खगोल अभ्यास केंद्राच्या सदस्यांनी विविध वृत्तपत्रांत लेख लिहिले.

श्रीमती एन.एन. केळकर

आजीवन अध्ययन आणि विस्तार विभाग

महाविद्यालयाच्या आजीवन अध्ययन आणि विस्तार विभागामध्ये विद्यमान वर्षी ३० विद्यार्थी प्रवेशित झाले. सामाजिक व महाविद्यालयीन स्तरावर कार्यरत असणाऱ्या व विस्तारकार्य करणाऱ्या या विभागाने विद्यमान वर्षीदेखील विविधांगी उपक्रमांत आपला यशस्वी सहभाग नोंदविला.

विद्यमान वर्षी डॉ. रामा सरतापे, प्रा.अंबादास रोडगे, प्रा. अजिंक्य पिलणकर यांनी समन्वयक म्हणून काम पाहिले. विद्यार्थी प्रतिनिधी म्हणून दीपाली राजेंद्र नागवेकर (M.A.Part I) हिची २०२०-२१ या वर्षासाठी निवड झाली आहे. महाविद्यालयीन उपक्रमाचा भाग म्हणून सार्वजनिक शिक्षण क्लब या उपक्रमाची निवड करण्यात आली.

महाविद्यालयीन स्तरावरती स्वच्छता अभियान, करिअर मार्गदर्शन, सामाजिक समस्यांच्या निर्मूलनार्थ व्याख्याने घेण्यात आली. २६ मार्च २०२१ रोजी आर्थिक साक्षरता विषयक आयोजित उपक्रमात २१ विद्यार्थी सहभागी झाले.

डॉ. आर. ए. सरतापे

NATURE CLUB

Nature club has always been committed to inspire students to think differently about the environment and encourage them to be eco-friendly

and to do whatever they could to protect our mother Earth. The club has an annual membership of about 100 members. The main objectives of Nature club are 1) To help young people experience the wonders and wilderness of nature 2) To create awareness about environment and 3) To promote environment-friendly lifestyles.

On the occasion of World Environment Day- 5th June, 2020 Nature club has organized one Inter Collegiate competition - i) Photo contest and ii) Quiz on Nature and Environment. In photo contest 70 students and in quiz 135 students from various colleges affiliated to University of Mumbai were participated.

Our Club celebrated International Mangrove Day (26th July 2020) by organizing a mangrove plantation programme at Mirya Wada estuary. This programme was organized in collaboration with Dept. of Social Forestry and Mangrove cell, Ratnagiri. Mangrove saplings developed in our college nursery were planted at Mirya Wada, in presence of Mr. Rajendra Patil representing the Mangrove Cell, Ratnagiri. Total 15 students and 2 faculty members participated in this plantation programme.

On the occasion of World Wetlands day (2nd Feb. 2021), 'A short film/Animated Video making competition' was organized. The theme for this event was 'Wetlands and water'. Total 30 students participated in this competition.

Dr. Smt. M. D. Mukadam

सह्याद्री माउंटेनियरिंग क्लब

गोगटे जोगळेकर महाविद्यालयाच्या सह्याद्री माउंटेनियरिंग क्लब यांच्यावतीने कोरोना महामारीच्या पार्श्वभूमीवर महाविद्यालयात आभासी ट्रेक (Virtual Trek) विद्यार्थ्यांसाठी आयोजित करण्यात आला. हा उपक्रम २३ मार्च २०२१ रोजी सकाळी १०.०० वाजता डॉ.ज.शं. केळकर सेमिनार हॉलमध्ये संपन्न झाला. या प्रसंगी महाविद्यालयाचे प्रभारी प्राचार्य डॉ. पी. पी. कुलकर्णी, विभागाचे समन्वयक प्रा. स्वामीनाथन भट्टर उपस्थित होते. जिद्दी माउंटेनियरिंग असोसिएशन रत्नागिरी यांच्या वतीने अध्यक्ष धीरज पाटकर, संस्थापक सभासद अरविंद नवेले आणि भुजंग येलसुकर, प्रसाद शिगवण, प्रथमेश कदम हे सदस्य उपस्थित होते. अध्यक्ष धीरज पाटकर यांनी दोन टप्प्यांमध्ये ट्रेक बदलची माहिती दिली.

पहिल्या टप्प्यामध्ये ट्रेकिंगचे महत्त्व, ठिकाणांची निवड, परिसराची माहिती, प्रवासाची साधने, आवश्यक साहित्य, पेहराव, नियोजन इ. घटकांबद्दल सविस्तर माहिती दिली व उपस्थितांशी संवाद साधला. तसेच ट्रेकिंगसाठी जाताना संस्थेची निवड कशी करावी?

याबद्दलही माहिती दिली. दुसऱ्या टप्प्यामध्ये ट्रेकिंगसाठी जात असताना स्वतःची व इतरांची काळजी कशी घ्यावी? इन्शुरन्स, अपघात टाळण्यासाठीचे उपाय आणि अनपेक्षित घटना व अपघातानंतर घ्यावयाची काळजी आणि करावयाचे उपाय याबद्दल सविस्तर मार्गदर्शन केले. ट्रेकिंग करताना येणारे संभाव्य अडथळे व त्यावर मात करण्यासाठी आवश्यक साधनांची माहिती दिली व प्रात्यक्षिकही दाखविले. पॉवरपॉइंट सादरीकरण, व्हिडिओ आणि प्रात्यक्षिक याआधारे हा आभासी ट्रेक (Virtual Trek) खुपच नवीन माहिती देणारा व नव्याने शिकवणारा होता, अशी प्रतिक्रिया विद्यार्थ्यांनी दिली. विद्यार्थ्यांच्या मनातील अनेक प्रश्न व शंकांचे निरसन देखील श्री. धीरज पाटकर यांनी केले. या कार्यक्रमासाठी विविध विद्याशाखेतील तसेच एन.सी.सी.चे एकूण ३८ विद्यार्थी सहभागी झाले. या कार्यक्रमासाठी सह्याद्री माउंटेनियरिंग क्लबचे सदस्य मीनल खांडके व विनायक गावडे उपस्थित होते.

डॉ. एस. एल. भट्टर

Arts Film Club

The Arts Film Club of the college works to provide to the students three A's i.e. Amusement, Awareness and Art. Hence, the objectives are to entertain, to sensitize about the medium and its use, to create awareness and cultivate taste for film as art. To fulfil these objectives the club screens award winning movies (national and international), art films, and movies on social issues, documentaries and short films. The club reaches to different groups, departments and extend every help to them in screening their audio-visual material to them. The club tries to create opportunities for the students to watch films in the presence of the maker, director and actors etc. and discuss it.

This year due to Corona Pandemic, online teaching put many restrictions on the actual screening of films. Equally enormous were the network issues and its insufficiency for online screening of films. Still when the pandemic had subsided to some extent, the club organized a Three Day Film Appreciation, Short film and Documentary Making Workshop under the expert guidance of Mr. Ashok Rane, the national awardee film critic, film journalist and writer.

As the offline teaching has started gradually with limited number of students in the class, the club plans to screen academic films like David Copperfield, Macbeth, Twelfth Night, Lord of the Flies, Nineteen Eighty Four, Adhe Adhure (a play).

Dr. Nidhee Patwardhan, convener of Annual Fuctions committee played vital role in making the

Film Appreciation Workshop a reality. Mr. Vasudev Athalye worked as the vice president of the club. The other teacher members like Mr. Sachin Sanagare, Mr. Pankaj Ghate, Mrs. Madhura Date, Mr. Swapnil Joshi, Mr. Mayuresh Pandit and Shubham patil contributed a great deal in carrying out the programmes of the club. Dr. Prafulladatta Kulkarni, the principal in Charge and the president of the club guided in the activities and extended the necessary support and encouragement from time to time.

Shri. V. M. Athalye

आपत्ती व्यवस्थापन कक्ष

विद्यमान वर्षी महाविद्यालयातील विविध सह-शैक्षणिक व शिक्षणेतर विभागातील विद्यार्थ्यांचे प्रवेश पूर्ण झाल्यानंतर आपत्ती व्यवस्थापन कक्ष विभागात नौदल एन.सी.सी.विभागातील २५ छात्र, आर्मी एन.सी.सी. विभागातील १० छात्र, एन.एस.एस.विभागातील ५ स्वयंसेवक व जिमखाना विभागातील ५ खेळाडूना एक वर्षासाठी प्रवेश देण्यात आला.

रविवार दि.२७ जुलै २०२० रोजी विभागातील छात्रांसाठी ऑनलाइन कार्यशाळेचे आयोजन करून त्यांना या विभागाची कार्यपद्धती,उद्दिष्टे यांची माहिती देण्यात आली. त्यानंतर आपत्तीची संकल्पना,तिचे प्रकार,कारणे व त्यावरील उपाय याबद्दल माहिती देण्यात आली.तसेच भारतातील केंद्र,राज्य आणि जिल्हा स्तरावरील आपत्ती व्यवस्थापन यंत्रणा,आपत्ती व्यवस्थापनात विविध शासकीय,निमशासकीय संस्थांची भूमिका,आपत्ती व्यवस्थापन संदर्भातील कायदे व संस्था ,नियमितपणे येणा-या विविध राज्यातील आपत्तीचे स्वरूप,आपत्ती व्यवस्थापनाची गरज,आपत्ती निवारणातील तीन टप्पे,कोकणातील आपत्तीचे स्वरूप तिची कारणे,परिणाम व त्यावर स्थानिक साधने व जिल्हा आपत्ती व्यवस्थापन कक्षाच्या मदतीने कशी मात करता येईल याबाबत मार्गदर्शन करण्यात आले.

५ ऑक्टोबर २०२० रोजी विभागातील छात्रांसाठी २ महाराष्ट्र नौदल एन.सी.सी. युनिट मधील सी.आय.सारंग उपासे. आणि पी.आय.स्टाफ प्रमोद दास यांनी प्रथमोपचार, त्याचे प्रकार, त्यासाठी लागणारी साधने, अग्निशमन साधने, त्यांचे प्रकार व ती वापरण्याच्या पद्धती, आगीचे प्रकार,रस्ते अपघातात सापडलेल्या व्यक्तींना मदत करताना घेण्यात येणारी काळजी, रक्तस्त्राव, व फ्रॅक्चरच्या प्रकारानुसार तेथे उपलब्ध असणा-या साधनांच्या मदतीने केले जाणारे प्रथमोपचार यावर मार्गदर्शन केले.

रत्नागिरी जिल्हा आपत्ती व्यवस्थापन कक्ष यांच्या सहकार्याने ३ मार्च २०२१ रोजी एन.सी.सी विभागातील छात्रांसाठी जिल्हा

आपत्ती व्यवस्थापन अधिकारी श्री. अजय सूर्यवंशी यांचे आपत्ती व्यवस्थापन या विषयावर जनजागृतीपर व्याख्यान आयोजित केले होते. या कार्यक्रमास आर्मी आणि नेव्हल एन.सी.सी.मधील ९३ छात्र उपस्थित होते. तसेच ६ मार्च २०२१ रोजी महाविद्यालयातील सर्व विभागातील कर्मचाऱ्यांसाठी अग्निशमन साधने, त्यांचे प्रकार व ती वापरण्याच्या पद्धती, आगीचे प्रकार, यांची प्रात्यक्षिकासह माहिती देण्यात आली. या प्रसंगी विज्ञान शाखेचे उपप्राचार्य डॉ.विवेक भिडे उपस्थित होते.

Sr.No.	Name Of Event	No. Of Student.	Agency
01	Online Programed on Disaster Management..	50.	02 Maharashtra Naval NCC Unit. Rtn.
02	Online Programed on Disaster Management..	43	02 Maharashtra Naval NCC Unit. Rtn.
03	Lecture on Disaster Management..	93	Ratnagiri District Disaster Management Cell.
04	Fire Fighting Demo. (Non-Teaching Staff)	40	Pest Control And General Service Company, Rtn.

लेफ्टनंट ए. एस. यादव

National Service Scheme

NSS planning meeting conducted online on 8th September 2020. Due to Covid pandemic, the main target decided was to make the people aware about the precautions to be taken to avoid the disease. Our NSS volunteers prepared videos and posters for the awareness about self cleanliness, use of masks, safty use of helmet, frequent hand washing, importance of social distancing etc. Our 300 volunteers collectively prepared 4600 masks which were distributed randomly for needy people in society. 100 masks and two bottles of 500ml sanitizers were donated by the unit to the Remand home in Ratnagiri.

On the occasion of NSS Day on 24th September, 2020, President of Yash Foundation and Former MLA Mr. Surendra (Bal) Mane addressed the NSS volunteers online on the topic, 'Role of NSS volunteers in Nation building'. Mr. Mane had given foresight to the volunteers by motivating them for their contribution in nation building.

During the Navratri, The volunteers prepared videos to underline the 'Nari Shakti' and they shared their views about the women. To observe the memory of Late Dr. A.P.J. Abdul Kalam which is celebrated as

'Wachan Prerana Day,' volunteers shared their videos in which they read either poem, paragraph and articles they like morally. During Diwali festival, our volunteers tried to make the people to rejoice and to celebratre pollution free Diwali.

Volunteers visited the NSS adopted village, Chanderai and cleaned the area around the temple in the village. They discussed with the villagers and admired them for the discipline they are following during such pandemic. Blood donation camp was organized with the help of civil hospital, Ratnagiri where 30 units of blood get collected. Volunteers cleaned the Bhatye beach and also participated in the cleanliness drive for Ratnadurga fort.

Team of seven volunteers had stormy visit to the four talukas of Ratnagiri district such as Guhagar, Chiplun, Sangmeshwar and Ratnagiri and performed almost 30 street plays to make the students aware about the precautions to be taken during post COVID pandemic and also about cleanliness drive. The theme of the street play was to counsel the people to avoid unnecessary roaming into the market places and also they should avoid over crowded places to minimize the chances of infection.

Our volunteer Dhiraj Dange worked with police as 'Police Mitra' during pandemic. Akash Manchekar has been elected as CR by the NSS volunteers. Some of our students are helping the students of nearby schools in their studies. Two of our girl volunteers participated in 'World Women Day' Program organized by Collector Office, Ratnagiri.

NSS Open Unit

NSS open Unit is a supportive team for the NSS volunteers in work. Volunteers from open unit participated in blood donation camp. NSS volunteer Mr. Sangam Santosh Jadhav has been awarded by Late Sanjay Joshi Puraskar by NSS Open Unit. The award is given to the volunteer with hearty dedication of towards NSS.

Dr. Sonali Kadam

भूदल छात्रसेना विभाग

महाविद्यालयातील भूदल छात्रसेना विभाग ५८ महाराष्ट्र बटालियन एन.सी.सी. ओरस सिंधुदुर्ग, यांच्याशी संलग्न झाल्यानंतर २०१९ पासून कार्यरत आहे.

एन.सी.सी. मुळे विद्यार्थ्यांना जिल्हा ते आंतरराष्ट्रीय पातळीवरील शिबिरामध्ये भाग घेण्याची संधी मिळते तसेच छात्रांमध्ये धाडस, साहसीवृत्ती, निर्भयता, कुशल नेतृत्व गुण,

सहनशीलता अशा विविध गुणांना वाव मिळतो.

एन.सी.सी.मधील विविध उपक्रमांचा सहभाग :-

१. ११ जुलै २०२० रोजी ५३ कॅडेत्सनी गणवेशात स्वतःच्या घर आणि परिसरात वृक्षारोपण हा कार्यक्रम राबवला.
२. २६ जुलै २०२० रोजी कारगिल विजय दिवस या विषयावर कॅडेत्सनी व्हिडीओ तयार केले व समाज माध्यमावर प्रसिद्ध केले.
३. १५ ऑगस्ट ते १४ सप्टेंबर या कोविड काळात सुदृढ भारत हा उपक्रम राबवण्यात आला यात पोस्टर प्रेझेंटेशन आणि समाजाला संदेश देण्यात आला.
४. २५ ऑगस्ट या दिवशी सर्वांनी कोविड-१९ बाबत शपथ घेतली.
५. १२ ऑक्टोबर ते १७ ऑक्टोबर या सहा दिवसात नागपूर येथे EBSC (एक भारत श्रेष्ठ भारत) हा कॅम्प झाला. या कॅम्पमध्ये CDT. वेदांत विश्वनाथ आणि गुरव CDT. नुपूर अजित भोसले हे छात्र सहभागी झाले.
६. २ जानेवारी रोजी गोगटे जोगळेकर महाविद्यालयात रक्तदान शिबिराचे आयोजन करण्यात आले. या कार्यक्रमात विभागातील ०६ छात्र आणि ०१ एन.सी.सी ऑफिसर सहभागी झाले होते.
७. १५ जानेवारी ते १९ जानेवारी या दरम्यान ARMY ATTACHMENT CAMP हे शिबीर गोगटे जोगळेकर कॉलेजमध्ये घेण्यात आले. ARMY ATTACHMENT CAMP (ATC)/CADER CAMP १५ जानेवारी ते १९ जानेवारी गोगटे -जोगळेकर महाविद्यालयात घेण्यात आला या कॅम्पमध्ये ४० छात्र सहभागी झाले. या कॅम्पमध्ये B आणि C प्रमाणपत्र परीक्षेसंबंधी आधुनिक शस्त्रांचे प्रशिक्षण दिले गेले.
८. २६ जानेवारी रोजी प्रजासत्ताक दिन साजरा करण्यात आला.
९. १८ फेब्रुवारी रोजी भाट्ये येथे जिल्हाधिकारी कार्यालय आणि पंचायत समिती, रत्नागिरी तर्फे आयोजित सागरी स्वच्छता उपक्रम राबवण्यात आला. या कार्यक्रमात विभागातील छात्र आणि ०१ एन.सी.सी ऑफिसर सहभागी झाले होते
१०. ३ मार्च रोजी आपत्ती व्यवस्थापन या विषयी व्याख्यानाचे महाविद्यालयातील आपत्ती व्यवस्थापन कक्ष आणि रत्नागिरी जिल्हा आपत्ती व्यवस्थापन कक्ष यांच्या सहकार्याने आयोजित करण्यात आले. या कार्यक्रमात विभागातील ५३ छात्र आणि ०१ एन.सी.सी ऑफिसर सहभागी झाले होते.

NCC Events

Sr. No	Date	Event	Name of NGO	Cadet Participant
1.	11 July 2020	Tree Plantation	Under Indian Government	53
2.	२६ जुलै २०२०	Kargil Day	NCC Unit	10
3.	१५ ऑगस्ट ते १४ सप्टेंबर 2020	"सुदृढ भारत"	Under Indian Government	53
4.	२५ ऑगस्ट	Pledge of Covid 19	Under Indian Government	53
6.	२ जानेवारी 2021	Blood Donation Camp	Government Hospital	06 Cadets and 1 Teacher
7.	१८ फेब्रुवारी 2021	Bhatye Beach Cleaning	Zilla Prishat Ratnagiri	53
8.	३ मार्च 2021	Lecture on Disaster Management	District Disaster Management Cell	53

Camp Details

Sr. No	Name of Camp	Cadet Participant
1	Online National Camp "Ek Bharat Shreshtha Bharat" (EBSB)	02
2.	Cader Camp	40

डॉ. एस.एल. भट्टर

नौदल छात्रसेना विभाग

१) एन.सी.सी.विभागाची उद्दिष्टे :-

- अ) छात्रांच्या अंगी स्वातंत्र्य, समता, देश प्रेम, सहिष्णुता, खिलाडूवृत्ती, कुशल नेतृत्वगुण विकसित करून त्याद्वारे देशाचा आदर्श नागरिक घडवणे.
 - ब) छात्रांना भारतीय नौदलातील अधिकारी, पी.आय. स्टाफ यांच्या द्वारे पोहणे,फायरिंग, सेमाफोर, शिप मोडलिंग, आत्मसुरक्षा, सेलिंग, पुलिंग, प्रथमोपचार, आपत्ती व्यवस्थापन इत्यादी जीवन कौशल्यांचे प्रशिक्षण देणे.
 - क) युवकांनी आपले जीवन ध्येय म्हणून सशस्त्र सेनादलाची निवड करावी, त्यासाठी सुयोग्य वातावरण निर्मिती करून मार्गदर्शन उपलब्ध करून देणे.
 - ड) युवकांमध्ये पर्यावरण,सामाजिक-आर्थिक परिस्थिती विषयी जाणीव जागृती करणे,आणि यासाठी विविध शासकीय,निमशासकीय संस्थांच्या सहकार्याने विविध कार्यक्रम व शिबिरांचे आयोजन करणे.
- ०२ महाराष्ट्र एन.सी.सी.युनिट तर्फे आयोजित विविध निवड चाचण्या, आणि परीक्षेआधारे नौदल एन.सी.सी. विभागात छात्रांना प्रथम वर्षासाठी प्रवेश दिल्यानंतर नियमित परेडस् व इतर कार्यक्रमांना सुरुवात झाली.
- नेव्हल एन.सी.सी विभागातील A.N.O. मेजर डॉ. सीमा कदम यांना D.G. N.C.C., New Delhi यांच्यातर्फे २०२० या

वर्षासाठी D.J. N.C.C. COMMENDATION AWARD प्रदान करण्यात आले.

- नेव्हल एन.सी.सी विभागातील सिनियर कॅडेट कॅप्टन रोहित माने या छात्राला D.G. N.C.C., New Delhi यांच्यातर्फे २०२० या वर्षासाठी D.J. N.C.C. COMMENDATION AWARD प्रदान करण्यात आले.

२) प्रमोशन :-

विभागात चांगली कामगिरी करणा-या व राष्ट्रीय कॅम्पमध्ये पुरस्कार प्राप्त पुढील छात्रांना प्रमोशन देण्यात आले.

- १) सिनिअर कॅडेट कॅप्टन - स्वानंद प्रसाद पाटील- T.Y.B.Sc.
- २) कॅडेट कॅप्टन - विपुल मनोहर पंडित- S.Y.B.A.
- ४) कॅडेट कॅप्टन -सुयश संतोष ठीक- F.Y.B.A.

१) एक भारत श्रेष्ठ भारत -जबलपूर, मध्य प्रदेश (२१ ते २६ सप्टेंबर २०२०)

जबलपूर एन.सी.सी.ग्रुप हेड क्वार्टर्सतर्फे आयोजित ऑनलाइन कॅम्पमध्ये विभागातील लीडिंग कॅडेटचिन्मई किरण देसाई ही छात्र सहभागी झाली. या कॅम्पमध्ये आयोजित केलेल्या प्रश्न मंजूषा स्पर्धेत तिला रजत पदक मिळाले.

२) एकभारत श्रेष्ठभारत- मध्यप्रदेश. (१२ ते १७ ऑक्टोबर २०२०)

मध्यप्रदेश आणि नागपूर एन.सी.सी.ग्रुपहेड क्वार्टर्सतर्फे आयोजित ऑनलाइन कॅम्पमध्ये विभागातील लीडिंग कॅडेट अभिषेख कदम हा छात्र सहभागी झाला.

३) एक भारत श्रेष्ठ भारत- उत्तर प्रदेश. (२७ जानेवारी ते ०१ फेब्रुवारी २०२१)

उत्तर प्रदेश आणि कोल्हापूर एन.सी.सी.ग्रुप हेड क्वार्टर्सतर्फे आयोजित ऑनलाइन कॅम्पमध्ये विभागातील लीडिंग कॅडेट ऋतिक अपनकर, श्रेयस कांबळे आणि लीडिंग कॅडेट सोनाली पाटील हे छात्र सहभागी झाले.

४) अँन्युअल ट्रेनिंग कॅडर कॅम्प.- रत्नागिरी. (२१ ते २६ फेब्रुवारी २०२१)

०२ महाराष्ट्र नौदल एन.सी.सी रत्नागिरी तर्फे आयोजित केलेल्या या कॅम्पमध्ये विभागातील ५७ SD +28 sw. छात्र सहभागी झाले होते या कॅम्प मध्ये आयोजित १०० मीटर धावण्याच्या स्पर्धेत श्रेयस सावंत यांना सुवर्ण पदक, अच्युत मेस्त्री यांना सौप्य पदक, सुयश ठीक यांना सुवर्ण पदक, दीपराज आडिवरेकर यांना सौप्य पदक आणि तन्वी साळवी यांना सुवर्ण पदक मिळाले., तसेच ८०० मीटर्स धावण्याच्या स्पर्धेत तेजस सावंत यांना सुवर्ण पदकासह सर्वोत्कृष्ट छात्र हा पुरस्कार मिळाला.

• सामाजिक सेवा उपक्रम •

५) आंतरराष्ट्रीय योग दिवस.- २१ जून-२०२०.

०२ महाराष्ट्र नेव्हल एन.सी.सी. युनिट, रत्नागिरी तर्फे ऑनलाइन पद्धतीने आयोजित केलेल्या या कार्यक्रमात विभागातील १३ मुली आणि २० मुलगे सहभागी झाले.

६) वृक्षारोपण कार्यक्रम.- ११ ते २५ जुलै २०२०.

या कार्यक्रमांतर्गत १७ मुली आणि २२ मुलांनी आपले घर आणि परिसरात झाडे लावली.

७) तंदुरुस्त भारत अभियान.- ०५ ते १४ ऑगस्ट २०२०.

भारत सरकारच्या या अभियानांतर्गत विभागातील १६ मुली आणि २८ मुलगे सहभागी झाले होते.

८) Vocal for Local Programme - १४ ऑगस्ट २०२०.

ऑनलाइन पद्धतीने आयोजित केलेल्या या कार्यक्रमात विभागातील २१ मुली आणि ६० मुलगे सहभागी झाले .

९) भारतीय संविधान जनजागृती अभियान. (२४ ते २८ ऑगस्ट २०२०)

ऑनलाइन पद्धतीने आयोजित केलेल्या या कार्यक्रमात विभागातील १३ मुली आणि १० मुलगे सहभागी झाले .

१०) Fight against Corona-Pledge. (०८ सप्टेंबर २०२०)

Department of Justice, India तर्फे आयोजित ऑनलाइन कार्यक्रमात विभागातील ३६ मुलगे सहभागी झाले होते.

११) कोरोना आजार जनजागृती वेबिनार. (०४ ऑक्टोबर २०२०)

ऑनलाइन पद्धतीने आयोजित केलेल्या या वेबिनारमध्ये विभागातील ०३ मुलगे सहभागी झाले .

१२) राष्ट्रीय एकात्मता शपथ कार्यक्रम.- ३१ ऑक्टोबर २०२०.

केंद्रीय दक्षता आयोग, भारत सरकार तर्फे आयोजित या कार्यक्रमात विभागातील ३८ मुलगे सहभागी झाले होते.

१३) स्वच्छता अभियान.- १० डिसेंबर २०२०.

ऑनलाइन पद्धतीने आयोजित केलेल्या या वेबिनारमध्ये विभागातील २० मुलगे सहभागी झाले .

१४) रक्तदान शिबीर.- (०२ जानेवारी २०२१.)

महाराष्ट्र शासनाच्या आवाहनानुसार गोगटे जोगळेकर महाविद्यालयाने आयोजित केलेल्या या शिबिरात विभागातील ०६ कॅडेट आणि ०१ माजी एन.सी.सी कॅडेट यांनी रक्तदान केले.

१५) राष्ट्रीय युवा संसद समारोह.- (११ ते १२ जानेवारी २०२१)

ऑनलाइन पद्धतीने आयोजित केलेल्या या वेबिनारमध्ये विभागातील ०५ मुलगे सहभागी झाले .

१६) सागरी किनारा सुरक्षा जनजागृती अभियान- (१३ जानेवारी २०२१)

भारतीय नौदल, भारतीय तटरक्षक दल, रत्नागिरी आणि पोलीस आयुक्त कार्यालय तर्फे आयोजित या कार्यक्रमात विभागातील १० छात्र प्रत्यक्षात सहभागी झाले .

१७) प्रजासत्ताक दिन ध्वजारोहण समारंभ.- (२६ जानेवारी- २०२१.)

या कार्यक्रमात विभागातील ३० मुली आणि ६८ मुलगे सहभागी झाले.

१८) सागरी किनारा स्वच्छता अभियान.- (१८ फेब्रुवारी २०२१.)

रत्नागिरी जिल्हाधिकारी कार्यालय, पंचायत समिती व नगरपरिषद यांच्या समवेत आयोजित भाट्ये सागरी किनारा स्वच्छता अभियानात विभागातील ४२ कॅडेट आणि ०१ एन.सी.सी ऑफिसर सहभागी झाले होते.

१९) सायबर गुन्हेगारी जनजागृती अभियान.- (२७ जानेवारी- २०२१)

रत्नागिरी पोलीस आयुक्तालयामार्फत आयोजित या जनजागृतीपर व्याख्यानात रत्नागिरी पोलीस आयुक्त श्री मोहित कुमार गर्ग यांनी छात्रांना मार्गदर्शन केले.

२०) आपत्ती व्यवस्थापन कार्यक्रम.- (०३ मार्च २०२१)

गोगटे जोगळेकर महाविद्यालयातील आपत्ती व्यवस्थापन कक्ष आणि रत्नागिरी जिल्हा आपत्ती व्यवस्थापन कक्ष यांच्या सहकार्याने आयोजित केलेल्या या कार्यक्रमात जिल्हा आपत्ती व्यवस्थापन अधिकारी श्री. अजय सूर्यवंशी यांनी विभागातील ३० एस.डी. आणि २० एस.डब्लू. छात्रांना मार्गदर्शन केले.

Sr no.	Name of Camp	Level	No. of cdt. S.D.+S.W.	Achievement.
01	D.J. N.C.C. COMMENDATION AWARD	National	01 A.N.O.	--
02	D.J. N.C.C. COMMENDATION AWARD	National	01 S.D.	---
03	Ek Bharat Shresths Bharat camp.	National	01 sw.	01 Silver Medal.
04	Ek Bharat Shresths Bharat camp.	National	02 +01	---
05	Ek Bharat Shresths Bharat camp.	National	01 S.D.	---
06	Annual Training Cadre Camp	Group	57+28	04 Gold+03 silver Medal.

Sr.No.	Name Of Event	No. Of Cadet S.D.+S.W.	Agency
01	Inter National Yoga Day.	20+13	02 M.N.U.NCC, RTN.
02	Tree Plantation Prog.	22+17	02 M.N.U.NCC, RTN.
03	Fit India Movement.	28+16	Group H/Q.NCC, Kolhapur.
04	Vocal For Local	60+21	Group H/Q.NCC, Kolhapur.
05	Awareness of Indian Constitution.	10+13	Group H/Q.NCC, Kolhapur.
06	Fight Against CORONA.	36	Department Of Justice, India.
07	Awareness Prog. about CORONA	03	Group H/Q.NCC, Kolhapur
08	National Integration – Pledge.	38	Department Of Vigilance Commission. India.
09	SwachhataPakawada.	20	Group H/Q.NCC, Kolhapur
10	Blood Donation Camp.	07.	Civil Hospital RTN.
11	National Youth Parliament Festival	05	Group H/Q.NCC, Kolhapur
12	Sea Vigilance Prog.	10.	Indian Coast Guard, RTN.
13	Re-Public Day Pared	68+30	G.J.C.RTN.
14	SagariSwachhataAbhiyan.	42	District Collector Office. TN.
15	Cyber Crime Awareness Prog.	60+26	District Police Office, RTN.
16	Disaster Management Awareness Prog.	30+20	Rtn. Disaster Management Cell.

लेफ्टनंट ए. एस. यादव

सांस्कृतिक विभाग

गोगटे जोगळेकर महाविद्यालय यांच्या सांस्कृतिक विभागाने सन २०२०-२१ मध्ये जिल्हा ते राज्यस्तरापर्यंत सहभाग घेतला.

मल्हार महोत्सव

यावर्षी मल्हार महोत्सव, जो मुंबई विद्यापीठाच्या सांस्कृतिक महोत्सवाची तयारी म्हणून घेतला जातो तो ह्या कोविड १९ च्या महामारीमुळे राजस्तरीय ऑनलाईन मल्हार महोत्सव म्हणून घेतला गेला. ह्यात राज्यातील विविध ठिकाणच्या महाविद्यालयातील १२४ मुलांनी सहभाग घेतला होता. जून व जुलै २०२० ह्या कालावधीत हा महोत्सव घेण्यात आला व ह्याचा निकाल दिनांक २६ जुलै २०२० रोजी जाहीर करण्यात आला.

मुंबई विद्यापीठ ५३ वा युवा महोत्सव

विद्यापीठाने आयोजित केलेल्या मोटिवेशनल साँग स्पर्धेत महाविद्यालयाला कांस्यपदक मिळाले. ह्या गाण्याचे संयोजन शैलेश इंगळे आणि चिन्मय जोशी यांनी केले होते. स्पर्धेत भाग घेतलेल्या विद्यार्थिनींची नावे खालीलप्रमाणे आहेत.

सिद्धी कदम, ऐश्वर्या बेडेकर, जागृती देशमुख, विदिशा कजबजे, भाग्यश्री पावसकर, प्राजक्ता वजे

५३ व्या युवा महोत्सवाच्या उर्वरित स्पर्धा २० मार्च २०२१ पासून सुरु झाल्या त्यात, गोगटे जोगळेकर महाविद्यालयाने झोनल राऊंडमध्ये १० स्पर्धापैकी ८ स्पर्धामध्ये पारितोषिक प्राप्त करत दक्षिण झोनचे चॅम्पियन ठरले. गोगटे जोगळेकर महाविद्यालयाला प्राप्त झालेली पारितोषिके खालीलप्रमाणे आहेत.

प्रथम क्रमांक

शास्त्रीय गीतगायन स्पर्धा - वैष्णवी जोशी, सुगम संगीत- वैष्णवी जोशी, वेस्टर्न गीतगायन स्पर्धा- सम्यक हातखंबकर, मिमिक्री- शैलेश इंगळे, एकपात्री- शुभम गोविलकर

द्वितीय क्रमांक

वक्तृत्व स्पर्धा- सीमा दसाणा

तृतीय क्रमांक

ऑनस्पॉट पेंटिंग- ओमकार कांबळे, कथा कथन- पर्णिका तिवरेकर

युवा महोत्सवाच्या अंतिम फेरीत निवड झालेल्या ८ पैकी ३ स्पर्धामध्ये महाविद्यालयाला पदके प्राप्त झाली त्यात ऑन द स्पॉट पेंटिंगमध्ये ओंकार कांबळे याला रौप्यपदक प्राप्त झाले. मिमिक्रीमध्ये शैलेश इंगळेलाही रौप्यपदक प्राप्त झाले तसेच वैष्णवी जोशी हिला शास्त्रीय गायन स्पर्धेत कांस्यपदक प्राप्त झाले. मुंबई विद्यापीठाचे जिल्हा समन्वयक म्हणून डॉ. आनंद आंबेकर यांच्याकडे जबाबदारी होती तसेच टेक्नीकल प्रमुख म्हणून प्रा.शुभम पांचाळ यांनी उत्तम काम केले.

आंतरमहाविद्यालयीन स्पर्धा

आरोहण ह्या रुईया कॉलेजने घेतलेल्या आंतरमहाविद्यालयीन ऑनलाईन युवा महोत्सवात १५ इव्हेंटमध्ये विद्यार्थ्यांनी भाग घेतला. त्यात ईशान पालेकरने गीतगायन स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक पटकावला तर शुभम शिवलकरने एकपात्री अभिनय स्पर्धेत तृतीय क्रमांक पटकावला.

तसेच सेंट झेवियर्सच्या अमोध ह्या स्पर्धेत ईशान पालेकरची गीतगायन स्पर्धेत अंतिम फेरीसाठी निवड झाली तर श्रेयस माईन याची एकपात्री अभिनय स्पर्धेसाठी अंतिम फेरीसाठी निवड झाली.

डॉ. ए. बी. आंबेकर

झेप

ह्यावर्षी कोविड-१९ च्या पार्श्वभूमीवर झेप ऑलीने स्वरूपात घेण्यात आला. ह्यावर्षीची थिम लेट्स गो सोशल विथ सोशल डिस्टन्सिंग अशी होती. सर्व सोशल डिस्टन्सिंगचे नियमाचे पालन करून फक्त मोजक्या विद्यार्थ्यांच्या उपस्थितीत कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले होते. कार्यक्रम सर्व विद्यार्थ्यांपर्यंत पोचवा म्हणून इन्स्टा व युट्युब लाईव्हचा वापर केला गेला.

● दांडेकर मानचिन्ह

प्रथम - श्रेयसमाईन, द्वितीय - अपूर्वा आचार्य, तृतीय - साक्षी कोतवडेकर

● भाटबडेकर चषक

प्रथम - शुभम शिवलकर, श्रेयस माईन द्वितीय - शुभम आंब्रे, साक्षी कोटावडेकर, तृतीय - आदित्य पवार, सुयश जाधव

● स्टॅण्डअप कॉमेडी

प्रथम - श्रेयस माईन, द्वितीय - तेजस खरे, तृतीय - संकेत हटनकर

● नृत्य स्पर्धा

प्रथम - शुभम नंदाणे, द्वितीय - गणेश राठोड, तृतीय - शिवानी भाडेकर, सिद्धी शिंदे

● गीतगायन स्पर्धा

प्रथम - सिद्धी कदम, हृषिकेश आपणकर, द्वितीय- श्रेयस माईन, सायली मुळ्ये, तृतीय - ईशान पालेकर, मुक्ता जोशी, उत्तेजनार्थ - अमेय पंडित

● व्हीपीसी कॉलेजकिंग

प्रथम - सोहम शिंदे, द्वितीय - अर्फात हुनेरकर, तृतीय- निखिल आचरेकर

● कॉलेजक्वीन

प्रथम- श्रुतीबापट, द्वितीय- सिद्धी दसाणा, तृतीय- मोहिनी मानकर

● गोल्डन बॉय- श्रेयस माईन

● गोल्डन गर्ल- श्रुती बापट

या झेपमध्ये काही नवीन इव्हेंट्स ऑनलाईन स्वरूपात घेतले गेले

● फनीरील्स

प्रथम- शुभम आंब्रे, साक्षी कोटवडेकर, द्वितीय- नेहा शिवलकर आणि ग्रुप, तृतीय - शुभम शिवलकर, शुभम गोविलकर, तेजस साळवी, संकेत कुळये

● क्रीटीव्हरील्स

प्रथम- स्वरूप भाटकर, द्वितीय- अभिषेक सासूलकर, तृतीय- संजीत गांधी

● **विद्यार्थी व्यवस्थापक मंडळ**

बुशरा खान (जनरल सेक्रेटरी), प्रसाद साळवी (सांस्कृतिक विभाग विद्यार्थी प्रतिनिधी), अंकिता शिवलकर, शुभम शिवलकर, सेजल राडिये, स्वप्नील शिंदे, रिद्धी झगडे, सिद्धी झगडे, सिद्धी शिंदे, पर्णिका सुर्वे, सिद्धांत सरफरे, कौस्तुभ आंब्रे, यश सुर्वे, शैलेश इंगळे, वरधा आर्डे, सुहानी गुरव.

● **महाराजा करंडक**

२००४-०५ पासून प्रारंभ झालेला कार्यक्रम व्यवस्थापन स्पर्धेत दरवर्षी नवीन विषयात घेऊन कार्यक्रम सादर केले जातात. २०२०-२१ ह्या वर्षासाठी वेगवेगळे विषय घेऊन मुलांनी कार्यक्रम सादर केले ह्यावर्षीची थिम लेट्सगो सोशल विथ सोशल डिस्टन्सिंग अशी होती.

● **एक्सहिबिशन इव्हेंट**

प्रथम- एसवायबीएससी, द्वितीय- एफवायबीकॉम, तृतीय- एफवायबीएससी

● **स्टेजइव्हेंट**

प्रथम- टीवायबीएससी, द्वितीय- एफवायबीएससी, तृतीय- एसवायबीकॉम

● **महाराजा करंडक विजेते**

प्रथम- बीएमएस, द्वितीय- अकाउंट फिनान्स, तृतीय- एफवायबीएससी

महाराजा करंडक कार्यक्रम व्यवस्थापन स्पर्धेसाठी परीक्षक आणि समन्वयक म्हणून सांस्कृतिक मंडळाच्या प्राध्यापकांनी केले. यात प्रा. आरती पोटफोडे, प्रा. शुभम पांचाळ, प्रा. प्रशांत लोंढे, प्रा. सनिल सावले, प्रा. श्रावणी विभुते, प्रा. मधुरा दाते, प्रा. अजिंक्य पिलणकर, प्रा. अतिका राजवाडकर, प्रा. सचिन सनगरे, प्रा. मयुरेश पंडित यांनी काम पहिले. महाराजा करंडकचे पुरस्कर्ते आणि माजी विद्यार्थी याप्रसंगी उपस्थित होते. याप्रसंगी व्यासपिठावर र.ए. सोसायटीच्या कार्याध्यक्षा शिल्पाताई पटवर्धन, प्राचार्य डॉ. पी.पी.कुलकर्णी, झेप समन्वयक डॉ. आनंद आंबेकर, माजी विद्यार्थी आणि महाराजा करंडकचे प्रायोजक राजेश जाधव आदी मान्यवर उपस्थित होते.

डॉ. ए. बी. आंबेकर

जिमखाना विभाग

मुंबई विद्यापीठ मुंबई आणि मुंबई विद्यापीठ क्रीडा विभाग मुंबई यांच्या संयुक्त विद्यमाने मुंबई विद्यापीठ अंतर्गत येणाऱ्या सर्व महाविद्यालयांसाठी विद्यापीठ व महाविद्यालयीन क्रीडा विभाग व महाविद्यालयीन क्रीडा संचालक, मार्गदर्शक शा. शिक्षण शिक्षक, यांच्यासाठी विद्यापीठ क्रीडा स्पर्धा नियम, बदललेली रचना व स्वरूप यांची माहिती देण्यासाठी दिनांक ९ व १० ते

११/१२/२०२० रोजी महाराष्ट्र सार्वजनिक विद्यापीठ अधिनियम २०१६ कलम ५८ नुसार मुंबई विद्यापीठ क्रीडा मंडळ नियम पुस्तिकेचा मसुदा, या संदर्भात ऑनलाईन शिबीर कार्यशाळेचे आयोजन केले होते.

मुंबई विद्यापीठाचे कुलगुरु माननीय प्रा. सुहास पेडणेकर यांच्या अध्यक्षतेखाली आणि त्यांच्या मार्गदर्शनाने मुंबई विद्यापीठाचे क्रीडा विभागाचे क्रीडा संचालक डॉ. मोहन अमृले यांनी मुंबई विद्यापीठ कार्यक्षेत्र परिसरात येणाऱ्या महाविद्यालयातील तळागाळातील प्रत्येक खेळाडू पर्यंत स्पर्धा व खेळ संस्कृती पोहचविण्यासाठी तिला चालना देण्यासाठीच्या उद्देशाने ऑनलाईन पहिल्या-वहिल्या क्रीडा शिबिराचे कार्यशाळेचे मुंबई विद्यापीठ क्रीडा स्पर्धा, खेळ, नियम इ. मुंबई विद्यापीठ क्रीडा विभाग कार्यक्षेत्रामध्ये पुढील काळात होणारे बदल, रचना, स्वरूप इ. मार्गदर्शन केले.

म्हणूनच वरील मुंबई विद्यापीठ क्रीडाविभागामार्फत घेतलेल्या ऑनलाईन कार्यशाळेच्या उद्देशाला अनुसरून क्रीडास्पर्धा व खेळ याचा प्रसार आणि बदललेल्या रचनेचे स्वरूप याची माहिती महाविद्यालयीन विद्यार्थी खेळाडूंना मिळावी व त्यांच्यापर्यंत पोहचविण्याच्या उद्देशाने गोगटे जोगळेकर महाविद्यालयाचे प्राचार्य माननीय प्रा. डॉ. प्रफुल्लदत्त कुलकर्णी यांच्या अध्यक्षतेखाली व त्यांच्या मार्गदर्शनाने महाविद्यालयातील क्रीडा संचालक डॉ. विनोद शिंदे यांनी मुंबई विद्यापीठ आंतर महाविद्यालयीन स्पर्धा, खेळ व क्रीडा स्पर्धा सहभाग याविषयी बदललेली रचना, स्वरूप व विद्यार्थी खेळाडूंना निर्माण झालेली नवीन संधीचे व्यासपीठ या विषयाला अनुसरून दिनांक २४/३/२०२१ रोजी दुपारी २.०० वा. ऑनलाईन पद्धतीने कार्यशाळेचे आयोजन व मार्गदर्शन केले.

गोगटे जोगळेकर महाविद्यालयीन क्रीडा विभाग आयोजित ऑनलाईन कार्यशाळेचे उद्घाटन व प्रास्ताविक माननीय प्राचार्य प्रफुल्लदत्त कुलकर्णी यांच्या अध्यक्षीय मार्गदर्शनाने झाले. माननीय प्राचार्यांना आपल्या मार्गदर्शनामध्ये विद्यार्थ्यांनी अभ्यास व खेळातील या दोन्ही बाबींचा समन्वय साधून प्रगती कशी साधता येईल, तसेच तो खेळाडू राज्य, राष्ट्रीय, आशियायी, अखिल भारतीय आंतरविद्यापीठीय व आंतर राष्ट्रीय स्तरांवर आपल्या महाविद्यालयातील तळागाळातील खेळाडूला पोहचविण्याचे व त्यांना आवश्यक खेळासाठीच्या सोयीसुविधा व मदत आणि संधी उपलब्ध करून देण्यासाठी महाविद्यालय कटीबद्ध तत्पर राहिल, असे आपल्या मार्गदर्शनपर प्रास्ताविकेमध्ये सांगितले. व सर्व विद्यार्थ्यांना पुढील क्रीडा स्पर्धा खेळण्यासाठी शुभेच्छा दिल्या.

गोगटे जोगळेकर महाविद्यालय क्रीडा विभागाचा ऑनलाईन कार्यशाळा जिमखाना विभागाचे समितीचे उपाध्यक्ष माननीय प्रा. भिंगारदिवे, समाजशास्त्र विभागाचे प्रमुख माननीय प्रा. तुलसीदास

रोकडे यांचे मार्गदर्शन लाभले. या दोन्ही मार्गदर्शकांनी आपल्या अनुभवातून खेळ व अभ्यास यातून खेळांचे कौशल्य प्राप्त करून विकास कसा साधता येईल आणि या माध्यमांच्या प्रयत्नांतून आपले जीवन कसे सार्थक-सफल करता येते याचे उत्तम मार्गदर्शन विद्यार्थी खेळाडूंना केले.

गोगटे जोगळेकर महाविद्यालयाचे क्रीडा संचालक डॉ. विनोद शिंदे यांनी या ऑनलाईन कार्यशाळेचा उद्देश व मुंबई विद्यापीठ आंतर महाविद्यालयीन क्रीडास्पर्धा, स्पर्धा सहभाग इ. विषयी बदल होवू घातलेली रचना व तिचे स्वरूप आणि त्यामुळे विद्यार्थ्यांना राज्य, राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय स्तरांवर निर्माण झालेले संधीचे व्यासपीठ याबद्दल मार्गदर्शन केले.

मार्गदर्शनाचे ठळक मुद्दे

- १) मुंबई विद्यापीठ क्रीडा विभागाचे समाविष्ट केलेले जादा खेळ.
- २) मुंबई शहर, मुंबई उपनगर, ठाणे व कोंकण झोन अशा चार विभागात विभागलेले मुंबई विद्यापीठाचे कार्यक्षेत्र व त्यानुसार घेण्यात येणाऱ्या स्पर्धांचे स्वरूप, स्पर्धा सहभाग यांची माहिती दिली.
- ३) मुंबई विद्यापीठ पुरुष व महिला संघाची निवडीचे स्वरूप.
- ४) विद्यापीठ पुरुष व महिला संघाचा अखिल भारतीय आंतरविद्यापीठ स्पर्धांमध्ये होणाऱ्या संघांचा सहभाग.
- ५) आशियायी व जागतीक युनिव्हर्सिटी स्पर्धांमध्ये सहभागी व आपले कौशल्य दाखविण्याची निर्माण झालेले संधीचे व्यासपीठ व पुढील विद्यार्थ्यांच्या जीवनात नोकरीची संधीची उपलब्धता यांची माहिती दिली.

वरील मुद्द्यांना अनुसरून, विद्यार्थ्यांनी खेळ व अभ्यास व नवीन निर्माण झालेल्या संधीचा समन्वय जीवन कसे यशस्वी-सफल करता येईल याचे मार्गदर्शन केले.

महाविद्यालयाच्या पहिल्या ऑनलाईन कार्यशाळेचे संपूर्ण नियोजन सूत्रसंचालन प्रा. अमोल सहस्त्रबुद्धे, गोगटे जोगळेकर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. प्रफुल्लदत्त कुलकर्णी, सनिल सावले यांनी केले. जिमखाना विभाग समितीचे उपाध्यक्ष प्रा. भिंगाददिवे, समाजशास्त्र विभागाचे प्रमुख प्रा. तुळसिदास रोकडे, कॉम्प्युटर सायन्स विभागाचे प्रमुख श्रीमती घारपुरे व त्यांचे सहकारी या तीनही विभागाचे उपप्राचार्य जिमखाना विभागाचे प्रा. ओंकार बाणे व सहकारी, महाविद्यालयीन कर्मचारी व सेवक वर्गाचे त्यांनी केलेल्या सहकार्याबद्दल महाविद्यालयाचे क्रीडा संचालक डॉ. विनोद शिंदे यांनी आभार मानले व कृतज्ञता व्यक्त केली.

डॉ. व्ही. ए. शिंदे

STUDENT SUPPORT

ओ. पी. जिंदल छात्रावास

रत्नागिरी एज्युकेशन सोसायटीच्या ओ.पी.जिंदल छात्रावासामध्ये गोगटे-जोगळेकर महाविद्यालय, अभ्यंकर कुलकर्णी कनिष्ठ महाविद्यालय आणि श्रीमान भागोजीशेठ कीर विधी महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना प्रवेश दिला जातो. या वसतिगृहात रत्नागिरी, रायगड, सिंधुदुर्ग, कोल्हापूर तसेच इतर जिल्हातील विद्यार्थी पदवी व पदव्युत्तर अभ्यासक्रमांमध्ये प्रवेशित होत असतात. शैक्षणिक वर्ष २०२०-२०२१ मध्ये कोविड -१९ महामारीमुळे १७० एवढ्या एकूण वसतिगृहातील विद्यार्थी संख्येच्या फक्त ९० विद्यार्थ्यांना ३ महिन्यांसाठी गुणवत्तेच्या आधारे प्रवेश देण्यात आला. त्यामुळे शैक्षणिक वर्षात वसतिगृहात कोविड -१९ महामारीमुळे विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले नाही.

या छात्रावासामध्ये विद्यार्थ्यांमार्फत अनेक समाजोपयोगी उपक्रम हाती घेतले जातात. यावर्षी जानेवारीमध्ये महाविद्यालयातील एन. एस. एस विभाग व एन.सी. सी. यांच्या संयुक्त विद्यमाने रक्तदान शिबिराचे आयोजन करण्यात आले. या शिबिराचे उद्घाटन प्राचार्य डॉ. श्री. पी. पी. कुलकर्णी यांच्या हस्ते करण्यात आले. या शिबिरात अनेक रक्तदात्यांनी रक्तदान केले.

या छात्रावासाचे कामकाज संस्थेच्या मार्गदर्शनाखाली नियमितपणे चालू आहे.

श्री. एम. एस. भोसले

कै. पार्वतीबाई शंकर केळकर विद्यार्थिनी वसतिगृह

कोरोना (कोविड १९) च्या जागतिक संकटाच्या पार्श्वभूमीवर वसतिगृहातील सर्व विद्यार्थिनींना मार्च १५ ते मार्च १६, २०२० या दरम्यान आपापल्या घरी परत पाठवण्यात आले. एप्रिल २०२० ते नोव्हेंबर २०२० या कालावधीकरिता शासनाने वसतिगृहातील २५ खोल्या कोरोना योद्ध्यांसाठी आपल्या ताब्यात घेतल्या होत्या. वसतिगृहाच्या महाविद्यालयाच्या जवाहर क्रीडांगणाच्या बाजूच्या भिंतीला तात्पुरता दरवाजा पाडून महाविद्यालयाच्या जवाहर क्रीडांगणातून या खोल्यांकडे जाण्यायेण्यासाठी मार्ग करण्यात आला होता. नोव्हेंबर २०२० नंतर वसतिगृहातील सदर खोल्या ताब्यात मिळाल्यावर सर्व वसतिगृह पंधरा दिवसांच्या अंतराने दोन वेळा sanitise करून सर्व खोल्या विद्यार्थिनींना राहण्यायोग्य करण्यात आल्या. दरम्यानच्या काळात वसतिगृहातील सर्व प्रवेश पूर्ण झाले असून जानेवारी २५, २०२१

पासून टप्या टप्याने वसतिगृहात विद्यार्थिनी रहायला येऊ लागल्या आहेत. सालाबादप्रमाणे जानेवारी २६, २०२१ रोजी वसतिगृहात सत्यनारायणाची पूजा आयोजित करण्यात आली. कोरोनाच्या पार्श्वभूमीवर सुरक्षेच्या दृष्टिकोनातून केवळ वसतिगृहातील विद्यार्थिनी व कर्मचारी यांनीच तीर्थ प्रसादाचा लाभ घेतला. सध्या अभ्यंकर कुलकर्णी कनिष्ठ महाविद्यालयामधील ७५ व गोगटे जोगळेकर वरिष्ठ महाविद्यालयातील १४ अशा एकूण ८९ विद्यार्थिनी वसतिगृहात राहत आहेत. संस्थेच्या उद्दिष्टानुसार पर्यवेक्षिका सौ. जान्हवी भिडे तसेच वसतिगृहाचे सर्व कर्मचारी यांच्या सहकार्याने व संस्था पदाधिकारी यांच्या मार्गदर्शनाखाली वसतिगृहाचे कामकाज सुरु आहे.

डॉ. व्ही. व्ही. भिडे

कै. ज. वा. तथा बाबुराव जोशी ग्रंथालय

“महाविद्यालयाच्या समृद्ध ग्रंथालयाचा परिचय”

गोगटे जोगळेकर महाविद्यालयाचे कै. ज. वा. तथा बाबुराव जोशी ग्रंथालय हे रत्नागिरी जिल्ह्यातील एक अग्रगण्य आणि समृद्ध असे ग्रंथालय आहे. या ग्रंथालयाची स्थापना महाविद्यालयाबरोबरच म्हणजे १९४५ यावर्षी झाली. या ग्रंथालयात मुक्तद्वार पद्धतीने केलेली कपाटांची रचना, ग्रंथ देव-घेव कक्ष, प्रशस्त अभ्यासिका कक्ष, संदर्भ ग्रंथ दालन, दुर्मिळ ग्रंथ दालन, वेब ओपॅक, नियतकालिकांचा कक्ष, स्पर्धा परीक्षा कक्ष, पदव्युत्तर अभ्यासिका कक्ष, मोफत इंटरनेट कक्ष, इनफलीबनेट-एन.लिस्ट, डेलनेट; मंद संगीत ऐकण्याची सुविधा अशा वैविध्यपूर्ण आणि विद्यार्थीभिमुख सेवा-सुविधा नियमितपणे पुरविण्यात येतात. विद्यार्थ्यांचा या सर्व सेवा-सुविधांना अर्थातच उत्तम असा प्रतिसाद मिळत असतो.

सद्यस्थितीत ग्रंथालयाची एकूण ग्रंथ संख्या ०१,१६,७८४ असून एकूण किंमत रु. ०१,९५,९३,४५७ आहे. ग्रंथालयात २१ दैनिके व १४१ नियतकालिके नियमित येत असतात. तर १०,३५,८०९ ई-जर्नल्स; ०१,६४,३०० ई-बुक्स; ०१,३०,७५३ ई-प्रबंध (इन्फलीबनेट- एनलीस्ट आणि डेलनेट ऑनलाइन डेटाबेसमार्फत); ७८ दुर्मिळ हस्तलिखिते; २८१ दुर्मिळ ग्रंथ; ६२ शोधनिबंध; ८१० ऑडीओ व्हिड्युअल वाचनसाहित्य याखेरीज अनेक प्रकारचे डाटाबेस उपलब्ध आहेत. विद्यमानवर्षी विविध अनुदानांतर्गत ग्रंथालयाने १५४ ग्रंथ खरेदी केले असून दि. ३१ मार्च २०२१ अखेर या खरेदीपोटी अंदाजे रु. ०१,७०,१७१ इतकी रक्कम खर्च केली आहे.

“ग्रंथालयातील विविध स्वतंत्र कक्ष आणि तेथील उपलब्ध सेवा-सुविधा”

१. मुक्तद्वार पद्धती (तळमजला)- ‘ग्रंथ हे उपयोगासाठी आहेत आणि प्रत्येक ग्रंथाला त्याचा वाचक मिळाला पाहिजे’ या ग्रंथालय शास्त्रातील मुलभूत नियमाला अनुसरून कोणत्याही ग्रंथालयाची ‘मुक्तद्वार पद्धती’ ही मुलभूत गरज असते. परिपूर्ण ग्रंथालयाच्या दृष्टीने मुक्तद्वार पद्धतीला अत्यंत महत्वाचे स्थान आहे. या पध्दतीमध्ये वाचकाला आपल्या आवडीचा ग्रंथ कपाटातून स्वहस्ते निवडता येत असल्याने ग्रंथालयाच्या या स्तुत्य उपक्रमाला सुरुवातीपासून विद्यार्थी आणि प्राध्यापक यांचा उत्स्फूर्त असा प्रतिसाद लाभत आहे.

२. पुस्तक देव-घेव कक्ष (तळमजला)- पुस्तक देव-घेव सेवा कोणत्याही ग्रंथालयाची अत्यंत महत्वपूर्ण सुविधा मानली जाते. ग्रंथालयाच्या पुस्तक देव-घेव कक्षाद्वारे आठवड्यातून दोन वेळा व सकाळी ०७.३० ते सायं. ०५.०० या वेळेत खालील दिवसाप्रमाणे पुस्तक देव-घेव करण्यात येते.

● वाणिज्य शाखा - सोमवार व गुरुवार

● कला शाखा - मंगळवार व शुक्रवार

● विज्ञान शाखा - बुधवार व शनिवार

● विद्यार्थ्यांना महत्वाची सूचना- प्रायोगिक तत्वावर जानेवारी २०२१ पासून सदर पुस्तक देव-घेव कोणतीही शाखा आणि कोणताही दिवस अशी सुरु करण्यात आली आहे याची विद्यार्थ्यांनी कृपया नोंद घ्यावी.

पदवीपर्यंतच्या विद्यार्थ्यांना एकावेळी एक पुस्तक, एम.ए. आणि एम.कॉम. मधील विद्यार्थ्यांना एकावेळी दोन एम.एस्सी.च्या विद्यार्थ्यांना एकावेळी तीन पुस्तके आठ दिवसांकरिता घरी अभ्यासण्याकरिता व आठवड्यातून दोन वेळा देण्यात येतात. याशिवाय महाविद्यालयीन प्राध्यापक आणि कर्मचारी यांना सकाळी ०७.३० ते सायंकाळी ०५.४५ या वेळेत पुस्तक देव-घेव करण्यात येते. प्राध्यापकांना ३० पुस्तके आणि कर्मचाऱ्यांना ०५ पुस्तके वर्षभरासाठी घेण्याची सुविधा उपलब्ध आहे.

१. अभ्यासिका कक्ष (पहिला मजला)- ग्रंथालयाच्या अभ्यासिकेत विद्यार्थ्यांकरिता अभ्यास करण्यासाठी स्वतंत्र बैठक व्यवस्था आहे. सुमारे २७६ पेक्षा अधिक विद्यार्थी अभ्यासाकरिता बसतील इतकी प्रशस्त जागा उपलब्ध आहे. आणि याच ठिकाणी ‘दैनंदिन वर्तमानपत्रे’ वाचण्याची उत्तम व्यवस्था करण्यात आली असून हा कक्ष सर्व महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांकरिता सकाळी ०७.३० ते सायंकाळी ०५.४५ पर्यंत खुला असतो. तर परीक्षेच्या कालावधीत सदर कक्ष सकाळी ०७.३० ते रात्री ०९.०० पर्यंत आणि सुट्टीच्या दिवशी सकाळी ०७.३० ते दुपारी ०२.३० या वेळेत खुला

ठेवण्यात येतो.

२. संदर्भ ग्रंथ दालन (तळमजला)- विविध प्रकारचे मराठी, संस्कृत, हिंदी, उर्दू आणि इंग्रजी भाषेतील विश्वकोश, शब्दकोश, नकाशे, संस्कृतीकोश अशी अनेक आणि महत्वपूर्ण संदर्भ साधने उपलब्ध असलेला हा एक परिपूर्ण असा महाविद्यालयीन ग्रंथालयाचा संदर्भ ग्रंथ कक्ष आहे.

३. दुर्मिळ ग्रंथ दालन (तळमजला)- याठिकाणी सुमारे २८१ अतिशय दुर्मिळ असे ग्रंथ आणि हस्तलिखिते ठेवण्यात आली आहेत. सदर ग्रंथ १९३५ पूर्वी प्रकाशित झालेले आहेत. तसेच ७८ दुर्मिळ अशा हस्तलिखितांचा संग्रह आहे.

४. नियतकालिके कक्ष/ संशोधक वाचन कक्ष (तळमजला)- महाविद्यालयीन ग्रंथालयात कला, विज्ञान आणि वाणिज्य या तीन शाखांना वाहिलेली आणि विविध विषयांची १४१ नियतकालिके वाचकांकरिता या कक्षात उपयोगाकरिता ठेवण्यात आली आहेत. संशोधक अभ्यागतांसाठी स्वतंत्र बैठक व्यवस्था आहे.

५. स्पर्धा परीक्षा/ सेट-नेट कक्ष (तळमजला)- याठिकाणी एम.पी.एस.सी., यू.पी.एस.सी., पोलीस भरती, बँक भरती परीक्षा, स्टाफ सिलेक्शन आणि इतर परीक्षांकरिता लागणारी पुस्तके विद्यार्थ्यांकरिता उपलब्ध आहेत. तसेच सेट-नेटचा अभ्यास करू इच्छिणाऱ्या विद्यार्थी आणि प्राध्यापकांकरिता त्यांच्या विषयांची पुस्तके या कक्षात उपलब्ध आहेत.

६. मोफत इंटरनेट कक्ष (पहिला मजला)- विद्यार्थ्यांना ऑनलाईन उपलब्ध असलेली माहिती प्राप्त होण्याच्या दृष्टीने इंटरनेट कक्ष (वाय-फाय झोन) कार्यान्वित असून तो पूर्णतः मोफत आहे. या उपक्रमाला नेहमीच विद्यार्थ्यांचा प्रतिसाद मिळत आला आहे.

७. पदव्युत्तर आणि बहिस्थ विद्यार्थी अभ्यास कक्ष (पहिला मजला)- महाविद्यालयीन पदव्युत्तर विभागात शिक्षण घेणाऱ्या आणि ग्रंथालयाची बहिस्थ सुविधा घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांकरिता एका स्वतंत्र अभ्यास कक्षाची निर्मिती करण्यात आली आहे.

“विद्यार्थ्यांना ग्रंथालयाकडे बळविणारे आणि अधिक

वाचानाकरिता प्रवृत्त करणारे

ग्रंथालयाचे विद्यार्थीभिमुख असे विविध उपक्रम”

१. ग्रंथालयात नव्याने दाखल झालेल्या वाचन साहित्याची यादी आणि विद्यापीठ परीक्षांचे प्रश्नसंच संबंधित विभाग प्रमुखांना वितरीत करण्यात येतात.

२. ग्रंथालयात नव्याने दाखल झालेले ग्रंथ मुख्य प्रवेशद्वारावरील ‘नवीन आकर्षणे’ या ठिकाणी तसेच वेबसाईटवर प्रदर्शित करण्यात येतात.

३. महाविद्यालयाची संस्था आणि महाविद्यालय यांच्याशी संबंधित वृत्तपत्रातून प्रसिद्ध झालेल्या बातम्या संकलित केल्या जातात.

४. ‘सोल’ संगणकप्रणालीद्वारे ग्रंथालय पूर्णतः संगणकीकृत झाले असून पुस्तक देव-घेव आणि इतर सर्व सुविधा आणि ‘वेब-ओपॅक’ची (<http://192.168.1.115/opac/>) सुविधाही उपलब्ध आहे. तसेच मोफत इंटरनेटची सेवा उपलब्ध आहे.

५. महाविद्यालयातील १७ विभागांची स्वतंत्र अशी ‘विभागीय ग्रंथालये’ असून त्यांना २,५०६ पुस्तके अध्ययन कार्यासाठी वर्षभराकरिता पुरविण्यात आली आहेत.

६. महाविद्यालयाच्या विद्यार्थीनी वसतिगृहाकरिता २०० पुस्तके पुरविण्यात आली आहेत.

७. ग्रंथालयात विद्यार्थ्यांना शुद्ध पिण्याच्या पाण्याची सुविधा कुलरसह उपलब्ध करून देण्यात आली आहे.

८. ग्रंथालयात विजेकारिता पर्यावरण पूरक अशा ‘सौर उर्जेचा’ वापर केला जातो.

अशाप्रकारे ग्रंथालयाचा संपूर्ण परिसर हा विद्यार्थी वाचक वर्गाचा उत्साह वाढविणारा आणि शैक्षणिक वातावरणाची निर्मितीपूरक असा आहे.

“ग्रंथालयाचे विद्यार्थीप्रिय सातत्यपूर्ण उपक्रम”

१. बहिस्थ विद्यार्थी ग्रंथालय योजना- महाविद्यालयाबाहेरील विद्यार्थ्यांनादेखील ग्रंथालयाची अभ्यासिका आणि पुस्तक देव-घेव या सुविधांचा लाभ त्यांच्या शैक्षणिक प्रगतीकरिता सशुल्क उपलब्ध करून देण्यात येतो. यावर्षी ०३ विद्यार्थ्यांनी या योजनेचा लाभ घेतला.

२. रात्र-पुस्तक देव-घेव योजना (Over Night Book Lending Facility)- महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांकरिता सायंकाळी ०५.०० नंतर अभ्यासाला अनुसरून पाहिजे असलेले एक पुस्तक ओळखपत्र ठेऊन देण्यात येते. सदरचे पुस्तक विद्यार्थ्यांला सकाळी ११.०० पर्यंत जमा करता येते. या योजनेलाही विद्यार्थी वर्गाचा उत्तम प्रतिसाद लाभला आहे.

३. ‘ग्रंथालय सेवा समिती’वर विद्यार्थी प्रतिनिधी- ग्रंथालयाच्या सेवा समितीवर विद्यार्थी प्रतिनिधी म्हणून यावर्षी कु. सुहानी राजेंद्र गुरव हिची नियुक्ती करण्यात आली. ग्रंथालयातील सेवा सुविधा प्रभावीपणे उपलब्ध करून देण्यामध्ये ही समिती महत्वपूर्ण अशी भूमिका बजावत असते.

४. ग्रंथालयाची 'वेब ओपॅक' सुविधा- महाविद्यालयातील ग्रंथालयातील संपूर्ण वाचन साहित्य 'वेब ओपॅक'च्या माध्यमातून ऑन लाईन उपलब्ध करून देण्यात आहे आहे. महाविद्यालयाच्या वेबसाईट वर आपल्याला 192.168.1.115/OPC या 'वेब आयडी' वर लॉग होता येईल. ग्रंथालयाची ही एक खुप महत्वपूर्ण अशी सेवा आहे.
५. 'दिवाळी अंक' खरेदी- विद्यमान वर्षी विविध विषयांना वाहिलेलेल्या अशा सुमारे १४५ दिवाळी अंकांची खरेदी करण्यात आली. ग्रंथालयात सदर दिवाळी अंकांचे प्रदर्शन भरविण्यात आले; या प्रदर्शनाचे उद्घाटन प्र. प्राचार्य डॉ. पी. पी. कुलकर्णी यांच्या हस्ते संपन्न झाले.
६. आंतरग्रंथालयीन पुस्तक देव-घेव योजना- परिसरातील विविध महाविद्यालयांना आंतरग्रंथालयीन पुस्तक देव-घेव योजनेमार्फत गरजेप्रमाणे पुस्तक देव-घेव केली जाते.
७. ई-बुक आणि ई-जर्नल्स सुविधा- ग्रंथालयात इन्फ्लीबनेट-एनलिस्ट आणि डेलनेट या ऑनलाइन इ-बुक आणि इ-जर्नल्स सुविधा प्रध्यापक आणि विद्यार्थी यांच्याकरिता उपलब्ध आहेत.
८. 'कोविड-१९' च्या प्रादुर्भावामुळे यावर्षी पुढील योजना अंमलात आल्या नाहीत. मागासवर्गीय विद्यार्थी पुस्तक पेढी योजना, हुशार आणि गरजू विद्यार्थी पुस्तक पेढी योजना, सर्वांसाठी पुस्तक पेढी सवलत योजना, 'कमवा आणि शिका' योजना, विद्यार्थी 'वाचक गट' उपक्रम, आदर्श वाचक पुरस्कार- 'ग्रंथरत्न सन्मान' या योजनांचा समावेश आहे.

ग्रंथप्रदर्शन उपक्रम

महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांना ग्रंथालयाच्या समृद्ध वाचनसाहित्याचा परिचय होण्याच्या प्रमुख हेतूने ग्रंथप्रदर्शनासारख्या उपक्रमांचे ग्रंथालयात नियमितपणे आयोजन केले जाते. यामागे विद्यार्थ्यांना उपलब्ध वाचनसाहित्याकडे आकर्षित करणे असाही एक हेतू आहे. महाविद्यालयाच्या 'सहकार' भितीपत्रकाच्या विषयानुसार सदर ग्रंथप्रदर्शनांचे आयोजन करण्यात येते. विद्यमानवर्षीही विविध विषयांना अनुसरून ग्रंथप्रदर्शनांचे आयोजन करण्यात आले. या सर्वच प्रदर्शनांना अनेक मान्यवर, प्राध्यापक आणि विद्यार्थी यांनी वेळोवेळी भेटी देऊन आपले बहुमूल्य अभिप्राय वहीमद्धे नोंदवले आहेत. या प्रदर्शनांचा लाभ महाविद्यालयीन विद्यार्थी आणि प्राध्यापक यांना घेता यावा म्हणून ही प्रदर्शने दोन दिवस खुली ठेवण्यात येतात. विद्यमान वर्षी ग्रंथालयात पुढीलप्रमाणे ग्रंथप्रदर्शने आयोजित करण्यात आली. मान. प्राचार्य

आणि इतर मान्यवर यांच्या शुभहस्ते या ग्रंथप्रदर्शनांचे उद्घाटन करण्यात आले. याप्रसंगी महाविद्यालयीन प्राध्यापक आणि विद्यार्थ्यांची बहुसंख्येने उपस्थिती होती.

अ.क्र.	ग्रंथ प्रदर्शन विषय	ग्रंथप्रदर्शन दिवस	ग्रंथप्रदर्शनाचे औचित्य
१)	भाषा आणि मराठी वाचन साहित्य	दि. २७/०२/२०२०	मराठी राजभाषा दिन
२)	दिवाळी अंक- प्रदर्शन	दि. ११ नोव्हेंबर २०२१	दिवाळी अंक
३)	भाषा आणि मराठी वाचन साहित्य	दि. २७/०२/२०२१	मराठी राजभाषा दिन.

''विद्यमान वर्षी महाविद्यालयीन ग्रंथालयाकरिता 'ग्रंथदान' करणारे सन्माननीय देणगीदार''

प्रतिवर्षाप्रमाणे यावर्षीही अनेक सन्माननीय ग्रंथदात्यांनी ग्रंथालयाच्या प्रेमापोटी अत्यंत आपुलकीने आपल्या वैयक्तिक ग्रंथसंग्रहातील बहुमोल ग्रंथ साहित्याचे दान देऊन महाविद्यालयीन ग्रंथालय अधिक समृद्ध होण्याकरिता अत्यंत मोलाचा हातभार लावला आहे. सदर ग्रंथ विद्यार्थी आणि महाविद्यालयीन प्राध्यापक यांच्या उपयोगासाठी ग्रंथालयात ठेवण्यात आले आहेत. ग्रंथदात्यांमध्ये डॉ. पी. पी. कुलकर्णी, प्र. प्राचार्य, गोगटे जोगळेकर महाविद्यालय, रत्नागिरी; डॉ. कामायनी गजानन सुर्वे, पुणे; भावेश पटेल, मुंबई; डॉ. मिलिंद गोरे, रत्नागिरी; श्री. संदेश किनरे, पुणे; कु. माहिरा बावडेकर, रत्नागिरी; श्री. अथर्व मुकेश शेट्टे, रत्नागिरी; श्री. अमित श्रीपाद सामंत, रत्नागिरी. सर्व सन्माननीय ग्रंथदात्यांचे मनःपूर्वक आभार!

''विद्यमान वर्षी ग्रंथालय विभागाने निर्धारित केलेली उद्दिष्टे''

ग्रंथालय विभागाची वर्ष-२०२०-२१ करिता निर्धारित केलेली उद्दिष्टे : 'ग्रंथालय समिती'च्या मार्गदर्शनाखाली महाविद्यालयाचा ग्रंथालय विभाग आपली विद्यार्थीभिमुख अशी उद्दिष्टे ठरवत असतो. विद्यमानवर्षी खालीलप्रमाणे प्रमुख उद्दिष्टे निर्धारित करण्यात आली.

- १) ग्रंथालयाच्या वार्षिक अंदाजपत्रकानुसार विभागांना आवश्यक अशी ग्रंथ खरेदी करणे.
- २) संशोधनासाठी आवश्यक असलेले NList व DELNET Database नूतनीकरण करणे.
- ३) ग्रंथालयाच्या संगणकीकरणास आवश्यक असलेला 'प्रिंटर' खरेदी करणे.
- ४) संशोधन कक्षाकरिता संगणक खरेदी करणे.
- ५) संशोधकांसाठी आवश्यक बैठक व्यवस्था (Carrel) तयार करणे.
- ६) ग्रंथालयाकरिता संरक्षक जाळीचा दरवाजा तयार करणे.

उद्दिष्टांना अनुसरून विभागाने केलेले कार्य : 'ग्रंथालय समिती'च्या मार्गदर्शनाखाली वरीलप्रमाणे निर्धारित केलेल्या उद्दिष्टांना अनुसरून

विभागाने...

- १) वार्षिक अंदाजपत्रकानुसार विभागवार ग्रंथ खरेदी करण्यात आली आहे.
- २) संशोधनासाठी आवश्यक असलेले NList व DELNET Database नूतनीकरण केली.
- ३) संशोधकांसाठी आवश्यक बैठक व्यवस्था (Carrel) तयार करण्यात आली.
- ४) ग्रंथालयाकारिता संरक्षक जाळीचा दरवाजा बसविण्यात आला.

उद्दिष्टपूर्ती : वरीलप्रमाणे ग्रंथालय विभागाने विद्यमानवर्षी ठरविलेल्या उद्दिष्टांना अनुसरून महत्वाच्या बाबीची पूर्तता केली आहे.

विद्यमान वर्षातील पुस्तक देव-घेव एका दृष्टीक्षेपात

- विभागीय ग्रंथालये (एकूण विभाग) - : १७ विभागाला दिलेली एकूण पुस्तके - २५०६
- पुस्तक देव-घेव विद्यार्थी - : २४९३ देव-घेव केलेल्या एकूण पुस्तकांची संख्या - २९९३

कै. बाबुराव जोशी ग्रंथालयाला आंतरराष्ट्रीय दर्जाचे आय.एस.ओ. मानांकन असून ग्रंथालयाद्वारे देण्यात येणाऱ्या वाचकाभिमुख सेवा-सुविधा, सेवांचे आधुनिकीकरण, प्रभावी अंमलबजावणी आणि विविध उपक्रमांतील गुणवत्तापूर्ण सातत्य लक्षात घेऊन हा आंतरराष्ट्रीय दर्जा देण्यात आला आहे. ग्रंथालयाने 'आयएसओ ९००१:२०१५' हे आंतरराष्ट्रीय दर्जाचे आणि व्यवस्थापन क्षेत्रातील विशेष असे गुणवत्ता मानांकन प्राप्त केले आहे.

डॉ. मंगल पटवर्धन, ग्रंथालय समिती समन्वयक
श्री. किरण धांडोरे, ग्रंथपाल

Career Guidance and Student Placement Cell

"Career Guidance and Student Placement Cell" is performing quite vibrantly and proactively for the career upliftment and for better placements of students. It has conducted career guidance programmes as well as organized campus drives throughout the year. Students from various faculties of the college have participated in both on-campus and off-campus interviews. In the COVID-19 period during the lockdown the Cell has organized Webinars for the students, so that the students will get an idea of career opportunities for them.

The Cell has organized career guidance programmes and campus interviews in this year, the summarized details of which are given below.

Summarized details of 'Campus Drive' activities conducted

Date and Duration	Name of Activity	Name of Organization	No. of Students Participated
29 th December, 2020	Campus Drive for ICICI Bank For the Post of Senior Officer	NIIT, Mumbai and ICICI Bank	26
18 th February, 2021	Campus Drive for Scholarlkatta Solutions Pvt. Ltd., Pune for the Post of Unit Head	Scholarlkatta Solutions Pvt. Ltd., Pune	17

Summarized details of 'Industry-Students Interaction' activities organized

Date	Name of Activity	No. of Students Attended
14 th June, 2020	Webinar on Career Opportunities in Banking Sector	112
25 th August, 2020	Webinar on Future Ready: Career	107
	Opportunities in Banking, Finance and Insurance (BFIS) Sector	
18 th February, 2021	Seminar on Career Opportunities in Educational Software Solutions	17

Summarized details of 'Orientation Programme/Workshop' Conducted

Date	Name of Activity	No. of Students Attended
12 th January, 2021	Online Orientation Programme for Psychometric Test organized in association with Garware Institute of Career Education and Development, University of Mumbai	110
02 nd March, 2021	Online Workshop for Psychometric Test organized in association with Garware Institute of Career Education and Development, University of Mumbai	145 up to 10 th March 2021 & activity is going on

The Cell is engaged continuously for career advancement and maximum possible employment of the students.

Dr. R. G. Sawant

Student Aid Fund

College is running this scheme for those students who have come from economically weaker sections of the society. This Corona pandemic situation some student applying for financial support. Student Support Committee call those 07 students for interview who are applying for the financial aid. Interviews for all faculty students were taken on 30th & 31st December 2020. Financial support of Rs. 3000/- per student was distributed.

Number of students benefited scholarship 2020-21

Name of Scheme	Total Application	Beneficiary students	Amount Distributed
Student Aid Fund	07	07	21,000/-

Mr. D. P. Karavanje

Women Development Cell

Year 2020-21 being year affected by covid pandemic, the regular schedule of Women Development Cell activities could not be followed. Still with the main objective of inculcating values of gender equality, women development cell tried to reach to students in an online mode. In the month of January, faculty wise counselling of FY students was conducted. This is every year activity of cell through which new students get acquainted with work of Women Development Cell and are guided about gender responsive behavior. To celebrate International Women in Science Day, Women Development Cell organized an Essay competition on 'Untold History of Women Scientist'. Total 37 students participated in the activity and wrote articles about work of women scientists in various fields. Mithila Wadekar, Anushri Kelkar and Varsha Kale were awarded first, second and third prize respectively. On 8th March 2021, WDC in association with Amhi Udyogini Pratishthan, Mumbai organized a program 'Opportunities for Self-employment' for students. Mrs. Madhuri Kalambate, proprietor of Vrukshvalli group, Mrs. Aditi Desai, Mango cultivator and businesswomen were present for the program. The objective of the program was to motivate students for self-employment. Mrs. Madhuri Kalambate guided students about how to take up gardening as business. Founder of Amhi Udyogini, Smt. Meenal Mohadikar joined in an online mode. She guided students about various government schemes for businesswomen and appealed girls to utilize their skills for doing business. The program was conducted in hybrid mode with 118 students joining the program in offline as well as online mode. Akhil Bharatiy Vidyarthi Parishad distributed gift pack comprising sanitary napkins, comb, soap etc. to poor women in slum area. Women Development Cell sponsored this activity to reach out to needy women and celebrate International Women Day in an innovative way. For lady teaching and non-teaching staff of the college, WDC organized a get-together on 8th March. Total 55 lady staff gathered and celebrated International Women Day.

Teacher Achievements/ Participation in gender related activities

Dr. Aparna Kulkarni, convener of WDC, completed a short-term course 'Gender Sensitization-A shift in perspective' conducted from 4 Feb. to 10 Feb. 2021 coordinated by Sophia College, Mumbai, organized by HRDC, University of Mumbai.

Dr. Aparna Kulkarni gave a talk on 'Nobel Prize in

Chemistry 2020' and 'My journey from offline to online teaching' aired on Ratnagiri Akashvani on 29 Jan. 2021 and 2 March 2021 in program 'Vanitamandal'

Dr. Chitra Goswami worked as resource person for National seminar on gender held at Kumar Swami Mahavidyalay, Susan, Latur issues on 11 Feb 2021

Dr. Chitra Goswami attended one international and 2 national seminars on gender issues.

Date	Activity	Collaborations	Resource Person/ Teachers involved in activity	Number of Students
January last week 2021	Counseling of FY students	WDC	Dr. Nidhi Patwardhan Dr. Vivek Bhide Dr. Aparna Kulkarni Dr. S.L. Bhattar Smt. Uma Joshi Smt. Ashwini Deosthali Ms. Meenal Khandake	382 girls 127 boys Total = 509
1 to 11 February 2021	Essay writing on 'Untold History of Women Scientist'	WDC	Smt. Tejashree Bhav Ms. Arati Potphode Smt. Uma Joshi Ms. Rashmi Bhav Ms. Varsha Ghadyale Smt. Rujuta Godbole Smt. Nisha Kelkar	31 girls 6 boys Total 37
8 th March 2021	Lecture on 'Opportunities for self-employment'	WDC in association with Amhi Udyogini Pratishthan, Mumbai	Smt. Meenal Mohadikar, Dr. P. P. Kulkarni, Smt. Madhuri Kalambate, Smt. Aditi Desai, Dr. Aparna Kulkarni, Smt. Harshada Patwardhan	85 Girls 33 boys Total = 118
8 th March 2021	Distribution of gift packs to needy women	WDC sponsored ABVP activity	Dr. Aparna Kulkarni Dr. Nidhi Patwardhan	-----
8 th March 2021	Lady staff get-together	WDC	All teaching and non-teaching lady staff	55 lady teachers

Dr. A. M. Kulkarni

GOVERNANCE AND MANAGEMENT

Student Council

Students' council (Local) 2020-21 election was held on 11th January 2021, Miss. Bushra Imtiyaz Khan (S.Y.B.Com) was elected as the General Secretary of Students Council for the Academic year 2020-21

On 11th January 2020 principal addressed the student's council about the working and functions of student's council. Work distribution meeting regarding Zep event was held on 25/02/2021 and 26/02/2021.

Suggestions given by the student's council and the Secretary were timely discussed in the meeting with principal, IQAC and CDC. And solutions were given regarding the presented suggestions.

Sr.No.	Class	Class Representative
1	F.Y.B.A	Suhani Rajendra Gurav
2	S.Y.B.A	Vanshita Ajit Bhatkar
3	T.Y.B.A	Akshay Shankar Zore
4	M.A-I	Neha Ashok Chavan
5	M.A-II	Vrushali Damodar Bargude
6	F.Y.B.Sc	Bhargavi Rajendra Apate
7	S.Y.B.Sc	Mugdha Mahesh Pokhrankar
8	T.Y.B.Sc	Tirtha Pralhad Soman
9	F.Y.B.Sc. IT	Mithil Suresh Pawar
10	S.Y.B.Sc. IT	Avantika Rajendra More
11	T.Y.B.Sc. IT	Akshay Shankar Vaidya
12	F.Y.B.Sc. CS	Sanjog Jadhav
13	S.Y.B.Sc. CS	Zeba Naseeb Siddhiqui
14	T.Y.B.Sc. CS	Onkar Rajesh Khanvilkar
15	F.Y.B.Sc. BT	Ariba Chandsaheb Sheikh
16	S.Y.B.Sc. BT	Neha Anish Sathe
17	T.Y.B.Sc. BT	Talbiya Javed Mulla
18	M.Sc. I	Gaurav SubhashThakurdesai
19	M.Sc. II	Shaunak Khare
20	F.Y.B.Com	Manoj Nitynand Souche
21	S.Y.B.Com	Bushra Imtiyaz Khan
22	T.Y.B.Com	Gauri Mahesh Lokhande
23	F.Y.BMS	Nidish Sitaram Rane
24	S.Y.BMS	Alfiya Ayaz Solkar
25	T.Y.BMS	Neel Santosh Jain
26	F.Y. Ac & Fin.	Seema Bhargavsingh Dasana
27	S.Y. Ac & Fin.	Akanksha Shrikant Sawant
28	T.Y. Ac & Fin.	Manali Sanjay Joshi
29	M. Com. -I	Ankita Chintamani Sathe
30	M. Com. -II	Santosh Ramesh Shelar
31	N.S.S.	Akash Nivraj Manchekar
32	N.C.C.	Swanand Prasad Patil
33	Cultural	Prasad Mohan Salvi
34	Gymkhana	Lavanya Venketramana Samsani
35	L.R. (1)	Surabi Sandeep Nadkarni
36	L.R. (2)	Purva Radvindra Rane
37	Dept. of LLL	Deepali Ravindra Nagvekar

Dr. A. B. Ambekar

समारंभ समिती

शैक्षणिक वर्ष २०२०-२१ या वर्षात समारंभ समितीने खालील कार्यक्रम आयोजित केले.

- १ ऑगस्ट २०२० : डॉक्टर अशोक चौसाळकर यांचे लोकमान्य टिळक आणि त्यांचा वारसा या विषयावर ऑनलाईन व्याख्यान संपन्न. व्यवस्थापन पदवी शाखेच्या

(BMS) ओमकार गणेश भागवत या विद्यार्थ्यांची आदर्श विद्यार्थी म्हणून घोषणा.

- २९ डिसेंबर २०२० : माजी प्राचार्य डॉ किशोर सुखटणकर, हे दिनांक ४ जुलै २०२० रोजी सेवानिवृत्त झाले. त्यांचा निरोप शुभेच्छा समारंभ राधाबाई शेट्टे सभागृहात संपन्न झाला.
- दि. ३१ डिसेंबर २०२० : श्री दिपक तुकाराम जोशी, वरिष्ठ लिपिक यांचा सेवानिवृत्ती समारंभ सायंकाळी साडेचार वाजता सेमिनार हॉल येथे पार पडला.
- ९ व १० जानेवारी २०२१ : महाविद्यालयाचा आर्ट्स फिल्म क्लब आणि रत्नागिरी फिल्म सोसायटी यांच्या वतीने आयोजित चित्रपट आस्वाद आणि शॉर्टफिल्म डॉक्युमेंटरी कार्यशाळेचे संपूर्ण नियोजन व मॅनेजमेंट कार्यक्रम समितीने पाहिले. कार्यक्रमाचा तांत्रिक भाग आर्ट्स फिल्म क्लब यांनी सांभाळला.
- २६ जानेवारी २०२१ : वरीष्ठ महाविद्यालयीन आदर्श शिक्षक पुरस्कार प्रा. तुळशीदास रोकडे (समाजशास्त्र) यांना जाहीर करण्यात आला. शिक्षकेतर आदर्श कर्मचारी पुरस्कार श्री. रोहन मुळ्ये यांना जाहीर करण्यात आला.

डॉ. एन. एस. पटवर्धन

स्टाफ वेल्फेअर कमिटी

- दि. १७ फेब्रुवारी २०२१ - गुरु-शिष्य: संवादाच्या नव्या दिशा या विषयावर व्याख्यान आयोजित केले गेले. या व्याख्यानाला अभ्यागत व्याख्याते सीए चंद्रशेखर वझे, मुलुंड मुंबई यांनी मौलिक विचार व्यक्त केले. ८५ प्राध्यापकांनी या व्याख्यानाचा लाभ घेतला.
- दि. २० फेब्रुवारी २०२१ - कोकण विभागाचे सहसंचालक डॉ. संजय जगताप यांचे संस्था पदाधिकारी व महाविद्यालयीन कर्मचारी वर्ग यांच्यासाठी 'महाविद्यालय स्वायत्तता' या विषयावर व्याख्यान संपन्न झाले.

डॉ. एन. एस. पटवर्धन

शिक्षक-शिक्षकेतर कर्मचारी सहकारी पतसंस्था

पतसंस्था सध्या २५ वर्षांची यशस्वी कारकिर्द पूर्ण करून २६ व्या वर्षात पदार्पण करत आहे. सभासदांच्या गरजा पुर्ण करण्यासाठी सर्व कागदपत्रांची पूर्तता तातडीने करून सभासदांना त्यांचे वेतनश्रेणीनुसार रु.१२ लाखापर्यंतचे कर्ज उपलब्ध करून

दिले जाते.

यापूर्वी सभासदांना सुरु केलेली आकस्मिक कर्ज योजना वस्तुरूप कर्ज तसेच ठेव तारण कर्ज योजना सुरु असून त्याचा फायदा सर्व सभासदांना मिळत आहे. दिवसेंदिवस विनाअनुदानित तत्वावरील कर्मचारी संख्या वाढत आहे. अशा विनाअनुदानित कर्मचाऱ्यांना पतसंस्थेचा लाभ व्हावा यासाठी घटना दुरुस्ती करण्यात आली असून त्यांना नियमित सभासद करून त्यांची आर्थिक निकड भागविण्यासाठी त्यांना कर्ज देण्याची योजना सुरु केलेली आहे. जेणेकरून अशा सभासदांना आर्थिक लाभ व्हावा. अनेक सभासद पतसंस्थेच्या या योजनांचा फायदा घेत आहेत.

श्री. एम.एन. पालकर

IQAC

Initiatives by IQAC in the academic year 2020-21.

1) Administrative Initiatives-

- G-Suite as LMS - College opted "G Suite for education" now known as "Google Workspace for Education Fundamentals" on 28th July 2020. 5 Admins handle the G Suite Account of the college. Currently 157 users are active on G Suite including Individuals and Departments. The purposes of G suite are to bring all the users in the same domain, to conduct lectures in online mode. Using G Suite 150 Classrooms were created by users and storage is around 325 GB.
- Initiation of Online admission with online payment gateway.
- Completion of the process of Career Advancement Scheme (CAS) for faculty.

2) Teaching, Learning and Evaluation-

- Teachers training for e-learning and evaluation through newly formed Online Education Coordination Committee and Technical Support Committee.
- Online Faculty development initiatives
- Internal evaluation - online mode
- Mock tests for all examinations - online
- E-content development, facebook pages, youtube channel of departments
- Signing of 4 new MoUs including 3 IT organizations.
- Strengthening of academic activities in collaboration with MoU institutes.
- Identification of digitally deprived students

through mapping and provision of on-campus facility

- Conduct of online workshops, courses (Value added, add-on and bridge), webinars, etc.

3) Co and Extracurricular activities-

- Conduct of different activities / events in online mode - Cultural activities at College and University level, NSS, NCC, Lecture series, Competitions
- Conduct of 2 IPR workshops.
- Teachers workshop for College autonomy 20/02/2021 Dr. Sanjay Jagtap, Joint Director, Higher Education
- Submission of pending AQARs for the year 2018-19 and 2019-20
- Lead college of South Ratnagiri cluster-planning, supervision and troubleshooting of examination related activities

Dr. S. C. Thakurdesai

Continuous and Regular Internal Evaluation Committee

Due to COVID 19, during lockdown lectures were conducted through G-Suite, google meet.

All examinations both internal and external were conducted online. As continuous evaluation practice tests, mock tests by all faculties, departments were conducted online.

Self-finance courses conducted internal tests during the following weeks for Sem I, III, V. Pre exam and practice tests were conducted by respective departments as per the following schedule.

BMS (FY)	5/11/2020 to 7/11/2020
(SY /TY)	11/09/2020 TO 14/09/2020
B.Com. Account and Finance	12/10/2020 TO 15/10/2020
IT	8/9/2020 TO 12/9/2020
Computer Science	2/11/2020 to 9/11/2020

University exams for under graduation sem (V) and Post Graduation sem VI were also conducted online through google meet.

Sem II, IV, VI.

BMS	08/03/2021 to 10/03/2021
B.Com Account and Finance	24/2/2021 to 27/02/2021
IT	15/3/2021 TO 19/3/2021
Computer Science	22/03/2021 to 30/03/2021

Dr. Y. K. Aowte

Mentoring and Stress Related Issues Committee

The committee works for mentoring of students to participate in distinct activities in the college and addresses different issues of students regarding learning and other. Mentor and stress management committee organized Online meeting because of Lockdown status and discussed many issues regarding difficulties faced by students because of Online teaching-learning process.

Main purpose of this committee is to assign mentor to each student and address problems of students. Due to Online teaching learning and evaluation that took place throughout the academic year each head of the department was mentor of the students in the department. Also Vice principals of each faculty addressed many issues of students as and when needed.

Students were facing network issues while listening on line lectures and also at the time of facing Term end semester exams. All such problems were addressed properly and flexible solutions were suggested.

Dr. R. G. Sapre

विद्यावाचस्पती (पीएच.डी.) संशोधन समिती

महाविद्यालयाच्या अंतर्गत गुणवत्ता आणि सुधार समितीच्या मार्गदर्शनानुसार संशोधन समितीच्या दोन सभा संपन्न झाल्या. महाविद्यालयात सध्या तिन्ही विद्याशाखा मिळून सात संशोधन केंद्र कार्यरत आहेत. या केंद्रातून विद्यार्थ्यांना संशोधनासाठी विविध विभागांतर्गत साहित्य संदर्भ ग्रंथांची उपलब्धता करून देण्यात आली आहे. या संशोधक विद्यार्थ्यांसाठी ग्रंथालयात विशेष अभ्यासिका, प्रबंध विभाग, संगणक, इंटरनेट या भौतिक सुविधा, तसेच ई-बुक्स, ई-जर्नल्स इ. सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आल्या आहेत. विद्यार्थी संशोधन गुणवत्ता वृद्धीसाठी संशोधन केंद्रामार्फत विविध कार्यक्रम आणि उपक्रमांचे आयोजन करण्यात येते. ज्यात कार्यशाळा, क्षेत्रभेटी, मुलाखती इ.चे आयोजन करण्यात येते. वर्षभराच्या काळात संशोधक विद्यार्थ्यांनी वेगवेगळ्या परिषदा, कार्यशाळांमध्ये शोधनिबंधांचे सादरीकरण केले. संशोधन केंद्रामार्फत संशोधक विद्यार्थ्यांसाठी तज्ज्ञ मार्गदर्शकांच्या उपस्थितीत मार्गदर्शन कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले.

संशोधन केंद्रात सहभागी झालेल्या विद्यार्थ्यांची व संशोधक मार्गदर्शकांची यादी पुढीलप्रमाणे आहे.

विषय	हिंदी	मराठी	प्राणिशास्त्र	भौतिकशास्त्र	रसायनशास्त्र	व्यवसायिक अभ्यास	असैन्यी		
मार्गदर्शकचे नाव	प्रा.डॉ. शहा मधाळे	प्रा.डॉ. चित्रा गोस्वामी	प्रा.डॉ. निधी पटवर्धन	डॉ. ए.एस. कुलकर्णी	प्रा.डॉ. मधुसूदन मुळगुप्त	प्राचार्य डॉ. प्रिन्सल बुधटणकर	प्रा.डॉ. पी.पी. अग्रवाल	प्रा.डॉ. अश्विनी यासिन	प्रा. डॉ. मन्मद सखळकर
नोंदणीकृत विद्यार्थी	०२	०१	-	०५	०२	०१	०३	०३	०५
नोंदणी प्रक्रियेत असलेले विद्यार्थी	०१	०२	०२	-	०१	-	०३	-	०१

हिंदी विभाग

हिंदी विभागाच्या पीएचडी संशोधन केंद्रामध्ये या शैक्षणिक वर्षात दि. २२ मार्च २०२१ रोजी सौ. अश्विनी तरटे, मंबई यांची पीएचडी प्रवेशासाठी ऑनलाईन पध्दतीने मुलाखत घेण्यात आली. या मुलाखतीस बहिस्थ परीक्षक म्हणून डॉ. सुनिल चव्हाण, कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, लांजाव डॉ.चित्रा गोस्वामी तसेच मार्गदर्शक डॉ. शाहू मधाळे उपस्थित होते. यावेळी सुरज प्रकाश के साहित्य में महानगरीय नारीसंवेदना और शिल्पहा विषय निश्चित करण्यात आला. सादर अहवाल थिसीस विभाग, मुंबई विद्यापीठ याना सविनय सादर करण्यात आला.

मराठी विभाग

मराठी विभागाच्या पीएचडी संशोधन केंद्रास ०८ नोव्हेंबर २०१९ रोजी मान्यता मिळाली. तसेच या केंद्रामध्ये डॉ. निधी पटवर्धन यांच्या मार्गदर्शनाखाली ०४ विद्यार्थी प्रवेश क्षमतेची मान्यता आहे. दि. ०२ मार्च २०२१ रोजी मराठी संशोधन केंद्रास वाढीव मुदतीसाठी डॉ. श्रीनिवास जोशी, डॉ. दिपक रावेकर, डॉ. सुभाष खोत या तज्ञांची पहाणी समिती (LIC) ची यशस्वी भेट झाली.

प्राणिशास्त्र विभाग

प्राणिशास्त्र विभागाच्या पीएचडी संशोधन केंद्रात या शैक्षणिक वर्षात मयूरेश देव व मोहिनी बामने या ०२ शोध विद्यार्थ्यांची नोंदणी झाली. मयूरेश देव यांनी या वर्षात कोर्स वर्क पूर्ण केले.

भौतिकशास्त्र विभाग

भौतिकशास्त्र विभागाच्या पीएचडी संशोधन केंद्रात नोंदणीकृत असलेल्या प्रीती जाधव या विद्यार्थिनीचे डॉ. किशोर सुखटणकर यांच्या मार्गदर्शनाखाली संशोधन कार्य सुरु आहे.

रसायनशास्त्र विभाग

रसायनशास्त्र विभागाच्या पीएचडी संशोधन केंद्रात विद्यमान

वर्षी डॉ. अपर्णा कुलकर्णी यांच्या मार्गदर्शनाखाली ०३ संशोधक विद्यार्थ्यांची नोंदणी झाली. दि. ०२ मार्च २०२१ रोजी रसायनशास्त्र संशोधन केंद्रास वाढीव मुदतीसाठी डॉ. श्रीनिवास जोशी, डॉ. दिपक रावेरकर, डॉ. सुभाष खोत या तज्ञांची पहाणी समिती (LIC) ची यशस्वी भेट झाली.

व्यावसायिक अर्थशास्त्र विभाग

व्यावसायिक अर्थशास्त्र विभागाच्या पीएचडी संशोधन केंद्रात विद्यमान वर्षी डॉ. यास्मीन आवटे यांच्या मार्गदर्शनाखाली ०३ शोध विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला.

अकाउंटन्सी विभाग

अकाउंटन्सी विभागाच्या पीएचडी संशोधन केंद्रात विद्यमान वर्षी नव्याने डॉ. व्ही.बी. झगडेव डॉ. एस. ए. देऊसकर या ०२ पीएचडी मार्गदर्शकास मुंबई विद्यापीठाची मान्यता मिळाली. ०५ विद्यार्थ्यांस मुंबई विद्यापीठाकडून विषय मान्यता देण्यात आली असून त्यांची पीएचडी मुख्य नोंदणीची प्रक्रिया सुरु आहे. तसेच डॉ. मकरंद साखळकर यांच्या मार्गदर्शनाखाली मीनल खांडके यांनी मुंबई विद्यापीठात पीएचडी प्रबंध परीक्षणासाठी जमा केला.

डॉ.एस. डी. मधाळे

Guidance for Competitive Examination Committee

सन २०२०-२१ या वर्षी कोविड-१९ प्रादुर्भावामुळे स्पर्धापरीक्षा मार्गदर्शन केंद्रातर्फे प्रत्यक्ष वर्गात मार्गदर्शन करण्यात आले नाही. परंतु विभागीय सहसंचालक, उच्चशिक्षण कोकण विभाग, पनवेल यांचे दिनांक ०१/१२/२०२० परिपत्रकांन्वये श्री. किरण गंगाधर धांडोरे, ग्रंथपाल यांचे समन्वयक म्हणून नियुक्ती करण्यात आली.

उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग महाराष्ट्र शासन व महाराष्ट्र समिती तंत्रज्ञान सहाय्यता केंद्र यांच्या वतीने राज्यातील सर्व महाविद्यालयांमध्ये करियर कट्टा या उपक्रमांतर्गत प्रशासकीय अधिकारी व यशस्वी उद्योजक त्याच बरोबर संबंधित विषयातील तज्ञ व्यक्ती यांच्या मार्फत महाविद्यालयातील युवकांसाठी आपल्या भेटिला, उद्योजक आपल्या भेटिला हे दोन उपक्रम १ मार्चपासून ३६५ दिवस दररोज ०१ तास या पध्दतीने ऑनलाईन राबविण्यात येत आहे, या माध्यमातून युवकांना प्रशासकीय सेवेसाठी व उद्योजक म्हणून घडण्यासाठी आवश्यक असणाऱ्या सर्व बाबींचे सखोल मार्गदर्शन करण्याचा मानस आहे. या महत्वाकांशी उपक्रमाचा

शुभारंभ २५ फेब्रुवारी २०२१ रोजी सकाळी ११.०० वाजता आयोजित करण्यात आले होते.

या उपक्रमाची माहिती महाविद्यालयाच्या टिचर्स फोरमवरून सर्व विद्यार्थ्यांपर्यंत पोचविण्यात आली.

श्री. के. जी. धांडोरे

Soft Skill Development and Language Laboratory Committee

This year language lab remained mostly closed due to the restrictions put by the Corona pandemic conditions.

Mr. Vasudeo Athalye (Convener), Dr. Atul Pitre (English Dept.), Dr. Nidhee Patwardhan (Marathi Dept.) and Mr. Krishnat Khandekar (Hindi Dept.) have worked under the guidance of the principal Dr. Prafulladatta Kulkarni. Mr. Amalesh Tambe, Mr. Ramesh Kalkar and Mr. Umesh Joshi also contributed a lot by way of maintenance.

Mr. V. M. Athalye

विशेष अहवाल

Insight 2021 : A memorable Film Appreciation Workshop with Ashok Rane

Arts Film Club of Gogate Jogalekar college organized a memorable event titled ' Insight 2021: Film Appreciation, Short Film and Documentary Making Workshop' at the very dawn of the new year during 8 to 10th January 2021 in collaboration with Ratnagiri Film Society. The chief lure of this workshop was the resource person Ashok Rane, the director of Indian Film Academy, one of the noted critics and writer, a recipient of national awards as a writer and best critic, a Film Academician, researcher.

The workshop was inaugurated by Dr. P.P. Kulkarni, the Principal in charge of Gogate Jogalekar College at 10.00 a.m. at Dr. J.S.Kelkar Seminar Hall on 8th Jan.2021. Ashok Rane, Prof. Vasudev Athalye, vice- president, Arts Film Club, Dr. Nidhee Patwardhan , Dr. Nitin Chavan , the president, Ratnagiri Film Society were present on the dais. Dr. Kulkarni appealed the participants to make most of the

rare opportunity of learning about Films from such an internationally renowned Film critic like Ashok Rane. Dr. Nidhi Patwardhan, the brain behind the activity , informed the participants about the contents of the three day workshop. Dr. Nitin Chavan , introduced the resource person to the participants.

On 8th January Ashok Rane, in his conversational tone , enlightened the audience about the origin of cinema and its development through ages simultaneously juxtaposing the scenario in the world with that in India. He compared cinema with other art forms like drama. He made his presentation highly exciting by showing award winning short films intermittently e.g. Happy Anniversary (Oscar winner 1963), Siddhivinayak, Desperado Square (Israel).

The next day was about trends in modern cinema around 1945 and the aftermath. Ashok Rane explained the contribution of Italian directors in bringing cinema closer to life through the use of Neo-realism. He also commented on key role of the French new wave and the directors associated with it in the progress of new techniques in cinema. While illustrating these trends, the expert critic educated the participants about the aspects of cinema like its language, subtitles, long shots, mid shots, close ups , costumes, body language etc.

The last day, January 10th was devoted to various key concepts and issues related to short film making, making of a feature film, script writing, the phases of film making like Pre- production, production and post- production etc. He explained illustrating from his personal experiences the processes like casting, team making, location-hunting etc. of making a good short film. He gave practical tips on sending films to festivals, raising money for documentaries and also guided on the film making as a career option.

Each day closed with a film and the next day dawned with a discussion initiated by the resource person on the same. In the three day workshop Ashok Rane showed many short films and film clips to make his presentation interesting, practical and insightful.

The valedictory session took place in the same hall at 4.00 p.m. on 10th January 2021. The participants in their feedbacks unanimously described this event as one of the most exhilarating experiences in their lives. 21 participants took benefit of this workshop. Mr. Vasudeo Athalye and his team including Mr. Sachin Sanagare , Mr. Pankaj Ghate, Mrs. Madhura Date, Mr. Swapnil Joshi, Mr. Mayuresh Pandit and Mr. Shubham Patil exclusively provided the necessary technical support. Dr. Nitin Chavan made arrangements of tea and snacks. Dr. Nidhee Patwardhan looked after the resource person Ashok

Rane and executed the plan with keen attention to every detail. Principal Dr. P.P.Kulkarni provided every support and guidance necessary for the grand success of this event.

Mr. V. M. Athalye

कौशल्य विकास पत्रकारिता प्रशिक्षण

गोगटे जोगळेकर महाविद्यालय, हिंदी विभागामार्फत यावर्षी कौशल्य विकास पत्रकारिता प्रशिक्षण वर्गाचे आयोजन करण्यात आले होते. हा वर्ग दिनांक २७ जानेवारी ते ७ फेब्रुवारी, २०२१ या दरम्यान घेण्यात आला. यात ४० तासांच्या अभ्यासक्रमाचे नियोजन करण्यात आले.

महाराष्ट्रातील ७ महाविद्यालयांमधून एकूण ८८ विद्यार्थी यात सहभागी झाले होते. गोगटे जोगळेकर महाविद्यालयाबरोबर सामंजस्य करार असणारी महाविद्यालये, सांगलीचे विलिंग्डन कॉलेज कोल्हापूर, कोतोलीचे श्रीपतराव चौगुले कॉलेज यांच्या विद्यार्थी व प्राध्यापकांचा यात समावेश होता. या व्यतिरिक्त खर्डेकर कॉलेज, वेंगुर्ला, पंचम खेमराज कॉलेज, सावंतवाडी, भोसला सैनिक कॉलेज, नाशिक, कला, वाणिज्य, विज्ञान कॉलेज, लांजा यांचाही यात सहभाग होता.

या प्रशिक्षणात वक्ता म्हणून डॉ. शाहू मधाळे, डॉ. चित्रा गोस्वामी, डॉ. राहुल मराठे, डॉ. विद्या शिंदे, प्रा. वसंत नन्दगिरीकर, डॉ. देवीदास बोर्डे, प्रा. कृष्णात खांडेकर, प्रा. मधुरा दाते, प्रा. सीमा वाडेकर, वरिष्ठ पत्रकार अनघा निकम, कोकण मीडियाचे संपादक श्री. प्रमोद कोनकर यांनी मार्गदर्शन केले.

विद्यार्थ्यांना जाहिरात तयार करणे, बातमी मिळवणे, बातमी तयार करणे, संवाद साधणे, मुलाखत घेणे, रिपोर्टिंग करणे, डिजिटल बातमी व त्याच्या वेळेचे महत्व पत्रकारितेतील विविध कौशल्य या बाबतीत मार्गदर्शन आणि प्रत्यक्ष काम करून घेण्यात आले. शिवाय खेळ, महिला, उत्सव, राजनीती, सांस्कृतिक, बाल पत्रकारिता या व विविध पत्रकारितेचे नमुने शिकवण्यात आले. विद्यार्थ्यांची ऑनलाईन परीक्षा घेण्यात आली आणि सर्वांना ई. प्रमाणपत्र देण्यात आले. या वर्गासंबंधी अनुभव घेत असताना विद्यार्थ्यांनी आपल्या प्रतिक्रिया नोंदवल्या.

या कोर्सच्या समन्वयक म्हणून डॉ. चित्रा गोस्वामी यांनी काम पाहिले. विभाग प्रमुख डॉ. शाहू मधाळे आणि प्राचार्य डॉ. प्रफुल्लदत्त कुलकर्णी यांनी मार्गदर्शन केले.

डॉ. शाहू मधाळे
डॉ. चित्रा गोस्वामी

Two days International Webinar on "Career Opportunities and Research in Computer Science"

Department of Computer Science organized two days International Webinar on "Career Opportunities and Research in Computer Science" on 8th and 9th January 2021.

Total 202 students and teachers participated in Webinar from Maharashtra and Goa.

On first day (08-01-2021), **Dr. Rasika Malya** (Assistant Director, Associate Professor of NMITD) guided students regarding "IoT Programming and Research Paper Writing". She discussed many issues regarding IoT such as Open source prototyping platforms for IoT, Smart appliances used in IoT. Next session was guided by **Prof. Prashant Londhe** (Assistant Professor of Gogate- Jogalekar College, Ratnagiri) on "Research Methodologies". He explained content of research paper, different types of research, key points in research paper writing.

On second day(09-01-2021), **Mr. Umesh Anavakar** (Assistant Consultant, Tata Consultancy Services, Canada) guided students on topic "Birds-eye View of Current Work Structure & Technology Trends in IT industry". He explained new emerging technique DevOp's and its uses in running industry. Also he traced on soft skills requirement in IT industry. Next session guided by **Mr. Shreyas Ranade** (IOS Developer, Mobisoft Infotech). He guided on topic "Artificial Intelligence". He explained uses of AI in day to day life.

Special presentation given by **TY student Mr. Shubham Khedaskar**. He presented various games created by him using **Unity technology**.

On this occasion, M.Sc. students of Computer Science department presented 30 research paper. Out of which two research paper honored as best research paper. These papers presented by **Mr. Prasad Pusalkar (M.Sc. Part II)** and **Mr. Vishal Sawant (M.Sc. Part I)**. Department of Computer Science also published **In-house research journal "Phoenix 2021"**.

For this Webinar, I/C Principal Dr. P.P. Kulkarni, Vice Principal of Science Dr. V.V. Bhide had given special guidance. To make the webinar successful special efforts taken by all teaching and non-teaching staff members of department. Entire program is

anchored by Mr. C. G. Gore (Assistant Professor, Gogate- Jogalekar College, Ratnagiri)

Mrs. A. A. Gharpure

IPR Seminar

The Department of Information Technology has successfully conducted an Online Seminar on "Intellectual Property Rights" on 23rd January 2021. The resource person for the same was Mr. Bhavesh Patel, Assistant Librarian, Tata Institute of Social Sciences, Mumbai. Total 163 students and teachers have participated in the seminar.

Mrs. Medha Sahasrabudhye

छायाचित्रे

डॉ. सीमा कदम
भारत सरकार आयोजित कोविड-१९
प्रशिक्षण वर्गात सहभाग

डॉ. मयूर देसाई
WHO ने प्रमाणित केलेल्या
सॅनिटायझरची निर्मिती

डॉ. विद्या गोस्वामी
राष्ट्रीय स्तरावरील साहित्य रत्न
व सर्वश्रेष्ठ रचना सन्मान

डॉ. विवेक भिडे
मुंबई विद्यापिठाची भौतिकशास्त्र
विषयातील विद्यावाचस्पती पदवी प्राप्त

डॉ. कल्पना आठल्ये
राष्ट्रीय चर्चासत्रात
शोधनिबंध सादर

श्री. जयंत अभ्यंकर
कविकुलगुरु कालिदास संस्कृत
विश्वविद्यालय आयोजित संस्कृतदिन
कार्यक्रमात सहभाग

डॉ. आर.जी.सावंत
आंतरराष्ट्रीय जर्नलमध्ये
शोधनिबंध प्रकाशित

श्री. नीलेश पाटील
मुंबई विद्यापिठासाठी
अभ्याससाहित्य निर्मिती

श्रीमती श्रावणी विभुते
मुंबई विद्यापिठासाठी
अभ्याससाहित्य निर्मिती

श्री. सुर्यकांत माने
राष्ट्रीय जर्नलमध्ये
शोधनिबंध प्रकाशित

डॉ. दिनेश माश्रणकर
राष्ट्रीय जर्नलमध्ये
शोधनिबंध प्रकाशित

डॉ. एम.डी. गनी
राष्ट्रीय स्तरावर यु.जी.सी. लिस्टेड
जर्नलमध्ये ३ पेपर प्रकाशित

श्री. सचिन सनगरे
मुंबई विद्यापिठासाठी
अभ्याससाहित्य निर्मिती

डॉ. विनोद शिंदे
मुंबई विद्यापिठाच्या क्रीडा
समितीवर नियुक्ती

डॉ. निधी पटवर्धन
महाराजा सयाजीराव विद्यापिठाच्या
अभ्यासक्रमात 'पिंटी' कथासंग्रहाचा समावेश

श्री. तुळशीदास रोकडे
मुंबई विद्यापिठाच्या
अभ्यासक्रम मंडळाचे सदस्य

सिद्धेश भागवत
सेट परीक्षा उत्तीर्ण

पल्लवी शेरे
नेट जे.आर.एफ.
परीक्षा उत्तीर्ण

कृष्णात खांडेकर
आंतरराष्ट्रीय परिषदेत
शोधनिबंध वाचन

प्रणिता टिपुणडे
सेट व गेट
परीक्षा उत्तीर्ण

प्रणाली मांजरेकर
इंग्रजी विषयात सेट व नेट
परीक्षा उत्तीर्ण

अजिंक्य प्रभुदेसाई
इंग्रजी विषयात
सेट परीक्षा उत्तीर्ण

स्वानंद पाटील
सिनिअर कॅडेट
कॅप्टन

तन्वी संतोष साळवी
पी.ओ. कॅडेट

तेजस सावंत
पी.ओ. कॅडेट

वैष्णवी पाटील
लीडिंग कॅडेट

वरुण जोशी
लीडिंग कॅडेट

विदिशा कजबजे
पी.ओ. कॅडेट

विपुल पंडित
कॅडेट कॅप्टन

अभिषेक कदम
लीडिंग कॅडेट

सोनाली पाटील
लीडिंग कॅडेट

सुशय ठीक
कॅडेट कॅप्टन

आकाश निवराज मंकेकर
रा.से.यो. विद्यार्थी प्रतिनिधी

रक्षित रोहिदास खाडे
कोविड जनजागृती
पथनाट्य सहभाग

शुभम उमेश आंब्रे
कोविड जनजागृती
पथनाट्य सहभाग

ऋषिकेश विज्जल आचार्य
कोविड जनजागृती
पथनाट्य सहभाग

यश अनिल भोवड
कोविड जनजागृती
पथनाट्य सहभाग

स्वरूप प्रदिप भाटकर
कोविड जनजागृती
पथनाट्य सहभाग

विश्वास रामचंद्र लटके
शालेय विद्यार्थी अध्यापन
उपक्रमात सहभाग

धनश्री अनंत पांचाळ
शालेय विद्यार्थी अध्यापन
उपक्रमात सहभाग

सुहानी राजेंद्र गुरुव
शालेय विद्यार्थी अध्यापन
उपक्रमात सहभाग

ऋचा मिल्हींद मुळ्ये
आंतरराष्ट्रीय महिला दिनाच्या
उपक्रमात सहभाग

रोहित सुरेश वाडकर
रा.से.यो. कार्यालयीन
स्वयंसेवक

समृद्धी संतोष दाते
रा.से.यो. कार्यालयीन
स्वयंसेवक

संगम संतोष जाधव
कै. संजय जोशी उत्कृष्ट
स्वयंसेवक पुरस्कार

ऋषिकेश सुनिल कुळ्ये
सिनिअर अंडर ऑफिसर

नुपुर अजित भोसले
कॅडेट

वेदांत विश्वनाथ गुरुव
कॅडेट

रवि शिवाजी राठोड
ज्युनिअर अंडर ऑफिसर

अच्युत दिपक मेरुत्री
पी.ओ. कॅडेट

अजय विजय रेवाळे
पी.ओ. कॅडेट

अजिंकय राजेंद्र देवळेकर
पी.ओ. कॅडेट

चिन्मयी किरण देसाई
लीडिंग कॅडेट

दिव्या विलास फारावते
लीडिंग कॅडेट

नरेश उदय महाजन
लीडिंग कॅडेट

प्रज्वल सतिश जाधव
पी.ओ. कॅडेट

ऋतिक सुनिल अपनकर
लीडिंग कॅडेट

साहिल सचिन लाखण
लीडिंग कॅडेट

सम्यक हातखंबेकर
लीडिंग कॅडेट

सौरभ दादासाो गडदे
लीडिंग कॅडेट

शिवांनी मिलींद सुर्वे
लीडिंग कॅडेट

श्रेयश उमेश सावंत
पी.ओ. कॅडेट

सिद्धार्थ माळी
पी.ओ. कॅडेट

स्नेहल मयेकर
लीडिंग कॅडेट

आपत्ती व्यवस्थापन कक्षामार्फत आयोजित व्याख्यानाच्या कार्यक्रमांमध्ये प्रमुख वक्ते जिल्हा आपत्ती व्यवस्थापन अधिकारी श्री. अजय सूर्यवंशी यांचे स्वागत करताना महाविद्यालयाचे प्रशासकीय उप-प्राचार्य डॉ.मकरंद साखळकर आणि लेफ्टनंट डॉ.भट्टर.

नॅशनल सायन्स डे २०२१ च्या निमित्ताने फाटक विद्यालय, रत्नागिरी येथील विद्यार्थ्यांशी सौर दिनदर्शिका आणि सुर्यमंडळ या विषयी संवाद साधताना एम.एस.सी.ची विद्यार्थीनी अपूर्वा आचार्य.

इतिहास विभागाच्या विद्यार्थ्यांना कातळखोद चित्रांची माहिती देताना श्री. धनंजय मराठे व सुधीर रिसबूड.

दिवाळी अंक-२०२१ प्रदर्शनाचे उद्घाटन करताना प्र.प्राचार्य मान. डॉ. पी.पी.कुलकर्णी, विज्ञान शाखेचे उपप्राचार्य डॉ. विवेक भिडे, वाणिज्य शाखेच्या उपप्राचार्य डॉ. यास्मिन आवटे, ग्रंथपाल श्री. किरण धांडोरे आणि विद्यार्थी.

मआठी भाषा दिवसनिमित्त ग्रंथ प्रदर्शनाचे उद्घाटन करताना प्र. प्राचार्य डॉ. पी.पी. कुलकर्णी, कला शाखेच्या उपप्राचार्या डॉ. कल्पना आठल्ये, मराठी विभागप्रमुख प्रा. शिवराज गोपाळे, डॉ. निधी पटवर्धन, प्रा. कृष्णात खांडेकर आणि विद्यार्थी.

नॅशनल सायन्स डे २०२१ च्या निमित्ताने फाटक विद्यालय, रत्नागिरी येथे विज्ञान व तंत्रज्ञान या विषयासंबंधी डॉ. उमेश संकपाळ यांच्या व्याख्यानाच्या वेळी उपस्थित विद्यार्थी.

कोतली महाविद्यालय, कोल्हापूर सोबत महाविद्यालयाचा, MOU.

झेप २०२१ चे विद्यार्थी व्यवस्थापक मंडळ.

NIIT ने आयोजित केलेल्या ICICI बँकेसाठीच्या कॅम्पस इंटरव्ह्यूमधील सहभागी विद्यार्थी.

किल्ला स्वच्छता अभियान प्रसंगी NSS चे विद्यार्थी.

'आधार सेवा ट्रस्ट' कडून प्रमाणपत्रे स्विकारताना NSS चे स्वयंसेवक विद्यार्थी. सोबत माननीय प्र.प्राचार्य डॉ. पी.पी. कुलकर्णी व प्रोग्रॅम ऑफिसर डॉ. महम्मद गनी.

NSS (Open Unit) च्या विद्यार्थ्यांचा रक्तदान शिबिरातील सहभाग.

नृत्य स्पर्धा विजेता शुभम नंदाणे.

सन २०२०-२१ ची
महाविद्यालयाची जनरल
सेक्रेटरी (G.S.)
विद्यार्थिनी
बुशरा इम्तियाज खान
द्वितीय वर्ष वाणिज्य

गीतगायन स्पर्धा विजेती सिद्धी कदम.

६४ व्या कालिदास स्मृती समारोह व्याख्यामालेत प्रमुख वक्ते मा. सी.ए. चंद्रशेखर वझे यांचा सन्मान करताना महाविद्यालयाचे प्र. प्राचार्य डॉ.पी. कुलकर्णी.

कालिदास दिनानिमित्त आयोजित कार्यक्रमातील व्याख्याते अॅड. श्री. आशिष आठवले आणि नृत्याविष्कार करणारी कु. स्वरदा महाबळ यांचे कौतुक करताना संस्कृत विभागप्रमुख डॉ. कल्पना आठल्ये, जयंत अभ्यंकर, रनेहा शिवलकर.

गीताजयंतीच्या निमित्ताने आयोजित कार्यक्रमात रत्नागिरीतील सौ. उज्वला पटवर्धन यांचा सन्मान करताना डॉ. नीला जोशी.

अल्तागिरीतील गीताव्रतींच्या सन्मान कार्यक्रमात प्रकट मुलाखतीत आपले अनुभव सांगताना गीताव्रती सौ. वंदना घैसास आणि सौ. उज्वला पटवर्धन सोबत मुलाखतकार डॉ. कल्पना आठल्ये.

तृतीय वर्ष ग्रामीण विकास विषयाचे विद्यार्थी प्रादेशिक नारळ संशोधन केंद्र भाट्ये येथे क्षेत्रभेटी दरम्यान प्रात्यक्षिक करताना.

अनौपचारिक संस्कृत शिक्षण केंद्रातर्फे आयोजित संस्कृत संभाषण वर्गाच्या समारोप कार्यक्रमात प्रमुख अतिथी म्हणून मार्गदर्शन करताना मा. डॉ. रंजनाताई केळकर, केंद्रशिक्षक हीरालाल शर्मा, डॉ. कल्पना आठल्ये, जयंत अभ्यंकर व अन्य.

गोगटे जोगळेकर महाविद्यालयातील आपत्ती व्यवस्थापन कक्षामार्फत शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांसाठी आयोजित केलेल्या अग्निशमन यंत्रणांचा वापर या विषयावर प्रशिक्षणाचा कार्यक्रम.

नॅशनल सायन्स डे २०२१ च्या निमित्ताने गोदुताई जांभेकर विद्यालयामध्ये मायक्रोबायोलॉजी या विषयासंबंधी व्याख्यान देताना आरती पोटफोडे.

स्वामी स्वरूपानंद आंतरराष्ट्रीय वक्तृत्व स्पर्धेत सर्वोत्कृष्ट संघाचे मार्गदर्शक म्हणून गुणगौरव स्विकारताना प्रा. जयंत अभ्यंकर.

डॉ. वैभव शिंदे, कृषिविद्यावेत्ता आणि इतर तज्ज्ञ यांच्या समवेत ग्रामीण विकास विभागाचे विद्यार्थी (प्रादेशिक नारळ संशोधन केंद्र, भाट्ये).

६४व्या कालिदास स्मृति समारोह व्याख्यानमालेत अध्यक्षीय मनोगत व्यक्त करताना महाविद्यालयाचे प्र. प्राचार्य डॉ. पी. पी. कुलकर्णी.

जिल्हा कृषी उत्पन्न बाजार समितीस ग्रामीण विकास विभागाच्या विद्यार्थ्यांची भेट सोबत श्री. अतुल नागवेकर.

सहाद्री मार्कंटेरियन क्लबतर्फे आयोजित केलेल्या व्हर्च्युअल ट्रेक मधील सहभागी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना प्र. प्राचार्य डॉ. पी.पी. कुलकर्णी.

आपत्ती व्यवस्थापन कक्षामार्फत आयोजित व्याख्यानाच्या कार्यक्रमात एन. सी. सी. छात्रांना मार्गदर्शन करताना प्रमुख वक्ते जिल्हा आपत्ती व्यवस्थापन अधिकारी श्री. अजय सूर्यवंशी.

स्टाफ वेल्फेअर समिती आयोजित गुरु शिष्य संवादाच्या नव्या दिशा या विषयावरील व्याख्यानात सीए चंद्रशेखर वझे, मुलुंड, मुंबई विचार व्यक्त करताना.

विद्यार्थी सहाय्यता निधी अंतर्गत गरजू विद्यार्थ्यांना आर्थिक मदत देण्यात आली. याप्रसंगी उपस्थित महाविद्यालयाचे प्र. प्राचार्य डॉ. पी.पी. कुलकर्णी, प्रशासकीय उपप्राचार्य डॉ. साखळकर, कला व विज्ञान शाखांचे उपप्राचार्य, समन्वयक श्री. करवंजे, इतर शिक्षक आणि लाभार्थी विद्यार्थी.

गांडूळखतनिर्मिती विषयक माहिती ग्रामीण विकास विभागाच्या विद्यार्थ्यांना देताना डॉ. संतोष वानखेडे, कीटकशास्त्रज्ञ (प्रादेशिक नारळ संशोधन केंद्र भाट्टे)

जिद्दी मार्कंटेरियन असोसिएशनचे प्रेसिडेंट श्री. धीरज पाटकर सह्याद्री मार्कंटेरियन क्लबच्या विद्यार्थ्यांशी संवाद साधताना.

महाराजा करंडक विजेता संघ-बी.एम.एस.

दांडेकर अभिनय स्पर्धा मानचिन्ह विजेता श्री. श्रेयस माईन प्र. प्राचार्य डॉ.पी. पी. कुलकर्णी यांच्याकडून प्रमाणपत्र स्वीकारताना.

झेप २०२१ चे व्हीपीसी कॉलेज किंग श्री. सोहम शिंदे व कॉलेज क्वीन श्रुती बापट.

भाटवडेकर चषक विजेते शुभम शिवलकर व श्रेयस माईन यांना प्रमाणपत्र देताना प्र. प्राचार्य डॉ. पी.पी. कुलकर्णी.

माजी प्राचार्य कै. डॉ. बावडेकर स्मृती व्याख्यानमालेमध्ये ऑनलाईन व्याख्यान देताना श्री. डॉ. सुधाकर आगरकर.

श्री. दिपक तुकाराम जोशी, वरिष्ठ लिपिक यांचा सेवानिवृत्ती समारंभात सत्कार करताना प्र. प्राचार्य डॉ. पी.पी. कुलकर्णी.

माजी प्राचार्य डॉ. किशोर सुखटणकर यांच्या सेवानिवृत्ती निमित्त सत्कार करताना प्र.प्राचार्य डॉ. पी.पी. कुलकर्णी सोबत श्री. नथुराम देवळेकर-सहकार्यवाह, रत्नागिरी एज्युकेशन सोसायटी.

भारतीय नौदल, भारतीय तटरक्षक दल आणि रत्नागिरी पोलीस विभाग यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित केलेल्या सागरी किनारपट्टी सुरक्षा अभियानात सहभागी झालेले नौदल एन.सी.सी. छात्र.

जिल्हा परिषद रत्नागिरी आयोजित सागरी किनारा स्वच्छता अभियान, भाट्ये येथे सहभागी झालेले नेव्हल एन.सी.सी.चे छात्र.

गणित विभाग प्रमुख डॉ. राजीव सप्रे त्यांच्या सेवानिवृत्ती समारंभामध्ये मनोगत व्यक्त करताना. सोबत व्यासपितावर कार्याध्यक्षा सौ. शिल्पाताई पटवर्धन व सचिव श्री. सतिशजी शेवडे - रत्नागिरी एज्युकेशन सोसायटी.

भाट्ये समुद्रकिनारा स्वच्छता अभियानामध्ये NSS चे स्वयंसेवक विद्यार्थी.

NSS व NCC (Naval) यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित केलेले रक्तदान शिबीर.

NSS विभागाने दत्तक घेतलेल्या चांदेराई या गावात स्वच्छता अभियानात सहभागी विद्यार्थी.

गीताजयंतीनिमित्त आयोजित कार्यक्रमात प्रमुख अतिथी डॉ. नीला जोशी यांचा सन्मान करताना महाविद्यालयाचे प्र. प्राचार्य डॉ. पी.पी. कुलकर्णी.